STRUKTURENDRINGENS KONSEKVENSER FOR EN BYGDEBEFOLKNING

KONFLIKTEN OM MONGSTADS INNMARK,
EKSPROPRIASJON, FLYTTING OG NY LIVSSITUASJON --
HVILKE KONSEKVENSER HAR DISSE FORHOLDENE FÅTT
FOR DEN OPPRINNELIGE MONGSTADBEFOLKNINGENS TRIVSEL?

Av

Gro Therese Lie

Levert som magistergradsavhandling
ved Psykologisk institutt,
Universitetet i Oslo, Oslo våren 1976
ISBN 82-569-0249-3

FORORD

Først og fremst vil jeg takke Mongstadbefolkningen for den samarbeidsvilje og gjestfrihet de viste meg da jeg intervjuet dem sommeren 1974. Uten dette samarbeidet ville ikke denne form for undersøkelse vært mulig.

En takk også til Arent Greve for at han lot meg få låne tidligere lydbåndsintervjuer av Mongstad-befolkningen og således skaffet meg en verdifull kilde til informasjon. Takk til professor Julius Marek som har hjulpet meg med det metodiske opplegget av intervjuguiden min, og til universitetslektor Tom Backer Johnsen som ga meg gode råd og hjelp i analysene. En hjertelig takk også til universitets-lektor Reidar Ommundsen for den inspirasjon, utholdenhet og de gode råd han har gitt meg som veileder. Gerd Pletten har vist en enorm innsatsvilje og et godt vennskap ved renskrivningen av avhandlingen.

Til slutt,
en kjærlig takk til mine to døtre og min mann for deres ekstra innsats hjemme mens jeg har holdt på med dette arbeidet.

Gro Therese Lie

Bergen/Oslo
februar 1976

Innholdsfortegnelse

side

FORORD

KAPITEL 1. INNLEDNING 1

1.1. Mongstad nå. Det nye olje-Norge 1
1.2. Mongstad har en historie 1
1.3. Den offentlige debatten om Mongstad 2
1.4. Hvorfor er tilfellet Mongstad interessant? 2
1.5. Om helse og nærmiljø 3
1.6. Om tilpasning 5
1.7. Psykologens rolle 5
1.8. Hva har skjedd med den tidligere Mongstadbefolkningen? 6

KAPITEL 2. PROBLEMSTILLING OG METODE 7

2.1. Om problemstillingene 7
2.2. Om metode 12
2.2.1. Arkivdata 12
2.2.2. Intervjuundersøkelse av den tidligere Mongstadbefolkningen to år etter flyttingen fra Mongstad 13
Intervjuets struktur 14
Intervjuets innhold 16
Forprøving av intervjuet 19
Legitimering av intervjuet og hvordan jeg ble mottatt 19
Utvalget av intervjuobjekter 21
2.2.3. Analyser 21

DEL I. KONFLIKTEN OM MONGSTADS INNMARK 24

KAPITEL 3. KONFLIKTEN OM MONGSTADS INNMARK 25

3.1. Om bruken av konfliktteori 25
3.2. Hvordan oppstår det lokalsamfunnskonflikter? 32
3.3. Partene i konflikten og deres behov for området ... 33
3.3.1. Kommunen og fylket 33
3.3.2. Norsk Hydro 34

3.3.3. Bygdesamfunnet Mongstad 34
3.4. Den utløsende hendelsen 35
3.5. Partene som separate enheter, dissensuelle og konsensuelle elementer i forholdet mellom dem .. 36
3.6. Maktforhold og partenes sosiale ressurser til konfliktløsning 40
3.7. Konfliktens forløp 42
3.7.1. Første fase, Forvirring. Angriperens strategiske utspill og Mongstadfolks opplevelse og fortolkning av disse 42
3.7.2. Annen fase, gruppedeling av Mongstad-befolkningen. Ulike taklinger av situasjonen. Fra uenighet til antagonisme. 53
3.7.3. Tredje fase. Klimaks i konflikten. Ekspropriasjonssaken og erstatningen 70
3.7.4. Fjerde fase. Et siste forsøk: Klagen til sivilombudsmannen 74
3.8. En oppsummering av konflikten. Noen hypoteser om følgene av konflikten for Mongstadfolks framtidige trivsel 79

DEL. II. DEN NYE LIVSSITUASJONEN HVILKE ENDRINGER HAR FUNNET STED OG HVORDAN BLIR ENDRINGENE OPPLEVD OG VURDERT 86

KAPITEL 4. DEN NYE LIVSSITUASJONEN 87
4.1. Boligsituasjonen 88
4.1.1. Den faktiske endringen i boligsituasjonen .. 88
4.1.2. Mongstadfolks vurdering av endringen i boligsituasjonen 91
4.1.3. Forskjeller mellom gruppene hva angår trivsel med boligen 95
4.1.4. Oppsummering om boligsituasjonen 102
4.2. Arbeidssituasjonen 103
4.2.1. Den faktiske endringen i arbeidssituasjonen 103
4.2.2. Mongstadfolks vurdering av endringen i arbeidssituasjonen 105
4.2.3. Forskjeller mellom grupper hva angår trivsel med næringsgrunnlaget 108
4.2.4. Oppsummering av endringer i arbeidssituasjonen 116
4.3. Det sosiale miljø 117
4.3.1. Den faktiske endringen i sosialt miljø 118
4.3.2. Mongstadfolks vurdering av det sosiale miljø 119
4.3.3. Forskjeller mellom grupper hva angår trivsel med det sosiale miljø 127
4.3.4. Oppsummering av endringer i det sosiale miljø 134

side

4.4. Personlige forhold. Mongstadbygdingenes opplevelse av sin helse, seg selv og sin intrafamiliære situasjon sett i sammenheng med omstillingen 135

4.4.1. Oppsummering av personlige forhold sett i sammenheng med omstillingen 143

4.5. Politikk og rettsbevissthet 144

4.5.1. Politisk interesse og forhold til politiske avgjørelser 144

4.5.2. Synspunkter på ekspropriasjonssaken og rettsbeskyttelse 154

4.5.3. Oppsummering om politisk interesse, forhold til politiske avgjørelser, synspunkter på ekspropriasjonssaken og rettsbeskyttelse 163

4.6. Om trivsel 165

4.6.1. Karakteristikker av tiden før planene, konflikttiden og av omstillingstiden 165

4.6.2. Mongstadbygdingenes totale vurdering av sin trivsel nå sammenlignet med sin trivsel på Mongstad slik bygda var før planene om industri på innmarka kom 169

4.6.3. Hva har spilt rolle for Mongstadfolks totalvurdering av sin situasjon i dag? 173

4.6.4. Mongstadbefolkningens syn på framtiden 178

4.6.5. Kan tiden lege alle sår? Om hva Mongstadfolk føler når de ser igjen bygda si 180

4.6.6. Oppsummering om trivsel 182

KAPITEL 5. OPPSUMMERING AV HOVEDFUNNENE I UNDERSØKELSEN MED KONKLUSJON 184

KAPITEL 6. AVSLUTNING

Hva kan vi lære av Mongstadbefolkningens opplevelse av "tilfellet Mongstad"?

Hvilken lærdom har Mongstadbefolkningen selv fått og hvilke råd gir de til andre i lignende situasjoner? 193

Referanser 197

APPENDIX

I. Brev til Mongstadbefolkningen om intervjuet 201

II. Intervju-guide med utfylte svarfrekvenser for alle informanter (prekodede svar) 202

side

III. Intervjuguide med utfylte svarfrekvenser for gruppe 1 (prekodede svar) 224
IV. Intervjuguide med utfylte svarfrekvenser for gruppe 2 (prekodede svar) 246
V. Intervjuguide med utfylte svarfrekvenser for gruppe 3 (prekodede svar) 268
VI. Svar på åpne spørsmål inndelt etter grupper 290

KAPITEL 1.

Innledning

1.1. Mongstad nå. Det nye olje-Norge

Ytterst ute på Lindåshalvøya i Nord-Hordaland, 5 mil nord for Bergen, ligger Mongstad med Norges store og berømte oljeraffineri. Anlegget har kostet 1.2 milliarder kroner foreløpig, eller ca. én million kroner pr. dag i de årene utbyggingen har foregått. Mongstadraffineriet er det hittil største industriprosjekt som er gjennomført i Norge, men størstedelen av anlegget er automatisert, og raffineriet sysselsetter i dag ikke mer enn 250 mennesker. I anleggsfasen var Mongstad Nord-Europas største anleggsby med 1700 anleggsarbeidere på det meste.

Mongstad er blitt symbolet på en ny era i norsk historie - Norge som oljenasjon! Stadig får vi gjennom TV, radio og presse høre om nye milepeler i oljehistorien. I februar 1975 var det et stort øyeblikk da den første Ekofisk-oljen kom til Mongstad-raffineriet, og i oktober 1975 kom den første forsyning av Nordsjø-olje som hadde gått gjennom kabler til Teeside i England. Mellom linjene leser eller hører vi at Norge er i ferd med å bli et rikt land.

1.2. Mongstad har en historie

Men Mongstads historie er ikke bare et oljeeventyr. Mongstads historie kan følges helt tilbake til vikingtiden. I århundrer har fiskere og bønder bebodd Mongstad som med sine flate marker skiller seg ut fra de fleste andre distrikter i Nord-Hordaland. Da Stortingsmelding nr. 92: "Om Industrireising på Mongstad" (28. mai, 1971) kom, eksisterte det allerede et samfunn på Mongstad. Der var 14 gårdsbruk, 1 hermetikk-

fabrikk som drev sesongdrift med 45 ansatte, et mekanisk verksted med 4 ansatte, handel og poståpneri. Tilsammen hadde 85 mennesker fast bopel der - fordelt på 24 bolighus.

Da det den 14. april 1972 i Kongelig resolusjon ble gitt "tillatelse for Lindås og Austrheim kommuner til å ekspropriere m.v. eiendommer og rettigheter på Mongstad", da var dødsdommen for Mongstad som bygdesamfunn et faktum.

1.3. Den offentlige debatten om Mongstad

Først på dette tidspunkt ble debatten om hva som skjedde og var i ferd med å skje på Mongstad gjenstand for offentlighetens oppmerksomhet. Kan industrialisering av Mongstad kalles distriktspolitikk(?), hvem tjener egentlig på "distriktspolitikken" (?), er det slik at Mongstad som bygdesamfunn ikke lenger var levedyktig (?), eller ble Mongstad-befolkningen lurt og i tilfelle av hvem(?) var spørsmålene som stadig dukket opp i debatten; kontroversielle spørsmål med kontroversielle svar! Det utspilte seg en ikke ubetydelig antagonisme mellom de forskjellige debattanter i radio, TV og presse. Det er blitt sagt og skrevet en god del om hva Mongstadfolk selv syntes om industriplanene og framgangsmåten som ble benyttet i forbindelse med planene, og også i denne sammenheng synes det som om den ene påstand slår den andre i hjel. Det har imidlertid ikke hittil vært gjort noen systematisk undersøkelse av Mongstadfolks egen opplevelse av konflikten omkring industriplanene og hvilken rolle de selv mener at strukturendringen har spilt for deres liv.

1.4. Hvorfor er tilfellet Mongstad interessant?

Er det interessant å få vite noe om dette nå? Den tidligere Mongstad-befolkningen har jo i dag etablert seg pånytt, og oljeraffineriet på det som tidligere var Mongstads innmark, er et faktum. Det er for sent å endre forhold og rette opp eventuelle feil på Mongstad på dette tidspunkt, men lignende "distriktspolitiske virkemidler" blir satt i verk og kommer til å bli satt i verk i framtiden. Jeg synes derfor det er svært relevant å skaffe seg kunnskap om hvordan disse

"virkemidler" ble opplevd av de som blir utsatt for dem. Konflikten omkring bruken av Mongstads innmark til industri og den påfølgende strukturendringen har både spesifikke og almene elementer. Det er ved å prøve å finne fram til de almene elementene vi kan få kunnskap om hva det vil si for de enkelte individer at deres livsmiljø gjennomgår en total forandring.

1.5. Om helse og nærmiljø

Verdens Helseorganisasjons definisjon av helse omfatter både individets fysiske, psykiske og sosiale velvære:

> "Health is a state of complete physical, mental and social wellbeing and not merely the absence of disease or infirmity".

Dette er en meget vid definisjon av helse, og har fra somatisk orienterte leger vært omdiskutert, men definisjonen dekker det man ut i fra et sosial-medisinsk og et psykologisk perspektiv vurderer som viktig (P.Sundby,1970). Ved raske, omfattende og uventede endringer i et individs tilværelse, er både den fysiske og den psykiske trygghet trolig truet. Sykdomsrisiko blir i mange undersøkelser estimert på grunnlag av press på forskjellige livsområder (P.Sundby,1970), og det er grunn til å tro at Mongstadbefolkningen i forbindelse med konflikten om innmarka deres og i forbindelse med flytting og omstilling, har vært utsatt for press på forskjellige livsområder. Kan konflikten og den påfølgende endring få konsekvenser for Mongstadfolks senere trivsel? Begrepet trivsel blir her brukt synonymt med helse i den vide forstand av begrepet.

I et problemnotat "Om nærmiljø og eventuelle trusler mot dette" (Arvid Strand,1975) opereres det med to hovedtyper av trusler mot nærmiljøet:

> "1) Trusler som har betydning for den absolutte opprettholdelse av et samfunn, dvs. trusler av direkte økonomisk art.
> 2) Trusler som ikke nødvendigvis truer med å rive mennesket opp fra dets miljø, men som rammer det enkelte menneske i miljøet fysisk og psykisk".
> (Arvid Strand,1975,s.7).

Den type trusel vi har å gjøre med i "tilfellet Mongstad" er av type nr. 1, men det må understrekes at trusler som har betydning for den absolutte opprettholdelse av et samfunn ikke bare omfatter trusler av direkte økonomisk art. Ved oppløsningen av et samfunn blir et menneskes liv berørt på flere livsområder; her kan individets fysiske, psykiske og sosiale velvære stå i faresonen. Det er først og fremst det psykiske velvære jeg i denne undersøkelsen skal befatte meg med.

I vanlig dagligtale kan begrepet trusel defineres som en uttalelse eller forventning rettet til en eller flere personer med løfte om negative sanksjoner ved unnlatelse av visse handlinger. (Hvis ikke du ..... så .....!). I slike tilfeller er truslen klar og entydig. Man vet hvem som truer, hvem som blir truet og hva eventuelle konsekvenser blir hvis de negative sanksjonene blir en realitet. Når vi snakker om trusler som har betydning for den absolutte opprettholdelse av et samfunn, blir trusel-begrepet noe mer komplisert. Det er ikke alltid klart hvem som truer, hvem som blir truet og hva konsekvensene kan bli. I diffuse situasjoner hvor tvetydighetene er mange, kan usikkerheten i seg selv være en trusel Hva skal gjøres? Hvilke alternativer finnes? Hva er konsekvensene av de forskjellige alternativer? Hva risikers ved ulike løsningsforsøk?

I tilfelle av krig er truslen mot opprettholdelsen av et samfunn gitt av en klart definert fiende. Ved fare for ras er naturkreftene den klart definerte motpart. Begge disse eksemplene er situasjoner som kan skape frykt. Men her kan de truede vite hva de risikerer, hvorfor og hvilke tiltak de selv må sette i verk. Det er ikke vanskelig for folk å komme fram til en felles objektiv forståelse av situasjonen. I tilfellet Mongstad er det ikke gitt at innbyggernes subjektive opplevelse av det som skjedde og var i ferd med å skje var en felles forståelse av situasjonen. Var truslen det at det ikke var noen framtid i jordbruket eller var truslen selve industrialiseringen? Var industrialiseringen redningen eller undergangen? Var man forræder om man solgte sin eiendom eller om man lot det være? Hadde man noe valg eller hadde man ikke? På Mongstad oppsto en situasjon som var så preget av forvirring og usikkerhet om framtiden og hvordan man skulle forholde seg til den, at dette i seg selv må kunne betegnes som en trussel mot nærmiljøet. Arvid Strand sier det slik: "En eksisterende situasjon kan være en trusel. Samtidig kan et forhold oppfattes som en trusel når det synes å føre til eller fører til uønskede endringer i en kjent situasjon. Fordi ulike mennesker vil ha ulike oppfatninger om hva som er en uønsket endring står vi her overfor verdikonflikter". (Arvid Strand,1975,s.6).

Usikre og mangetydige situasjoner kan skape angst i motsetning til frykt. Nettopp fordi man ikke vet hva truslen innebærer, vet man heller ikke hvordan man skal forholde seg til den. Det er vanskeligere for individer i en gruppe å få en felles forståelse og et felles handlingsgrunnlag i situasjoner preget av angst enn i situasjoner preget av frykt. (Sarnoff & Zimbardo,1961).

1.6. Om tilpasning

Mennesket er et sosialt vesen og må i naturhistorisk sammenheng kunne karakteriseres som svært tilpasningsdyktig. Den individuelle tilpasningsevne kan naturligvis variere mellom personer og hos den enkelte fra situasjon til situasjon. Min hovedhypotese er at de enkelte individ kan omstille seg til svært endrede og uvante forhold hvis de har en forestilling om hva endringen vil innebære, og hvis de opplever endringen som ønsket og/eller riktig. Dårlig tilpasning behøver ikke å betraktes som en svikt hos individet; det kan være en sunn reaksjon på en usunn situasjon.

Hvis endringen eller eventuelt måten endringen kommer i stand på, blir opplevd som gal/urettferdig kan dette få tildels store konsekvenser for det enkelte individ både på det intrapersonlige og det interpersonlige plan og dermed få følger for trivslen i den nye situasjonen.

1.7. Psykologens rolle

Tradisjonelt har psykologen vært den som skal hjelpe individet å tilpasse seg. Ikke sjelden dreier det seg om tilpasning til uholdbare eller nedverdigende situasjoner. I dag rettes søkelyset i langt større grad enn før mot de problemskapende faktorene i situasjonen. Det blir dermed psykologens oppgave også å vise når det er situasjonen som er usunn.

Ved inngrep i menneskers liv som er forårsaket av politiske avgjørelser, er det først og fremst psykologen som kan si noe om de menneskelige omkostningene av slike avgjørelser. Hva må folk betale i form av nedsatt trivsel? Først når vi vet nok om eventuelle slike omkostninger kan vi vite "prisen" på de politiske avgjørelsene. I neste omgang blir det da spørsmål om de som skal ta slike avgjørelser er villige til å gå med

på prisen -- om de er villige til å la andre mennesker bære eventuelle omkostninger av planleggeres og politikeres avgjørelser?

1.8. Hva har skjedd med den tidligere Mongstadbefolkningen?

På hvilken måte fikk truslen om at nærmiljøet deres skulle oppløses, den påfølgende konflikten, og dernest flytting og ny livssituasjon innvirkning på de enkelte Mongstadbygdingene? Hvordan har de det i dag?

Del I av denne undersøkelsen er en beskrivelse og analyse av konflikten om Mongstads innmark. Del II er en oppfølgingsundersøkelse av den tidligere Mongstadbefolkningen med tanke på å finne ut hvilke omkostninger konflikten og den påfølgende endring i livssituasjon har ført til. Hvordan trives de enkelte i dag sammenlignet med slik de hadde det på Mongstad før planene om industri på innmarka kom?

KAPITEL 2.

Problemstilling og Metode

2.1. Om problemstillingene

Den endringen som fant sted i Mongstadbefolkningens liv i forbindelse med flyttingen fra bygda Mongstad, innebar noe mer og noe annet enn de fleste flyttinger. For Mongstadbefolkningen var flyttingen forårsaket av politiske avgjørelser som de selv hadde liten eller ingen kontroll over. Planene om bruk av Mongstads innmark til industri kom uventet på folk, og derfor innebar endringene i livssituasjon noe annet enn den type endringer man gradvis kan forberede seg på (som f.eks. endring i ens liv ved nådd pensjonsalder). Flyttingen medførte forandringer på mange livsområder. Alle skiftet bolig, langt de fleste skiftet også arbeid, og det har vært visse forandringer i folks sosiale miljø. Det er grunn til å tro at de tidligere Mongstadbygdingenes trivsel i sin nye situasjon vil være avhengig av hvilken faktisk endring de får på forskjellige livsområder, og hvordan de vurderer sin nye tilværelse sammenlignet med slik de hadde det på Mongstad før planene om industri på innmarka kom. Men nettopp fordi flyttingen ble forårsaket av ytre krefter og ikke representerte en endring Mongstadfolk selv hadde planlagt, vil jeg forvente at folks opplevelse av måten endringen kom i stand på også er medbestemmende for hvordan de enkelte vurderer endringen i livssituasjonen sin, og hvilke følger dette får for hvordan de synes de trives nå sammenlignet med før.

Jeg har en dobbel målsetting med det foreliggende arbeidet. For det første ønsker jeg å beskrive konflikten omkring berettigelsen av å bruke Mongstads innmark til industri, og hvilke konsekvenser denne konflikten fikk for Mongstadbefolkningen selv. For det andre ønsker jeg å undersøke hvilke endringer som fant sted i de enkelte Mongstadbygdingenes liv etter flyttingen, deres vurderinger av denne endringen og konsekvensene for trivselen.

Det foreliggende arbeidet vil være dels av deskriptiv og eksplorerende karakter og dels hypoteseprøvende.

Den delen av arbeidet som behandler konflikten, vil være deskriptiv. I fremstillingen støtter jeg meg til ulike konflikt-teorier -- ikke for å teste disse teoriene, men for å dra nytte av et begrepsapparat som på en klargjørende måte kan gi oss innsikt i konfliktens årsak, den utvikling og dens utfall.

Hvorfor syns jeg det er nødvendig å beskrive konflikten? Kunne det ikke holde å beskrive utfallet av konflikten? Den type konflikt vi har med å gjøre i "tilfellet Mongstad" er slett ikke så uvanlig i vårt samfunn i dag. Ekspropriasjonssaker og lignende politiske inngrep i folks liv, hører med til den politiske hverdag. Men svært sjelden blir de som slike inngrep går ut over, satt i fokus. Den kontrovers eller konflikt som oppstår omkring denne type inngrep, synes imidlertid å være svært lik fra tilfelle til tilfelle, og det er min oppfatning at vi kan og bør lære noe av det som foregår i slike konflikter. Kunnskap om lokalsamfunnskonflikter kan være viktige og nyttige både for planleggere, politikere og de som planlegging og politiske avgjørelser potensielt kan gå ut over.

Oppfølgingsstudiet av Mongstadbefolkningen vil være både deskriptiv og eksplorerende. Det deskriptive element ligger i at jeg prøver å beskrive den endring de enkelte har gjennomgått og deres vurdering av denne endringen. Det eksplorerende ligger i at jeg ikke på forhånd kan vite nok om hvilke livsområder det vil være endringer på, og hvilke endringer som oppleves som viktige for vurderingen av trivsel nå sammenlignet med før. Derfor finner jeg det nødvendig å prøve å dekke et stort felt av potensielt viktige faktorer. Først etter en slik eksplorerende søken vil det være mulig å konsentrere seg om noen få sentrale faktorer. Dette er grunnen til at jeg innen flere temaer finner det nødvendig å gå i detalj. Denne detaljerte behandlingen vil for enkelte lesere fortone seg unødig tidkrevende eller møysommelig men nettopp fordi vi vet så lite om mange av de faktorene som kan spille rolle i en omstillingsprosess av den typen Mongstadbefolkningen gjennomgår, vil det også være nødvendig med en til sine tider kjedsommelig detaljert granskning.

Det hypoteseprøvende element av undersøkelsen består i at jeg vil teste min antagelse om at opplevelsen av berettigelsen for inngrepet i folks liv, er medbestemmende for folks senere trivsel: jo høyere grad av opplevet berettigelse for inngrepet -- jo høyere grad av trivsel i den nye livssituasjonen.

Sett i forhold til denne problemstillingen må vi kunne betrakte "tilfellet Mongstad" som et naturlig eksperiment.

Sammenfattende og generelt kan jeg formulere problemstillingene slik:

> *På hvilken måte får truslen om oppløsningen av et nærmiljø, konflikten om berettigelsen av denne oppløsningen og endringen i enkeltmenneskenes livssituasjon, konsekvenser for den senere trivsel?*

Det er her altså ikke tale om noen enkel stimulus-respons sekvens. Her er det mange mulige faktorer som kan ha betydning for utfallet. Ulike faktorer kan ha ulik betydning for de enkelte individene. Det er ønskelig å få vite noe både om de ulike faktorene, og om hvordan de vektes av de enkelte individer i deres vurdering av trivsel.

Fordi landskapet er ulendt, kan det være nødvendig med et kart. Kartet skal være veiledende for leseren og forteller hvordan jeg forestiller meg at faktorer kan henge sammen med henblikk på de opplevelsene Mongstadbygdingene har av sin trivsel i dag.

Midtdimensjonen på kartet er den dimensjonen jeg primært er interessert i -- nemlig trivseldimensjonen. Jeg er interessert i å se trivsel nå i forhold til trivsel på Mongstad slik bygda var før planene om bruk av innmarka kom. I mellomtiden har det vært en konfliktperiode, flytting og en omstillingstid i den nye situasjonen. De vertikale pilene angir tidsdimensjonen. Opplysningene om trivsel representerer data om subjektive forhold. Disse subjektive forhold må sees i relasjon til de objektive forhold. Vi har å gjøre med to hovedtyper av objektive forhold, her angitt på hver sin side av trivseldimensjonen. Det er for det første de rent materielle vilkår Mongstadbefolkningen har over tid

(de vertikale pilene). Disse er angitt på venstre side av trivselsdimensjonen. For det andre har vi å gjøre med den type faktisk endring som skjer p.g.a. planlegging og realisering av industri på innmarka. Dette er angitt på høyre side av trivselsdimensjonen. Dette skjer også over tid (de vertikale pilene). Det er trukket en stiplet pil fra rubrikken "trusel om at nærmiljøet skal oppløses" og bort mot pilen som angir konfliktperioden. Den stiplede pilen indikerer at truslen om at nærmiljøet skal oppløses, var den utløsende hendelsen for konflikten. De to hovedtyper av objektive forhold kan imidlertid gi ulike subjektive opplevelser. De rent materielle forhold kan oppleves i forhold til en erstattelighetsdimensjon (ytterst til venstre), mens endringen i miljøet som er forårsaket av industriplanleggingen, kan oppleves i forhold til en berettigelsesdimensjon (ytterst til høyre). De hele linjene mellom rubrikkene på kartet angir at det er en sammenheng mellom og innen de ulike rubrikker og dimensjoner. Jeg har ikke satt piler for å angi tid mellom rubrikkene på erstattelighetsdimensjonen og berettigelsesdimensjonen, fordi jeg tror dette er subjektive forhold de enkelte stadig kan vende tilbake til. Det er en stiplet linje mellom rubrikken "Hva innebærer splittelsen i befolkningen for den enkelte?" og rubrikken "Nærmiljøet blir oppløst". Dette er for å indikere at sammenhengen her ikke er klar. Splittelsen kan ha ført til at nærmiljøet ble oppløst, eller splittelsen kan ikke ha spilt noen rolle for denne oppløsningen. Både de forskjellige objektive forhold, og de ulike subjektive opplevelsene av disse, vil spille rolle for trivselen nå.

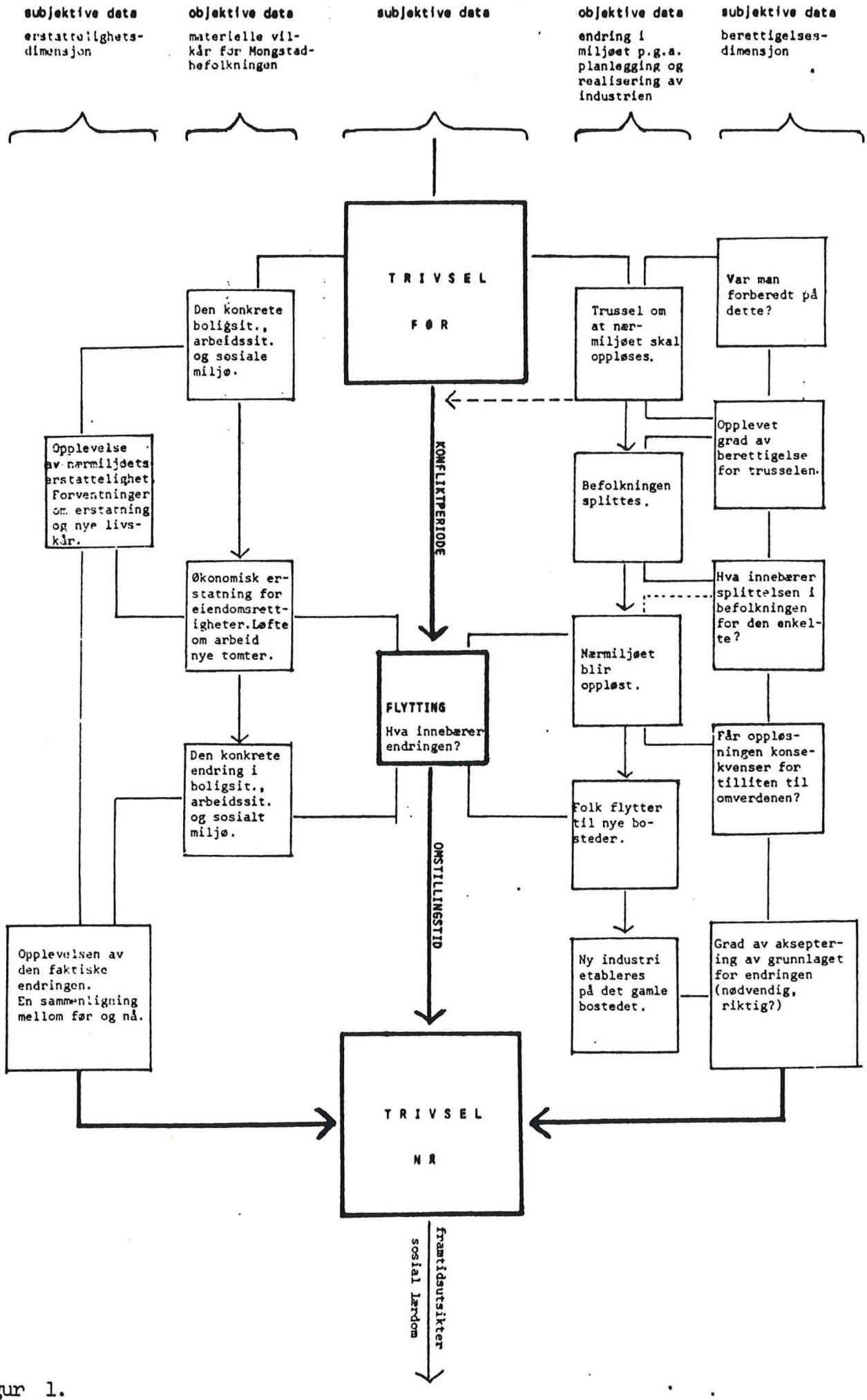
subjektive data
erstattelighets-dimensjon
objektive data
materielle vilkår før Mongstad-befolkningen
subjektive data
objektive data
endring i miljøet p.g.a. planlegging og realisering av industrien
subjektive data
berettigelses-dimensjon
TRIVSEL
FØR
Den konkrete boligsit., arbeidssit. og sosiale miljø.
Trussel om at nærmiljøet skal oppløses.
Var man forberedt på dette?
Opplevelse av nærmiljøets erstattelighet. Forventninger om erstatning og nye livskår.
KONFLIKTPERIODE
Befolkningen splittes.
Opplevet grad av berettigelse for trusselen.
Økonomisk erstatning for eiendomsrettigheter. Løfte om arbeid nye tomter.
Hva innebærer splittelsen i befolkningen for den enkelte?
Nærmiljøet blir oppløst.
FLYTTING
Hva innebærer endringen?
Den konkrete endring i boligsit., arbeidssit. og sosialt miljø.
Får oppløsningen konsekvenser for tilliten til omverdenen?
Folk flytter til nye bosteder.
OMSTILLINGSTID
Opplevelsen av den faktiske endringen. En sammenligning mellom før og nå.
Ny industri etableres på det gamle bostedet.
Grad av aksepterings av grunnlaget for endringen (nødvendig, riktig?)
TRIVSEL
NÅ
framtidsutsikter
sosial lærdom

Figur 1.

2.2. Om metode

Problemstilling og metode henger nøye sammen. Hvilken eller hvilke metoder som nyttes avgjøres i forhold til problemstillingens karakter, men også i forhold til hva som er faktisk gjørlig i den situasjonen forskeren befinner seg i. Forskerens metoder kan være begrenset i tid, i økonomi eller i praktisk gjennomførbarhet.

2.2.1. Arkivdata. Til denne undersøkelsen er det nyttet flere metoder. For å kunne rekonstruere og beskrive konflikten om Mongstads innmark, har jeg hovedsakelig benyttet meg av forskjellige typer arkivdata. De arkivdata jeg har nyttet er offentlige og halvoffentlige dokumenter, aviser og tidligere intervjuer med Mongstadbefolkningen. Ideelt sett burde undersøkelsen vært satt i gang allerede før konflikten startet og så vært fulgt opp i alle faser av konfliktens utvikling. Men fordi dette prosjektet ikke ble satt i gang før etter konflikten, ble det nødvendig å nytte de kilder som var tilgjengelige for å hente informasjon. Webb, Campbell, Schwartz og Sechrest (1971) sier om bruk av arkivdata:

> "Our thesis is solely that the content limitations of archival records are not as great as the social scientist bound by orthodoxy thinks."
> (op.cit. side 86).

Men det knytter seg også problemer til bruk av arkivdata. De er samlet inn med et annet formål for øye enn forskerens:

> "There is no easy way of knowing the degree to which reactive measurement errors exist among running archival records.
> These are secondhand measures, and many of them are contaminated by reactive biases, while others are not."
> (op.cit. side 86)

Imidlertid benytter jeg meg i denne undersøkelsen av flere og ulike typer arkivdata, og det er min tro at jeg ved å konsultere så mange kilder, har vært i stand til å danne meg et tilnærmet objektivt bilde av de faktiske forhold. I første omgang benyttet jeg meg av offentlige og halvoffentlige dokumenter.

Eksempler på slike dokumenter er Saksdokumenter for forhandlingene i fylkesutvalget (Hordaland fylke 16. juni,1970), Mongstadutvalgets

møteprotokoller, kommunestyrereferater fra Lindås kommunestyre, Stortingsforhandlingene 14-15 juli 1971, Stortingsmelding nr. 92, Om industrireising på Mongstad, Tillatelse for Lindås og Austrheim kommuner til å ekspropriere m.v. eiendommer og rettigheter på Mongstad (Kongelig resolusjon 14. april 1972), Anke til Sivilombudsmannen fra Mongstadfolk (26. mai 1972), Skjønn over eiendommer og rettigheter på Mongstad (dokumenter fra Sorenskriver i Hordaland, rettsbøker 2/2 og 1/6 1972).

Foruten disse dokumentene finnes det også en rekke avisinnlegg fra og om de forskjellige partene i konflikten om Mongstads innmark.

En rik informasjonskilde til Mongstadbefolkningens opplevelse av konflikten om innmarka deres, fant jeg i intervjuer som ble foretatt på Mongstad i forbindelse med flytting og riving (1972). Intervjuene ble foretatt til bruk i forbindelse med filmopptak. Filmen ble tatt opp med støtte blant annet fra Kirke- og Undervisningsdepartementet. (Filmen er tilgjengelig for utlån). Jeg fikk tilgang til de opprinnelige intervjuene slik de var før de ble redigert og klippet med henblikk på bruk i filmen. Intervjuene hadde navngitte informanter, og jeg hadde derfor mulighet til å sammenligne de uttalelsene som ble gitt med de samme informantenes uttalelser da jeg selv intervjuet dem to år senere. Intervjuene var imidlertid svært utstrukturerte og tatt opp med henblikk på et annet formål enn mitt, og det var derfor ikke alle opplysninger som var sammenlignbare. Disse åpne intervjuene formidler imidlertid på en for meg overbevisende måte det eksistensielle innholdet i informantenes meninger. Her har informantene svart hovedsakelig ut fra sine egne referanserammer og ikke ut fra en forskers forhåndsformulerte svaralternativer. Slike intervjuer har naturligvis både sin styrke og sine svakheter, men for mitt formål representerte de et verdifullt supplement til de andre arkivdataene. (Lydbåndintervjuene finnes i utskrift og er tilgjengelige ved personlig henvendelse til undertegnede mot dekning av kopieringsutgifter).

2.2.2. Intervjuundersøkelse av den tidligere Mongstadbefolkningen to år etter flyttingen fra Mongstad. Sommeren 1974 foretok jeg selv en intervjuundersøkelse av den tidligere Mongstadbefolkningen med henblikk på å få vite hva slags endring de enkelte hadde fått i sitt liv i forbindelse med flyttingen, hvordan de vurderte endringen i en

sammenligning mellom slik de hadde det på tidspunktet for intervjuet og slik de mente de hadde det på Mongstad før planene kom. Jeg spurte dem også om konflikttiden og ekspropriasjonssaken for å få synspunkter på berettigelsen av inngrepet i Mongstads innmark.

Det knytter seg unektelig problemer til bruk av retrospektive opplysninger. Hvor nøyaktig kan folk angi opplevelser som har med fortiden å gjøre? Vil ikke fortiden bli farget av den nåværende situasjon? Det er min tro at sterke opplevelser, opplevelser av forhold som kan få eller får store konsekvenser i folks liv ikke så lett går i glemmeboken. Rapporter om fortiden vil nok være preget av den aktuelle situasjonen informantene befinner seg i, men det er jo primært den aktuelle situasjonen vi er interessert i. Det er folks opplevelse og vurdering av den endringen de gjennomgår som får konsekvenser for situasjonen i dag. Det er i sammenligning mellom slik de mener de hadde det før og slik de faktisk har det i dag at informantene bedømmer sin situasjon. Hvis det er slik at fortiden fortoner seg rosenrød, må man spørre seg: i forhold til hva? Hadde vi spurt befolkningen før flyttingen hvordan de trodde den nye livssituasjonen deres ville komme til å bli, ville vi kanskje få svar som var preget av forventninger om store økonomiske erstatninger og kanskje en urealistisk forestilling om hva en endret arbeidssituasjon ville innebære. Når vi ber om retrospektive opplysninger og sammenligninger, ber vi i alle fall informanten å uttale seg om kjente forhold i motsetning til hypotetiske. Til en viss grad er jeg dessuten i stand til å kontrollere noen av de retrospektive opplysningene ved å sammenligne dem med mine arkivdata. Dette ble gjort for alle opplysninger om faktiske forhold, og der hvor det var mulig, også for opplysninger om opplevelser og vurderinger. Det var stor overensstemmelse for de opplysningene jeg på denne måten kunne kontrollere, og det er derfor min tro at de retrospektive dataene representerer opplysninger en kan feste lit til.

Intervjuet struktur. Jeg valgte å bruke et sterkt strukturert intervju med få åpne spørsmål. Den viktigste grunnen for dette valget er at subjektivitet fra forskerens side kan være et problem i et kasus-studium, og kanskje spesielt i et slikt kontroversielt problemfelt som "tilfellet Mongstad". At jeg i løpet av den tiden jeg arbeidet med å sette meg inn i hva som skjedde på Mongstad, gjorde meg mine egne

betraktninger og tok verdistandpunkter, ønsker jeg ikke å benekte. Men Mongstadbefolkningens betraktninger og synspunkter kunne være forskjellige fra mine, og det var jo deres subjektive opplevelser og vurderinger jeg ville vite noe om. Jeg la derfor mye arbeid ned i å formulere presise, ikke-ledende spørsmål, og fikk en rekke personer til å se på spørsmålene mens jeg arbeidet med intervjuguiden. Et sterkt strukturert intervju med mange prekodede svaralternativer har også den fordelen at det er lettere å behandle dataene etterpå og at en slik standardisering muliggjør en sammenligning av de forskjellige informantenes opplysninger. Standardisering av intervju er ønskelig når svarene skal sammenlignes og klassifiseres. Spørsmålene til de enkelte intervjuobjektene må altså være de samme til alle:

> "..... they must deal with precisely the same subject matter -- and differences or similarities between the responses must reflect actual differences or similarities between respondents and not differences due to the questions they were asked or to the meanings that they attributed to the questions."
>
> (Richardson et.al. 1965,side 34-35).

Rekkefølgen av de enkelte spørsmål er også den samme for alle intervjuobjektene. Dette kan være viktig fordi sekvensene på spørsmålene utgjør en del av konteksten (Richardson et.al.,1965). En slik strukturert framgangsmåte er forsvarlig når de man ønsker å intervjue befinner seg på omtrent samme kunnskapsnivå m.h.t. det man spør dem om. Dette nå vi kunne forutsette når det gjelder de enkelte Mongstadbygdingenes vurdering av sin egen situasjon.

Et sterkt strukturert intervju ville imidlertid vært svært vanskelig å konstruere uten gode bakgrunnsopplysninger om de forhold jeg ønsket å få vite mere om. Av denne grunn var de forskjellige typer arkivdata som tidligere er nevnt, til stor hjelp. Ved bruk av standardiserte spørsmål er det forskerens referanseramme som er den bestemmende og ikke informantens. Hvis forskeren vil at referanserammen skal være den samme for seg som for den intervjuede, må det derfor legges mye arbeid i formuleringen av spørsmålene. De lukkede spørsmålene er imidlertid blitt supplert med åpne spørsmål under behandlingen av de fleste temaene i intervjuet.

> "The open question is one in which the topic is structured for the respondent, but he is given the task of answering in his own words, structuring his answer as he sees fit, and speaking at whatever length he desires."
>
> (Cannell & Kahn,1953,side 350).

Jeg har latt gjengivelsen av slike åpne spørsmål få en forholdsvis stor plass i presentasjonen av mine data, fordi jeg mener det er viktig å formidle noe av det eksistensielle innholdet bak hva som ellers måtte fortone seg som en "tørr" tallmessig fremstilling og analyse. Presentasjonen av disse "bløte data" er gitt først og fremst for bedre å få leseren til å forstå Mongstadbefolkningens synspunkter og opplevelser, og må betraktes som et supplement til de statistiske analysene og som en vesentlig del av det deskriptive ved fremstillingen.

Plasseringen av de enkelte spørsmål i intervjuet er foretatt med flere hensyn for øye. Jeg valgte å starte ut med spørsmål om helt konkrete forhold for å unngå at informantene skulle føle seg truet eller provosert. (C.A.Moser and G.Kalton,1972). De mer kontroversielle emnene ble behandlet senere i intervjuet etter at tilliten hos intervju-objektet forhåpentlig var vunnet.

> "At the start of the interview the respondent is unsure of himself and so the opening questions should be ones to put him at ease and build up rapport between him and the interviewer. They should be interesting questions which he will have no difficulty in answering, and they should not be sensitive topics, for otherwise he may refuse to continue with the interview....."
>
> (C.A.Moser and G.Kalton,1972,side 346).

Intervuets innhold. De temaene som ble behandlet i intervjuet dreide seg først og fremst om livsområder der det var tenkelig at det hadde funnet sted en endring som følge av flyttingen og/eller som følge av opplevelsen av konflikten. Med utgangspunkt i Verdens Helseorganisasjons vide definisjon av helse (se side 3.) tok jeg for meg sentrale livsområder eller faktorer som kan ha betydning for trivsel. Trivsel er her brukt synonymt med god helse i vid forstand av begrepet, og det er spesielt den psykiske og sosiale velvære jeg i denne sammenhengen er opptatt av. En rekke spørsmål dreier seg også om selve ekspropriasjonssaken, vurderingen av inngrepet i Mongstads innmark, om ansvarstilleggelse for planene og utfallet av saken.

Spørsmålene er, der dette er mulig, sentrert både om den faktiske endring og om vurderingen av denne endring . Jeg har funnet det nødvendig å spørre om begge deler fordi vurderingen alene ikke gir oss tilstrekkelig informasjon uten at den er satt inn i sin kontekst. Hvis jeg f.eks. finner at folk er misfornøyde med sin boligsituasjon i dag, vil kunnskapen om at den materielle boligstandard har sunket gi denne misfornøydhet en helt annen meningsvalør enn om den faktiske boligstandard har steget. Kun ved å sette vurderingene i sin kontekst, kan vi danne oss et tilnærmet riktig bilde av hvilke verdier og kriterier informantene selv legger til grunn for sine vurderinger. Å knytte sammen forskjellige analysenivåer slik jeg her gjør, er nødvendig innenfor et komplekst problemfelt som det jeg prøver å beskrive og analysere.

I sosialpsykologien har det vært ulike holdninger til bruk av forskjellige analysenivåer eller kombinasjoner av slike. (Gian Sarup,1975)
I min tilnærmingsmåte føler jeg meg på linje med "the interdiciplinarian levelists" som f.eks. Sherif og Sherif (Gian Sarup,1975,side 760). De hevder at individers realiteter og sosiale helheters realiteter eksisterer samtidig og i interaksjon med hverandre. Det er altså et gjensidig avhengig forhold mellom den delen som blir fokusert og dens kontekst. Selv om det er individenes vurderinger og opplevelser sett i sammenheng med trivsel jeg primært er opptatt av, kan disse vurderingene og opplevelsene ikke forståes løsrevet fra den materielle virkeligheten og den sosiale situasjon de er gjort i. Sherif og Sherif (1956) definerer sosialpsykologi slik: Sosialpsykologi er studiet av individers erfaring og adferd i forhold til sosiokulturelle situasjoner. Jeg studerer Mongstadbefolkningens erfaringer og adferd i forhold til den faktiske endringen disse personene har fått i sitt liv, en endring som er forårsaket av at samfunnet rundt dem på en avgjørende måte har grepet inn i deres liv.

De temaene som jeg tar opp og prøver å dekke i intervjuene, må forståes på bakgrunn av undersøkelsens mangfoldige karakter, nemlig på bakgrunn av at dette både skal være en deskriptiv, en eksplorerende og tildels en hypoteseprøvende undersøkelse. Følgende temaer er behandlet i intervjuet:

Boligsituasjon

Arbeidssituasjon

Sosialt miljø

Somatiske, psykosomatiske og psykiske plager sett i sammenheng med omstillingen

Endring i familieforhold sett i sammenheng med omstillingen

Opplevelse av sjøl-endring i sammenheng med omstillingen

Politisk interesse og forhold til politiske avgjørelser

Ekspropriasjonssaken. Lov og rettferd

Totalvurdering av trivsel

Hva har spilt rolle for denne totalvurderingen?

Framtidsutsikter

Sosial lærdom og råd til andre

Presentasjonen av svarene vil i fremstillingen ikke nødvendigvis følge den rekkefølgen spørsmålene er stilt i, i intervjuet. Det er av grunner som har å gjøre med opparbeiding av tillit i intervjusituasjonen (se side 16). Under hvilket tema de enkelte spørsmålene hører hjemme, vil fremgå av presentasjonen av svarene (Del II av fremstillingen, side 86). De fleste vurderingsspørsmål som stilles til den intervjuede er gitt i form av 7-punktsskalaer der informanten blir bedt om å angi grad av f.eks. trivsel, fornøydhet eller viktighet. Skalaene er ment å skulle måle hvor informantene plasserer seg i forhold til en dimensjon. Svarene på skalene gir meg ordinaldata. Det vil si at jeg kan vite noe om rekkefølgen av de enkelte svar slik de fordeler seg på en dimensjon, men jeg kan ikke vite noe om hvor store intervaller det er mellom de enkelte svar. Skalatrinnene er benevnet, dvs. de har navn på alle trinn (med et par unntagelser) i stedet for navn bare i ekstremene. Benevnelsen av alle trinn er gjort for å sikre at informantene kan ta i bruk hele skalaen. Wells & Smith (omtalt i Summers,1970,side 240) fant i en survey-undersøkelse blant husmødre at personene scoret i større grad i endene når skalaene var uten merkelapper. Riktignok dreidde det seg her om skala på en semantisk differensial,men det er grunn til å tro at det samme kan gjelde for lignende skalaer.

Alle lange spørsmål;og alle skalaer ble trykket på kort, slik at de intervjuede kunne lese spørsmålene samtidig som jeg stilte dem. Informantene ble bedt om å vise hvor på skalaene de ville plassere sine svar. Ved alle sammenligninger mellom før og nå fikk informantene utlevert begge skalaer på samme kort, slik at han/hun selv kunne vise forskjell eller likhet i plassering av svarene.

Forprøving av intervjuet. Etter at jeg var ferdig med et utkast til intervju, "prøve-intervjuet" jeg noen som hadde hatt hytte på Mongstad og som selv hadde hatt sin barndom der, og var knyttet til bygda med slektsbånd. Spørsmålene ble også diskutert med "prøveinformantene" mine for å sikre at spørsmålene var forståelige og presise, og at dimensjoner målte det de var ment å skulle måle. Forprøvingen av intervjuet var altså et ledd i å sikre validiteten av intervjuets innhold. Etter denne forprøven foretok jeg en del mindre rettelser. Rettelsene gjaldt bl.a. endel generelle spørsmål som viste seg å være for diffuse. Jeg fant det nødvendig å erstatte disse med flere korte, spesifikke spørsmål. "Prøveinformantene" inngår ikke i utvalget av informanter.

Legitimering av intervjuet, og hvordan jeg ble mottatt. Før jeg henvendte meg personlig til de jeg ville intervjue, sendte jeg et brev til hver familie (se appendix side 201) for å fortelle dem hvorfor jeg synes det var viktig med en slik undersøkelse, med forespørsel om de ville delta i undersøkelsen og med løfte om enkeltpersoners offentlige anonymitet.

De jeg ønsket å intervjue hadde ingen forpliktelse til å svare på mine spørsmål. De er hverken klienter eller pasienter, og jeg måtte derfor appellere til deres altruistiske tendenser.

> "..... invitation to contribute to basic scientific research, an opportunity to help others by sharing one´s experience" (Kinsey et.al.,1948,side 36).

I det personlige møtet med de jeg ønsket å intervjue ble det også i innledningen lagt stor vekt på hvorfor det var viktig å få vite noe om hva Mongstadbefolkningen hadde vært gjennom, og hvorfor det var viktig at så mange som mulig deltok i undersøkelsen. Det ble også gjort klart for de potensielle informanter at selv om de var villige til å la seg intervjue , kunne de unnlate å svare på spørsmål de ikke ønsket å besvare.

Med unntak av to boligfelt der en del av de tidligere Mongstad-bygdingene hadde sine nye hjem, bodde mange svært spredt. Framkomstmåten jeg brukte skulle vise seg å ha betydning for måten jeg ble mottatt på. Jeg brukte buss der det var mulig -- ellers brukte jeg bena. Papirene jeg hadde med, bar jeg i ryggsekk. Vestlandssommeren viste seg ikke alltid fra sin beste side, og enkelte ganger kom jeg ganske forblåst og våt fram til mine intervjuobjekter etter flere timers gange. Fordi folk visste at jeg hadde kommet lang vei, at jeg var avhengig av buss, at det i mange tilfelle var langt å gå til bussen og kanskje svært lenge til den neste kom forbi, var det ikke så lett å avvise meg. Selv de som til å begynne med ikke var innstilt på å la seg intervjue, syntes i alle fall at jeg måtte få komme innenfor og få en kaffetår før jeg dro videre. Dette skulle vise seg i flere tilfelle å være den første fasen i et vellykket intervju. Skepsisen var størst da jeg påbegynte min intervjurunde. Skepsisen ble begrunnet med at det hadde reket så mange journalister omkring, og at det hadde vært skrevet så mye "løyent" i avisene. Ofte hadde folk som hadde uttalt seg til avisene blitt hardt angrepet etterpå -- både av andre fra Mongstad og av folk fra kommunen. Mange hadde dradd den konklusjonen at det var best å holde kjeft, så slapp man i alle fall flere ubehageligheter. Disse synspunktene tok jeg alvorlig, men diskuterte med folk hvorfor en slik undersøkelse som den jeg gjerne ville foreta, var annerledes enn et intervju til en avis. Folk hadde imidlertid stor forståelse for at alle synspunkter burde komme fram, og det skulle vise seg at de fleste hadde svært mye på hjertet og benyttet anledningen til å lufte mange synspunkter i sakens anledning. Ofte hadde jeg store problemer med å få avsluttet intervju-situasjonen.

I mine senere intervjuer trengte jeg ikke så lang innlednings- og legitimeringsfase. Ofte hadde folk hørt fra andre jeg hadde intervjuet og regnet med at jeg var "O.K.". Mange steder fikk jeg full oppvartning. Det vanket både smørbrød, kaker og middager og i enkelte tilfelle også husly.
En typisk kommentar jeg ofte ble møtt med blant de ca. 20 siste jeg skulle intervjue var: "Ja, eg har no hørt fra han(eller hun) at du var der hin dagen, så eg har no venta på deg,ja." "Kor mange har du att no då?" Gjestfriheten og tilliten gjaldt både tilhengere og motstandere av utbyggingen på Mongstad, og jeg tror derfor jeg

oppnådde å vise den påkrevede respekt og forståelse for de synspunkter de enkelte hadde.

Utvalget av intervjuobjekter. Jeg ønsket å intervjue de som selv hadde bodd i bygda på den tiden da industriplanene kom. Hytteeiere og andre som hadde rettigheter til grunn på Mongstad, men som selv ikke bodde der fast, falt utenom den gruppen jeg primært ønsket å rette søkelyset på. Jeg valgte å konsentrere meg om folk over 20 år (myndighetsgrensen) fordi jeg først og fremst var ute etter den voksne befolkningens situasjon. I løpet av tiden fra planene ble kjent og til oppfølgingsundersøkelsen ble foretatt, var 3 fra bygda døde. Det var i 1974 53 personer over 20 år som hadde hatt fast bopel på Mongstad da planene om industri på innmarka kom. Av de 53 personene bodde 51 innen Nord-Hordaland etter flyttingen, mens 2 personer (et ektepar) som var flyttet til Stavanger, falt utenom utvalget mitt av praktiske og økonomiske grunner. Alle de 51 ble bedt om å la seg intervjue. 1 nektet mens 3 personer ikke ble intervjuet fordi de selv mente det fikk holde at jeg intervjuet andre medlemmer i deres husstand, og at deres synspunkter ikke avviket fra de andre husstandsmedlemmene.
Populasjonen av voksne (gjenlevende) tidligere Mongstadbygdinger besto altså av 53 personer. Av disse fikk jeg intervjuet 47 personer. Med andre ord, utvalget dekker 89% av den populasjon jeg ønsker å vite noe om.

2.2.3. Analyser.

Det finnes to hovedtyper empiriske kasus-analyser som i sine rendyrkede former kan beskrives slik:

> "a) Description and explanation of the single case, to provide information concerning its present state, and the dynamics through which it continues as it does. This may be called a particularizing analysis.
>
> b) The development of empirical generalizations or theory through the analysis of the single case, using it not to discover anything about it as a system but as an empirical basis either for generalization or theory construction. This may be called a generalizing analysis."
>
> (S.M. Lipset,M.A.Trow & J.S.Coleman,1970,s.169).

Den første typen analyse bruker generelle lover eller regelmessigheter for å gjennomføre analysen av et spesielt tilfelle, mens den andre type analyse prøver å nyttiggjøre det spesielle kasus i utviklingen av generelle påstander. Jeg mener at disse to måtene å analysere et spesielt tilfelle på ikke gjensidig utelukker hverandre, men er funksjonelle for forskjellige behov avhengig av hvor mye kunnskap man har om et problemfelt og hvilket grunnlag man har for å kunne generalisere, validere gamle teorier og videreutvikle nye.

Det fremgår av det jeg allerede har nevnt under problemstilling, at jeg har flere intensjoner med min undersøkelse. Av denne grunn nytter jeg begge de ovenfor nevnte analytiske tilnærmingsmåter. Jeg ønsker å beskrive og forklare et kasus. Ved hjelp av forskjellige typer data og med støtte først og fremst i konfliktteori, foretar jeg en partikulariserende analyse. Jeg gjør nytte av de generelle lover eller regelmessigheter som er funnet i andre lokalsamfunns-konflikter og henter et begrepsapparat fra konfliktteori, for å beskrive og forklare "tilfellet Mongstad" (deduksjon). Dernest forsøker jeg ved å nyttiggjøre meg data om dette spesielle tilfellet, å beskrive konsekvensene av en slik konflikt og den endringen den medfører. Gjennom denne empiriske undersøkelsen forsøker jeg så å teste en hypotese med henblikk på å kunne si noe mere generelt om forholdet mellom opplevelsen av berettigelsen for et politisk inngrep i folks liv og hvilke konsekvenser dette inngrepet får (induksjon). Det er dette som kalles en generaliserende analyse.

I min fremstilling bruker jeg folks egne utsagn for å formidle det eksistensielle innholdet i informantenes opplevelser. Jeg bruker deskriptiv statistikk (frekvensfordelinger og andeler i%) for å si noe om utbredelsen av de forskjellige typer fenomener i utvalget av informanter. Disse presentasjonene har å gjøre både med undersøkelsens deskriptive og eksplorerende karakter.

For å teste min hypotese om at ulik grad av opplevet berettigelse for et inngrep får ulike konsekvenser for den senere trivsel, benytter jeg meg av signifikanstester. Informantene blir delt opp i grupper som skiller seg fra hverandre både i sine utsagn om berettigelsen av inngrepet og i sin faktiske adferd i konfliktperioden. Jeg predikerer

forskjellig grad av trivsel for disse gruppene. Jo høyere grad av opplevet berettigelse for inngrepet, jo større trivsel. Hvis den predikerte forskjell innen gruppene mellom slik folk trivdes før og hvordan de trives nå, og den predikerte forskjell mellom gruppene slår ut i forventet retning, og funnene er så sterke at de er statistisk signifikante f.eks. på 0,001-nivå, kan jeg anta at min hypotese er blitt bestyrket. Imidlertid bør jeg også godtgjøre for at det ikke er andre rimelige forklaringer for at forskjellene innen grupper (mellom før og nå) og mellom grupper har oppstått.

Med basis i disse testene prøver jeg så å si noe generelt om sammenhengen mellom opplevelsen av berettigelsen for et politisk inngrep av den størrelsesorden og kvalitet vi hadde med å gjøre i dette tilfellet, og de konsekvenser dette inngrepet får for trivselen til de som er utsatt for inngrepet.

DEL I

KONFLIKTEN OM MONGSTADS INNMARK

TRUSLEN MOT DEN ABSOLUTTE OPPRETTHOLDELSEN AV NÆRMILJØET

"Controversies within communities are as old as civilization itself, yet each age approaches them as if they were unique phenomena, as if similar problems had never arisen elsewhere. Each community carries out for itself a trial and error process without benefit of the cumulative experience of other communities." (J. Coleman,1975,side 2.)

KAPITEL 3.

Konflikten om Mongstads innmark

3.1. Om bruken av konfliktteori

Det finnes få sosialpsykologiske kasus-studier innen konfliktforskning. De bidrag som kommer fra sosialpyskologi til konflikt-teorien er i hovedsak basert på eksperimentelle forsøk (f.eks. M.Deutsch, 1973). Imidlertid er de problemstillingene som er reist innen sosialpsykologien på dette felt, lite relevante for lokalsamfunnskonflikter av den typen vi har å gjøre med her. Men innen sosiologisk forskning har det vært gjort en del kasusstudier på dette området. James Coleman (1957) har gjort en sammenligning av forskjellige typer lokalsamfunnskonflikter med henblikk på å finne frem til generelle lovmessigheter og spesielle kjennetegn ved slike konflikter. Dette arbeidet gir en grei bakgrunnsinnføring. James Colemans teoretiske fremstilling av lokalsamfunnskonflikter og deres dynamikk kan karakteriseres som en strukturell forandringsmodell. Det finnes tre basale tilnærmingsmåter i studiet av konfliktprosesser. De tre modellene er: angriper/forsvarer-modeller, konfliktspiral-modeller og strukturelle forandringsmodeller (D.G.Pruitt, J. Gahagan,1975). Hver modell synes å inneholde deler av sannheten, og de er forholdsvis lette å integrere. De fleste konfliktteoretikere har imidlertid holdt seg til en av modellene og utelukket de to andre. Ofte er det også slik at de som selv er deltakere i en sosial konflikt har en fortolkning av det som foregår som er i samsvar med en av modellene, og denne fortolkning kan igjen ha virkning på deres adferd og dermed på konfliktens forløp.

Agriper/forsvarer-modeller forutsetter et asymmetrisk forhold mellom partene i en konflikt. Den ene parten (angriperen) er antatt å ha startet konflikten og er hovedansvarlig for at den fortsetter. Angriper/forsvarer-modeller er nyttige når det gjelder å peke på slike forutsetninger for konflikten som har sitt grunnlag i motiver, emosjoner og avskrekkende eller preventive elementer. Dessuten gir slike modeller ofte en god beskrivelse av en del av den prosessen som finner sted under konflikten. Men angriper/forsvarer-modellene har også visse ulemper eller svakheter:

1) De tegner et forholdsvis statisk bilde av konflikten i den forstand at de stort sett ignorerer måten konflikten kan forandre seg på over tid.

2) De fører ofte til en ensidig analyse der bare kildene til angriperens adferd er gjenstand for interesse.

3) De fører ofte til moralisme der skyldtilleggelsen kan legitimere aggressiv adferd og dermed opptrappe konflikten.

4) Angriper/forsvarer-modellene behandler vanligvis partene i konflikten som separate enheter uten å være oppmerksomme på strukturen og dynamikken innen disse elementer.

(D.G.Pruitt,J.Gahagan,1975).

Konfliktspiral -modellenes grunnleggende antagelse er at konflikter utvikler seg og holdes i gang gjennom "onde" sirkler der hver parts handling er en straffende eller forsvarende reaksjon på den andre partens forrige utspill. I denne analysen kan man nesten alltid ta et skritt tilbake i tiden og dermed anta at ingen av partene egentlig er angripere.
Konfliktspiraler synes å være svært betegnende for mange konflikter, men har også visse svakheter:

1) De synes å være overdrevent symmetriske i måten de behandler partene i konflikten på. I virkeligheten er det ofte store forskjeller mellom partene, f.eks. kan en part være bedre organisert enn den annen, eller den ene parten kan ønske forandring mens den andre parten ønsker status quo. (I tilfellet Mongstad synes en angriper/forsvarer-modell å passe bedre enn en konfliktspiral-modell).

2) Konfliktspiral-modeller behandler liksom angriper/forsvarer-modellene, partene i konflikten som enheter uten å være oppmerksomme på strukturene i disse enhetene. Således ignorerer begge disse typene modeller spørsmålet om hvordan partene i konflikten forandrer sin sammensetning og struktur i løpet av konflikten.

3) Konfliktspiral-modellene anerkjenner ikke betydningen av strategisk planlegging i konflikt.

4) Konfliktspiral-modellene kan ikke gjøre tilstrekkelig rede for hvordan konflikten holdes i gang utover de begynnende stadiene. De prøver å postulere en vedvarende syklus av aksjon og reaksjon, men det faktiske forløp i konflikter stemmer ikke alltid med en slik fortolkning. F.eks. kan det være lange opphold uten handling i en konflikt med en påfølgende plutselig oppblussing uten at man kan tilskrive oppblussingen til en direkte reaksjon på den andre partens forrige utspill. (D.G.Pruitt,J.Gahagan,1975)

Strukturelle forandrings modeller er også dynamiske, beskriver og gjør rede for forandringer som finner sted i løpet av en konflikt, men i motsetning til konfliktspiral-modeller hevder de at det er visse vedvarende forandringer som finner sted hos en eller flere parter. Disse vedvarende forandringene holder konflikten i gang utover de motivene eller de opptrappende sekvensene som konflikten startet ut med. Slike forandringer kan finne sted i partenes sosiale struktur; i forestillinger, holdninger eller motiver -- eller i aktualiteten av emner eller i dybden av engasjement og forpliktelse i forhold til visse løsninger. Strukturelle forandrings modeller er ofte asymmetriske idet de postulerer forskjellige typer forandringer hos partene i en konflikt. (D.G. Pruitt & J. Gahagan,1975).

En strukturell forandringsmodell er godt egnet til å beskrive og forstå konflikten på Mongstad, men angriper/forsvarer-modeller kan være verdifullt supplement spesielt for å forstå en del av reaksjonene hos enkelte Mongstadbygdinger.

Når jeg snakker om forskjellige faser av konflikten om Mongstads innmark, mener jeg at det finnes visse kjennetegn ved forskjellige perioder av konflikttiden som gjør at f.eks. de valgmuligheter eller beslutninger som kan taes i en fase er forskjellige fra og påvirker de valgmuligheter og beslutninger som kan taes i senere faser. Eksempler er: når noen av Mongstadbygdingene solgte sine eiendommer påvirket dette muligheten de andre hadde til å la det være -- eller da hermetikkfabrikken på Mongstad ble nedlagt p.g.a. Hydros utbyggingsplaner var det økonomiske grunnlaget for å opprettholde Mongstads næringsmønster borte, og folk hadde ikke lenger noe reelt alternativ. Overgang fra en fase til en annen er ikke alltid lett å tidsfeste. Det kan være tale om glidende overganger og fasebetegnelsene kan derfor være et skjønnsspørsmål.

Sosiale konflikter blir ofte karakterisert og analysert i forhold til fem dimensjoner.

1) Bevissthet

De fleste definisjoner av sosial konflikt understreker at partenes bevissthet om et motsetningsforhold er et nødvendig element for å kunne snakke om sosial konflikt. Partenes subjektive opplevelse av et konfliktforhold har som regel sitt grunnlag i en objektiv konfliktsituasjon. Et objektivt motsetningsforhold behøver imidlertid ikke nødvendigvis føre til en faktisk sosial konflikt. Vi kan snakke om latente konflikter. Latente sosiale konflikter kan omfatte slike situasjoner der det objektive grunnlaget for en konflikt er tilstede, men der folks subjektive bevissthet om forholdet ikke har utviklet seg.

2) Maktforhold

Hva slags maktforhold står partene i i forhold til hverandre? Hvilke ressurser disponerer de over? Er partene likeverdige i den forstand at de har like mye makt eller har den ene part mer makt enn den andre? Dette er det nødvendig å vite noe om for å forstå både utviklingen og utfallet av konflikten.

3) Renhet

Har partene komplementære interesser utenom de interesser det er konflikt om -- har partene noe felles som forener dem på andre punkter -- eller er deres forhold et rent konfliktforhold?

4) Intensitet

Hvilken grad av intensitet i følelser, adferd, midler (også eventuelle våpen) er det i løpet av konflikten?

5) Regulering

Følger konflikten institusjonaliserte regler for konfliktadferd (f.eks. ved forhandlinger, domstoler, o.l.) eller brukes uortodokse og "illegitime" framgangsmåter?

(L. Kriesberg,1973).

Sosial konflikt, slik termen brukes her, refererer til en situasjon der partene har og/eller tror de har uforenelige mål. Termen refererer også til den interaksjons-sekvensen eller prosessen som skjer når partene strides.

De fleste bidrag til kunnskap om konflikter, er rent teoretiske bidrag (f.eks. L.Coser,1965, R.Dahrendorf,1959, L.Kriesberg,1973, G.Simmel,1955, M.Weber,1947) og er stort sett gitt ut fra et sosiologisk perspektiv. Fordi bidragene dekker ulike typer konflikter (fra to-person konflikter til internasjonale konflikter) er det ikke alt som er like relevant for mitt formål. Jeg baserer meg i hovedsak på James Colemans arbeid om lokalsamfunnskonflikter, men henter begreper fra andre teoretikere der jeg finner dette nyttig. Et behov jeg hadde var å finne begreper som kunne dekke noen av de opplevelsene deltakere i konflikt kan ha. Fordi det har vært fokusert lite på de psykologiske aspekter ved konflikt, var det ikke så lett å finne dekkende begreper.

To begreper som jeg finner nyttige og som vil gå igjen i denne undersøkelsen, har jeg hentet fra L. Kriesberg(1973). Kriesberg snakker om to forskjellige grunnlag for konflikt: konsensus og dissensus. Konsensus kan være basis både for konflikt og samarbeid. I konsensuelle konflikter er motpartene enige om hva de ønsker, men de kan f.eks. strides om hvem som skal få mest av noe. I konsensuelle konflikter finnes det en felles overordnet ideologi, eller en felles overordnet målsetting. Konkurranser kan være eksempler på konsensuelle konflikter. I konkurranser finnes det visse regler som partene holder seg etter, og partene strides om å nå samme mål. Når den sterkeste vinner kan det oppleves som et stort nederlag for den tapende part, men tapet må sees i forhold til at man har gått med på spillets regler. I konsensuelle konflikter er visse kompromisløsninger mulige p.g.a. en felles overordnet ideologi ..... Vi vil begge har det slik og slik, men hvis du strekker deg litt, og jeg strekker meg litt, kan vi komme fram til en enighet allikevel .....

I dissensuelle konflikter er ikke noe kompromis mulig. Her må enten den ene eller den andre vinne. I slike konflikter strides man ut fra helt forskjellige grunnsyn -- ut fra forskjellige verdistandpunkter eller forskjellig ideologi. De stridende partene kan her ikke akseptere hverandres syn. Motpartens adferd er uakseptabel og uberettiget.

Et tap i en dissensuell konflikt er et absolutt tap. Den eneste type "kompromis-løsning" som er mulig i dissensuelle forhold er å la hverandre i fred av andre grunner enn de man strides om. F.eks. kan to religiøse sekter bli enige om å la hverandre i fred for å hindre volds-utgytelser. Kommunister og kapitalister kan la hverandre i fred for å hindre en atombombekrig, men ikke fordi de aksepterer hverandres ideologi.

I de fleste konflikter er det tale om elementer av både konsensuell og dissensuell karakter, men vi kan gjerne karakterisere hovedmotsetningen mellom partene som en av delene. Forflytter vi oss til individplanet, kan vi se at hvordan de enkelte deltakerne opplever grunnlaget for konflikten, kan få konsekvenser for hvordan de vil oppleve et eventuelt tap. Legger individene i hovedsak konsensuelle eller dissensuelle elementer til grunn for sin vurdering og opplevelse av konflikten?

Utfallet av en konflikt kan sees i forhold til konfliktens konsensuelle eller dissensuelle karakter. I hovedsak finnes det fire hovedtyper av konfliktutfall: tilbaketrekning, tvang, kompromis og omvendelse. I enhver konflikt kan det være elementer av flere typer utfall (L.Kriesberg,1973). Utfallene må sees i forhold til grunnlaget for konflikten og i forhold til hvilke strategier som er brukt i konflikten. Ideelt sett vil partene ønske at de vinner fordi dette blir sett på som det riktige. Derfor kan det også i dissensuelle konflikter bli gjort forsøk på å overtale -- omvende -- motparten. Hvis dette ikke går, kan det bli tale om å bruke tvang eller å trekke seg tilbake.

Settingen for konflikten i denne undersøkelsen er lokalsamfunnet.

Lokalsamfunn. Lokalsamfunn refererer her til et avgrenset geografisk område med en viss grad av politisk selvstyre eller en felles administrasjon. En by eller en landsby kan defineres som et lokalsamfunn mens denne definisjonen ville utelukke f.eks. et naboskap innen en by. Selv om bygda Mongstad kan betraktes som en integrert og selvstendig enhet var bygda allikevel avhengig av kommunen Lindås når det gjaldt mange forhold. F.eks. hadde ikke bygda sin egen skole og heller ikke sin egen kirke. Fordi et lokalsamfunn har en administrasjon finnes det også institusjonaliserte måter å løse problemene på. (L. Kriesberg,1973).

I de fleste lokalsamfunnskonflikter er de midler som blir brukt vanligvis ikke-voldsmidler, og selv der det blir brukt tvang, er det ofte en blanding av overtalelse og belønning. Dette skyldes dels at det finnes kollektive avgjørelsesstrukturer og dels at det er institusjonaliserte regler for å løse konflikter. Dette binder eller hemmer de midler som vanligvis blir brukt og hindrer opptrapping av konflikten. Lokalsamfunn er dessuten del av et større samfunn som kan gripe regulerende inn i konflikten. Innen et lokalsamfunn er det mange typer bånd mellom innbyggerne og administrasjon, slik at forholdet f.eks. mellom Mongstadbefolkningen og kommuneadministrasjonen aldri ville bli et rent konfliktforhold.

Imidlertid er det bare en del av lokalsamfunnet som primært skal få min interesse -- nemlig den delen av lokalsamfunnet som dette spesielle politiske inngrep skulle gå direkte utover. Bygda Mongstad kan betegnes som et nærmiljø.

Nærmiljø. Nærmiljø vil her si de nære omgivelser. Nære omgivelser omfatter både de nære sosiale kontakter og de nære fysiske omgivelsene. Det finnes ulike typer av nærmiljøer (f.eks. på arbeidsplassen eller i boligområdet). Betydninger av de enkelte typer nærmiljø vil bestemmes både av den tiden man oppholder seg der, den avhengighet man står i overfor miljøet og den intensitet man inngår i miljøet med (A.Strand,1975). I bygda Mongstad var de ulike typer nærmiljøer flettet sammen. Her hadde folk foruten sitt boligmiljø også stort sett sitt arbeidsmiljø og sine nære sosiale kontakter. De fleste av Mongstadbygdingenes daglige sysler foregikk innenfor bygda. Her var et tett sosialt nettverk, og folk var kjent med hverandre i flere roller (f.eks. både som arbeidskamerat, som slektning, som nabo, som venn).

Det er konsekvensene for de enkelte individene i nærmiljøet Mongstad som er fokus for min interesse.

3.2. Hvordan oppstår det lokal-samfunnskonflikter?

Det er mange typer begivenheter som kan skape krise i et lokalsamfunn, og utfallet av krisen er avhengig både av typen begivenhet og av det samfunnet som er rammet. Ikke alle begivenheter involverer folk i like sterk grad og hvorvidt en kritisk situasjon utvikler seg til en konflikt, er i regelen avhengig av flere faktorer. I en sammenlignende studie av forskjellige typer "community"-konflikter har James Coleman (1957) kommet fram til visse kriterier som synes å være avgjørende for hvorvidt en hendelse kommer til å forårsake en konflikt:

a) Hendelsen må røre ved et sentralt og viktig aspekt i de enkelte lokalsamfunnsmedlemmenes liv. (Mongstadfolks rett til å opprettholde sitt nærings- og bosettingsmønster må kunne betegnes som sentralt og viktig for dem. På samme måte kunne det være sentralt og viktig for andre å få arbeidsplasser til distriktet).

b) Hendelsen må influere livet til lokalsamfunnsmedlemmene forskjellig. (Utbygging av industri på Mongstads innmark ville få helt andre konsekvenser for Mongstadfolk enn for andre i lokalsamfunnet. Dessuten hadde Mongstadfolk seg i mellom ulike muligheter for en eventuell økonomisk erstatning.)

c) Hendelsen må være av en slik art at lokalsamfunnsmedlemmer føler at handling kan føre fram. (I vårt tilfelle er det politikerne i lokalsamfunnet som mener de kan ekspropriere Mongstads innmark.)

Kilden til konflikt kan både være internal eller external. I vårt tilfelle er det forhold innen lokalsamfunnet -- nemlig mangel på arbeidsplasser -- som er en kilde (internal kilde), men det er et industrifirmas ønske om ekspansjon som følge bl.a. av internasjonal konjunktur, som er den externale kilden til konflikt. Konflikten kommer blant annet til å dreie seg om hvilken rett kommunepolitikere og industries representanter har til å bruke Mongstads innmark.

3.3. Partene i konflikten om Mongstad og deres behov for området.

3.3.1. Kommunen og fylket. På Lindåshalvøya var det en svak nedgang i folketallet mellom 1965 og 1970 (fra 9706 innbyggere til 9656). Ser en på aldersammensetningen av befolkningen kan en likeledes konstatere en svak tendens til at det ble forholdsmessig flere eldre folk. (1960: 50 år og eldre 30%, 1970: 50 år og eldre 34%). I samme tidsrom var det en nedgang relativt sett, men en økning totalt sett av folk sysselsatt i jordbruket. (Dette siste kan imidlertid henge sammen med at flere kvinner i 1970 er registrert som yrkesaktive i jordbruket og ikke er skilt ut som "husmødre" slik som i 1960.) (Norges offentlige statistikk. Folketellingene 1960 og 1970). Disse utviklingstendensene som i langt sterkere grad hadde gitt seg utslag i andre områder i Nord-Hordaland, hadde voldt både kommuneadministrasjonen og fylket bekymring, og det store spørsmålet var hvordan en kunne få arbeidsplasser til distriktet. Allerede i 1962 hadde Mongstad med sine store utmarksflater og gunstige havnemuligheter vært i søkelyset for etablering av storindustri. Den gangen var det Sør-Norge Aluminium A/S og Årdal og Sunndal Verk som var interessenter. Planene ble ikke noe av på dette tidspunktet, men Mongstad-området var pekt ut som et svært interessant område ut fra de geotekniske og de geografiske kvalitetene som hadde betydning for etableringen av stor kraftkrevende industri. I Vestlandskomitéens innstilling i februar 1969 blir også Mongstad-området fremhvet. Et fylkeskommunalt industriutvalg undersøkte alle tomtemulighetene i Nord-Hordaland og ble til slutt stående ved Mongstad-området (innstilling til fylkesutvalget 28.4.1969).

I mai/juni 1969 inngikk så Lindås kommune avtale med grunneierne på Mongstad om håndgivelse av ca. 3900 dekar utmarksområder med tilhørende 3.2 km strandlinje (egnet for dypvannskaier).

Prisen ble satt til kr. 1.- pr. kvadratmeter. På dette tidspunkt var det altså ikke avgjort hvem som skulle få bygge på Mongstadområdet.

Vi kan således konstatere at både Lindås kommune og Hordaland fylke arbeidet for å få industri til distriktet for på den måten å skaffe Nord-Hordaland arbeidsplasser og samtidig styrke økonomien i kommunen og fylket.

3.3.2. Norsk Hydro. Norsk Hydro er et av Norges største industrikonsern med ca. 8000 ansatte. Staten har aksjemajoriteten. Norsk Hydro har siden firmaet ble dannet i 1905 vært i sterk ekspansjon, men har med jevne mellomrom vært oppe i strukturkriser bl.a. som følge av konjunktursvingninger i den internasjonale økonomi. Selskapet har siden 1960 også befunnet seg i en strukturkrise. Det gjelder nå å tilpasse seg en fremtidig situasjon der vannkraft ikke lenger er det mest lønnsomme. I sin mangesidige produksjon er Hydro blitt stadig mer avhengig av olje som energi - og råstoffkilde. Hydro er den største enkeltkonsument av olje i Norge. Det er derfor ikke uten grunn at Hydro kastet seg inn i kampen om Nordsjø-oljen. De positive oljefunnene medvirket til at aksjekursene på Hydro-aksjene har steget til over det firedoble. Det var trolig av betydning for Hydros fremtid at selskapet skulle ha mulighet for å holde på og styrke sin stilling som storkonsern. Men utvidelser krever plass. På Mongstad var det både flate marker og velegnet strandlinje.

3.3.3. Bygdesamfunnet Mongstad. Bygdesamfunnet Mongstad var et stabilt lite samfunn sammenlignet med de fleste andre bygder i Nord-Hordaland. Her var 14 gårdsbruk. Innbyggerne drev fiske til egen husholdning og dessuten hadde de mulighet for biinntekt ved hermetikkfabrikken som hadde sesongdrift og ga arbeid til 45 mennesker.

Her var et mekanisk verksted som reparerte biler, traktorer, båter m.m. og sysselsatte 4 arbeidere. Bygda hadde også handel og poståpneri. 470 dekar av innmarksområdet var dyrket jord av god kvalitet. Jordene var flate og fine. Til Mongstadbygda hørte 6000 dekar utmarksområde med småkupert terreng og strandlinje på ca. 3.5 km.

Utmarksområdet ble tidligere brukt som sauebeite, og der ble sanket torv til oppvarming. Utmarksområdet var imidlertid ikke i bruk på den tiden kommunen spurte om grunneierne på Mongstad ville håndgi utmarkseiendommene sine. På spørsmål om eventuelt salg av utmarksområder kunne få noen konsekvenser for innmarka, ble grunneierne gitt muntlige forsikringer om at det ikke var på tale å bruke innmarka.* Mongstadbefolkningen visste jo godt at distriktet som helhet trengte arbeidsplasser, og på forsommeren 1970 gikk de med på å selge utmarksområdet til industriformål for kr. 1.- pr. m^2. Ordføreren berømmet Mongstadbefolkningen for dette i kommunestyret:

> "Ordføraren: .....men når grunneigarane har stelt området til disposisjon til denne prisen, må me berre takka for den samfunnsånd dei har synt ved å tenkja meir på å sikre bygdene for framtidi enn ved å tenkja på å verta rike i ein fart".
> (Bergens Tidende, 12/5-1970).

3.4. Den utløsende hendelsen

Den 29. juli 1970 ble så grunneierne på Mongstad innkalt til et informasjonsmøte med ordfører Grov, lendsmann Jordal (også formann i tiltaksnemnda), overingeniør Lunke fra Norsk Hydro og stortingsmann Helland (tidligere ordfører i Lindås kommune). Ved åpningen av møtet ble de tilstedeværende gjort oppmerksomme på at møtet var internt og at de opplysningene som ville bli fremlagt derfor ikke måtte meddeles videre. (Fra anken til Sivilombudsmannen, 26. mai,1972). Grunneierne fikk så vite at Norsk Hydro tok sikte på å bygge et oljeraffineri, et oksydverk og et aluminiumsverk som tilsammen ville sysselsette 1500-2000 mann ved utbyggingsperiodens slutt (10 år). På enda lenger sikt regnet Hydro med utbygging av petrokjemisk industri og en magnesiumproduksjon (Fra Stortingsmelding nr. 92 "Om industrireising på Mongstad"). P.g.a. disse store utbyggingsplanene ville Hydro trenge Mongstads innmark! Første byggetrinn, oljeraffineriet som skulle bygges i samarbeid med B.P., var planlagt på Mongstads innmark. Det ble fremholdt at aluminiumssmelteverket, aluminiumsoksydfabrikken og den petrokjemiske industri som var planlagt bygget i utmarka, ville være tungindustri med så store forurensninger at Mongstadbygda i alle fall ville bli en lite brukbar boplass.

* Se anken til Sivilombudsmannen, side 74.

Disse opplysningene kom uforberedt på Mongstadbefolkningen. Forsøket på å pålegge grunneierne taushetsplikt var ikke vellykket. Her er en av de uttalelsene som var å finne i pressen noen dager senere:

> "Orienteringsmøtet som ble holdt på Mongstad i Lindås forleden dag med representanter fra Norsk Hydro, fylkesadministrasjonen og kommunen er tydeligvis blitt ikke så lite av en kalddusj for bygdefolket. Det ble her nokså greitt og utvetydig gjort klart for alle tilstedeværende at det ikke lenger vil bli mulig å opprettholde den nåværende bebyggelse på stedet. Omkring 25 bolighus og ikke så få hytter, noen industribygg og butikklokaler samt 45o mål dyrket jord må oppgies og overlates til fullstendig rasering. Og her er ingen tid å spille. Innen halvtannet års tid skal anleggsarbeidene settes i gang, og til da må også stedet være fraflyttet.
>
> Dette er en ny situasjon folket på Mongstad hverken hadde ønsket eller drømt om å komme opp i. Tvert imot har de hele tiden gått ut fra at de skulle kunne få dyrke sin jord og stelle med sine mange forskjellige sysler som de alltid har gjort, selv om storindustrien ville komme inn på livet av dem som en mektig og larmende nabo. Den siden av saken hadde de nå forlengst avfunnet seg med. Ingen har heller satt seg i mot å selge industriareal til Hydro - 4000 mål utmark i alt med 2000 meter strandlinje til en nærmest symbolsk pris av 1 krone kvadratmeteren.
>
> Den utrykkelige forutsetningen har bare hele tiden vært at innmarken og den eksisterende bebyggelse på Mongstad skulle bli spart. Det er man gjentatte ganger blitt forsikret om ville skje. Utmarksviddene var store nok til alle fremtidige industriplaner på stedet, ble det sagt.
>
> Nå etter at kjøpekontraktene i løpet av våren er blitt undertegnet, er imidlertid tonen blitt en annen. Nå er det åpenbart ikke spørsmål om hva grunneierne selv vil lenger. Selvbestemmelsesretten over gård og grunn er tatt fra dem. Ja, faktisk enda verre. De føler seg mer eller mindre forvist fra sine egne hjem allerede."
> (Bergens Tidende, 25/7-1970).

3.5. Partene som separate enheter, dissensuelle og konsensuelle elementer i forholdet mellom dem.

Louis Kriesberg (1973) opererer med tre hovedaspekter av bevissthet som er nødvendig for at sosial konflikt skal oppstå:

1) Partene i den potensielle konflikten må være bevisst seg selv som adskilte kollektive enheter. (Mongstads bygdebefolkning, Norsk Hydro og kommune/fylkesadministrasjonen er klart adskilte enheter.).

2) En eller flere grupper (parter) må være misfornøyd med sin posisjon i forhold til en annen gruppe. (Norsk Hydro har ikke nok land til ekspansjon og ønsker innmarka som Mongstad-befolkningen eier).

3) Den misfornøyde part må mene at de har mulighet for å redusere sin misfornøyethet, dvs. de må ha mål som involverer at den eller de andre grupper gir etter for noe de ellers ikke ville gitt etter for. (Kommunen har som mål å få arbeids-plasser og Norsk Hydro har som mål å få Mongstads innmark til sine industrielle ekspansjoner. De tiltak som blir satt i gang for å oppnå dette går på tvers av Mongstad-befolkningens behov og ønske om fortsatt å bo i bygda).

La oss se litt nærmere på forholdet mellom de tre partene i denne konflikten. Norsk Hydro og Lindås kommune/Hordaland fylke har gjen-sidige interesser i den forstand at Norsk Hydro kan tilby arbeids-plasser mens Lindås kommune/Hordaland fylke ønsker arbeidsplasser. En eventuell uenighet mellom disse to partene ville ikke gå på verdien av den industrielle utvikling, men på hvor langt de to parter ville være villige til å strekke seg for å tilfredstille den annens behov. (Du skal få så og så mange arbeidsplasser av meg hvis jeg får så og så mye land av deg, eller du skal få så og så mye land av meg hvis jeg får så og så mange arbeidsplasser av deg. Vi kan her snakke om konsensuelle behov. Konsensus kan være basis både for samarbeid og konflikt. I konsensuelle konflikter er motpartene enige om hva de ønsker. I forholdet mellom Hydro og kommunen/fylket har Hydro det sterkeste kortet fordi de har muligheter til å si at hvis ikke de får alt det landet de ønsker , vil de ikke bygge ut i det hele tatt. Hydro har dermed definert situasjonen overfor kommunen/fylket, og sistnevnte part må akseptere Hydros betingelser for å få sine arbeids-plasser eller risikere å miste muligheten for arbeidsplasser.

En eventuell konflikt mellom disse to partene kunne oppstå hvis kommunen/fylket ikke aksepterte Hydros betingelser, og det viste seg at Hydro allikevel ønsket land i distriktet. Da måtte man i tilfelle komme fram til en ny balanse for å tilfredstille hverandres ønsker.

Forholdet mellom Mongstads bygdebefolkning og Norsk Hydro er av en annen karakter enn det ovenfor beskrevete forholdet. Hydros oppgave og mål er å opprettholde og utvikle seg som industrikonsern. P.g.a. dette trenger de å ekspandere. Innmarka på Mongstad med sine fine flate marker og lange strandlinje er egnet for Hydros ekspansjonsbehov. Mongstadbefolkningen på sin side ønsker å opprettholde sitt nærings- og bosettingsmønster. De krever respekt for sin eiendomsrett og sin rett til å opprettholde en livsform de selv har etablert. Konflikten mellom Norsk Hydro og Mongstadbefolkningen er av dissensuell karakter. Beskrevet med andre ord kan vi si at det her er snakk om en konflikt hvor enten den ene eller den annen part må vinne . Dissensus kan ikke være basis for samarbeid. De to parter opererer med forskjellige verdigrunnlag og kan ikke akseptere den annen parts syn. Norsk Hydro mener at det er viktigere å skape profitt enn å ta hensyn til Mongstadbefolkningen, og Mongstadbefolkningen mener det er viktigere å ivareta folks demokratiske rettigheter. Det må her skytes inn at dette er motsetningsforholdet i dets rendyrkete form. I de fleste konflikter er det imidlertid tale om elementer både av konsensuell og dissensuell karakter. Folks subjektive opplevelse av hva konflikten dreier seg om kan variere og skifte karakter i forskjellige faser av konfliktforløpet. (Se også side 29 , om konsensuelle og dissensuelle elementer).

Vi kan for eksempel godt tenke oss at enkelte ansatte hos Hydro forsto og respekterte Mongstadbefolkningens ønske om å bevare bygda si; på samme måte kan vi tenke oss at enkelte Mongstadbeboere i prinsippet var enige i Hydros rett til utbygging fordi dette kanskje av samfunnsøkonomiske hensyn kunne være viktigere enn deres egen fremtid.

Jeg vil imidlertid karakterisere hovedmosetningen mellom Norsk Hydro og Mongstadbefolkningen som en motsetning av dissensuell karakter. Dette er viktig å ha i mente fordi en tapende part i en dissensuell konflikt kommer ut med et tap som er av en absolutt karakter i motsetning til visse kompromissløsninger som er mulig ved konsensuelle konflikter.

Forholdet mellom Mongstadbefolkningen og kommunen/fylket er nettopp preget av både konsensuelle og dissensuelle elementer. Disse to parter er enige om behovet for arbeidsplasser i distriktet. Av denne grunn sa Mongstadbefolkningen seg villig til å selge utmarka si. Men når kommunen/fylket er villige til å ofre folks medbestemmelsesrett og eiendomsrett på arbeidsplassenes alter inntar forholdet mellom de to parter dissensuell karakter. Skjematisk kan vi fremstille trekantforholdet mellom Norsk Hydro, de politiske myndighetene og Mongstadbefolkningen slik:

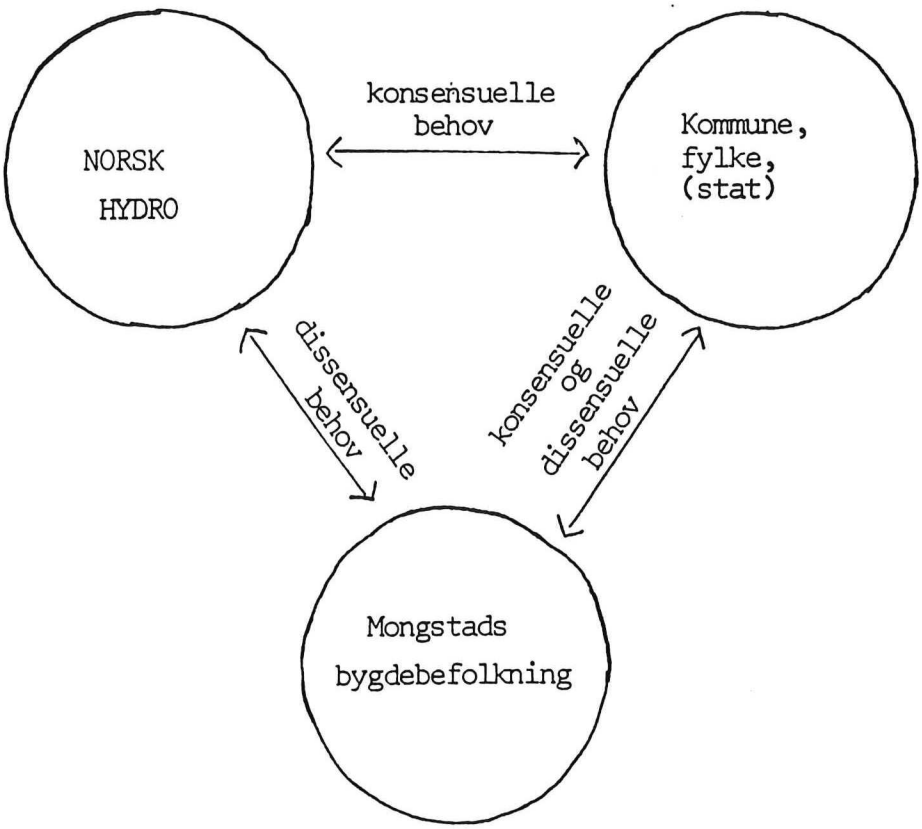

3.6. Maktforhold og partenes sosiale ressurser til konfliktløsning

Norsk Hydro har lang tradisjon i og kunnskap om tilegnelse av tomtearealer. Se f.eks. om Norsk Hydros kjøp av vannfall og jordeiendommer på Rjukan (T.Hjellum,1974,s.19). De har ansatte med spesiell kunnskap om kommunikasjonsteknologi. De har et nettverk av kontakter innen den offentlige presses verden og kan uttale seg med en viss autoritet både fordi de har teknisk ekspertise, råder over store økonomiske ressurser og fordi de har staten som den største aksjonær i ryggen. I arbeidet med å tilegne seg Mongstads innmark kunne de tillate seg å la en rekke av sine faste og godt betalte ansatte ha dette mål som eneste oppgave. Hydro har også kontakter strategisk plassert i de forskjellige departementer og kunne derfor om nødvendig spille på et helt register av innflytelsesrike personer.*) Hydro har altså både status, sosial makt og materiell rikdom. Hydro var dessuten forberedt. Kommunen/fylket var Hydros støttespiller i konflikten. De stilte sitt nettverk av politiske kontakter til Hydros disposisjon.

Mongstadbefolkningen hadde ingen ekspertise. De hadde hverken tekniske eller juridiske rådgivere. De hadde ikke vært gjennom lignende problemer før. Mongstadbefolkningen var ukjente med offentlige kommunikasjonskanaler. De hadde ingen innflytelsesrike kontakter og var ikke i besittelse av sosial ferdighet med henblikk på å sikre seg en offentlig opinion. Mongstadbygda var mangfoldig i den forstand at bygda skulle tilfredstille mange flere behov enn behovet for jobb. Her hadde folk sine boliger, sitt daglige virke, sine fritidssysler, sine vennskap, sine familier og familietradisjoner, naboskap. Mongstadbefolkningen var knyttet til Mongstad med langt flere bånd enn de økonomiske og hadde følgelig landt flere områder å tape på. Mongstadbefolkningen var ikke bare dårlig rustet til en eventuell konflikt. De var også mentalt uforberedt på det som var iferd med å skje. Mongstadbefolkningens beste potensielle våpen var å stå samlet.

*) Odelstingsmelding nr. 2 (1971–72) er en oversikt over «Kongelige og departementale komitéer, styrer og råd m.v.». Under Industri- og håndverksdepartementet finner vi Norsk Hydro direkte representert i 6 slike komitéer, styrer eller råd. Disse har alle betydning for Norsk Hydros industriinteresser. Selskapet er representert ved sine direktører, advokater o.a. i:

- Statens Energiråd,
- Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd,
- Røykskaderådet,
- Utvalg til vurdering av behovet for revisjon av reglene om luftforurensning,
- Ekofiskutvalget,
- Bransjeutvalget for kjemisk industri.

Dessuten er selskapet representert i komitéer m.v. under andre departement, f. eks. Norges Eksportråd. Medlemmer av styre og representantskap, som ikke arbeider på hel dag i konsernet, har også liknende verv innen staten, så som styreformannen Erik Anker som er medlem av Rådet for «Fondet til fremme av forsknings- og utviklingsarbeider i industrien». Men også ledende politikere i DNA har spilt en viktig rolle for Hydros forbindelser med statsapparatet. Flere ledende DNA-politikere har sittet i ledelsen i Hydro. I 1960-årene satt LO-formannen Konrad Nordahl i styret. Han ble avløst av Ingvald Ulveseth i 1969. I 1973 ble Ulveseth industriminister, og LO-formannen Tor Aspengren overtok vervet til Ulveseth.

Særlig interessant er Ulveseth fordi han spilte en sentral rolle for framdriften av Mongstad-prosjektet. Ulveseth ble fast medlem av Stortinget i 1965. Han ble formann i Vestlandskomitéen som ble nedsatt ved kongelig resolusjon samme året.

Men Mongstadbefolkningen sto også i et spesielt forhold til kommunepolitikerne. Som vi før har nevnt er medlemmer i et lokalsamfunn knyttet sammen med mange typer bånd. Forholdet mellom Mongstadbefolkningen og kommunen var ikke et ensidig konfliktforhold. Kommunepolitikerne hadde dessuten nytt respekt og anseelse i bygda over lang tid. Av denne grunn kunne folk i utganspunktet føle et krysspress. Hvilke elementer i forholdet mellom dem og kommunen skulle få veie tyngst -- de konsensuelle eller de dissensuelle.

Oppsummering av Hydros, kommunen/fylkets og Mongstadbefolkningens utganspunkt i konflikten om innmarka

HYDRO

Har:

Ekspertise
Kommunikasjonskanaler
Strategisk plasserte innflytelsesrike kontakter.
Staten som største aksjonær i ryggen.
Status, sosial makt og materiell rikdom.

Er:

Ensrettet som gruppe.(Folk er der for å gjøre en jobb og tjene penger).
Forberedt på konflikten om Mongstads innmark.

MONGSTADBEFOLKNINGEN

Har:

Ingen ekspertise (f.eks. ingen tekniske el. juridiske rådgivere og ingen erfaring m. lignende problemer). Ingen kunnskap om offentlige kommunikasjonskanaler. Ingen innflytelsesrike kontakter. Ingen sosial ferdighet m. henblikk på å sikre seg en offtenllig opinion.

Er:

Mangfoldig. (Bygda skal dekke mange menneskelige behov).
Uforberedt på konflikten om Mongstads innmark.

KOMMUNEN/FYLKET

Har:

Politisk makt
Rikspolitiske kontakter
Kontakt med pressen

Er:

i et mangesidig forhold til Mongstadbefolkningen.
Forberedt på konflikten

3.7. Konfliktens forløp

3.7.1. Første fase, Forvirringen. Angriperens strategiske utspill og Mongstadfolks opplevelse og fortolkning av disse.

Vi har nevnt at informasjonsmøtet den 20. juli 1970 var den utløsende hendelsen for konflikten om Mongstads innmark. Hva var Mongstadbefolkningens første reaksjon på planene om bruk av innmarka? Av de 47 intervjuede er det to som svarte at de tok det rolig, en som ikke kan huske sin første reaksjon og hele 44 som gir uttrykk for negativ opplevelse.

Første reaksjon på opplysningene om at innmarka var inkludert i industriplanene

(Sammendrag ved hjelp av informantenes egne uttrykk. For svar i sin helhet se appendix s. 298).

1 kan ikke huske
2 tok det rolig
8 var sjokkert
3 var forskrekket
11 syntes det var grusomt, jævlig, ille
1 ble rasende
2 fikk ikke puste, orket ikke tenke
1 fikk lyst å grine
1 så det gikk et drag av sorg over hans hjerte
1 tok det litt tungt, (men ikke så tungt som mannen min)
7 kunne ikke tro det var sant
3 følte seg snytt og lurt
2 reagerte sterkt, var veldig i mot
2 følte seg oppgitt, var motløse, men hadde ventet på det
1 ble betenkt
1 var ikke begeistret

På spørsmål om de var forberedt på at noe slikt kunne hende(appendix, side 214), svarte 37 nei, 3 svarte ja og 7 hadde vært i tvil, dvs. 7 ga svar som "hadde følelsen av at noe var i gjære", "var usikker etter salg av utmarka". Det er imidlertid verdt å merke seg at de 7 tvilerne svarer at de var lamslått, forskrekket eller sjokkert over de opplysningene som ble gitt på informasjonsmøtet (20. juli, 1970). Av de tre som følte seg forberedt tok en nyhetene "heilt roleg", en synes det er tungt,men har ventet det helt siden

1962, og den tredje som også synes det var for galt, mente at etter salg av utmarka måtte dette komme: "Har ein fyrst gitt fanden lillefingeren, tek han snart hele handa". (Det bør bemerkes at vedkommende ikke selv hadde utmark).

Noen av grunneierne uttrykte seg slik til avisene etterpå:

> "Jeg kan dessverre ikke si at den fremgangsmåten som er blitt benyttet fra industrikonsernets og myndighetenes side i denne saken tiltaler meg på noen måte, uttaler ..... som selv er medlem av Lindås kommunestyre til Bergens Tidendes medarbeidere. Det som nå er blitt forelagt oss var et alvorlig skudd for bauen og kan neppe være i overensstemmelse med det vi forstår med lov og rett her i landet. Det var i alle fall ikke slik jeg hadde tenkt meg det da saken var oppe i kommunestyret og da jeg også gikk med på å selge utmarken min til industriprosjektet."
>
> "En annen av grunneierne, forteller at han ble så arg på møtet der industriplanene ble framlagt at han nesten ikke fikk fram et ord. Han følte seg fullstendig lamslått. Den beste sammenlikningen han kan finne, er å henvise til det som skjedde under krigen i Telavåg".
>
> "..... har som bureiser dyrket sine 25 mål innmark selv, og har anlagt et sjeldent vakkert gårdstun her ute. Han har nå vanskelig for å forstå at denne bygden som bygdefolket og deres slekt har befolket gjennom hundrer av år, skal bli utslettet på denne måten".
>
> "..... har en sterk følelse av at kommunens egne politikere nå har mistet kontrollen med hele industriutbyggingen på Mongstad, forteller han. - De har hele tiden trodd industriplanene skulle bli til beste for oss alle og at det samtidig skulle være mulig å ta vare på bygdesamfunnet. Nå er andre og sterkere krefter kommet inn i bildet som man ikke hadde regnet med, og det arbeides i dag på et helt annet grunnlag enn det som opprinnelig var utgangspunktet." (Bergens Tidende 25/7-70). (Navnene er tatt ut av sitatene).

På spørsmål til Mongstadbefolkningen om hvorvidt de den gangen syntes det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål (Se appendix s.214), svarte 41 at det var en gal avgjørelse, 2 at det var en riktig avgjørelse og 4 gir andre typer svar. (Eksempler på andre typer svar er: "Hvis ikkje de tar vår mark, tar de marka til nokon andre", "Mongstad har inga framtid, ingen vil overta jorda".

De viktigste begrunnelsene som ble gitt for at Mongstadfolk mente at bestemmelsen var gal er følgende:

> "Det var så mye fin jord. De kunne klart seg fint med utmarka. -------
> Det kan ikke være rikrig å ta dyrka mark og heimene til folk når det er nok av udyrka jord. ------
> Det var nok av plass i utmarka.-------
> Vi var oppvokst der, hadde vår heim der. Det var ikke greit å bli opprevet. Vi følte oss ført bak lyset -----
> Vi ville ikke jages fra heimene våre ---------
> Vi var jo glad i heimen vår -------"
> (Se appendix s301)

Av de 41 som den gangen syntes det var galt å ta innmarka til industri, er det 24 som nevner at det er galt å bruke dyrka jord, 12 som nevner at utbyggerne kunne greid seg med utmarka og 19 som mener at det er galt at folk må vekk fra heimene sine eller som synes det er galt fordi de er glad i heimene sine. De fleste informantene gir mer enn en grunn.

I utgangspunktet for konflikten har vi altså en situasjon der kun 2 beboere mente at det var riktig å bruke innmarka til industri. Hvis man også ser bort fra de 4 med andre typer svar har man i alle fall 41 (87.2%) som potensielt kunne ha samlet seg i protest. Men hvorfor gjorde de ikke det? (Konferer side 31 om hinder for opptrapping av en lokalsamfunnskonflikt).

Vi har konstatert at Mongstadbefolkningen var mentalt uforberedt på den situasjonen de nå var kommet opp i og av den grunn både var sjokkerte og forvirrete. Ingen gjorde forsøk på dette tidspunktet på å samle befolkningen til et "folkemøte" hvor man kunne drøfte den situasjonen man var kommet i, og hva man skulle gjøre med den. Det oppsto ingen naturlige ledere i befolkningen. De enkelte innbyggerne var på dette tidspunktet bekymret for seg og sine og for hvordan fremtiden for hver enkelt av dem ville fortone seg. Befolkningens reaksjoner i denne første tiden var seriell (J.P. Sartre,1972), det var ikke oppstått noen kollektiv bevissthet. En kollektiv bevissthet ville være en forutsetning for en samlet aksjonering mot planene. Så lenge det er serielle reaksjoner, kan vi ikke snakke om en gruppe i sosialpsykologisk forstand. De enkelte individene reagerte hver for seg, og selv om deres reaksjoner var like i den forstand at de kunne kategoriseres sammen, var det ikke oppstått noen felles bevissthet om disse likheter eller noe felles handlingsgrunnlag med basis i disse likheter.

Hydros og kommunen/fylkets hemmeligholdelse av planene inntil juli 1970, altså til etter salg av utmarka hadde for disse partene fått et heldig utfall. Offisielt begrunnet de den manglende informasjon med at man måtte hindre tomtespekulasjon. Men det er klart at hemmeligholdelsen også hadde den effekt at Mongstadbefolkningen ikke fikk forberedt seg til å yte motstand. Hvorvidt dette har vært bevisst fra Hydros og kommunen/fylkets side kan sikkert dsikuteres, men jeg vil tro at Hydro hadde dratt lærdom av motstand de hadde møtt mot sine utbyggingsplaner andre steder i landet. Det var f.eks. nylig blitt aktuelt å legge oljeraffineriet til Mongstad. Hydro hadde opprinnelig ønsket å plassere det ved Brunlanes i Vestfolk, men disse ønskene var blitt forpurret av en massiv motstand fra lokalbefolkningen i Brunlanes. (Det kunne vært interessant å undersøke hva som gjorde reaksjonene i Brunlanes annerledes enn på Mongstad).

Hemmeligholdelsen kan derfor betegnes som en god strategi sett fra angriperens side. Vi bør her gjøre et skille mellom strategi og handlinger som viser seg å ha strategisk betydning. En strategi kan defineres som en bevisst plan for løsning av et problem, mens handlinger av strategisk betydning også kan inbefatte uintenderte heldige utfall av visse handlinger. Etterhvert som man samler seg kunnskap om uintenderte heldige utfall, kan man naturligvis bruke denne kunnskap til å utarbeide strategier for løsning av lignende problemer. Hvorvidt de tiltak som Hydro og kommunen/fylket satte i verk kan betegnes som strategier med henblikk på å hindre motstand eller om dette bare var en bivirkning kan naturligvis være vanskelig å bevise. For mitt formål velger jeg imidlertid å karakterisere tiltakene som strategier fordi de i en ny og lignende konflikt-situasjon kan bli benyttet på en planmessig bevisst måte og fordi de tiltakene som den angripende part (Hydro og kommunen/fylket) her har brukt viser klare paraleller til strategier brukt i andre konflikter som har vært analysert innenfor samfunnsvitenskapen (J.Haug,1975, L.Kriesberg,1973, H.Nygaard,1973). Fordi jeg primært er interessert i å vise konsekvensene for Mongstadbefolkningen av Hydro og kommunen/fylkets tiltak føler jeg ikke at bevisbyrden for hvorvidt disse konsekvensene var intenderte bør være oppgave for denne undersøkelsen.

Hemmeligholdelsen av planene, og det påfølgende sjokket folk fikk da planene ble kjent, skapte altså forvirring og usikkerhet blant Mongstadbefolkningen. På spørsmål til Mongstadbeboerne om hvorvidt de den gangen trodde det ville nytte for dem (hver enkelt) å motsette seg salg av innmarka (spørsmål 45) svarte kun 13 av 47 at de trodde det ville nytte. Men 29 trodde at en protest ville ført fram hvis Mongstadfolk hadde stått samlet. Før folk fikk tid til å områ seg i fellesskap var det imidlertid skjedd nye ting. Kort tid etter informasjonsmøtet satte Hydro i gang med oppstaking og oppmåling på innmarka. Dette forsterket inntrykket av at motstand ikke ville nytte.

"Dei planta merkestikker tvers over innmarksområdet og inn i hagane våre - me meinte at her måtte vera ein direkte ulovleg handling, utan at ---- å ---- finna på slikt utan å gje beskjed til grunneigarane, det riktige var vel å innhenta tillatelse til å gjere det. Det var då straks etter at det informasjonsmøtet var holde, så dei sette øyeblikkelig i gang, og det gjorde jo sikkert et sterkt inntrykk på en del av grunneigarane, det var som dette her liksom velta innpå ein - ja, dei fann liksom ikkje nokon mulighet til å komma seg ut av dette her, her er dei jo allerede kommet for å måle opp - her nytter det jo ikkje å protestere - dei er jo allerede kommet i gang for så vidt." (Lydbåndsintervju i forbindelse med filming på Mongstad mens Mongstadfolk holdt på med flytte- og rivingsarbeid, nov. 1972).

Tidsberegningen , dvs. valg av tidspunkt for de forskjellige tiltak (timing) har vist seg å være svært viktig for utfallet av de enkelte tiltak i en konflikt periode. Hvis oppmålingen hadde funnet sted f.eks. et par måneder senere kunne befolkningen i mellomtiden ha organisert seg og så møtt oppstaking og oppmåling på innmarka med en helt annerledes og aktiv motstand.

Strategisk riktig var også tidspunktet for et annet fremstøt fra de som ville tilegne seg innmarka på Mongstad. Ordføreren, som også er lensmannsfullmektig, og formannen i tiltaksnemnda, lensmannen, avla de enkelte grunneierne besøk på sene kveldsturer.

"En uke etter at dette - for oss sjokkerende møtet ble holdt, foretok så ordfører Grov og lensmann Jordal en spørrerunde blant noen av grunneierne her, og stilte spørsmålet til desse om de ville motsette seg å fraflytte stedet. Vi vil her skyte inn at en ikke kan se bort fra den psykologiske virkningen det utvilsomt vil ha, at distriktets høyeste politimyndighet kommer til nylig oppskakete og engstelige familier med spørsmål om de vil motsette seg fraflytting av stedet." (Fra anke til Stortingets ombudsmann for forvaltningen fra grunneiere på Mongstad, 26/5-1972).

Før folk fikk områdd seg fikk de altså personlig besøk av to personer som ikke bare representerte distriktets høyeste politimyndighet, men som var i høye politiske stillinger og hadde nytt anseelse og respekt i distriktet i en årrekke. Hva var vel verdien av hver enkelt Mongstadbeboers mening om hva som var rett og riktig mot disse høye herrers?

I en viss forstand hadde også grunneierne ved å selge utmarka si til en lav pris signalisert at de syntes det var viktig å få industri til distriktet; og i neste omgang da å argumentere mot viktigheten av dette kunne lett oppfattes som selvmotsigelse og ensidig egoisme i en direkte diskusjon med de som skulle ivareta "samfunnets interesser". Her kan man trekke en parallell til sosialpsykologiske undersøkelser av "The Foot-in-the-door"-teknikken (Freedman & Fraser,1966)., som viser at hvis man først har fått en person til å gjøre en liten men forpliktende tjeneste for seg, er det i neste omgang mye lettere å få vedkommende til å gjøre seg en stor tjeneste enn om man i første omgang ikke har bedt vedkommende om å gjøre en mindre.

I usikre og mangetydige situasjoner søker individet å skape en forklaring på det som skjer. Når objektive kriterier ikke er umiddelbart tilgjengelige for å validere en oppfatning, sammenligner man seg med relevante andre personer for å få et grunnlag til å avgjøre hvordan virkeligheten skal forståes. Teorien om sosial sammenligning (Festinger,1954) har dannet

grunnlaget for en del forskning omkring temaet "under hvilke forhold søker vi aktivt ut meningene til andre mennesker:" (Schachter,1959). Denne forskning har også identifisert omstendigheter der vi ikke søker ut andre menneskers mening; Hvis folk er usikre på om deres holdninger (eller adferd) er klanderverdige eller dårlige kan de unngå å diskutere med andre (Sarnoff & Zimbardo,1961). Effektiv sosial sammenligning finner da ikke sted selv om individet kunne ha dratt nytte av det. Her kan vi igjen trekke parallellen til angst versus frykt. Når vi har angst vet vi ikke klart hvordan vi skal forholde oss. Ordføreren hadde tidligere berømmet Mongstadfolk for den "gode samfunnsånd" de viste da de solgte utmarka. Var det slik tro, at det kanskje var klanderverdig å sette seg i mot salg av innmarka -- ville det være i strid med en god samfunnsånd?

Da ordfører og lensmann oppsøkte grunneiere på Mongstad hadde de enkelte ennå ikke noen klar forestilling om hva de andre innbyggerne i bygda tenkte å foreta seg i forbindelse med planene. Ordføreren og lensmannen kunne fortelle dem i "tete a tete"-situasjon at det nå bare sto på "noen ganske få", og de var da med på å skape en situasjon der folk fikk følelsen av å stå alene om å mene at det ville være galt å ta innmarka til industri. Med sin høye status og tillit over et langt tidsrom, er det grunn til å tro at enkelte Mongstadbeboere la vekt på ordføreren og lensmannens definisjon av situasjonen. Forskning omkring holdningsendring har vist at kilder med stor troverdighet er mer effektive enn andre kilder til å frembringe holdningsendring. (Middlebrook,1974). I tillegg har det vist seg at direkte person til person kommunikasjon er den mest overtalende form for kommunikasjon. (Middlebrook,1974).

Etter denne besøksrunden uttalte ordføreren og formannen i tiltaksnemnda seg til pressen:

> "Resultatet av denne undersøkelsen viser at den alt overveiende del av gårdbrukerne og grunneierne ikke vil motsette seg fraflytting...."
> (Bergens Tidende 1/8-1970)

Nettopp fordi folk kan ha følt at de var alene om å mene at bruk av innmarka ville være galt, kan de ha unngått å diskutere dette med de andre i bygda. Vi har dermed fått et tilfelle av pluralistisk ignorans *) (Rommetveit,1955) som i alle fall i en viss periode kan ha bidradd til å hindre motstand mot planene. Det er på det rene at folk ikke

*) Pluralistisk ignorans betegner en situasjon der mennesker har felles verdioppfatninger, men tror de har forskjellige.

samlet seg i grupper i denne tiden for å diskutere sin fremtid og at flere skrev under papirer på at de ville selge. Men samtidig følte de seg presset.

"Ja, jeg vil ikke - vi blir litt forvirret -føle oss presset til dette. Når representerte vi ein vesentlig del av den eiendommen som de hadde bruk for der ute, på mange områder, så følte vi oss hardt presset altså - ja, presset kom frå alle veger, helst frå kommunen og fylket - ja, ordføreren og lensmannen - ". (Fra lydbåndintervju i forbindelse med filmingen på Mongstad).

Det er grunn til å tro at ikke bare troverdighet har spilt rolle for de resultatene ordføreren og lensmannen oppnådde, men også det faktum at de hadde makt. (De kunne f.eks. legge hindringer i veien for folk hvis de måtte etablere seg på nytt).

Troverdighet og makt kombinert kan ha en sterk overtalende effekt. Men vi kan også tenke oss at makten har spilt større rolle enn kredibiliteten for enkelte, slik at noen kan ha gitt etter p.g.a. frykt for ikke å få hjelp uten at dette har gitt seg uttrykk i noen holdningsendring på det emosjonelle eller kognitive plan. Interessant er det å merke seg at de to (av 47) som den gangen syntes det var riktig å bruke innmarka til industri begrunner det slik:

> "Hvis vi hadde blitt boende hadde det snart blitt ubeboelig uten at vi da ville fått mulighet for erstatning og å sette oss opp på nytt."
> (Se appendix s.301)

Disse har opplevd at Hydros trusel om å bygge uansett på det de fikk av grunn var en reel trusel og at de selv derfor ikke hadde noe valg.

I sine framstøt mot Mongstadbefolkningen har Hydro/kommunen i det vi kan kalle første fase av konfliktperioden benyttet seg av tiltak som er vel kjente innen konfliktteoretisk forskning. Jeg har allerede påpekt hemmeligholdelsen, overrumpling og "timing" av ulike tiltak. I framleggelsen av industriplanene finner vi også tre andre elementer som er sentrale i sosiale konflikter; overtalelse, tvang og belønning. (Persuation, coercion and reward). (L. Kriesberg,1973). Vi skal prøve å se hvordan disse elementene som i konfliktteorien er funnet så viktige, samsvarer med de framgangsmåter som ble brukt i "tilfellet Mongstad".

Overtalelse. Overtalelse er her brukt i betydningen måter å overbevise motparten om at det egentlig ikke er konflikt om det mål man prøver å nå. Den angripende part argumenterer altså for at motparten bør gi seg, fordi det mål man søker er forenelig med motpartens egne langsiktige og mer generelle interesser og verdier. Idéen bak overtalelsen er å appellere til mer abstrakte prinsipper, felles identifikasjoner eller tidligere neglisjerte verdier og betraktninger. (Se også side 30, tredj avsnitt, om sammenhengen mellom strategier og utfall av konsensuelle og dissensuelle konflikter.)

Overfor Mongstadbefolkningen ble det argumentert med at kommunen og fylket sårt trengte arbeidsplasser. I forhold til ca. 1500 arbeidsplasser var det å flytte på 85 mennesker en liten pris. Tenk på hva dette ville bety for distriktets fremtid. I større målestokk ville dessuten hele det norske samfunn være tjent med den planlagte industrien, og et oljeraffineri ville være av uvurderlig betydning når man skulle nyttiggjøre seg Nordsjøoljen. I en tid da ressurser begynte å bli knappe og de oljeproduserende land førte en restriktiv økonomisk eksportpolitikk ville det å kunne nyttiggjøre seg egne oljeressurser redde mye av den norske kraftkrevende industri.

Tvang. Tvang betyr her å få motparten til å gi etter på grunn av frykt for eller faktisk skade (negative sanksjoner). Ved tvang forsøker angriperen å forandre den realitet som den andre parten befinner seg i slik at den angrepede tror at følgene ved ikke å gi etter blir større enn ved å gi etter. Trusel om tvang kan få en konfliktpart til å gi etter -- til å samtykke. Denne ettergivenhet kan da gjøre de negative sanksjonene overflødige. "Straffen" blir dermed betinget av motpartens adferd. Hvis man samtykker kan man "slippe" de negative sanksjonene. Norsk Hydro og kommunen/fylket ville naturligvis ha foretrukket om Mongstadbefolkningen umiddelbart ga sitt samtykke til å selge innmarka. Men på informasjonsmøtet ble det også gjort klart at Hydro kom til å bygge selv om enkelte motsatte seg salg og da ville det i alle fall bli uutholdelig på Mongstad. Hydro kom til å bygge helt opptil eventuelle eiendommer som ikke var blitt solgt. Sannsynligvis ville dessuten de eiendommene som ikke ble solgt frivillig, ble ekspropriert. Her truer man altså både med forurensende storindustri som nær nabo og med at det vil anlegges ekspropriasjonssak.

"Og så hadde dei et Damoklessverd hengande over hodet på deg. Det var altså ekspropriasjonssaken - så der var ingenting som kunne berga deg."
(Intervju i forbindelse med filming, nov. 1972).

Belønning. I stedet for å straffe mangel på ettergivenhet eller samtykke, kan den ene siden i konflikten tilby belønning for ettergivenhet. Mongstadbefolkningen ble lovet arbeidsplasser på det nye anlegget. Muligheten for sikker arbeidsplass med fast lønn var sammenlignet med jordbruk og fiske klart attraktivt for flere. Kommunen lovet dessuten å skaffe alle tomter, å stille overgangsboliger til disposisjon og dessuten hjelpe alle på best mulig måte slik at de skulle bli fornøyd med overgangen. Ingen skulle lide tap - ingen skulle komme dårligere ut av det enn slik de hadde det før planene ble kjent. Nei, nå hadde folk muligheter til å flytte inn i nye, tidsmessige boliger og med garantert sikker arbeidsplass.

Overfor disse mangetydige framstøt sto Mongstadbefolkningen ganske forsvarsløs. Sinnene var i kok, men få eller ingen løsningsalternativer på dilemmaet var framspringene (salient). Presset var stort og framtiden usikker.

At folk ikke så noen løsningsalternativer kan bl.a. forklares ut fra det vi tidligere har nevnt om de mange bånd mellom administrasjonen/politikerne og befolkningen i et lokalsamfunn. Folk kan ha befunnet seg i en vanskelig krysspress-situasjon overfor de lokale politikerne. Men et annet viktig moment kan være at mennesker som i all sin tid har betraktet seg selv som solide borgere, mennesker som aldri før har kommet i konflikt med det politiske system, ikke tenker seg muligheten av å prøve utenom-parlamentariske, uortodokse eller "ulovlige" framgangsmåter. Slike framgangsmåter fantes trolig ikke i folks reportuar av mulige forsvarsmidler.

Oppsummering av første fase i konflikten om Mongstads innmark

Hydros og kommunen/fylkets strategier	Mongstadbefolkningens reaksjoner
Hemmeligholdelse Overrumpling Overtalelse (appelering til sentrale samfunnsverdier Tvang el. trusel om tvang (Mongstad vil bli ubeboelig) Belønning (løfte om nye hus og sikre jobber) Bruk av personer m. høy status i befolkningen og politisk makt i distriktet Person til person-kommunikasjon Fordreining av den objektive virkelighet (forsøk på å skape inntrykk av at kun noen få er mot salg av innmarka).	Sterke emosjonelle reaksjoner. Forvirring og usikkerhet Delvis ettergivenhet Seriell adferd

3.7.2. Annen fase, gruppedeling av Mongstadbefolkningen. Ulike taklinger av situasjonen. Fra uenighet til antagonisme. I løpet av av høsten 1970 ble hermetikkfabrikken på Mongstad nedlagt. Næringsmiddel og storindustri kan ikke gå sammen på Mongstad, het det i Bergens Tidende 3/8-1970. Firmaet som drev fabrikken hadde hatt planer om å gå over til helårsdrift.

> Etter at det firma som jeg representerer - Neptun Canning Co. A/S, Stavanger - i 45 år har drevet en hermetikkfabrikk, basert på sesongdrift, på Mongstad, ville det i fremtida vært mulig å drive på helårsbasis og med betydelig økning av antall arbeidplasser, hvis planen om storinudstri ikke ble realisert. Vi er nemlig i dag, medeier i to av de mest moderne og største frysebåter i landet, uttalte disponent Einar Børresen .*)
> (Dagbladet, 3/8-72).

Etter 45 år forsvant altså Mongstadbygdas største arbeidsplass. Nå var det mange og synlige tegn til at bygdemiljøet var i forandring.

Mongstadutvalget som skulle være et rådgivende og koordinerende organ i forbindelse med realiseringen av industriplanene, var blitt opprettet i juli/august 1970. Utvalget besto av ordføreren i Lindås, Olav Grov (som nå var blitt ordfører i heldagsstilling), ordføreren i Austrheim, Sam. Lervåg, formann i Nordhordalands tiltaksråd, Olav Jordal (lensmannen) og en representant for Hydro. Utvalget ga ved flere anledninger offentlig uttrykk for sine synspunkter når det gjaldt utbyggingen: Mongstadbygda måtte fraflyttes, Hydro trengte både innmarka og utmarka.

Hva som var utslagsgivende for de enkelte innbyggerne på Mongstad for hvordan de etterhvert forholdt seg til industriplanene, kan være vanskelig å påvise. Var det overtalelse, trusel om tvang, løfte om belønning, tilliten til sentrale skikkelser innen det lokalpolitiske miljøet eller en kombinasjon av disse og kanskje andre faktorer? I eksperimentelle situasjoner kan man rendyrke de enkelte variablene og se hvilken effekt de kan ha, men i det virkelige liv er det så mange faktorer som virker samtidig at det er uhyre vanskelig å si hvilken effekt de enkelte faktorene har hatt for de individuelle standpunktene i saken. En viss forståelse for hva som har vært viktig for de enkelte kan man allikevel få ved å se hvordan folk faktisk forholdt seg i løpet av konflikten og hvordan de rettferdiggjorde sine handlinger.

*) At denne type næring siden har kommet i økonomiske vansker, er et moment man ikke den gang kunne vite om.

I løpet av høsten 1970 og i tiden som fulgte, foregikk det en tredeling i Mongstadbefolkningen. En gruppe gikk forholdsvis raskt med på å selge eiendommene sine. En gruppe ventet i det lengste med å selge. De trodde ikke det ville nytte å protestere, og det ble reist ekspropriasjonssak mot disse. Den tredje gruppen ble det også reist ekspropriasjonssak mot, men disse arbeidet aktivt for å skaffe opplysninger som kunne bidra til å endre industriplanene. (Jeg refererer her til grupper som kategorier og ikke nødvendigvis som grupper i sosialpsykologisk forstand).

For enkelhetens skyld vil jeg heretter kalle disse gruppene 1) De salgsvillige, 2) Tvilerne, 3) De aktive motstanderne.
På spørsmål om hvilken gruppe de selv ville si de tilhørte har de 47 informantene plassert seg slik:

Gruppe 1,	De salgsvillige	5
Gruppe 2,	Tvilerne	23
Gruppe 3,	De aktive motstanderne	19

(Se appendix side 215)

Vi kan ikke vite om oppedelingen til å begynne med representerte grupper i sosialpsykologisk forstand, men deres adferd og deres begrunnelse for denne adferd kan klart inndeles i kategorier. Fordi gruppene handler og argumenterer forskjellig, forventer jeg at de har ulike opplevelser av konflikten. Av denne grunn representerer gruppedelingen i befolkningen en av de beste mulighetene jeg kan få til å se om det virkelig er slik at gruppene har ulike opplevelser av berettigelsen for inngrepet i Mongstads innmark, og for siden å se om disse opplevelsene har konsekvenser for trivselen i den framtidige livssituasjonen.

I utgangspunktet for gruppedelingen skal vi bare grovt karakterisere gruppene -- først og fremst ved hva de representerte av innmarkseiendom. Likheter og forskjeller mellom gruppene blir emne for del II i undersøkelsen. Her skal vi se litt på hvordan de forholdt seg i konflikttiden og spekulere litt på hvorfor.

Om gruppe 1), De salgsvillige. De fem som selv plasserte seg i gruppe 1) satt alle med store innmarksområder. Tilsammen satt de med nesten halvparten av Mongstads innmark. (Til denne gruppen hørte også en som nektet å la seg intervjue. Vedkommende satt også med stor eiendom, og hvis vi legger denne eiendommen til de andres, representerte de salgsvillige mer enn halvparten av all innmark på Mongstad). De fem informantenes eiendommer fordelte seg slik:

a) 49 415 m^2
b) 51 865 m^2
c) 79 000 m^2
d) 30 160 m^2
e) 34 600 m^2

} litt under halvparten av Mongstads innmark

(Rettbok for Nordhordaland herredsrett 2/2-72)

Med sine store eiendommer hadde denne gruppen gode økonomiske erstatningsmuligheter. Rent materielt sett ville de derfor kunne komme godt ut av det ved å selge. Det er ikke urimelig å tro at det er lettere å overtale folk som ikke taper så mye på å bli overtalt, og ordføreren og lensmannen kan derfor kanskje ha hatt en lettere oppgave overfor disse enn overfor mange andre i bygda. For denne gruppen ville det i alle fall ikke representere noe økonomisk tap å skulle vise "god samfunnsånd".

"..... så trudde vi at der skulle bli litt industri innafor her og at vi skulle få sitta i heimane våre -- det skal eg villig innrømma. Men når dei kom og spurte både meg og andre, enten eller, så sa vi ja alle sammen som satt med jord; Ja, vi kan ikke sette oss imot ein utvikling i samfunnet. Det er heilt umulig." (Lydbåndintervju i forbindelse med filmingen 1972).

Felles for De salgsvillige var også at de ikke trodde det ville nytte å protestere (se appendix side 237), men det er vanskelig å si om de mente dette i utgangspunktet eller om dette er noe de har kommet til etterpå.

De salgsvillige var imidlertid knyttet til Mongstad og trivdes stort sett bra, bort sett fra en som hadde et vanskelig forhold til naboene (se appendix side 231). Men de hadde ikke noe særlig tro på at Mongstad hadde noen framtid som bygdesamfunn. (Se appendix side 301) Alt tatt i betraktning følte kanskje De salgsvillige at industri-realiseringen var "i pakt med framtida", og de hadde selv en garantert økonomisk trygg framtid for seg og sin familie.

Om gruppe 2), Tvilerne. Ingen av de 23 i Tvilergruppen hadde følt seg forberedt på at noe slikt kunne skje da de den 20. juli 1970 fikke vite at innmarka skulle brukes til industri, og bort sett fra en som tok nyhetene rolig og en som ikke husker sin første reaksjon hadde de resterende 21 sterke negative reaksjoner på industriplanene. (Se appendix side 298).
Tilsammen representerte Tvilergruppen noe under halvparten av innmarka på Mongstad (eller nøykatig 224,556m^2 ifølge rettsbok for Nordhordaland herredsrett 2/2-1972). Imidlertid varierte tomtestørrelsene sterkt, fra 1036m^2 til 73,605m^2, og det var flere eiere om hver enkelt tomt eller det dreide seg om borettigheter og kårrettigheter. Alle i Tvilergruppen hadde i alle fall en eller annen tilknytning til en større eller mindre innmarkstomt. Mens to i Tvilergruppen mente det var riktig å ta innmarka til industri ut i fra samfunnsøkonomiske betraktninger, syntes de øvrige 21 den gangen at det var galt å ta innmarka til industri, men alle de 23 mente at det ikke ville nytte for dem å protestere. Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet kunne imidlertid en protest ha ført fram hevdet 10 i Tvilergruppen. Alle de 23 har gitt uttrykk for at de trivdes godt (8 personer) eller svært godt (15 personer) blant folk på Mongstad (se appendix side 253), og at naboskapet var godt . De fleste var også fornøyd med arbeidet sitt om enn ikke fullt så fornøyd med næringsgrunnlaget, utbytte/lønn. (Se appendix side 252). Alle forhold tatt i betraktning gir denne gruppen uttrykk for at de trivdes godt eller svært godt på Mongstad (se appendix side 264) og når en også tar i betraktning at hele 91,3% av Tvilergruppen den gangen mente det ville være galt å ta innmarka til industri, må man igjen spørre seg hva grunnene kan være til at de forholdt seg så passive og avventende ikke bare i første fase av konflikten mens forvirringen og usikkerheten rådet, men også i tiden som fulgte.

I første fase av konflikten er det brakt på det rene at Mongstadfolk ikke fikk ômrådd seg og ikke visste hva de andre i bygda mente om industri i innmarka. Utover høsten ble det imidlertid klarere for Mongstadbygdingene hvilke synspunkter de enkelte hadde på innmarksplanene, men fremdeles var reaksjonene serielle i den forstand at det fremdeles var snakk om hva hver enkelt familie ville gjøre og ikke aktuelt å spørre seg: hva skal vi (som gruppe) gjøre. Tvilerne hadde på et vis gitt opp på forhånd selv om de syntes det var galt at innmarka skulle taes. Muligens var det kanskje en realistisk vurdering at de vanskelig kunne sette seg opp mot kommunen, fylket, Stortinget og Norsk Hydro? Men fordi de var knyttet til heimstedet sitt ønsket og håpet de i det lengste at det kunne ble en endring. Hvis de aktivt motsatte seg planene kunne de imidlertid risikere at det ville få negative konsekvenser. Kanskje ikke kommunen ville hjelpe dem til å sette seg opp på nytt? Kanskje hadde Hydro så mange tomter nå at de kunne risikere å bli sittende vegg i vegg med forurensende og larmende industri, og hva var vel heimbygda deres blitt til da?
"..... har ikkje kunne gjør noe, nei, det var jo en del som var med på til å selja her, dei med dei störste eiendommene .....". "... selvfølgelig så var det vel noen som gjorde regning med at da kom rikdommen inn, ... ja, ja, det var ingenting å gjæra, for når dei andre solgte så følgde dei med som bare hadde ein bagatell, ...". "Ja, men det er jo slik at dersom ein tenkte på litt lengre mål, så måtte ein vera klar over at det blir forulempa det her, tross alt. For når ein ser det lille grannet som låg her - innestengd i forhold til anlegg så ville det vel ikkje vera særleg hyggelig å bu så tett innpå. Det trur eg nok - det kan neppe med trivnad bu folk her." (Fra lydbåndintervju nov. 1972).

Det er rimelig å anta at denne gruppen i sterkere grad enn de andre har opplevd krysspress. En vanlig reaksjon på krysspress er tilbaketrekning og passivitet. (L. Kriesberg,1973). (Sammenlign også tolkninger av Arbeiderpartimedlemmers dårlige oppslutning om folkeavstemningen om EF).

Krysspresset kan ha antatt ulike former; var det store samfunnsøkonomiske interesser på spill om man motsatte seg salg av innmarka (?), hadde man lov til å hevde sine egeninteresser når sentrale og mektige lokalpolitikere mente det ville være uklokt(?), var det ikke allerede for sent å protestere(?), kunne man risikere å få problemer om man motsatte seg planene og planene allikevel ble realisert(?), ville jordbruket komme til å få bedre vilkår i framtiden eller ville det fortsatt bli en flukt fra yrket(?), ville det være mulig å drive jordbruk side om side med storindustrien eller ville det ikke(?), om Hydro bygget oljeraffineriet i utmarka ville de da allikevel etterpå forlange innmarka til utvidelser(?). De salgsvillige var blitt stemplet som forrædere mot hjem og bygd av mange i bygda - ville de selv også bli stemplet som forrædere om de skrev under salgspapirene? Disse og sikkertogså andre spørsmål kan ha handlingslammet denne gruppen. Det var så mange argumenter både for og i mot salg, og ved å forholde seg passive lot man de ytre omstendighetene ("utviklingen") ta avgjørelsene for seg.

Et annet fenomen som kan ha spilt rolle for at enkelte i denne gruppen forholdt seg passive var det faktum at ved aktivt å protestere ville de også tilkjennegi at de synes det var galt å bruke innmarka til industri og at de følte seg ført bak lyset. Fra noen av fylkespolitikerne ble det sagt at Mongstadbygdingene var så lette å lure som en flokk sauer. Her hadde de solgt utmarka si til en bagatell av en pris i den "naive" tro at utmarka var tilstrekkelig for storindustrien. Det er ikke godt å få ord på seg for å være dum og lett å lure; da er det bedre å la seg overbevise om at bruk av innmarka tross alt er det beste og at det er nødvendig ut fra samfunnsøkonomiske betraktninger. Interessant er det å merke seg at 17 av Tvilerne som opprinnelig mente at det var galt å bruke innmarka til industri forandret synspunkt på dette. (Se appendix side 258). Forandringen gikk <u>ikke</u> i retning av at det var riktig at innmarka skulle industrialiseres; alle de 17 ga andre typer svar som f.eks.: Mongstad har ingen framtid allikevel, eller det ville bli ubeboelig så nær industrien. Denne endringen i synspunkter på bruk av innmarka kan her forklares på to måter;

for det første ved at det faktisk skjedde så store forandringer fra dag til dag når det gjaldt å legge forholdene til rette for storindustrien, at utgangspunktet for å si at det ville være galt å selge innmarka si var en helt annen den 20. juli 1970 enn f.eks. i januar 1971; og for det andre kunne det være et behov hos mange av Tvilerne å gå stille i dørene og ikke rope ut at de var ført bak lyset. I massemediane uttalte kommunepolitikerne og fylkespolitikerne seg om "den gode samfunnsånd" Mongstadbefolkningen viste og at kun noen ganske få ville motsette seg salg. Da saken var oppe i Stortinget ble Mongstad-utbyggingen karakterisert som "... en milepel i norsk industripolitikk. Det er fordi planene er utvikla i harmoni med lokale og folkevalgte kretser på et tidlig tidspunkt ....". (Stortingsforhandlingene, 14.-15. juli, 1972). Her kan det trekkes én paralell til Erving Goffmans (1974) artikkel: "On cooling the mark out: Some aspects of adaptation to failure". Uttrykket "the mark" (den merkede, blinken, skyteskiven) refererer her til enhver person som er offer eller potensielt offer for en planlagt utnyttelse. "The mark" er den personen som blir ført bak lyset. En som er ført bak lyset kan imidlertid bli risikabel etterpå fordi offeret kan lage bråk, tyste, og det er ikke alltid godt for "business" - altså kan det være nødvendig å bearbeide offeret for å unngå (i vårt tilfelle) en offentlig skandale. Bearbeiding av den skadelidende (offeret) er ikke så uvanlig som man ved første øyekast ville kunne tro. Innenfor de fleste byråkratier, større bedrifter og servicenæringer finnes det personer hvis primære oppgave er å være buffere mellom de skadelidende og de ansvarlige og fordi denne buffer-virksomheten representerer et interessant psykologisk fenomen vil jeg her gå litt nærmere inn på paralellen mellom Erving Goffmans fremstilling av bearbeiding av offeret og det som skjedde på Mongstad. Erving Goffman henter sin terminologi fra sjargongen innen den kriminelle verden og beskriver med denne sjargongen det typiske forløp for utnyttelsen av et uskyldig offer:

> "The potential sucker is first spotted, and one member of the working team (called the outside man, steerer, or roper) arranges to make social contact with him. The confidence of the mark is won, and he is given an opportunity to invest his money in a gambling venture which he understand to have been fixed in his favor".
> (op.cit.side 371).

La oss omskrive dette til vårt Mongstad-tilfelle. "The potential sucker" er her Mongstadbygdingene, og medlemmer av arbeidsteamet (the outside man), i vårt tilfelle kommunepolitikerne, blir bedt om å ta kontakt med Mongstadbygdingene. Mongstadbygdingene har tillit til kommunepolitikerne og blir gitt muligheten til å selge utmarka si (som allikevel ikke blir brukt til noe) i den tro at dette er til det beste både for dem selv som kan tjene litt penger på salget og få arbeidsplasser i nærheten, og for distriktet som helhet.

> "The venture, of course, is fixed, but not in his favor. The mark is permitted to win some money and then persuaded to invest more. There is an "accident" or "mistake" and the mark loses his total investment". (op.cit.side 371)

Da utmarka ble solgt var innmarka allerede inntegnet på planene om industriutbyggingen, men det er det ingen av de ansvarlige som "visste om" og "the mark" (Mongstadbygdingene) må derfor miste innmarka si også.

> "..,the mark may squawk, beef or come through. From the operator's point of view, this kind of behavior is bad for business. ..... In order to avoid this adverse publicity, and additional phase is sometimes added at the end of the play. It is called cooling the mark out". (Op.cit.side 371 og 372).

Hvis vi tar utgangspunkt i at mange Vestlandsbønder har et bilde av seg selv som rolige, sindige og solide mennesker er det ikke særlig godt å få ord på seg for å være "så lette å lure som en flokk sauer". Hvis en innrømmer å ha blitt lurt kan dette derfor føre til at en mister ansikt utad og det endog i all offentlighet. Kommune- og fylkespolitikerne hjelper offeret til å unngå å miste ansikt ved å referere til den gode samfunnsånd og framsynthet Mongstadbygdingene viser, og ved å love dem all mulig hjelp i omstillingsperioden. Mongstadbygdingene blir forsynt med mange gode grunner for at det er lurt å selge innmarka. Tapet blir dermed ikke fullt så vanskelig å akseptere og Mongstadbygdingene kan opprettholde sitt selvbilde som rolige, sindige og solide mennesker.

"For the mark, cooling represents a process of adjustment to an impossible situation - a situation arising from having defined himself in a way which the social facts come to contradict. The mark must therefore be supplied with a new set of apologies for himself, a new framework in which to see himself and judge himself. A process of redefining the self along defensible lines must be instigated and carried along; since the mark himself is frequently in too weakened a condition to do this, the cooler must initially do it for him".
(op.cit.side 376).

Det kan være vanskelig å påvise hvor utbredt "cooling-out"-fenomenet har vært blant Tvilerne, men at mange av "ofrene" også selv opplever at de har latt seg bearbeide og har tatt i mot et sett av grunner for å selge, er helt på det rene. Etter flyttingen og i omstillingsfasen har også nettopp dette blitt brukt av endel av grunneierne som et press overfor kommunen for å få innfridd alle fagre løfter om hjelp. Hvis kommunen fra tid til annen har vært litt trege i reaksjonen er det blitt sagt at nå skal sannelig både det ene og det andre av framgangsmåter få bli offentlig kjent; og fordi kommunen og Hydro ikke kan risikere at offentligheten får en opplevelse av at det er flere enn noen få "bråkmakere" som har opplevd fremgangsmåten som gal, har de ikke vært sene om å innfri sine forpliktelser overfor de "bearbeidede ofre".

Som en kort oppsummering om gruppe 2 kan vi si at Tvilerne i større utstrekning enn de andre kan ha befunnet seg i en krysspress-situasjon som har passivisert dem, og de kan lettere enn de andre ha latt seg bearbeide for å unngå å tape ansikt.

Om gruppe 3) De aktive motstanderne. Men hva så med de som ikke var i tvil om hvordan de skulle forholde seg og de som ikke lot seg "cool-out". De 19 aktive motstanderne syntes det var galt at innmarka skulle brukes til industri og synes fremdeles det (append.s. 280). Fem av dem hadde hatt følelsen av at noe var i gjære, men de hadde slått det fra seg igjen så nær som en som faktisk ventet på dette etter at utmarka ble solgt. (Vedkommende hadde ikke selv utmark). De resterende 14 hadde ikke vært forberedt på noe slikt. Forskrekkelsen og indignasjonen hadde vært stor og den første reaksjonen ble beskrevet med sterke ord. Et par av dem karakteriserte situasjonen som "verre enn det som skjedde i Tælavåg under krigen". (Se appendix side 299).

De aktive motstanderne representerte i underkant av 100.000m^2 innmark. Tomtene varierte fra 600 m^2 til 67.630 m^2. Det mekaniske verkstedet med dertil hørende tomt og driftsbygninger var en del av motstandernes domene. Fem av informantene i Motstandergruppen hadde sin hovedinntekt fra verkstedet. 12 av de 19 aktive motstanderne hadde hatt en vesentlig del av sin inntekt fra sesongarbeid på hermetikkfabrikken. 7 drev litt jordbruk og 8 noe fiske som binæring. 3 var sjømenn, 1 industriarbeider i Bergen (pendler) og 2 var pensjonister. De fleste familiene livnærte seg på flere måter og de vanligste kombinasjonene var jordbruk/hermetikkarbeid eller fiske/hermetikkarbeid. Kun 8 av de 19 aktive mostanderne var grunneiere. De resterende var enten i familie med grunneiere (5 personer) eller de hadde overhodet ingen rettigheter på Mongstad (6 personer). Erstatningsmulighetene for denne gruppen varierte altså sterkt. Det er klart at de som ikke selv var grunneiere, men som hadde bodd på Mongstad og trivdes både med arbeidet sitt og med miljøet der, ikke så på strukturendringen med særlig lyse øyne. For dem ville framtiden bety å starte om igjen nærmest på bar bakke. Hvis man ikke eier noe har man heller ikke noe å få erstatning for; det å miste et trivelig nærmiljø blir ikke målt i penger uten at man har et offentlig dokument på sine rettigheter.

Kommunestyret hevdet at de hadde "kontrollen" over utviklingen, og det var naturlig at motstanderne i første omgang henvendte seg til kommunen med en instendig bønn om at kommunen skulle forlange en annen planløsning for industriutbyggingen - en planløsning som kunne spare Mongstadbygda.

En av de aktive motstanderne, en godt ansett og respektert mann i bygda, fikk i formannskapsmøte i august 1970 legge fram synspunkter på hvorfor det ville være galt å bruke innmarka til industri. En rekke forskjelligartede momenter ble trukket fram. Foruten folks ønske om fortsatt å få bo i hjemmene sine, ble det også pekt på at Hydros utbyggingsplaner var høyst usikre, og at det eneste som var sikkert på det daværende tidspunkt var planene for oljeraffineriet. Det måtte være fullt forsvarlig å bygge raffineriet i utmarka.

Men kommunen tok ikke argumentene opp til nærmere vurdering. De fortsatte arbeidet med å legge forholdene til rette for Hydro. Et framtidig byggefelt for Mongstadbygdingene ble pekt ut i kommunestyret den 10/11-1970. Mer enn et halvt år før den endelige og sterkt reduserte utbyggingsplanen til Hydro ble vedtatt av Stortinget, hadde man altså ordnet med fremtidig boplass for de som skulle vekk fra innmarka. Den 18/12-1970 ba Lindås kommunestyre Hordaland Landbruksstyre om en uttalelse om hvordan styret så på frigivelsen av innmarksarealene til industriformål. Basert på den omfattende planen Hydro da la fram om oljeraffineri, oksydfabrikk, aluminiumssmeltefabrikk og eventuelt petrokjemisk industri, fant Landbruksstyret at hele komplekset ville være så arealkrevende og forurensende at de derfor fant det tilrådelig å frigi innmarka. Men begrunnelsen for at Landbruksstyret syntes de kunne frigi innmarka forsvant og "ble glemt" ved senere behandlinger av planene i andre fora.

Hydros hovedargumenter for plasseringen av oljeraffineriet i innmarka var at

a) Havneforholdene i utmarksområdet er uakseptable.
b) Fjellkvaliteten med hensyn til oljelager i fjell er klart bedre på innmarken.
c) Helhetsvurderingen av det samlede areal på lengre sikt tilsier at man må plassere raffineriet på innmarksområdet.

Men De aktive mostanderne ville ikke uten videre godta disse argumentene fordi det så vidt de visste, ikke hadde vært foretatt noen sammenlignende undersøkelser av både innmarka og utmarka.

For egne midler henvendte motstanderne seg til uavhengige sakkyndige som foretok undersøkelser og konkluderte med at både havneforholdene og fjellkvaliteten i utmarksområdet var fullt brukbare. Dessuten hadde Hydro selv i en annen sammenheng sagt at det var mulig utfra områdedisponeringen å plassere oljeraffineriet i utmarka.

På dette punkt fikk motstanderne støtte av Industridepartementet som uttaler: "På grunnlag av en nøye vurdering av de sakkyndige utredninger som partene har innhentet vedrørende disse spørsmål finner

departementet at det må antaes teknisk mulig å bygge tilfredsstillende anlegg av nevnte art også i det utmarksareal som eksproprianten akter å overdra Norsk Hydro". (Se anken til Sivilombudsmannen side 74)

Oppmuntret av denne "seieren" og med nytt håp og mot, henvendte De aktive motstanderne seg igjen til kommunen, og den 26/1-71 fikk den samme personen som i sin tid fikk møte og uttale seg i formannskapet, anledning til å holde et innlegg på kommunestyremøte. Her ble Hydros tvilsomme argumenter for å måtte ha innmarka grundig imøtegått, men kommunestyret lot seg heller ikke denne gangen bevege. Man kan spørre seg hvorfor kommunestyret i det hele tatt lot en representant for De aktive mostanderne komme og presentere sitt syn på saken når alle vedtak og planer som ble fattet i kommunen både før og etter, var stikk i strid med det syn det var alminnelig kjent at mostanderne sto for? Heller ikke en slik framgangsmåte er ukjent innen forskning omkring lokalsamfunnskonflikter, og fenomenet har endog fått et eget navn: koöptasjon. "The technique of bringing the opposition inside to voice its criticism has been given the name of coöptation". (J.Coleman,1957). "Formal coöptation gives the opposition the illusion of a voice without the voice itself, and so stifles opposition without having to alter policy in the least". (Selznick,1949).

Det å få uttale seg behøver ikke å bety at de som sitter med makt og avgjørelsesmyndighet tar hensyn til de momenter som blir ført i marken av en opposisjon. Men ved å la opposisjonen få slippe til med sitt syn skaper man i alle fall et skinn av demokrati. Alle kan få si sin mening, enhver mening er tolerert, alles stemmer skal bli hørt, men det betyr ikke at makthaverne behøver å ta hensyn. Det er dette fenomenet Herbert Marcuse (1965) kaller repressiv toleranse. For å si det med et uttrykkk fra George Orwells (1966) Animal Farm: "Alle er like, men noen er likere enn andre".

De aktive mostanderne var glade for at de fikk slippe til i kommunestyret og for å få medhold fra Industridepartementet på sentrale punkter av sine argumenter mot oljeraffineri i innmarka. Men gleden skulle vise seg å bli kortvarig, og de demokratiske rettighetene var ikke stort verdt. "Vi har mistet tiltroen til demokratiet i det heile under den prosessen som har foregått. Vi ser ingen demokrati -

det er akkurat som ærlighet, det varer veldig lenge fordi det ikkje blir brukt i praksis". (Fra lydbåndintervju i forbindelse med flimingen,1972).

Hydro kom snart med nye argumenter for nødvendigheten av å plassere oljeraffineriet i innmarka. Denne gangen var det de økonomiske hensynene som var de avgjørende. De aktive motstanderne ba om å få utlevert de beregningene Hydro hadde satt opp. Tatt i betraktning at Hydros forrige argumenter for plasseringen av raffineriet ikke holdt, regnet motstanderne med at sjansene var store for at også de økonomiske grunnene var tvilsomme. Dessuten mente de at man i et økonomisk regnestykke også måtte ta med i betraktning hva det ville koste for bygdebefolkningen å sette seg opp på nytt og omstille seg til den nye situasjonen. Men Hydro nektet å utlevere sine kalkyler, og etter diverse purringer var det Mongstadutvalget som svarte at en ikke kan kreve at Norsk Hydro skal legge fram for private grunneiere de detaljerte undersøkelser m.v. som ligger til grunn for den valgte planløsningen.

Så fulgte Stortingsbehandlingen av Mongstadplanene, 14. og 15. juni 1971. Det reiste seg en kritisk røst til saksbehandlingen:

".....For Stortingets vedkommende er tilfellet uten tvil det at vi har hatt meget liten mulighet til å foreta denne gransking. (av saksforholdene). De få dagene vi har hatt til rådighet, har vært midt i den travleste tid vi har hatt i denne sesjonen .....
Den melding vi har fått i dag (st.meld. om Mongstadutbyggingen) er ikke bare kommet sent til Stortinget - den er ennå ikke trykt. Den foreligger ennå ikke alminnelig tilgjengelig, og vi som er så opptatt av offentlighet i forvaltningen, av nærdemokrati og av alminnelig engasjement i styre og stell, skulle stelle oss slik at saker av slike dimensjoner kunne ligge ute så det var mulig å få igang en alminnelig offentlig debatt før Stortinget tok den endelige avgjørelsen."

Men de fleste debattantene var svært positivt innstilt til Mongstadutbyggingen, og det var full enighet om hovedpunktene i Stortingsmeldingen "Om industrireising på Mongstad".
Hva som ikke ble nevnt var Hydros krav om innmarka på Mongstad til tross for at industrikomitéen var grundig informert om dette fra De aktive mostanderne. Stortinget ga altså grønt lys for utbyggingen, og det er ikke fritt for at De aktive mostanderne ble både skuffet

og forbitret.

Vi skal merke oss at De aktive mostanderne hele tiden har holdt seg til institusjonaliserte, legitime måter å prøve å løse konflikten om bruken av innmarka på. Deres "våpen" har vært overtalelse i det de hele tiden prøvde å vise at Hydros begrunnelser for å måtte ha innmarka ikke var tilstrekkelige og at det her var nødvendig å beskytte viktige menneskelige verdier. De aktive motstanderne var for få til å sette makt bak sine krav. De var ikke i en situasjon der de kunne sette inn hverken negative eller positive sanksjoner for å få sin vilje igjennom. Fra kommunens side ble det også gjort et stort poeng av at det kun var 8 grunneiere som protesterte. Hva familiene eller de som ikke hadde innmark måtte mene ble overhodet ikke trukket fram. De aktive mostanderne ble også anklaget for å være "industrimostandere". Denne anklagen var uberettiget fordi gruppen ikke hadde stilt spørsmålstegn ved industriutbyggingen, men ved planløsningen og nødvendigheten av å ta innmarka når det fantes så store utmarksarealer til disposisjon.
"Plass er det da nok av i Nordhordaland, hvorfor må de da ødelegge bygda vår?" "Det som slår oss er at de alltid skal planlegge på noe som allerede er bestående når det er nok av uberørt allikevel". (Fra lydbåndintervju,1972).

Forholdet mellom gruppene i Mongstadbygda

Folk på Mongstad var nok bevisst seg selv som en kollektiv enhet i den forstand at de var knyttet til bygda si og følte at det var her de hørte hjemme. Helst ville de også fortsatt bo på Mongstad og opprettholde det livsmønsteret de inntil nå hadde hatt, men utover dette var det få ting de tre gruppene var enige om i løpet av konflikten om Mongstads innmark. Folk hadde forskjellige oppfatninger om bakgrunnen for de nye planene, om nødvendigheten av dem, om hva fremtiden ville bringe og om hvilke alternativer som fantes. I begynnelsen av konfliktperioden førte ikke uenigheten mellom folk til noen merkbare endringer i de mellommenneskelige relasjonene. Til å begynne med var det jo dessuten meget stor forvirring. Men etterhvert som de forskjellige standpunktene kom klarere frem og de enkeltes stillingstagen begynte å få praktiske følger, så tilspisset også forholdet seg mellom Mongstadbygdingene.

Det var svært viktige interesser som sto på spill. Det dreide seg om den framtidige bolig-situasjon, arbeidssituasjon og generelle trivsel for 85 mennesker, og det er ikke til å undres over at Mongstadbygdingene ble sterkt emosjonelt engasjert i hva som skjedde. Snart utviklet uenigheten seg til antagonisme. Folk som hadde hatt daglig omgang og vært venner i mange år kunne plutselig ikke snakke med hverandre. Det oppsto en sterk polarisering av de sosiale relasjonene innen bygda, og dette førte også til at det etterhvert ble minimal eller ingen direkte kommunikasjon mellom gruppene. I en tilspisset konflikt mister snart offentlige kommunikasjonsmedia sin betydning i forhold til person-til person-kommunikasjon. (J. Coleman,1957). Dette er fordi offentlige media er underkastet visse juridiske og andre normative restriksjoner mot å bringe sladder og personlige angrep, mens person-til-person-kommunikasjon ikke er begrenset av disse restriksjonene. Ryktene spredte seg fort på Mongstad,og anklagene folk hadde mot hverandre var harde. Jo hardere anklager, jo vanskeligere var det også å se hverandre i øynene på tvers av gruppedelinger i befolkningen. "Judas Iskariot forrådte for 30 sølvpenger og gikk deretter og hengte seg, men de på Mongstad tør ikkje henge seg". (Intervju,november 1972). Folk kalte hverandre gjensidig for forædere. De som solgte var forædere fordi de solgte. Tvilerne var forædere enten fordi de ikke solgte aller fordi de ikke aktivt protesterte. De aktive motstanderne var forædere fordi de satte distriktet i fare for å miste sårt trengte arbeidsplasser. Anklagene gikk naturligvis ikke like sterkt utover alle personer. Noen sto mer lagelig til for hogg enn andre, men at tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen var en sterk belastning, skulle disse generelle karakteristikkene om hva endel av Mongstadbygdingene syntes om denne tiden illustrere:

"Det var spenning hver dag. Det gikk på nervene løs". "Det var et mareritt. Eg ble sint og vanskelig å omgåes". "Forferdelig påkjenning". "Det var en hard og trasig tid". "Det var mye gnissinger. Blodet kom i kok. Eg fekk anonyme truselbrev". "Det var hardt- mye gnissinger mellom folk". "Det var trist og vondt". "Det var grusomt. Eg ønsket ikke å flytte fra heimen. Værst var det å bli stemplet for forræder". "Det var en stor påkjenning". "Den tiden var ikke god. Vanskelig å vite hva var rett og hva var galt. Eg kom i motsetningsforhold til naboene". "Det var en skummel tid". "Løye tid - folk var uvenner

på kniven". "Det var grusomt, opprivende". "Har ikke lyst til å oppleve det flere ganger." "En hard påkjenning. Eg vil helst glemme det". "Eg gikk som i narkose". "Alt var vanskelig". "Det var så mye fiendskap mellom folk". "Det var forferdelig hardt. Eg tok av 11 kg.". "Det var krig". "Fæl tid. Alt var usikkert. Vi kunne ikke legge noen planer. Vi bare eksisterte." (Alle de intervjuedes karakteristikker av konflikttiden er gjengitt i appendix side 315).

At det oppsto splittelse i Mongstadbefolkningen var klart funksjonelt for kommunen/fylket og Hydro. Så lenge Mongstadbefolkningen ikke sto samlet mot planene kunne arbeidet med å realisere industriplanene fortsette uforstyrret. Kommunen/fylket og Hydro hadde kontrollen, og den oppståtte situasjonen var et illustrerende eksempel på den gamle parolen: splitt og hersk!

Oppsummering av annen fase i konflikten om Mongstads innmark

Hydro/kommunen/fylket	Mongstadbefolkningen
Kommunen/fylket er helt på Hydros side. Opererer som mellommenn for Hydro	Gruppedeling
	1) De salgsvillige. Store eiendommer. Gode erstatningsmuligheter.
Bearbeider befolkningen på Mongstad. → Utad fremheves Mongstadbefolkningen som samfunnsorienterte og framtidsbevisste.	2) Tvilerne. Opplevelse av krysspress. "Cooled-off". Passivisert. Varierende erstatningsmuligheter.
Koöptasjon av motstanderne. → Utad bagatelliseres motstanden ved at det kun er 8 grunneiere som protesterer, og de er "industrimotstandere".	3) De aktive motstanderne. Kjempet for sine demokratiske rettigheter. Tilbakeviste Hydros argumenter om nødvendigheten av å plassere raffineriet i innmarka. Forsøk på overtalelse av kommunale og andre offentlige instanser. Bruk av institusjonaliserte kanaler.
Arbeidet med å realisere innmarksplanene fortsetter uavhengig av og uforstyrret av Mongstadbefolkningens reaksjoner.	
Stortinget får ikke utlevert alle opplysninger om saken i forbindelse med behandlingen av planene.	Fra uenighet til antagonisme mellom gruppene. Sterke emosjonelle reaksjoner.

3.7.3. Tredje fase. Klimaks i konflikten.

Ekspropriasjonssaken og erstatningen. Etter at alle de offentlige instansene nå hadde gitt grønt lys for Hydros utbyggingsplaner, var det klart at ekspropriasjon av de eiendommene som ikke inntil da var solgt, ble neste ledd i saksgangen. Den 12. oktober 1971 søkte Lindås og Austrheim kommuner Industridepartementet om tillatelse til å ekspropriere de eiendommene som Hydro mente de trengte. I mellomtiden var Hydros utbyggingsplaner blitt endel endret. Det eneste som faktisk med sikkerhet skulle utbygges var oljeraffineriet.
Det ble reist sak mot 26 grunneiere. De saksøkte grunneierne la gjennom sin advokat fram sitt syn på ekspropriasjonsgrunnlaget. Hydro fikk det samtidig veldig travelt med å komme igang med anleggsarbeidene og søkte Industridepartementet om "forhåndstiltredelse", dvs. at arbeidene kan begynne før takserings og ekspropriasjonssak er ferdig. Nå fulgte en omfattende brevveksling mellom partene i saken og Industridepartementet. Som tidligere nevnt ga Industridepartementet de protesterende grunneierne medhold i deres argumenter om at raffineriet utfra geotekniske grunner kunne plasseres i utmarka. Men grunneierne fikk ikke anledning til å uttale seg om Hydros økonomiske argumenter for raffineriplasseringen. Norsk Hydro fikk tillatelse om "forhåndstiltredelse", og arbeidet med det første skjønn på innmarkseiendommene ble satt i gang. Før skjønnsspørsmålet og erstatningene var klarlagt var altså Hydro i gang med anleggsarbeidet.

Det første skjønn over innmarkseiendommene ble avgitt 2. februar 1972. Det var mye misnøye blant Mongstadbefolkningen over skjønnet. Mange mente de ikke ville få skikkelig erstatning på grunnlag av dette skjønnet og ba om nytt skjønn. I mellomtiden gikk ekspropriasjonssaken sin gang og først ut på vårparten 1975 kom den offisielle dødsdommen over Mongstad som bygdesamfunn. Ved Kongelig Resolusjon av 14. april 1972 fikk Lindås og Austrheim kommuner ekspropriasjonstillatelse for bygging av oljeraffineri v/Norsk Hydro/Rafinor.

I oreigningslovens (ekspropriasjonslovens) § 2 og § 7 står det:

> Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast utan det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade.
>
> Står det hus på grunnen eller anna som har fast tilknytning til grunnen og er viktig for eigaren, bør vedtak om eller samtykke til oreigningsinngrep berre gjerast eller gjevast når det ikkje kan finnast annan tenleg grunn eller når føremonene med at nett den eigedomen vert teken, er så mykje større at det må vera avgjerande:
> Det same gjeld om dyrka jord og dyrkingsjord.
>
> (Understrekningene er mine.)

Slik loven er formulert er ekspropriasjonstillatelsen et vurderingsspørsmål som like gjerne kunne ha falt ut til fordel for de protesterende grunneierne.

Overskjønnet for taksering av eiendommene på innmarka ble ikke ferdig behandlet før 1. juni 1972 og resultatet ga ikke de klagende parter noen større erstatning samlet, men hadde ført til en viss omfordeling av erstatningsmidlene. Følte Mongstadfolk at deres rettigheter ble ivaretatt og at de ble tatt tilbørlig hensyn til i denne saken?

Av de 47 informantene svarte 37 nei og lo ja. De 37 som svarte nei mente at kommunen og advokatene burde ha forsvart deres interesser. (Se appendix 217).

29 av informantene var ikke kjent med hovedinnholdet i oreigningsloven, altså den loven som var grunnlaget for at ekspropriasjonstillatelsen ble gitt. De 18 andre informantene kjente lovens innhold. Alle de 47 informantene fikk av meg utlevert § 2 og § 7 (sitert ovenfor) og med bakgrunn i disse paragrafene mente 36 av informantene at avgjørelsen om å bruke innmarka til industri var gal, 4 mente den var riktig mens 7 ga andre typer svar ("vet ikke" eller "vanskelig å si"). Hva syntes så Mongstadbygdingene om den erstatningen de til slutt fikk for det de måtte forlate?

I hvilken grad er du fornøyd med erstatningssummen du/dere fikk for det du/dere hadde på Mongstad?

TABELL 1)

Svart mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
15	15	8	6		2	

N= 46
(1 missing)

Deler vi tabellen opp etter gruppetilhørighet får vi følgende fordeling:

TABELL 2)

I hvilken grad er du fornøyd med erstatningssummen du/dere fikk for det du/dere hadde på Mongstad?

Gruppe 1: De salgsvillige

Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
	2		2			

$n_1 = 4$
(1 missing)

TABELL 3)

Gruppe 2: Tvilerne

Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
4	6	8	3		2	

$n_2 = 23$

TABELL 4)

Gruppe 3: De aktive motstanderne

Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
11	7		1			

$n_3 = 19$

N= 46
(1 missing)

Relativt sett er misnøyen med erstatningen sterkest hos de aktive motstanderne. Det er ikke forbausende når vi vet at det her var flere som ikke hadde innmark, og når vi vet at de mente at grunnlaget for ekspropriasjon ikke var tilstede. Men de aktive motstanderne var på ingen måte alene om å være misfornøyde med erstatningen - noe som skulle gå klart fram av tabellene. Svarene kan naturligvis bagatelliseres ved at man kan si at folk hadde for store forventninger,

at de kanskje hadde ventet seg "gull og grønne skoger". Et rimelig forlangende i en erstatningssak er at folk får mulighet til å skaffe seg tilsvarende vilkår igjen som de opprinnelig hadde. Hvordan dette faktisk forholdt seg kommer jeg tilbake til i del II.

Oppsummering av tredje fase i konflikten om Mongstads innmark

Hydro/kommunen/fylket	Mongstadbefolkningen
Stortinget har gitt grønt lys for utbyggingsplanene	
Kommunen søker ekspropriasjonstillatelse.	Det blir reist ekspropriasjonssak mot 26 grunneiere. De saksøkte legger fram sitt syn gjennom advokat.
Hydro søker om forhåndstiltredelse og får det innvilget. Annleggsarbeidet startes.	9 grunneiere protesterer på grunnlaget for ekspropriasjonssaken.
Sorenskriverkontoret i fylket holder skjønn over eiendommene på innmarka.	Grunneierne misfornøyde med skjønn og erstatningsmuligheter. Forlanger nytt skjønn.
Ekspropriasjonstillatelsen blir gitt.	
Sorenskriverkontoret i fylket holder nytt skjønn over eiendommene.	38 av grunneierne er fra litt misfornøyde til svært misfornøyde med erstatningen.

3.7.4. Fjerde fase. Et siste forsøk: Klagen til sivilombudsmannen. Erstatning eller ikke erstatning, for De aktive motstanderne var dette spørsmålet allikevel perifert i forhold til det å miste bygda si på avgjørelser de mente var fattet på falske eller villedende premisser. Noen måtte det vel finnes som ville forsvare deres demokratiske rettigheter? Alle de faktiske opplysningene måtte da gå til deres fordel hvis en så saksgangen litt nærmere etter i sømmene? 8 grunneiere sendte så en klage til Stortingets ombundsmann for forvaltningen. Fordi klagen gir en grei oppsummering både på saksgangen og på mostandernes argumenter, skal den her gjengis i sin helhet.

5154 Mongstad, den 26. mai 1972

Stortingets ombudsmann for forvaltningen,
Oslo-dep.,
Oslo 1.

ANKE FRA BERØRTE GRUNNEIERE PÅ G.nr. 127 MONGSTAD I LINDÅS: PÅ LINDÅS KOMMUNES SAKSBEHANDLING OG INDUSTRIDEPARTEMENTETS TILRÅDING OM EKSPROPRIASJON AV TOMTEAREAL PÅ MONGSTADS INNMARKSOMRÅDE FOR BYGGING AV ET OLJERAFFINERI ETTER PLANER FRA NORSK HYDRO.

Undertegnede grunneiere på Mongstad tillater seg hermed å fremsette klage over den saksbehandlingen som har funnet sted i Lindås kommunestyre, event. Hordaland Fylke, og Industridepartementet, og som har ført til at det endelig ved Kongelig resolusjon av 14. april 1972 ble gitt Lindås kommune tillatelse til å ekspropriere våre eiendommer for bygging av et oljeraffineri v/ Norsk Hydro/Rafinor.
Klagen går i korthet ut på følgende:

1. Vi mener at Lindås kommune har – ved diverse vedtak på et tidlig tidspunkt i planleggingen – forhåndsdisponert innmarks- og det bebodde området på Mongstad til industritomt på et sviktende grunnlag. Dette fordi de utbyggingsplanene fra Norsk Hydro som kommunen la til grunn for de respektive avgjørelser som ble fattet *før* Stortingets vedtak av 15.6.1971 er vesentlig endret for så vidt gjelder det reelle arealbehov.
   Det foreligger *en konkret plan* om bygging av et oljeraffineri som krever ca. 1000 da areal. Det disponible utmarksarealet utenom er ca. 6000 da.
2. Ved behandlingen av Lindås kommunes søknad om ekspropriasjon av det bebodde Mongstad har Industridepartementet etter krav fra vår juridiske konsulent, hr.r.advokat Gunnar Greve jr., Bergen, funnet at *hovedspørsmålet* i saken er om raffineriet kan plasseres i den av Lindås kommune tidligere innkjøpte utmark.
   Norsk Hydro har som hovedargument for plassering av raffineriet på innmarken framsatt følgende påstander:

a) Havneforholdene i utmarksområdet er uakseptable.
b) Fjellkvaliteten med hensyn på oljelager i fjell er klart bedre på innmarken.
c) Helhetsvurderingen av det samlede areal på lengre sikt tilsier at man må plassere raffineriet på innmarksområdet.

Vedrørende påstandene a) og b), har uavhengig sakkyndige vurdert disse spørsmål og funnet at både havneforholdene og fjellkvaliteten er fullt brukbar i utmarksområdet.
Videre har Norsk Hydro vedr. punkt c) meddelt i brev av 25.11.1971 til Industridepartementet at det er mulig å plassere raffineriet i utmarksområdet ut fra hensyn til områdedisponeringen.
I Industridepartementets foredrag, under bemerkninger pkt. 1, s. 36, uttales:
«På grunnlag av en nøye vurdering av de sakkyndige utredninger som partene har innhentet vedrørende disse spørsmål, finner departementet at det må antas teknisk mulig å bygge tilfredsstillende anlegg av nevnte art også i det utmarksareal som eksproprianten akter å overdra Norsk Hydro.»
Departementet har således på grunnlag av de uavhengige sakkyndige utredninger funnet at Norsk Hydros hovedargument for å plassere raffineriet på innmarksområdet ikke er holdbare.
Deretter har departementet ved sin tilråding om ekspropriasjon lagt *avgjørende vekt på de økonomiske hensyn*. Disse økonomiske aspekter ble av Norsk Hydro ikke brakt inn i bildet før i aller siste fase av den dialogen som har funnet sted mellom selskapet og de berørte. Vi har av denne grunn vært avskåret fra å få disse – for departementet avgjørende – hensyn belyst av uavhengig sakkyndige.
Det synes generelt åpenbart at en uavhengig sakkyndig vurdering også av de økonomiske aspekter kunne ha ført til en annen konklusjon under hensyn til oreigningsloven.
Vår klage over departementets avgjørelse går derfor ut på at saksbehandlingen ikke er forsvarlig i og med at dette viktige forholdet ikke er tatt i betraktning.
Ut på vårparten 1970 ble det offentlig kjent at Norsk Hydro også hadde planer om å legge et oljeraffineri – som tidligere var planlagt til Brunlandnes i Vestfold – til Mongstadområdet, men uten å angi den eksakte lokaliseringen av raffineriet, og som gikk ut på å benytte innmarksområdet iflg. Norsk Hydros tegning I.F. 555557A, datert 22.12.1969.
Lindås kommunestyre vedtok på møte den 11.5.1970 å gå til innkjøp av den håndgitte utmarken, men uten å ha fått informasjon om at innmarken på det tidspunktet var utpekt til tomteformål av den ene av interessentene, nemlig Norsk Hydro.
Under dette møte – som for anledningen ble lagt til et lokale i Mongstads umiddelbare nærhet – foretok kommunestyret også en befaring, men som i hovedsaken omfattet besiktigelse av selve *innmarksområdet* på Mongstad. Slik befaringen foregikk hadde kommunestyret ikke anledning til å ta nærmere i øyesyn det utmarksområdet som det skulle gjøres vedtak om innkjøp av.
Samtlige grunneiere på Mongstad ble innkalt til et informasjonsmøte den 20.7.1970 med lensmann Jordal, ordfører Grov, overingeniør Lunke fra Norsk Hydro og stortingsmann Helland. Ved åpningen av møtet ble vi gjort oppmerksom på at møtet var internt, og vi ble bedt om ikke å meddele videre de opplysningene vi skulle få fremlagt. Det

ble så redegjort for Norsk Hydros utbyggingsplan, som bl. a. tok sikte på å rydde hele innmarksområdet på Mongstad for fremtidig beboelse for å anlegge oljetanker i fjellet under innmarken og kaiplass for tankbåter.
Det ble fra Hydros representant argumentert med at overflatiske og foreløpige undersøkelser tydet på at fjellet her var særlig godt egnet for underjordiske oljelager, og at strandlinjen langs Mongstadneset var best egnet for landing av store supertankere. Videre ble det fremholdt at et bygdesamfunn som ellers ville blitt så omringet av forurensende tungindustri, et 150 000 tonn aluminiumssmelteverk, en aluminiumoksydfabrikk, oljeraffineri og petrokjemisk industri, ville trolig bli en lite brukbar boplass. Dette ble også vist på kart med inntegnede ovennevnte industrienheter.
En uke etter at dette – for oss sjokkerende – møtet ble holdt, foretok så ordføreren Grov og lensmann Jordal en spørrerunde blant noen av grunneierne her, og stilte spørsmål til disse om de ville *motsette seg å fraflytte stedet.* Vi vil her skyte inn at en ikke kan se bort fra den psykologiske virkningen det utvilsomt vil ha, at distriktets høyeste politimyndighet kommer til nylig oppskakete og engstelige familier med spørsmål om de vil motsette seg fraflytting av stedet.
Utover høsten 1970 foretok konsulentfirmaer for Norsk Hydros regning kartlegging av området og seismiske grunnundersøkelser på innmarksområdet. Det siste ble forøvrig igangsatt uten lovbestemt varsel om dette til de respektive grunneiere.
8 grunneiere henvendte seg da til Norsk Hydro gjennom juridisk konsulent h.r. advokat Gunnar Greve, jr., Bergen, med anmodning om at Norsk Hydro måtte foreta tilsvarende grunnundersøkelser i utmarksområdet for å kunne fastslå om det kunne finnes alternative steder der for plassering av raffineriet, for derved å spare bygdesamfunnet. Etter at konsulentfirmaet hadde avsluttet grunnundersøkelsen på innmarken, og vi i to Bergensaviser hadde etterlyst alternative undersøkelser den 5.10.1970, foretok selskapet noen få, spredte målinger i utmarksområdet.
I brev fra Norsk Hydro av 18.11.1970 til Fylkesmannen i Bergen og Hordaland meddeler Hydro at det har på ny vurdert mulighetene for å unngå jordbruksområdet og bebyggelsen på Mongstad, men ser ingen vei forbi at Mongstad-gården må inngå som en del av industriområdet, og at raffineriet må plasseres her.
For å få klarlagt dette vurderingsresultatet fra Norsk Hydro på en for oss betryggende måte, har vi gjennom vår juridiske konsulent, henvendt oss til Norsk Hydro i brev av 5.2.1971, og anmodet om å få utlånt det undersøkelsesmaterialet som ligger til grunn for Norsk Hydros avgjørelse om at det bare er innmarksområdet som kan benyttes til plassering av raffineriet. Etter endel purringer, kom endelig svar fra Mongstad-utvalget i brev av 3.4.1971, hvor utvalget meddeler at det ikke kan kreve at Norsk Hydro skal legge fram for private grunneiere de detaljerte undersøkelser m.v. som ligger til grunn for den valgte planløsningen. – I mellomtiden hadde Lindås herredsstyre behandlet 3 viktige saker i forbindelse med de fremlagte industriplanene, og samtlige saker er tatt opp etter anmodning fra Mongstadutvalget.

Den første viktige saken som herredsstyret behandlet den 10.11.1970 gjaldt å peke ut et fremtidig byggefelt for Mongstad-folket. Spørsmålet om fremtidig boplass for oss ble altså behandlet og gjort vedtak om over et halvt år før Norsk Hydros utbyggingsplaner fikk sin endelige og sterkt reduserte form og ble godkjent av Stortinget.
Den 18.12.1970 gjorde Lindås herredstyre vedtak om å be Hordaland Landbruksstyre om en uttalelse om hvordan styret så på en frigivelse av innmarksarealene for industriformål, og basert på den omfattende planen som Hydro på det tidspunktet la fram, nemlig oljeraffineri, oksydfabrikk, ålsmelteverk og eventuelt petrokjemisk industri.
Under hensyn til *hele dette store komplekset av arealkrevende og forurensende industri* fant Landbruksstyret å kunne frigi innmarken. Dette går uttrykkelig fram i det frasagn som ble vedlagt ovennevnte vedtak i Hordaland Landbruksstyre.
Den 26.1.1971 behandlet Lindås herredsstyre en anmodning fra Mongstadutvalget v/ brev av 8.12.1970 om å «godta Norsk Hydro sin utbyggingsplan for industrireising *ved* Mongstad». I formannskapsvedtaket av 14.1.1971 er denne formuleringen forandret til «Norsk Hydro sin utbyggingsplan for industrireising *på* Mongstad». Fylkesingeniør Sig. Larsen var tilstede på møtet og orienterte om Hydros utbyggingsplaner. Han viste til en allerede da foreldet kartskisse over industriplanene, og hvor det fremgikk klart at det nå bebodde Mongstadneset ville bli omringet på landsiden av de forskjellige industritypene som var inntegnet. At dette kartet gjorde et sterkt inntrykk på representantene og også hadde innvirkning på voteringen, framgikk tydelig av innlegg under debatten. Fylkesingeniøren fikk forøvrig gang på gang anledning til å delta i drøftingen, ved at han i tilknytning til svar på spørsmål la inn sine argumenter.

Sluttbemerkninger:

Ovennevnte ekspropriasjonssak gjelder i realiteten de 8 grunneierne som mener at det er fullt forsvarlig å bygge raffineriet i utmarksområdet, og at det derfor ikke er hjemmel i oreigningsloven for ekspropriasjon av det bebodde Mongstad. Men det må ansees klart at et overveldende flertall av grunneierne på Mongstad ikke ville gått med på salg av sine eiendommer (innmarken) og hjem, dersom det kunne godtgjøres at raffineriet kunne bygges i utmarken.
Videre må det ansees klart at grunneierne ikke ville ha solgt utmarken ved månedsskiftet juni/juli 1970 uten forbehold dersom de hadde fått de informasjoner om planene som på den tiden absolutt burde vært tilgjengelige for grunneierne.
Industridepartementet legger, som tidligere nevnt, avgjørende vekt på de økonomiske aspekter ved behandlingen av ekspropriasjonssøknaden. Departementet støtter sin begrunnelse for dette med sitat fra brev av 17.12.1971 fra det danske havnekonsulentfirmaet Kampsax. (Departementets foredrag, s. 36).
Vi vil fremheve at dette brevet inneholder kun tilleggsbemerkninger fra konsulentfirmaet, og som er kommet Norsk Hydro i hende umiddelbart før Hydro ved brev av 21.12.1971 utleverte det av oss utbedte rapportmaterialet som lå til grunn for lokaliseringsplanen. Den egentlige rap-

porten om havneforholdene – og som var underbygget med stedbefaring på innmarken – forelå fra Kampsax 1½ år tidligere. Vi mener derfor at brevet fra Kampsax av 17.12.1971 kan være svar på ledende spørsmål fra Hydro om økonomiske betraktninger vedrørende en for selskapet mindre ønsket plassering av raffineriet i utmarken, og at det derfor ikke er holdbart av departementet å støtte sine begrunnelser til de utsagn som er fremsatt i ovennevnte brev.

Som foran nevnt har departementet funnet at hovedspørsmålet i saken er om raffineriet kan plasseres i den av Lindås kommune tidligere innkjøpte utmark. (Departementets foredrag, s. 1, 4. avsnitt). På side 37 i foredraget setter departementet opp de 8 grunneieres interesser mot de interesser som ligger i en *antatt* fremtidig industriutbygging i området.

Etter vår mening er det ikke relevant å drøfte saken på et slikt grunnlag, da det i *realiteten* gjelder hele bygdesamfunnets interesser mot et vedtatt industriprosjekt som vil gi ca. 170 arbeidsplasser. Et viktig aspekt er også de betydelige sosiale ulemper det vil medføre å rive opp bygdesamfunnet.

Departementet mener videre (s. 37) at det er ikke noe som tyder på at det ikke skulle være en faglig sett vel fundert plassering av raffineriet på og ved Mongstad. «Departementet legger derfor ved vurderingen av stedsvalget betydelig vekt på dette»: Vi mener at dette ligger utenom saken, og vi har heller ikke antydet tvil om at selskapets plassering på innmarken er faglig sett vel fundert.

Endelig uttaler departementet, s. 37: «Det er forøvrig på det rene at alle instanser på det kommunale og fylkeskommunale plan etter omfattende saksbehandling har funnet å burde anbefale Norsk Hydros planer om å benytte Mongstadneset til bygging av raffineriet med hjelpeanlegg».

Under henvisning til sammenfatningen av vår klage, s. 1, pkt. 1, er vi av en annen oppfatning når det gjelder saksbehandlingen på det kommunale og fylkeskommunale plan. Til supplerende støtte for vår oppfatning siteres ordfører Grovs uttalelse til «Bergens Tidende» den 18.2.1971:

> «Dersom resultatet av stortingsmeldingen blir at aluminiumsverket må sløyfes og at kanskje bare oljeraffineriet står igjen, må Lindås kommune på nytt nøye vurdere om den vil ta i mot industrien på Mongstad. Fordelene med de 180–200 arbeidsplassene man da får må veies mot de jordbruksmessige og sosiale ulemper det byr på å rive opp bygdesamfunnet Mongstad. Og de politiske motsetninger blir om mulig enda større enn de nå er i denne saken. Vi binder oss ikke for enhver pris».

Fremdriften av planene er nå kommet så langt at forberedende anleggsarbeid er satt i gang på Mongstad, og kommunen har varslet om tiltredelse fra den 1. juni d.å. av de eiendommer hvor det er holdt skjønn. Slik saken nå er behandlet og direkte avgjort i Statsråd, har vi ikke anledning til å forelegge den for høyere statsmyndighet.

Vi tør be Ombudsmannen om råd og hjelp til å få stanset anleggsarbeidet, og å vurdere denne omfattende og alvorlige saken ut fra Deres uavhengighetsforhold.»

Men klagen ble avvist av formelle grunner. Ombudsmannen har ikke anledning til å sette seg over en avgjørelse fattet i Kongelig statsråd. Det var ikke lenger noen tvil om at slaget var tapt for De aktive mostanderne. Nå sto det igjen å ordne med de praktiske ting i forbindelse med flyttingen. Mongstad som bygdesamfunn var et avsluttet kapitel.
"....Det er den finaste bygda dei kan finne i heile Nordhordaland, med dei fine strendene her med badestrand som no er eit veldig fint miljø- og natursted - og så er det fiskje, og så har dei jo heile Fensfjorden her....". "Men no ser du da aldri meire, -- det er det som er. -- Og da fine Mongstad, da var ein fin plass!"
(Fra lydbåndintervju mens folk holdt på med flytte- og rivningsarbeidet, 1972).

3.8. En oppsummering av konflikten. Noen hypoteser om følgene av konflikten for Mongstadfolks framtidige trivsel

> "The most striking fact about the development and growth of community controversies is the similarity they exhibit despite diverse underlying sources and different kinds of precipitating incidents. Once the controversies have begun, they resemble each other remarkably."
>
> (Side 9, James Coleman,1957).

Bakgrunnen for lokalsamfunnskonflikten er at kommunen Lindås og fylket Nordhordaland (lokalsamfunn, se def. side 30) trenger arbeidsplasser til distriktet. Norsk Nydro er interessert i tomter for å realisere et større industriprosjekt og inngår et samarbeid med de lokale politikerne. Distriktet som helhet trenger arbeidsplassene, men planene inkluderer innmarka i bygda Mongstad og realiseringen av planene får dermed forskjelligartede følger for forskjellige folk i lokalsamfunnet (kommunen som helhet). Planene rører ved sentrale aspekter av Mongstadbygdingenes liv. Fordi Mongstadfolks eiendommer og rettigheter i innmarka er varierende, vil også erstatningsmulighetene folk har være varierende. Kommunen/fylket mener imidlertid at raseringen av bygdesamfunnet er sekundært i forhold til behovet for arbeidsplasser og regner med at det vil bli gitt ekspropriasjonstillatelse og at industriplanene kan realiseres i den form de er lansert. (Jamfør side 32, punkt a,b,c.) . Den oppståtte situasjon fyller de kriterier som forskning omkring lokalsamfunnskonflikter (J. Coleman,1957) har vist er de vanligste kriterier for at en hendelse skal forårsake konflikt.

Den utløsende hendelsen for konflikten er et informasjonsmøte som blir holdt for Mongstadbefolkningen der planene for industriutbyggingen blir lagt fram.

Bevissthet. Partene i konflikten er i utgangspunktet bevisst seg selv som separate enheter. (Se side 37 og 42). Mongstadbefolkningen er i besittelse av eiendommer som kommunen/fylket og Hydro vil ha. Mongstadbefolkningens bevissthet av seg selv som enhet fører imidlertid ikke til noen kollektiv adferd.

Maktforhold. Partene er ikke likeverdige. Hydro og kommunen/fylket representerer både materiell rikdom, politisk makt og status. Mongstadbefolkningen har ingen av delene. (Se side 40).

Renhet. Forholdet mellom partene i konflikten er både av konsensuell og dissensuell karakter. (Se side 29 , og 36). Partenes konsensuelle forhold ligger i et gjensidig ønske om industri/arbeidsplasser. Det dissensuelle forhold er oppstått ved et grunnleggende forskjellig syn på hva ønsket om arbeidsplasser skal kunne realiseres på bekostning av. Skal dyrket mark, hjem og folks demokratiske rettigheter ofres til fordel for industriens ekspansjonstrang og distriktets behov for arbeidsplasser?

Intensitet. Hos den angrepne part er det sterke emosjonelle reaksjoner som følge av at folk er truet på sentrale livsområder. Spenningen slår imidlertid sterkest innover i befolkningen og får ikke resultater i form av kollektiv adferd rettet mot den angripende part (kommunen/fylket/Hydro).

Regulering. Angriperne bruker utenomparlamentariske midler i form av hemmeligholdelse, overrumpling, bruk av personer med høy status i direkte person-til-person-kommunikasjon. De bruker både overtalelse, trusel om tvang og løfte om belønning overfor den angrepne part. De fordreier den objektive virkelighet (ved å hevde at kun noen få mener det er galt å ta innmarka) og bearbeider etterpå folk for at de ikke skal komme på andre tanker ("Cool-out the mark").

Med sin store makt og myndighet setter de mange av de angrepne i en vanskelig krysspressituasjon. På forskjellige måter prøver de også å sette de aktive motstanderne ut av spill ved koöptasjon og å trekke fram andre og utenforliggende momenter (kun 8 grunneiere i mot, de er motstandere av industri). Offisielt følger angriperne institusjonaliserte framgangsmåter ved å la saken gå gjennom de vanlige kanaler (kommune, fylke, Storting). Imidlertid har de et nettverk av kontakter innen sentrale avgjørelsesinstanser.

De angrepede er delvis passivisert, men de som aktivt protesterer bruker overtalelse som sitt forsvar og holder seg til legitime institusjonaliserte regler for konfliktadferd.

Fordi det er åpenbart hvem som må forsvare seg i denne situasjonen kan konflikten forståes i forhold til en angriper/forsvarer-modell, men i løpet av konflikten skjer det visse strukturelle forandringer. De forandringer som skjer tilsvarer de forandringer man har funnet er felles for de fleste lokalsamfunnskonflikter fra konfliktens utløsende begivenhet og til dens klimaks. Det dreier seg om to hovedtyper av forandringer, for det første endringer i temaene eller emnene konflikten dreier seg om, og for det andre forandringer i den sosiale organiseringen av lokalsamfunnet. (J.Coleman,1957).

De viktigste forandringene i temaer er:

a) Fra spesifikke uenigheter til generelle.

For eksempel: konflikten starter ut med en uenighet om industrien skal ha innmarka når de allerede har utmarka til disposisjon, og den utvikler seg til en uenighet om jordbruket contra industrien -- hva er samfunnet som helhet mest tjent med i fremtiden.

b) Utvikling av nye og andre slags uenigheter.

For eksempel: etterhvert blir det også strid om de rent geotekniske argumenter for bruk av innmarka. Det blir uenighet om hvor mange som faktisk er imot innmarksplanene. Framgangsmåten for realiseringen

av planene kommer i søkelyset. Mange mener de er ført bak lyset. Kommunen hevder de ikke visste om innmarksplanene da utmarka ble solgt. Det blir en strid om hvem som har gjort og visst hva og hvilke motiver de enkelte parter hadde for sine framstøt.

c) Et endelig skifte fra uenighet til direkte antagonisme.

Etterhvert blir uenighetene for mange og for store til at man kan akseptere det. Uenigheten utvikler seg til antagonisme. Man er hellig indignert over andre parters syn. På Mongstad skjedde dette både innen befolkningen og mellom kommunen/ fylket-Hydro og De aktive motstanderne.

De viktigste forandringene i den sosiale organiseringen av lokalsamfunnet er:

a) Polarisering av de sosiale relasjonene etterhvert som kontroversen intensiveres, i det deltakerne avskjærer kontakten med de som ikke er på samme side som de selv, men samtidig bearbeider sitt forhold til de som er på samme side. Dette skjedde ved gruppe-delingen av befolkningen på Mongstad. (Jamfør side 66 til 69).

b) Dannelsen av partisanorganisasjoner for å føre "krigen" mer effektivt, eller mobilisering av eksisterende organisasjoner. Norsk Hydro hadde allerede statapparatet i ryggen og kommune- og fylkespolitikerne kunne mobilisere sine partiapparater. De aktive motstanderne henvendte seg til forskere på Universitetet i Bergen i forsøket på å mobilisere en opinionpå sin side. Dette siste skjedde imidlertid sent i konflikten.

c) Ettersom tempoet opptrappes og emnene blir mer personlige, mister de formelle kommunikasjonsmediane sin betydning til fordel for direkte person-til-person-kommunikasjon. Dette så vi skjedde innen Mongstadbefolningen og det er grunn til å tro at det samme skjedde innen Hydro -- kommunen/fylket i forsøket på å rettferdiggjøre sine framstøt og bagatellisere motstanden.

Utfallet av konflikten er at Hydro skal få bygge på Mongstads innmark. Som vederlag får Mongstadbefolkningen økonomisk erstatning av varierende størrelsesorden (fra ingenting til mye). Kommunen hat stilt et eget byggefelt til disposisjon. Her kan Mongstadfolk selv kjøpe seg tomt og bygge, eller de kan flytte inn i de nybyggede husene som kommunen har satt opp eller skal sette opp. I kommunens hus kan Mongstadbygdingene få bo i tre år mot husleie-betaling. Etter tre år kan husene enten kjøpes eller de må fra-flyttes. Viss unntak skulle bli gjort for gamle og ubemidlede (dvs. de som ikke fikk økonomisk erstatning). Disse kunne få bo i kommunens leiligheter på ubestemt tid mot husleie. De som eventuelt flyttet utenfor kommunen kunne ikke regne med noe hjelp utover den økonomiske erstatningen de eventuelt skulle få på grunnlag av tidligere rettigheter på Mongstad. Om folk ønsket å kjøpe tomter i kommunen andre steder enn på det utpekte byggefelt, måtte dette ordnes på ordinær måte ved forhandlinger med eventuell grunneier og søknad om byggeløyve.

Etter lange og harde måneder (fra 20. juli,1970 til våren-forsommeren 1972) er usikkerhet blitt til visshet. Nå er det ikke lenger noe å være i tvil om -- enten man liker det eller ikke, så må Mongstad-bygda fraflyttes. Enten de enkelte er fornøyd med sin erstatning eller ikke må de nå starte på nytt. Kommer Mongstadbygdingene til å akseptere dette? Er grunnlaget til stede for at de skal kunne trives i fremtiden? Kan vi på grunnlag av hvordan de enkelte opp-levde og forholdt seg til konflikten komme med noen hypoteser om den framtidige trivsel?

Jeg vil forvente at de som på et tidlig tidspunkt aksepterte salg av innmarka dvs. De salgsvillige lettere vil finne seg til rette i en ny livssituasjon enn de andre. De har hatt lang tid til å se seg om etter bosted og de har fått forholdsvis store erstatningssummer.

For Tvilerne tror jeg situasjonen vil variere endel avhengig både av hvilke argumenter de bruker overfor seg selv med henblikk på en eventuell akseptering av situasjonen, og av hvilke materielle muligheter de hadde for å sette seg opp på nytt.

Vanskeligst forventer jeg situasjonen vil bli for De aktive motstanderne fordi mange av dem hadde dårlig materielt grunnlag for å etablere seg på nytt, men først og fremst fordi de opplevde ekspropriasjonen av innmarka som fundamentalt gal, og fordi de opplevde at deres demokratiske rettigheter var satt ut av spill.

Naturligvis vil Mongstadfolks framtidige trivsel være avhengig av de enkeltes opplevelse av den faktiske endringen de går gjennom materielt sett, men jeg tror at konflikten omkring Mongstads innmark har rørt ved så sentrale og vitale deler av befolkningens liv at opplevelsen av denne tiden vil være medbestemmende og i enkelte tilfeller avgjørende for senere tilpasning og trivsel.

Genrelt kan hypotesen om Mongstadbygingenes framtidige trivsel formulere slik:

Truslen om og oppløsningen av et nærmiljø får forskjelligartede konsekvenser for den framtidige trivsel til de enkelte nærmiljømedlemmene avhengig av:

a) *opplevelsen av berettigelsen for oppløsningen av nærmiljøet -- (i hvilken grad oppleves oppløsningen som nødvendig og/eller riktig?)*

b) *hvilke alternativer man har for framtiden -- (i hvilken grad er nærmiljøet erstattelig for de enkelte medlemmene?).*

Skjematisk kan vi tenke oss dimensjonene slik:

Oppløsningen av nærmiljøet har:

ingen berettigelse ⟶ *full berettigelse*

Nærmiljøet er:

ikke erstattelig ⟶ *fullt erstattelig*

Den framtidige trivsel vil være avhengig av hvor de enkelte vil plassere seg på disse dimensjonene. Jo nærmere minimalen (ingen berettigelse, ikke erstattelig) jo dårligere trivsel -- jo nærmere maksimalen (full berettigelse, fullt erstattelig) jo bedre trivsel.

DEL II

DEN NYE LIVSSITUASJONEN

HVILKEN ENDRING HAR FUNNET
STED OG HVORDAN BLIR ENDRINGEN
OPPLEVD OG VURDERT

KAPITEL 4.

Den nye livssituasjonen

Hvilken endring har funnet sted og hvordan
blir endringen opplevd og vurdert

Denne delen av undersøkelsen er basert på de intervjuene jeg foretok av den tidligere Mongstadbefolkningen sommeren 1974, to år etter at de hadde flyttet fra sin tidligere hjembygd. Begrunnelsen for innholdet i strukturen på intervjuguiden er gitt under metodekapitlet, og jeg skal i det følgende presentere og kommentere de opplysningene som kom fram i intervjuene.

Presentasjonen er i første omgang tematisk ordnet. Etter at de enkelte temaer er presentert og diskutert hver for seg vil jeg så se dem i sammenheng i forhold til en total vurdering av de enkeltes trivsel (-- hvordan trives folk nå og hvorfor trives de som de gjør?). Fordi jeg har en hypotese om at folks opplevelse av berettigelsen for inngrepet i deres tidligere miljø også har betydning for deres vurdering av sin nåværende situasjon, deler jeg dataene opp i grupper for å se om disse gruppene viser et vesentlig forskjellig mønster m.h.t. trivsel nå. Jeg vil igjen presisere at gruppeinndelinger ikke er foretatt i forhold til et hypotetisk konstrukt, men på grunnlag av en faktisk deling av befolkningen på Mongstad i tiden som fulgte etter at planene om industri på Mongstads innmark ble gjort kjent for befolkningen der.

Mongstadbefolkningen er i intervjuet blitt bedt om å plassere seg selv i en av gruppene og den plasseringen de foretok er i samsvar med den faktiske tredelingen av befolkningen som man også på grunnlag av andre data (arkivdata) kan registrere. Disse gruppene skilte seg den gang fra hverandre både med hensyn til den faktiske adferd i konflikttiden, og med hensyn til hvordan de rettferdiggjorde sin adferd.

I det følgende vil det under hvert tema først bli gitt en beskrivelse av befolkningens situasjon under ett før vi ser på hvordan gruppene fordeler seg. Opplysningene kan jamføres med appendixene (side 202 til side 224 som viser fordelinger av de forskjellige svar.

4.1. Bolig situasjonen

4.1.1. Den faktiske endringen i boligsituasjonen. Av alle de intervjuede (47 personer) bodde 35 personer permanent på tidspunktet for intervjuet, mens 3 personer ikke visste om de kom til å bli boende og 9 personer sa de skulle flytte. Av de 9 personene som med sikkerhet skulle flytte var det imidlertid 6 som ikke visste hvor til. Men den alt overveiende del av den tidligere Mongstadbefolkningen bodde altså permanent. Hvordan er så deres boligstandard nå i forhold til slik de bodde i sin gamle hjembygd? Alle bodde i nybygde hus (bygget mellom 1971 og 1974) på tidspunktet for intervjuet, og for en del var dette en stor endring fra tidligere boligsituasjon. Men også på Mongstad var det mange moderne boliger og de fleste gamle hus var modernisert. Hvor gamle var boligene folk bodde i på Mongstad?

	Byggeår for boligen		Antall personer
førkrigs-boliger	1890-1900	:	10
	1900-1930	:	3
	1930-1940	:	6
etterkrigs-boliger	1945-1949	:	7
	1950-1959	:	10
	1960-1969	:	11
			47 personer

(Opplysningene stemmer med Sorenskriverkontorets rettsbøker).

Når det gjelder sanitærforhold har alle i dag innlagt både varmt og kaldt vann, de har bad med vannklosett, mens det på Mongstad var 12 informanter som bare hadde kaldt vann innlagt, 11 som ikke hadde bad og 7 som ikke hadde vannklosett. I så måte kan vi registrere en viss standardøkning etter flyttingen. Hva så med størrelsen på boligen? Her har jeg gjort nytte av to forskjellige mål, a) kvadratmeter boligflate og b) antall rom. Jeg

Jeg har brukt begge mål fordi de kan indikere opplevelse av plass i forhold til forskjellige behov. I enkelte situasjoner kan f.eks. det å kunne lukke seg inne på et adskilt rom bety mer enn å ha stor plass i antall m^2.

Ved en sammenligning mellom boligstørrelse før og nå viser det seg at 33 informanter har fått større plass når det gjelder kvadratmeter boligflate nå, og 13 har fått mindre plass. (Opplysning for en person mangler). Ca 2/3 av de intervjuede har altså fått større boligflate, men bare hos 6 informanter gir dette seg utslag i flere rom. 10 personer har like mange rom nå som i sin gamle bolig, mens 31 personer har færre rom. Når det gjelder størrelsen på boligen nå finner vi altså at ca. 2/3 har større boligflate, men vi finner også at ca. 2/3 har færre rom.

Boligflate og antall rom må naturligvis sees i sammenheng med familiestørrelsen. Hvor mange skal disponere plassen - er det noen endring i dette? Det er endring i 6 husstander. To personer sier at de er blitt to voksne færre i husstanden, to er blitt enkemenn, en person har flyttet hjemmefra og stiftet egen familie og en familie har fått et barn til. Alt i alt kan en si at minking og økning av størrelsen på husstandene omtrent oppveier hverandre, slik at når vi tar befolkningsgruppen i betraktning i sin helhet er det liten eller ingen forskjell på hvor mange som skal disponere plassen og antall rom i boligen.

På Mongstad hadde den største del av befolkningen eid sine boliger selv (38 personer) mens 4 personer bodde på kår og 5 "leide". Av de fem som "leide" bodde imidlertid 4 gratis i den forstand at de ikke betalt husleie, men kun betalte løpende utgifter som strøm, brensel etc. På tidspunktet for intervjuet var antall "leiere" steget med 6 personer til. Dette har sammenheng med at mange leiet kommunens overgangsboliger på Kolåsfeltet. Disse boligene kunne kjøpes av Mongstadfolk hvis de ønsket det. I alt 11 av de intervjuede bodde i leiede boliger, mens 32 personer bodde i sine egne boliger på tidspunktet for intervjuet. (Se appendix s.204)

Å eie hus på landsbygda innebærer i regelen noe mer enn å eie våningshuset sitt. Ofte har en både en og flere bygninger i tillegg. Dette forhold må en også ta i betraktning når en vurderer forskjell i plass mellom slik folk hadde det på Mongstad og slik de har det nå. 70% av informantene (33 personer) hadde tilleggsbygninger på Mongstad, mens denne andelen er sunket til 44% på tidspunktet for intervjuet (21 personer).

Dessuten har mange av de som også nå har tilleggsbygninger færre tilleggsbygninger enn de hadde på Mongstad. Tar en dette med i betraktning har i alt 49% (23 personer) mindre av tilleggsbygninger enn de hadde før. De vanligste tilleggsbygninger folk hadde mens de bodde på Mongstad var båtnaust, løe og fjøs. De som har noe i tillegg nå har gjerne garasje og/eller båtnaust. (Se appendix 204).

Hva koster det så å bo slik folk bor nå sammenlignet med hva det kostet å bo på Mongstad?

5 personer som bor i kommunens leiligheter har nektet å betale husleie med den begrunnelse at de bodde gratis på Mongstad. Det var på tidspunktet for intervjuet ingen avklaring på hvordan dette forholdet skulle ordnes. Av de øvrige 42 personer hadde 4 like store boutgifter som før mens 38 personer, altså 80% av informantene hadde høyere boutgifter nå enn før, fra litt mer til veldig mye mer i boutgifter. (Se appendix 204).

De økte boutgiftene skyldes flere forhold. For de som tidligere hadde bodd i gamle hus representerte overgangen til nye hus en markert økning i eiendomsskatten. I tillegg kom det faktum at trevareprisene steg kraftig omtrent på den tiden da folk skulle begynne å bygge og at det ble vanskelig å få tak i nok håndverkere når så mange skulle bygge på en gang -- noe som igjen førte til høye kostnader for husbyggerne i form av lange ventetider og en viss spekulasjon i tilgjengelig arbeidskraft og materiale.

Har folk selv vært med på å bestemme hvor de bor nå? 34 personer (72%) mener ja, 11 personer (23%) mener nei, mens 2 personer (5%) mener delvis. Dette har sammenheng med at noen hadde muligheter til å kjøpe tomter gjennom venner eller slektninger, et par valgte seg ut tomter innen kommunens nye byggefelt mens de resterende ikke hadde noe annet valg enn å flytte inn i kommunens nybygde "overgangsboliger" (som før bemerket kunne overgangsboligene kjøpes fra kommunen), enten fordi de ikke fant noen tomt de likte, eller fordi de ikke hadde penger til å kjøpe tomt for.

I alt 23.5% av de intervjuede bodde på kommunens byggefelt på Kolås. 34% av den tidligere Mongstadbefolkningen flyttet til Hope, et annet bygdemiljø i distriktet, mens de resterende 42.5% av befolkningen ble spredt omkring i distriktet (de fleste innen Lindås kommune).

Som en kort oppsummering av den faktiske endringen i boligsituasjonen for den tidligere Mongstadbefolkningen sett under ett, kan vi si at mange har flyttet inn i mer moderne boliger enn de hadde, det har vært en viss økning i standard når det gjelder boligens sanitærforhold, mange har fått større plass i antall kvadratmeter boligflate i våningshuset, men like mange har færre rom. Folk har færre tilleggsbygninger enn de hadde før og markert høyere boutgifter. Noe færre personer eier sine boliger selv.

4.1.2. Mongstadfolks vurdering av endringen i boligsituasjonen. Men hvordan vurderer så de enkelte den faktiske endringen i boligsituasjonen? På åpent spørsmål om hvordan de liker boligen sin nå i forhold til før gir 20 personer (48.5%) positive uttalelser om sin bolig nå, 9 personer (19.5%) mener det kan gå ut på ett hvordan de liker boligen nå i forhold til før, mens 18 personer (38%) gir positive uttalelser om boligen sin på Mongstad (av disse fremhever 5 personer negative trekk ved sin nåværende bolig). Alle uttalelsene er gjengitt i sin helhet i appendix på side 290.

Eksempler på positive uttalelser om boligen nå er:

> "Vi har bad og sentralvarme nå - stort fremskritt. Det er mye bedre isolert her, varmt og solid"
>
> "Lettvint hus å stelle nå, ingen trapper, lunt og godt. Fint med vaskerom ved siden av kjøkkenet"

Eksempler på nøytrale uttalelser er:

> "Bra med alt på ett plan, men standarden er den samme som før"
>
> "Her er ikke noe spesielt. Vi bodde i nybygget hus på Mongstad"

Eksempler på positive uttalelser om boligen på Mongstad samt kritikk av den nå er:

> "Boligen vi hadde på Mongstad var bygd etter vår smak. Vi har for liten plass nå"
>
> "Huset her er dårlig isolert. På Mongstad hadde vi solid hus som var lett å varme. Var ute (på sjøen) i 12 år for å kunne bygge huset. Fikk det slik vi ville. Nå er det ingensteds å drive hobbies. Ville gjerne drive med smijern"

En type uttalelser fortjener noen ekstra kommentarer. Eksempler på slike er:

> "Det er no greit med W.C., men den gamle kåken var no nett slik eg ville ha han. Hadde ikke bedt om noe'mer"
>
> "Selve boligen nå er bedre, men trivselen betyr mer. Eg trivdes godt i den gamle leiligheten"
>
> "Vil ikke klage på huset nei, men ovnen er galt innsatt. Eg likte no alt med gamle huset"

Disse personene (og andre) har hatt en standardøkning de ikke har ønsket eller bedt om. Slike uttalelser er typiske for de som nå har tvist med kommunen om husleiebetaling. Kommunen mener at leieboerne har fått kjekke, tidsmessige boliger med god komfort, og for dette må de være villige til å betale -- mens beboerne mener at vel er boligene komfortable, men de er av en standard de ikke har bedt om, de var fornøyde og trivdes med sine mindre "tidsmessige" boliger på Mongstad hvor de dessuten bodde gratis eller tilnærmet gratis. Fordi de er tvangsflyttet fra boliger de var fornøyde med synes de ikke det er rimelig at de dessuten skal betale ekstra for en komfort de ikke har bedt om og som kanskje er helt uvesentlig for dem. Denne tvisten er et eksempel på en verdikonflikt der den ene parten (kommunen) vil definere overfor den andre parten (leieboerne) hva som er viktig å verdsette.
Men flyttingen fra Mongstad har for de leieboerne det dreier seg om medført at de har måttet forlate sjøen og naturen som for de fleste av dem var en mye større og vesentligere del av deres liv enn å få bo i en tidsmessig bolig.

Men la oss nå vende tilbake til befolkningen som helhet. Trivselen med boligen er ikke alltid ensbetydende med selve husets fysiske utforming -- hva med husets beliggenhet? Hvordan vurderer folk beliggenheten til den boligen de har nå i forhold til beliggenheten for boligen deres på Mongstad?

TABELL 5)

Hva synes du om beliggenheten til den boligen du bor i nå, og hva synes du om beliggenheten til boligen du hadde på Mongstad. Ta i betraktning slike ting som utsikt, sol og lys, beliggenhet i naturen, avstand til nabohus i tillegg til ting du selv synes er viktig for boligens beliggenhet.

Vis meg hva du synes om dette slik det er nå og hva du synes om slik det var på Mongstad.

Beliggenhet	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	3	5	1	3	7	25	3	N=47
PÅ MONGSTAD					2	16	29	N=47

2 personer (4%) synes at boligens beliggenhet nå er bedre enn boligens beliggenhet på Mongstad. 16 personer (34%) synes den er like bra nå som før mens i alt 29 personer (62%) synes beliggenheten for boligen deres nå er dårligere enn beliggenheten for boligen på Mongstad.

I hovedsak består endringen i boligens beliggenhet i at folk bor lenger fra sjøen nå, mange bor langt fra forretning og post, og mange hadde dessuten vakrere utsikt før. De som bor i kommunens byggefelt opplever størst endring m.h.t. boligens beliggenhet.

Alle de intervjuedes beskrivelser av forskjellen i beliggenhet for boligen nå og før er gjengitt i appendix på side 293. Her skal trekkes fram noen typiske svar.

En som er mer fornøyd med beliggenheten svarer slik:

> "Nå bor vi helt usjenert, flott utsikt. Det gamle huset lå rett ved en skrent"

Typiske svar for de som mener beliggenhet er omtrent like god nå som før:

> "Ser sjøen og er langt fra veien både nå og før"
>
> "Ser sjøen. Det er fint, det gjorde vi før og. Liten forskjell"

Noen eksempler på hvordan de 62% som er mindre fornøyd med boligens beliggenhet nå svarer er:

"Sjøen savner vi. Hadde finere utsikt, fin plass før og bedre fiske også"

"Nå er det langt til forretningen. Det er lengre vei til naboer og. Før hadde vi kort vei til naboer. Det var fint"

"Langt fra nærmeste nabo (før), men god kontakt med ham. Så solnedgangen, så båtene, så ørreten sprette"

"Vi hadde så deilig tun og vakker utsikt på Mongstad, nå er vi nærmere veien, mye trafikk"

"Bodde usjenert før. Vi hadde lite trafikk på veien, men vi så all ferdsel på sjøen"

"Det blir ikke det samme. Kan ikke sammenlignes"

"Langt fra sjøen, langt fra butikk og post. Det er som et fengsel nå"

Etter at vi nå vet en del om den konkrete endringen Mongstadbefolkningen har vært gjennom m.h.t. boligforhold, og vi har beskrevet hva folk synes om huset de bor i og boligens beliggenhet, hva slags samlet vurdering gir Mongstadbygdingene av sin boligsituasjon nå i forhold til før?

TABELL 6)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ		3	4	8		22	10	N=47
PÅ MONGSTAD			1	4	1	23	18	N=47

$p<0.05$

8 personer gir uttrykk for at de trives bedre med boligen sin nå. 2o personer trives like godt med boligen nå som før, mens 19 trives dårligere med boligen nå.

Målt statistisk viser materialet at det er en tendens til at folk trives dårligere med boligen sin. Tendensen er imidlertid ikke så sterk. Målt med t-test forteller analysen oss at det er ca. 5% sjanse for at forskjellen mellom hvordan folk trivdes med boligen sin før sammenlignet med hvordan de trives med boligen sin nå, er tilfeldig (t-test for avhengige mål, $\underline{t}=2,393$, antall frihetsgrader $=N-1=47-1=46$, $p<0,05$).

Men er det slik at hvordan folk forholdt seg til konflikten om bruken av innmarka til industri gir seg utslag i forskjellige grader av trivsel med boligen nå?

4.1.3. Forskjeller mellom gruppene hva angår trivsel med boligen. La oss først se hvordan de tre gruppene har fordelt sine svar for trivsel før og nå

TABELL 7)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?

		Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
Gruppe 1. De salgsvillige	NÅ				1		1	3	$n_1=5$
	PÅ MONGSTAD						3	2	$n_1=5$

I denne gruppen er det to personer som trives bedre med boligen sin nå, to personer som trives like godt og en som trives dårligere.

TABELL 8)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?

Gruppe 2.
Tvilerne

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ						16	7	n_2=23
PÅ MONGSTAD			1	4	1	15	2	n_2=23

I Tvilergruppen er det 6 personer som trives bedre med boligen sin nå, 16 personer (ca. 70% av alle Tvilerne) som trives like godt, og 1 som trives dårligere med boligen nå enn før.

TABELL 9)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?

Gruppe 3.
De aktive motstanderne

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ		3	4	7		5		n_3=19
PÅ MONGSTAD						5	14	n_3=19

Hos de som var aktive motstandere av industri på Mongstads innmark finner vi at to trives like godt med boligen sin nå som før, mens 17 (altså 90% av de aktive motstanderne) trives dårligere med boligen sin nå.

Gruppene viser altså klart forskjellige mønster for trivsel m.h.t. boligforhold. Hvor sterkt slår disse forskjellene ut om vi tester dem statistisk? Fordi gruppe 1) De salgsvillige tallmessig representerer en svært liten gruppe er det uforsvarlig å sammenligne denne gruppen statistisk med de andre gruppene. Jeg har valgt å slå gruppe 1) og gruppe 2) sammen og mener dette er forsvarlig fordi disse personene ikke skiller seg vesentlig fra hverandre m.h.t. hvordan de rettferdiggjorde sin adferd under konflikten

om Mongstads innmark og fordi deres opplevelse av berettigelsen for inngrepet synes svært like.

Hvis vi ser på hvordan De salgsvillige og Tvilerne ser på trivsel med boligen nå sammenlignet med trivsel med boligen før finner vi at det er en tendens til at de nå trives bedre med boligen sin. Det er ca. 5% sjanse for at denne tendensen er tilfeldig (t-test for avhengige mål, $t=2.053$, antall firhetsgrader=N-1,(her$(n_1+n_2)-1)=27, p<0.05$).

Ser vi på hvordan De aktive motstanderne trives med boligen sin nå sammenlignet med hvordan de trivdes med boligen på Mongstad finner vi at det er en sterk tendens til at denne gruppen trives dårligere nå. Tendensen er så sterk at det er mindre enn 1 promilles sjanse for at forskjellen er tilfeldig, (t-test for avhengige mål, $t=8.047$,antall frihetsgrader= N-1,(her $n_3-1)=18, p<0.001$).

Det er altså meget stor forskjell mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive mostanderne på den andre siden med hensyn til hvordan de trives med boligen sin nå i forhold til før. Mens De salgsvillige og Tvilerne viser en tendens til bedre trivsel med boligforholdene viser De aktive motstanderne en sterk tendens til dårligere trivsel med boligforholdene.

Kan denne forskjellen skyldes at det er en vesentlig forskjell i de faktiske boligforholdene mellom gruppe 1 og 2 contra gruppe 3? Hvis det er slik at De salgsvillige og Tvilerne hadde dårligere boligforhold før, men nå har fått bedre boligforhold, mens det omvendte er tilfelle for De aktive mostanderne kan jo dette forklare en del av forskjellen mellom disse to partene (gr.1+2 contra gr.3).

Sammenligner vi størrelsen på boligen finner vi ganske riktig at ca. 90% av De salgsvillige og Tvilerne har fått større plass enn de hadde i antall kvadratmeter, men samtidig har ca. 70% fått færre rom enn de hadde. Hos De aktive motstanderne har 42% fått større plass i antall kvadratmeter, mens 52% har mindre plass i kvadratmeter. 63% har færre rom nå enn før.

Dette tyder på at når det gjelder størrelsen på boligen er det en faktisk tendens til at De salgsvillige og Tvilerne har fått bedre plass enn før

mens De aktive mostanderne har fått dårligere plass. (Se appendix s. 225, s.247 og s.269).

Hva så med alderen på boligen. Er det noen forskjell mellom gruppene der? Her finner vi at 70% av De salgsvillige og Tvilerne bodde i etterkrigshus mens bare 42% av De aktive motstanderne gjorde det. Det er altså forholdsvis flere som bodde i moderne hus på Mongstad blant De salgsvillige og Tvilerne enn blant De aktive mostanderne. (Se appendix s.225, s. 247 og s.269). Men dette kan kanskje føre til en større forskjell i boutgifter (en forholdsmessig større økning) for De aktive motstanderne enn for de andre? Det er imidlertid ikke noen klar forskjell mellom partene vi sammenligner når det gjelder økning i boutgifter: (Se appendix s.226, s.248 og s.270). Det er derfor vanskelig å forstå at alderen på boligen før skal ha hatt noen innvirkning på trivselen med boligen nå. Hva så med sanitærforholdene? Når det gjelder dette, er forholdet at forholdsvis mange flere har fått en standardøkning i sanitærforhold blandt De aktive mostanderne enn er tilfelle blandt de andre. (Se appendix s.225, s.247 og s.269). Her er altså ingen holdepunkter for at De salgsvillige og Tvilerne skulle trives bedre nå p.g.a. en forholdsmessig høyere standard på sanitærforholdene.

Hva angår tilleggsbygninger har ca. 50% av De salgsvillige og Tvilerne mindre enn de hadde før og det samme gjelder for De aktive motstanderne. (Se appendix s.226, s.248 og s.270).

På ett punkt skiller partene seg imidlertid vesentlig fra hverandre, og det er hva angår beliggenhet el. tomtespørsmål. Mens alle De salgsvillige og Tvilerne mener at de har vært med på å bestemme hvor de bor nå, og 35% av De salgsvillige og Tvilerne sett under ett er mindre fornøyd med boligens beliggenhet -- finner vi at de fleste av De aktive motstanderne mener at de <u>ikke</u> har vært med på å bestemme hvor de bor nå og alle De aktive motstanderne er mindre fornøyd med boligens beliggenhet nå i forhold til før. Denne forskjellen gjenspeiler at flere av De salgsvillige og Tvilerne hadde økonomiske ressurser til å velge og muligens også flere kontakter (venner eller slekt med tomter) enn De aktive motstanderne hadde.

Disse forskjellene kan bidra til å forklare noe av den store forskjellen i trivsel med boligen før og nå mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive mostanderne på den andre.

Hva angår forskjell mellom partene m.h.t. den materielle endring i boligens fysiske utforming finner vi bare én endring som går i forholdsmessig større standardøkning i boligforhold for De salgsvillige og Tvilerne sammenlignet med de andre, og det er at De salgsvillige og Tvilerne har fått forholdsmessig større plass i antall kvadratmeter boligflate nå mot hva de hadde før. Alle andre konkrete forhold peker i retning av ingen forskjell mellom partene eller at De aktive motstanderne har fått forholdsmessig større standardøkning enn de andre.

Er det slik at De salgsvillige og Tvilerne opererer med et annet verdigrunnlag enn De aktive mostanderne når det gjelder hva det er verdt å sette pris på ved sin boligsituasjon? Er det i tilfelle slik at partene også i utgangspunktet (på Mongstad) var vesentlig forskjellige fra hverandre når det gjaldt trivsel med boligen? Hvis partene opprinnelig skilte seg fra hverandre på dette grunnlaget, kan dette bidra til å forklare splittelsen i befolkningen, men bare hvis forsjellen mellom partene i dag er annerledes (dvs. enten at den eventuelle tidligere forskjell nå er blitt sterkere eller at den har fått et annet kvalitativt innhold) kan jeg si noe om sannsynligheten for at partene har vært gjennom en forskjelligartet prosess i omstillingstiden som igjen kan ha gitt seg utslag i forskjell i trivsel i dag.

La oss sammenligne skårene for trivsel med boligen på Mongstad mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive motstanderne på den andre.

Ved en slik sammenligning melder seg noen problemer som skal kommenteres før vi går videre. Spørsmålene i intervjusituasjonen er lagt opp til at folk skal sammenligne sin situasjon nå med den de hadde før. Her skårer de <u>før</u> og <u>nå</u> samtidig. Det er liten grunn til å tro at de vil bruke skalaen på en måte for det ene stedet og en annen måte for det andre stedet. Det er rimelig å tro at de bruker de to skalaene (før og nå) for å indikere forskjeller i sin egen situasjon. Jeg ber ikke folk sammenligne sin situasjon med andres situasjon. Kanskje ville de ha brukt skalaen annerledes da?

De som opplever stor forskjell i sin situasjon før og nå vil kanskje tendere til å bruke ytterpunktene på de to skalaene for å få frem den store forskjellen, mens de som ikke opplever så stor forskjell mellom før og nå med rimelighet føler at de kan uttale seg mer moderat og derfor nytter de mindre ekstreme kategoriene. Når vi sammenligner de samme personene på før og nå melder ikke dette problemet seg fordi vi nettopp er ute etter folks opplevelse av forskjellen. Men ved en sammenligning mellom forskjellige personer på samme tidspunkt der vi altså bare bruker den ene del av en par-ordnet skala kan vi ikke utelukke at gruppene bruker skalaene på systematisk forskjellige måter. Det er å håpe at forskjellene innen hver gruppe jevner seg ut slik at forskjellene mellom gruppene blir reell og ikke uttrykk for forskjellig skalabruk.

Ved signifikanstesting bruker man andre former for tester når det gjelder sammenligninger av forskjeller innen samme gruppe på forskjellig tidspunkt (eventuelt for "matchede" grupper) enn om man måler forskjeller mellom forskjellige grupper, nettopp for å kontrollere for dette problemet, men man skal allikevel ikke lukke øynene for at problemet fremdeles kan eksistere. Når dette er nevnt la oss da allikevel se hvordan De salgsvillige og Tvilerne trivdes med boligen sin på Mongstad contra hvordan De aktive mostanderne gjorde det. Dernest skal vi se hvordan partene trives sammenlignet med hverandre m.h.t. trivsel med boligen nå.

TABELL 10)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du hadde på Mongstad?

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
Gruppe 1) og gruppe 2)			1	4	1	18	4	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3)						5	14	$n_3=19$

$p<0.001$

Sammenligningen mellom De salgsvillige og Tvilerne contra De aktive motstanderne viser en tendens til at De aktive motstanderne trivdes bedre på Mongstad, m.h.t. boligsituasjon enn de andre gjorde. (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=4,154, antall frihetsgrader er=$(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0.001$).

Hvis vi ser på hvor de respektive partene har skåret finner vi at den signifikante forskjellen ligger i at De salgsvillige og Tvilerne har sagt at de trivdes godt med boligen på Mongstad, mens De aktive motstanderne har sagt at de trivdes svært godt med boligen på Mongstad. Når vi vet at nesten alle informantene skårer i den positive enden av skalaen, må man naturligvis spørre seg om hvor stor forskjell det er mellom å trives godt og trives svært godt. Er denne forskjellen i trivselen med boligen på Mongstad rell eller er den et uttrykk for en karakteristikk i retrospektiv som er farget av ens situasjon nå? For diskusjon av retrospektive vurderinger, se metodekanpittelet side 14. Imidlertid er signifikansnivået så høyt at jeg finner det rimelig å tro at det er en viss reell forskjell i opplevelse av trivsel med boligen på Mongstad mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive mostanderne på den andre siden.

Hvordan forholder disse partene seg m.h.t. trivsel med boligen sin i dag?

TABELL 11)

Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå ?

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
Gruppe 1) og gruppe 2)				1		17	10	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3		3	4	7		5		$n_3=19$

$p<0.001$

Her er forskjellene enda sterkere. Mens De salgsvillige og Tvilerne holder seg til de to øverste positive kategoriene for trivsel med boliger nå befinner kun 26% av De aktive motstanderne seg på den positive delen av skalaen. De øvrige aktive motstandere sier at de hverken liker eller ikke liker boligen nå, at de ikke liger boligen særlig godt eller at de liker boligen nå dårlig. I og med at partene her skårer på forskjellige ender av skalaen vil jeg påstå at den registrerte forskjellen er uttrykk for en reell forskjell mellom De salgsvillige og Tvilerne contra De aktive motstanderne m.h.t. trivsel med boligsituasjonen sin nå. Jeg vil dessuten hevde at denne forskjellen er vesentlig større enn den var for trivsel med boligen på Mongstad. Det er en promilles sjanse for at forskjellen mellom De salgsvillige og Tvilerne contra De aktive mostanderne er tilfeldig m.h.t. trivsel med boligen nå. (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, $t=7,516$, antall frihetsgrader$=(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0,001$).

4.1.4. Oppsummering om boligsituasjonen

Som en oppsummering om boligsituasjonen kan vi si at det er en viss forskjell mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden sammenlignet med De aktive motstanderne på den andre siden, når det gjelder trivsel med boligsituasjonen på Mongstad. De førstnevnte trivdes godt med boligen på Mongstad mens de sistnevnte trivdes svært godt. Denne forskjellen er blitt vesentlig større når det gjelder trivsel med boligsituasjonen i dag. Nå trives De salgsvillige og Tvilerne i hovedsak godt med boligen sin mens De aktive mostanderne i hovedsak hverken liker eller ikke liker boligen nå eller liker den dårlig. (Forskjelleneer statistisk signifikante på 0.001 nivå).

Ser vi på forskjellene innen hver part på trivsel før og nå med boligforhold, er det en svak tendens til at De salgsvillige og Tvilerne trives bedre med boligen sin nå i forhold til før ($p<0.05$) mens De aktive motstanderne i hovedsak trives svært mye dårligere ($p< 0,001$) enn de gjorde. Disse forskjellene kan ikke alene forklares utfra materielle forskjeller hverken i utgangspunkt eller nå mellom gruppene, når det gjelder boligstandard, men det er trolig at gruppene verdsetter forskjellige ting ved sin boligsituasjon, en medvirkende årsak til den store forskjellen i trivsel nå, kan ha vært at mange av De aktive mostanderne mener de ikke har hatt

noen valgmulighet med hensyn til hvor de skulle bo, og at alle De aktive motstanderne trives dårligere med beliggenheten for sin bolig nå.

4.2. Arbeidssituasjonen

La oss nå se på Mongstadbefolkningens arbeidssituasjon slik den artet seg på Mongstad sammenlignet med i dag. Hvilken endring har skjedd på dette punkt og hvordan vurderer folk denne endringen?

4.2.1. Den faktiske endringen i arbeidssituasjonen. I intervjuet er folk blitt bedt om å svare på hva de selv og deres familie lever av nå og levde av før. Nesten alle lever og levde av en kombinasjon av næringsveier. Ofte bidrar flere medlemmer av familien (ev. husstanden) til familiens underhold, eller en i husstanden har en kombinasjon av erverv. Det var vanskelig for folk å angi hvor stor del de enkelte inntektskilder utgjorde i forhold til husstandens samlede underhold, og jeg kan derfor ikke gi noe nøyaktig bilde av dette forhold. Det jeg kan vi et bilde av er hvor mange personer eller hvor stor andel av befolkningen som får eller fikk sitt underhold fra de forskjellige næringsgrener (enten ved at de selv arbeidet eller fikk sin inntekt fra denne kilde eller ved at andre medlemmer i deres husstand gjorde det).

La oss først se på situasjonen på Mongstad. (De absolutte tall er gjengitt i appendix side 206).

På Mongstad	Andel av befolkningen som har sitt underhold knyttet til de enkelte kilder
Jordbruk	23%
Fiske	12.5%
Sesongarbeid på hermetikkfabrikken	27%
Arbeid på mekanisk verksted	9%
Pensjon (inklusive uføretrygd)	3.5%
Annen levevei*)	25%
	100%

*) Annen levevei er her post, forretning, håndverk, møbelfabrikk i Mastrevik og sjømannsyrket.

Her kan vi merke oss at i alt 62.5% av de intervjuede hadde sitt underhold knyttet til jordbruk og/eller fiske og /eller sesongarbeid på hermetikk-fabrikken. Det er disse tre næringsgrener som var de vanligste kombinasjoner for de som ga flere svar på spørsmål om husstandens underhold.

La oss nå se hva folk lever av etter at de har flyttet.

Nå	Andel av befolkningen som har sitt underhold knyttet til de enkelte kilder
Jorbruk	13.5%
Fiske	5.5%
Arbeid på anlegget	3%
Fast ansatt på Rafinor	21.5%
Pensjon (inklusive uføretrygd)	16%
Erstatning etter ekspropriasjonen	8%
Annen levevei *)	32.5%
	100%

*) Annen levevei er her post, forretning, verksted og sjømannsyrket.

Vi kan se at andelen av de som har noe av sitt underhold knyttet til jordbruket er gått ned med ca. 10% sammenlignet med forholdene på Mongstad. Når det gjelder fiske er andelen sunket med 7%. At folk ikke lenger kan få inntekter fra hermetikkfabrikken sier seg selv. Men mange får nå en del av sitt underhold gjennom arbeid hos Rafinor (21.5% av de intervjuede). Vi skal dessuten merke oss at det er økning i andelen av befolkningen som får pensjon og at endel også bruker penger fra erstatningen til sitt underhold. Det har vært en relativ økning på 7.5% i andelen av de som har noe av sitt underhold fra "andre næringer".

Forandringene i næring mønsteret følges også av visse forandringer i arbeidsfordelingen i familien. Det er færre familier der begge ektefellene driver jordbruk, og det er færre familer der begge ektefeller er i lønnsarbeid nå. Det er flere familier der kona er hjemme og har ansvaret for hus og hjem mens mannen er i annet arbeid. Det er dessuten flere "andre" fordelinger nå enn før. (Under kategorien andre fordelinger

faller de enslige og noen med kombinasjonen gårdsarbeid/lønnsarbeid). (Se appendix s.207).

4.2.2. Mongstadfolks vurdering av endringen i arbeidssituasjonen. Ved en endring i arbeidssituasjonen kan det tenkes å inntreffe flere typer forandringer, f.eks. forandringer både i type arbeid, i arbeidstid og i lønn eller avkastning. Hvordan vurderer Mongstadbefolkningen disse forholdene slik de er nå sammenlignet med slik de var på Mongstad?

TABELL 12)

I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
1. Type arbeid	NÅ		2	1	15	10	17	1	N=46(1 missing)
	PÅ MONGSTAD				8	11	24	3	N=46(1 --"--)
2. Arbeidstid	NÅ		5	2	16	5	17	1	N=46(1 --"--)
	PÅ MONGSTAD		2		14	5	25		N=46(1 --"--)
3. Utbytte, lønn	NÅ		6	3	16	3	14	4	N=46(1 --"--)
	PÅ MONGSTAD			4	11	9	21	1	N=46(1 --"--)
4. Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke	NÅ	1	2	2	7	2	3	3	N=20(27missing)
	PÅ MONGSTAD				3	2	8	7	N=20(27missing)

Med hensyn til type arbeid er det 1 person som er mer fornøyd med typen arbeid nå, 31 personer (66% av informantene) er like fornøyd, mens 14 personer, (30% av informantene) er mindre fornøyd med den type arbeid de har nå sammenlignet med det de hadde på Mongstad. (En person har ikke besvart).

Hva angår arbeidstid er 5 personer mer forhøyd med arbeidstiden sin nå, 25 personer, (53% av informantene) er like fornøyd, mens 16 personer (34%) er mindre fornøyd med arbeidstiden sin nå. Her ser vi altså at ca. 1/3 av befolkningen er mindre fornøyd både når det gjelder type arbeid og arbeidstid sammenlignet med slik de var på Mongstad, mens nesten alle de andre er like fornøyd med disse forholdene. (En person har ikke besvart).

Går vi over til utbytte/lønn, blir forholdet noe annerledes. Her finner vi at 13 personer (27.6%) er mer fornøyd nå, 18 personer (38%) er like fornøyd med det de har i utbytte/lønn, mens 15 personer (32%) er mindre fornøyd nå sammenlignet med før. Her finner vi altså fremdeles at ca. 1/3 av befolkningen er blitt mindre fornøyd, men blant de øvrige er det langt fler som er blitt mer fornøyd med utbytte/lønn enn med type arbeid og arbeidstid.

Er det andre ting folk synes er viktige for at de skal trives med arbeidet sitt? Her er det 20 informanter som har nevnt noe - altså ca. 42% av de intervjuede. De ting som blir nevnt er arbeidskamerater, det å være sin egen herre og å ha kontakt med naturen.

Under kategorien "andre ting" som informantene har nevnt er det 4 (altså 20% av de som har besvart spørsmålet) som er mer fornøyd nå sammenlignet med før, en person er like fornøyd, mens 14 personer (70% av de som har besvart dette spørsmålet og i alt 30% av alle intervjuede) er mindre fornøyd med andre forhold som de synes er viktige for trivsel i arbeidet.

Som en oppsummering av hvordan Mongstadfolk vurderer endringene av forskjellige faktorer som har sammenheng med arbeidssituasjonen, ser vi at ca. 1/3 av befolkningen er mindre fornøyd nå enn de var med både type arbeid, arbeidstid, utbytte/lønn og andre ting de synes er viktige, mens de øvrige er omtrent like fornøyd som de var før med alt untagen med utbytte/lønn. På dette punkt er 27.6% av befolkningen mer fornøyd nå.

Men hvor viktige er de enkelte faktorer for folks vurdering av trivsel med arbeidet? 72% av informantene synes alle de besvarte faktorer er like viktige for trivselen i arbeidet, mens 7 personer (15%) mener at type arbeid er viktigst, og 4 personer (8.5%) mener at andre ting de har nevnt er viktigst. (Se appendix side 208). Når vi tar dette med i betraktning er det rimelig å hevde at det hos 1/3 av befolkningen har vært en tilbakegang i trivselen m.h.t. alle de faktorer de synes er viktige for trivsel i arbeidet. De øvrige 2/3 av befolkningen er like fornøyd som før med unntak av vurderingen for en faktor, nemlig når det gjelder utbytte/lønn. På dette punkt er ca. 1/4 del av befolkningen mer fornøyd nå.

Den alt overveiende del av befolkningen (35 personer) er nå i permanent arbeid, mens 8 personer ikke vet om de kommer til å fortsette i den arbeidssituasjonen de er i, og 4 personer skal slutte i det arbeidet de har.

På spørsmål om disponibel inntekt (se appendix side208) mener 11 personer (23.5%) at de har mer penger, 16 personer (34%) at de har like mye penger, og 20 personer (42.5%) at de har mindre penger til overs nå når utgifter til bolig og husholdning er trukket fra.

Hva slags helhetsvurdering gir så Mongstadfolk av sitt næringsgrunnlag i dag sammenlignet med det de hadde på Mongstad?

TABELL 13)

Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Næringsgrunnlaget NÅ	5	3	5	6	4	20	4	N=47
PÅ MONGSTAD			5	6	7	24	5	N=47

$p<0.05$

14 personer er mer fornøyd med næringsgrunnlaget sitt nå. 16 personer er like fornøyd, og 17 er mindre fornøyd enn de var med næringsgrunnlaget på Mongstad.

Målt statistisk viser analysen at det er en tendens i helhetsmaterialet til at folk er mindre fornøyd nå. Tendensen er ikke så sterk, og det er 5% sjanse for at forskjellen kan være tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=2,144,antall frihetsgrader=N-1=46,$p<0.05$).

Vi så da vi analyserte boligsituasjonen, at folks vurdering av dette varierte i forhold til hvilken gruppe de kunne kategoriseres i under konflikten om innmarka. Er det slik at disse gruppene vil vise et forskjellig mønster også når det gjelder arbeidssituasjonen?

4.2.3. Forskjeller mellom grupper hva angår trivsel med næringsgrunnlaget. I første omgang skal vi se litt på hvordan de forskjellige gruppene fordeler seg med hensyn til trivsel med næringsgrunnlaget før og nå. Hva består en eventuell endring i? Deretter skal vi diskutere hva eventuelle endringer i trivsel kan komme av og hvorfor gruppene fordeler seg som de nå gjør i forhold til hverandre.

TABELL 14)

Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?

	Næringsgrunnlaget	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) De salgsvillige	NÅ					2	2	1	$n_1=5$
	PÅ MONGSTAD			1		1	3		$n_1=5$

I denne gruppen er 2 personer mer fornøyd, 2 personer like fornøyd og 1 mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt sammenlignet med før.

TABELL 15)

Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?

	Næringsgrunnlaget	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 2) Tvilerne	NÅ				4	1	15	3	$n_2=23$
	PÅ MONGSTAD			4	4	4	10	1	$n_2=23$

Blandt Tvilerne er 12 mer fornøyd, 9 like fornøyd og 2 mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt nå i forhold til før.

TABELL 16)

Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?

	Næringsgrunnlaget	Svært mis-fornøyd	His-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 3) De aktive motstanderne	NÅ	5	3	5	2	1	3		n_3=19
	PÅ MONGSTAD				2	2	11	4	n_3=19

Blandt De aktive motstanderne er 5 personer like fornøyd med næringsgrunnlaget sitt mens hele 14 (eller 73.7% av De aktive motstanderne) er mindre fornøyd med dette forhold nå . sammenlignet med slik de hadde det på Mongstad.

Nesten alle de som er mindre fornøyd med dette forhold når vi ser befolkningen under ett, kan altså kategorieres i denne gruppen.

For en nærmere analyse av disse funnene bør vi se om disse forskjellene er statistisk signifikante. Igjen slår vi sammen gruppe 1 og gruppe 2. (Se side 99 under boligsituasjon for hvorfor dette kan rettferdiggjøres).

For De salgsvillige og Tvilerne sett under ett er det en tendens til en større trivsel med næringsgrunnlaget nå enn før. Det er ca. 1% sjanse for at denne forskjellen mellom nå og før er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=3,206, antall frihetsgrader=N-1,her:$(n_1+n_2)-1=27$, $p<0.01$).

Men ser vi på De aktive motstanderne er det en sterk tendens til at de er mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt nå. Det er mindre enn 1 promilles sjanse for at denne endringen er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=6,079,antall firhetsgrader=N-1,her $n_3-1=18$, $p<0.001$).

De statistiske prøver bekrefter altså vårt bilde av at De aktive motstanderne har vært gjennom en annen type endring m.h.t. trivsel med næringsgrunnlaget enn de andre har.
Hvordan kan så disse forskjelligartede mønstrene forklares, kan vi finne noe holdepunkter for dette i de faktiske arbeidssituasjonene?

La oss sammenligne endringene i andelen av de som har sitt underhold fra de forskjellige næringsgrener. Viser gruppene her forskjelligartede mønstre?

TABELL 17)

De salgsvillige og Tvilerne	Andel av gruppene som har sitt underhold knyttet til de enkelte kilder		Relativ endring
	Mongstad	Nå	Relativ tilbakegang eller fremgang
Jordbruk	28%	17%	- 11%
Fiske	6%	0	- 6%
Sesongarbeid på hermetikkfabrikken	26%	0	- 26%
Arbeid på mekanisk verksted	6%	0	- 6%
Pensjon	0	4%	+ 4%
Annen levevei	34%	33%	- 1%
Arbeid på anlegget	---	4%	+ 4%
Fast ansatt hos Rafinor	---	35%	+ 35%
Erstatning etter ekspropriasjon	---	7%	+ 7%
	100%	100%	
De aktive motstanderne			
Jordbruk	16%	7%	- 9%
Fiske	21%	14%	- 7%
Sesongarbeid på hermetikkfabrikken	29%	0	- 29%
Arbeid på mekanisk verksted	13%	0	- 13%
Pensjon	8%	36%	+ 28%
Annen levevei	13%	32%	+ 19%
Arbeid på anlegget	---	0	0
Fast ansatt hos Rafinor	---	0	0
Erstatning etter ekspropriasjon	---	11%	+ 11%
	100%	100%	

Vi skal kommentere noen likhetspunkter og forskjeller. Den relative tilbakegangen i andelen av de som er knyttet til jordbruk og fiske i de to gruppene (gruppe 1+2 og gruppe 3) er omtrent den samme. Dette gjelder også m.h.t. hvor stor andel av gruppene som mistet sin inntekt fra hermetikkfabrikken. En noe større andel av De aktive motstanderne ble berørt av at det mekaniske verkstedet på Mongstad måtte nedlegges (i forbindelse med anleggsarbeidet for Rafinor). Det har vært en mye større økning i andelen av de som har sitt underhols fra pensjon (inklusive uføretrygd og enkepensjon hos De aktive motstanderne enn hos de andre, men vi skal være klar over at en del av de det gjelder er blitt førtidspensjonerte. "Annen levevei" har fått en større økning av andelen blandet De aktive motstanderne enn hos de andre. Den slående forskjellen mellom gruppene er imidlertid at i alt 39% av De salgsvillige og Tvilerne får underhold av arbeid hos Rafinor (35% fra fast ansatt, 4% fra arbeid på anlegget), men ingen av De aktive motstanderne gjør det. (Dette til tross for at alle kan få arbeid hos Rafinor hvis de vil). Det er en litt større andel av De aktive motstanderne som i dag bruker erstatningen for ekspropriasjonen til sitt daglige underhold enn andelen av de som gjør dette blandt De salgsvillige og Tvilerne. Forskjellen er imidlertid ikke særlig stor.

Når dette er sagt om den relative endring gruppene har vært i gjennom m.h.t. næringsmønster, hva så med næringsmønsteret slik det var på Mongstad før noen endring kom på tale? Fikk gruppene der underhold på vesentlig forskjellige måter? Hvis vi slår sammen primærnæringene jordbruk og fiske, er næringsmønstrene temmelig like. En noe større andel av De salgsvillige og Tvilerne hadde underhold fra "annen levevei" enn De aktive motstanderne og de sistnevnte hadde en noe større andel av sitt underhold fra pensjon (inklusive uføretrygd). Men kanskje er det ikke riktig å slå sammen primærnæringene? Det er flere blandt De salgsvillige og Tvilerne som har underhold fra jordbruk og langt færre som har underhold fra fiske enn hos De aktive motstanderne. Ligger det her en kilde til forskjellig grad av trivsel med primærnæringen? Er det slik at jordbruket var mer usikkert eller kastet mindre av seg enn fiske, eller er det slik at gruppene verdsetter primærnæringen på vesentlig forskjellige måter? Disse spørsmål er det vanskelig å få avklaret på grunnlag av mine data, men kanskje vi kan få en liten pekepinn hvis vi ser hvordan partene fordeler seg med hensyn til vurderingene

av endringer for faktorer som de synes er viktige for trivsel i arbeidet.

TABELL 18)

I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:

Gruppe 1) De salgsvillige
Gruppe 2) Tvilerne

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
1. Type arbeid	NÅ		1		6	6	14	1	$n_1+n_2=28$
	PÅ MONGSTAD				3	4	18	3	$n_1+n_2=28$
2. Arbeidstid	NÅ		3	1	5	3	15	1	$n_1+n_2=28$
	PÅ MONGSTAD		2		4	2	20		$n_1+n_2=28$
3. Utbytte, lønn	NÅ		1	1	8	1	13	4	$n_1+n_2=28$
	PÅ MONGSTAD			4	6	5	13		$n_1+n_2=28$
4. Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke	NÅ		1	2	3	2	1	2	$n_1+n_2=11$
	PÅ MONGSTAD				3	2	4	4	$n_1+n_2=11$

Hvilken endring har funnet sted blant De salgvillige og Tvilerne? Hva angår type arbeid, er 20 personer like fornøyd og 8 personer mindre fornøyd med arbeidet nå sammenlignet med den type arbeid de hadde på Mongstad (altså henholdsvis 70% like fornøyd og 30% mindre fornøyd). Når det gjelder arbeidstid er 5 personer mer fornøyd, 16 personer like fornøyd og 7 mindre fornøyd. (Henholdsvis 18%, 57% og 25%). Med utbytte/lønn er 13 personer (altså 46%) mer fornøyd nå enn de var, 11 er like fornøyd (ca. 40%) og 4 er mindre fornøyd (14%). Langt de fleste av de som har nevnt andre ting de synes er viktige for trivsel i arbeidet, er mindre forhøyd med dette nå enn slik det var på Mongstad (8 personer er mindre fornøyd mot en som er like fornøyd og 2 som er mer). Samlet kan vi altså se at ca. 29% av De salgsvillige og Tvilerne er mindre fornøyd nå med alle forhold som har betydning for trivsel i arbeidet. De øvrige er omtrent like fornøyd som før med visse unntak, 46% er mer fornøyd med utbytte/lønn og noen få er også blitt mer fornøyd med arbeidstiden sin.

La oss se på tilsvarende forhold for De aktive motstanderne.

Gruppe 3) De aktive motstanderne

TABELL 19)

I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
1. Type arbeid	NÅ		1	1	9	4	3		n_3=18 (1 missing)
	PÅ MONGSTAD				5	7	6		n_3=18 (1 missing)
2. Arbeidstid	NÅ		2	1	11	2	2		n_3=18 (1 missing)
	PÅ MONGSTAD				10	3	5		n_3=18 (1 missing)
3. Utbytte, lønn	NÅ		5	2	8	2	1		n_3=18 (1 missing)
	PÅ MONGSTAD				5	4	8	1	n_3=18 (1 missing)
4. Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke	NÅ	1	1		4		2	1	n_3= 9 (1 missing)
	PÅ MONGSTAD					2	4	3	n_3= 9 (1 missing)

Med type arbeid er en person av De aktive motstanderne mer fornøyd, 11 er like fornøyd (ca. 58%), mens 6 personer er mindre fornøyd (32%).

Hva angår arbeidstid er ingen av De aktive motstanderne mer fornøyd, men 9 personer (ca. 50%) er like fornøyd og 9 personer (ca. 50%) er mindre fornøyd.

Når det gjelder utbytte/lønn er det heller ikke på dette punkt noen av De aktive motstanderne som er mer fornøyd nå, mens ca. 40% er like fornøyd, og 60% er mindre fornøyd med utbytte/lønn enn de var på Mongstad.

Av andre ting De aktive motstanderne synes er viktig for trivsel i arbeidet er de fleste mindre fornøyd nå (6 personer, mot 2 som er mer fornøyd, og 1 som er like fornøyd).

Hvis vi sammenligner De salgsvillige og Tvilerne med De aktive motstanderne finner vi følgende forskjeller og likheter i vurderingen av endringer som har funnet sted m.h.t. faktorer som er viktige for trivsel i arbeidet.

Vurderingene av endringer i type arbeid er svært like hos gruppe 1+2 og gruppe 3. Vurderingene av endringer m.h.t. arbeidstid viser at en del av De salgsvillige og Tvilerne er mer fornøyd nå, mens ingen av De aktive motstanderne er det. De sistnevnte har en større andel som er mindre fornøyd med arbeidstiden. Enda større blir forskjellen mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive motstanderne på den andre når det gjelder vurderingene av utbytte/lønn. Her er nesten halvparten av De salgsvillige og Tvilerne mer fornøyd nå, mens ingen av De aktive motstanderne er det. Omtrent like stor andel av de to parter er like fornøyd som før med økonomien, mens over halvparten av De aktive motstanderne er mindre fornøyd med utbytte/lønn enn de var på Mongstad. Hva angår vurderingen av "andre ting" informantene har nevnt skiller ikke gruppene seg noe særlig fra hverandre.

Gruppene viser et noenlunde likt mønster i sine vurderinger av disse faktorene slik de var på Mongstad, og den store forskjellen i vurderingene når det gjelder økonomien nå, har derfor trolig i hovedsak med dagens arbeidssituasjon å gjøre.

Hvordan fordeler partene seg når det gjelder den disponible inntekten nå sammenlignet med før?

TABELL 20)

Penger å rutte med når utgifter til bolig og husholdning er trukket fra nå i forhold til på Mongstad	Relativ andel av De salgsvillige og Tvilerne	Relativ andel av De aktive motstanderne
mer	39%	
like mye	43%	21%
mindre	18%	79%
	100%	100%

Her ser vi igjen en klar forskjell mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive motstanderne på den andre. Så kan man selvfølgelig spørre seg hvorfor ikke De aktive motstanderne tar seg arbeid hos Rafinor slik at også de kan få mer å rutte med eller i alle fall like mye å rutte med som de hadde før? Men nettopp dette er det ømtålelige punkt, og mange av De aktive motstanderne har gitt klart uttrykk for at aldri, aldri kunne de klare å arbeide på ruinene av sin gamle bygd for et firma som var med på å rasere det bygdesamfunnet de var knyttet til.

Selv om det ser ut til at De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne har noenlunde samme vurderinger av faktorer som har betydning for trivsel i arbeidet når det gjelder forholdene slik de var på Mongstad, skal vi allikevel se om det finnes noen forskjell i partenes helhetsvurderinger m.h.t. næringsgrunnlaget den gangen. For å foreta den statistiske sammenligningen mellom De salgsvillige og Tvilernes vurdering av næringsgrunnlaget før contra De aktive motstandernes vurdering av næringsgrunnlaget, må vi ta de samme forbehold som nevnt under diskusjonen av boligsituasjonen, se side 99.

I hvilken grad var du fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt på Mongstad?

TABELL 21)

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) og Gruppe 2)			5	4	5	13	1	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3)				2	2	11	4	$n_3=19$

$p<0.02$

Det er en tendens til at De salgsvillige og Tvilerne var mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt på Mongstad enn De aktive motstanderne var. Tendensen er imidlertid ikke så sterk, og det er 2% sjanse for at forskjellen er tilfeldig. (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=2,626, antall frihetsgrader $=(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0.02$).

Hva så med gruppene slik de vurderer det næringsgrunnlaget de har i dag, er tendensen den samme eller har den endret seg?

I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå?

TABELL 22)

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) og Gruppe 2)				4	3	17	4	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3)	5	3	5	2	1	3		$n_3=19$

$p<0.001$

Sammenligner vi gruppene nå er mønsteret omvendt og forskjellene meget større. Nå er det De aktive motstanderne som er mindre fornøyd enn De salgsvillige og Tvilerne. Tendensen er meget sterk, og det er mindre enn 1 promilles sjanse for at dette er tilfeldig (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=7.087, antall frihetsgrader= $(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0.001$).

4.2.4. Oppsummering av endringer i arbeidssituasjonen

Andelen av befolkningen som har sitt underhold knyttet til primærnæringene har gått ned. Dette gjelder både for De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne. Mange av De salgsvillige og Tvilerne arbeider i dag for Rafinor, mens ingen av De aktive motstanderne gjør det. Ca. 1/3 av befolkningen som helhet er mindre fornøyd med alle de faktorer de mener er viktige for trivsel i arbeidet. De øvrige er like fornøyd som de var før med unntak for en faktor, nemlig utbytte/lønn. På dette punktet er ca. 1/4 av befolkningen mer fornøyd nå. Det viser seg at alle de som i dag er mer fornøyd med utbytte/lønn sokner til De salgsvillige og Tvilerne. Blant De aktive motstanderne er mer enn halvparten mindre fornøyd med økonomien enn de var før.

Sammenligner vi De salgsvillige og Tvilernes vurdering av næringsgrunnlaget på Mongstad med De aktive motstandernes, finner vi en tendens til at de førstnevnte var mindre fornøyd med næringsgrunnlaget der enn

De aktive motstanderne var. Forskjellen er statistisk signifikant, og det er 2% sjanse for at denne forskjellen mellom gruppene er tilfeldig. Ser vi hvordan disse partene vurderer næringsgrunnlaget sitt i dag er det stor forskjell. De aktive motstanderne er langt mindre fornøyd enn hva de andre er. Dette funnet er også statistisk signifikant. Det er 1 promilles sjanse for at denne forskjellen mellom gruppene er tilfeldig.

Hva slags utvikling finnes innen gruppene?

De salgsvillige og Tvilerne er mer fornøyd med næringsgrunnlaget sitt i dag enn de var på Mongstad. Det er 1% sjanse for at denne utviklingen innen gruppen er tilfeldig.

De aktive motstanderne er mye mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt, i dag enn de var på Mongstad. Tendensen er sterk og entydig og statistisk signifikant. Det er 1 promilles sjanse for at denne endringen innen gruppen er tilfeldig.

4.3. Det sosiale miljøet

Bygdesamfunnet Mongstad var preget av et tett sosialt nettverk. Alle kjente hverandre, og mange var også i slekt med hverandre. Endel av gårdene i bygda hadde gått i arv i generasjoner. Her hørte folk til i mer enn en forstand. Å bryte opp et tett sosialt nettverk vil trolig føles av alle berørte enten de kan rettferdiggjøre oppløsningen av nærmiljøet på Mongstad eller ikke. Å skille mellom den faktiske endringen i det sosiale miljøet og folks opplevelse av denne endringen er ikke så lett som når det gjelder endring i materielle forhold. Endel sikre holdepunkter for hvordan flyttingen fra Mongstad har medført endring i Mongstadbygdingenes sosiale liv kan vi allikevel få, og jeg skal først beskrive denne endringen før jeg formidler folks opplevelse og vurdering av sitt sosiale miljø.

4.3.1. Den faktiske endringen i sosialt miljø. Hvor folk flyttet hen er en av de faktorer som avgjorde hvor stor endring det skulle bli i folks sosiale liv. Under behandling av boligsituasjonen nevnte vi at 34% av Mongstadbygdingene var flyttet til Hope, et annet bygdemiljø i Lindås kommune, mens 23.5% flyttet til Kolåsfeltet, og de øvrige ble spredt omkring i distriktet (42.5% av informantene).

De som flyttet til Hope er de som gjennomgår den minste endringen når det gjelder antallet og kvaliteten av kontakter i miljøet, når det gjelder omgangsform mellom mennesker og når det gjelder de normene som er de dominerende i miljøet. Mange av Mongstadbygdingene flyttet sammen hit og tok således med seg en del av sitt gamle sosiale miljø. Dessuten var de fleste av de som allerede bodde på Hope kjenninger av Mongstad-bygdingene. Det ble derfor ikke noen total omveltning for de nye Hope-bygdingene. Folk bygde husene sine i spaseravstand fra hverandre, men bodde allikevel usjenert. Ved en vik i nærheten hadde mange naust eller skulle bygge naust - så her kunne folk treffe hverandre når de skulle ut å dra fisk. Butikken var heller ikke så langt unna, og på butikken var det vanlig at folk traff hverandre og fikk høre nytt.

Kolåsfeltet representerte noe nytt og annerledes for folk fra et bygde-miljø. Her vokste typehusene opp på rekke og rad -- det ene likt det andre, og avstanden mellom husene var ikke større enn at folk ofte kunne kikke inn til hverandre. Alle hus hadde sine små jordstykker (fremtidige hager) stukket ut rundt seg. De brunbeisede husene lå velordnet i forhold til hverandre, men her var ingen lekeplass eller noe annet samlingspunkt, langt til butikk og langt til post. Til Kolåsfeltet flyttet mange funksjonærer for Rafinor -- flere var utlendinger og bortsett fra de tidligere Mongstadbygdingene var langt de fleste ukjente med distriktet. Kolåsfeltet var nytt for alle -- et boligfelt uten tradisjoner, et sted der noen har tenkt å slå seg til mens andre oppholder seg midlertidig.

Av de som ble spredt omkring i distriktet kom de fleste til å bo nokså avsides med få eller ingen kjente i nærheten. Mange hadde langt til nærmeste nabo, andre bodde nærmere folk, men kjente ikke naboene.

Opplevelsen av endringer i det sosiale miljøet vil trolig variere med hvor folk flyttet hen. La oss nå gå inn på hva Mongstadfolk formidler om det sosiale miljøet sitt.

4.3.2. Mongstadfolks vurdering av endringen i det sosiale miljø. La oss først se i hvor stor grad det er blitt brudd med det gamle sosiale nettverket.

TABELL 23)

I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?

Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle
1	16	9	11	6	4	

N=47

Her ser vi at graden av kontakt mellom de tidligere Mongstadbygdingene varierer sterkt i dag.

På spørsmål om hvorfor det er endring i kontakten, svarer 60% av de intervjuede at det både er fordi de bor for langt fra hverandre nå og fordi de reagerte forskjellig på industriplanene og derfor ikke har så mye felles lenger. 26% av informantene mener det er fordi de bor for langt fra hverandre. Blant de øvrige 14% mener noen at det er fordi de reagerte forskjellig på industriplanene, noen at det er en kombinasjon av lang vei og "andre grunner", og noen at det er en kombinasjon av forskjellig syn på planene og "andre grunner". (Se appendix side 210).

Av andre grunner nevner folk: "vi har det for travelt", "folk er blitt satt på hard prøve", "personlige grunner".

Svært mange av Mongstadbygdingene hadde slekt blant sine gamle naboer. Har oppløsningen av Mongstad fått noen følger for forholdet til slektninger?

TABELL 24.)

Hvordan vil du si at ditt forhold til slektninger du hadde på Mongstad er nå i forhold til slik det var før industriplanene ble kjent?

	Svart dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	1	6		7	3	27	3	N=47
PÅ MONGSTAD				4	1	36	6	N=47

16 personer rapporterer endring i forholdet til slektninger (34% av informantene). Av disse er 1 mer fornøyd fordi vedkommende opplevde sine slektninger på Mongstad som en plage og er glad for å få være i fred nå, med lange avstander mellom seg og slekta. De øvrige har et dårligere forhold til slektningene sine. De fleste av disse mener det er p.g.a. større avstander, men en del forteller at slekta er splittet p.g.a. forskjellig syn på bruk av innmarka. Flertallet av de som har fått et endret forhold til slekta si synes det er trist -- 3 personer orker ikke å snakke om det. (Se appendix side 210).

Alle de intervjuede forteller at de hadde en eller flere spesielt gode venner på Mongstad. Nå er det 5 personer som aldri ser sine tidligere nære venner, 5 personer som nesten aldri ser dem, hele 31 personer (66% av de intervjuede) som ser sine gode venner sjeldnere. Kun 5 ser sine spesielt gode venner like ofte som før. (Se appendix side 211).

Det har altså både vært en genrell tendens til mindre kontakt mellom Mongstadbygdingene i sin helhet, og en nedgang i kontakt mellom tidligere nære venner.

Har så folk noen nære venner der de bor nå? Halvparten av befolkningen har det. Langt de fleste av de som nå har nære venner i nærheten sier at de nære vennene er andre Mongstadbygdinger. De som har nære venner blant folk som ikke var fra Mongstad, kjente disse fra før de flyttet. Ingen har fått nye nære venner. (Se appendix side 211).

Hva med ressurser på bostedet m.h.t. folk man kan ty til i vanskelige situasjoner?

I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har

1. Færre ☐
2. Like mange ☐
3. Flere ☐

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

Her svarer 23 færre, 23 like mange og 1 fler. Men av de som svarer at de har færre de kunne ty til nå, er det 7 personer som svarer at de har ingen i nærheten som de kunne henvende seg til i en knipesituasjon. Her skal vi altså merke oss at ca. halvparten av befolkningen mener det er en tilbakegang med hensyn til dette forholdet.

Omgåes folk på forskjellige måter der Mongstadbygdingene bor nå sammenlignet med slik det var i deres gamle hjembygd? Her svarer også halvparten av befolkningen ja og av disse beklager nesten alle denne endringen. (Se appendix side 211).

På hvilken måte er det så endring i måten folk omgåes på? Vanlige svar er: "folk stikker ikke så ofte innom", "folk kjenner hverandre ikke her", "her er ingen butikk eller post i nærheten hvor folk kan treffes". "På Mongstad var alle nett som en søskenflokk", "her er ingen gjensidig hjelp", "det er klasse-skille her". Spesielt de som bor på Kolåsfeltet rapporterer endring i omgangsform. Mange opplever et klart sosialt klasseskille. Rafinorfolkene er "de fine", og folk føler at de blir sett ned på -- at de er mindreverdige. Rafinorfolkene "stikker ikke innom hverandre". De holder store selskaper i helgene der gjestene er pyntet i blådress og lange kjoler. Ungene deres leker ikke med ungene fra Mongstad, sier flere av Kolåsbeboerne. Et par av informantene føler at de blir sett på som rare dyr. Folk i Kolåsfeltet kjenner hverandre ikke, de er knapt på hils, sier flere av informantene, mens andre mener at de i alle fall hilser blidt på hverandre. Kun en person er mer fornøyd med denne type omgangsform enn slik det var på Mongstad. Det er en som ville være i fred for

folk, og det får han på Kolås -- der er det ingen som bryr seg med ham. (Se appendix side 233 , side 255 , og side 277).

På tidspunktet for intervjuet var Mongstad Nord-Europas største anleggsby, og ca. 1700 mennesker var i arbeid på anlegget. Det var mye tungtransport på distriktets sentrale trafikkårer. Merker Mongstadbygdingene noe til anleggsvirksomheten, og på hvilken måte mener folk at selve anlegget har fått innvirkning på miljøet de bor i? De fleste av de som bor spredt omkring i distriktet har ikke noe særlig føling med anleggsvirksomheten -- bortsett fra noen som mener det er blitt mer mas og jag, og at folk er mer opptatt av penger nå. De som bor på Kolås og på Hope er mer berørt av anlegget. (Noe over halvparten av informantene). Synspunktene på hvilken innvirkning anlegget har fått på miljøet de bor i, er varierende. Det er blitt mer trafikk, tempoet er blitt høyere, det er flere fremmede langs veiene, noen nevner at det er blitt flere tilstelninger p.g.a. anlegget, andre fremhever at miljøet er blitt mer stivt, det er blitt klasseskille mellom folk, anlegget er voldtekt både på natur og miljø og har dårlig innvirkning på mennesker og dyr. Noen nevner også at anlegget har dårlig innflytelse på familielivet. (Se appendix side 233, side 255 og side 277).

På spørsmål om det bor tilflyttede anleggsarbeidere eller fast ansatte hos Rafinor i nabolaget (dvs. tilflyttede utenom Mongstadfolk) svarer halvparten av informantene ja, mens noen få ikke vet om det, og de andre svarer nei. (Se appendix side 212).

Men Mongstadbygdingene har ikke omgang med anleggsarbeiderne eller tilflytterne, bort sett fra fem personer som sier de er sammen på jobben, og tre personer som er på hils med noen. (Se appendix side 212). Hvorfor har ikke Mongstadbygdingene omgang med folk fra anlegget, vi vet jo at mange av dem jobber der? De vanligste svar på dette er: "Vi kjenner dem ikke", "har ikke felles interessser", "de blander seg ikke med bygdefolket" eller "de holder seg for seg selv" og noen svarer naturligvis "de bor for langt vekk". (Se appendix side 234, side 256 og side 278).

At miljøet har fått en annen karakter ved forstørrelsen og de mange nye fremmedelementer, gir seg blant annet utslag i at folk har fått endrede låsevaner.

a) Låser du døra når du går hjemmenfra hvis huset blir tomt?

b) Gjorde du det før?

c) HVIS ENDRING: *Hvorfor?*

På Mongstad brukte 27% av informantene å låse døra si (av disse sier noen at kjente visste hvor nøkkelen lå).
Nå låser 90% av informantene døra si, og begrunnelsen for dette er at det er så mange fremmede som kommer forbi, man vet aldri.
(Se appendix side 212).

Hvordan vurderer så folk naboskapet der de bor nå sammenlignet med naboskapet mellom folk slik det var på Mongstad?

TABELL 25)

Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?

	Svart dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svart godt naboskap	
NÅ		4		11	3	27	2	N=47
PÅ MONGSTAD		1			1	37	8	N=47

Halvparten av befolkningen mener at naboskapet er like godt som det var, 45% mener at naboskapet nå er dårligere enn det var på Mongstad, mens et par personer mener det er bedre. (Se appendix side 212).

Hvorvidt folk føler at de hører til der de bor kan ha betydning for hvor mye de er villige til å investere i sitt miljø. Synes Mongstad-bygdingene at det er viktig å føle tilhørighet med bostedet sitt?

TABELL 26)

Synes du det er viktig at en føler tilhørighet der en bor? I hvilken grad synes du det er viktig?

Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
			1	1	24	21	N=47

Den alt overveiende del av informantene mener at dette er viktig eller svært viktig.

I hvor stor grad opplever folk så endring på dette punkt. Etter to år på et nytt bosted ville en vel kunne danne seg et bilde av dette forholdet?

TABELL 27)

Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet	
NÅ	3	7	7	8	8	14		N=47
PÅ MONGSTAD				1	1	19	26	N=47

72% av informantene opplever mindre grad av tilhørighet nå (fra noe mindre grad av tilhørighet til sterk følelse av ikke å høre til) mens 28% føler samme grad av tilhørighet med bostedet sitt i dag som de gjorde på Mongstad. (Se appendix side 213).

Mange av de som føler dette forholdet annerledes nå, begrunner det med at de hadde dype røtter på Mongstad, der hadde de fleste vært siden de var barn, og der hadde de lagt ned sitt livsverk. Andre fremhever sitt nåværende miljø og sier at alt er fremmed nå, at få kommer på besøk, eller at forholdene er blitt så store. Noen begrunner følelsen av ikke å høre til nå med at de ble tvangsflyttet, at de er blitt revet ut av sitt gamle miljø og plassert et sted der de ikke har noen naturlige bånd. Alle beskrivelsene av hvorfor folk føler tilhørighet annerledes i dag er gjengitt i appendix side 296 .

På Mongstad var 60% av befolkningen aktive i en eller annen form for organisasjons- eller foreningsvirksomhet. Noen var med i Saniteten, noen i bondelag og avlslag; her var menighets- og misjonsvirksomhet, noen var med i skytterlag, andre drev med sang eller musikk, her var en barneforening, og en person var politisk aktiv.

Etter flyttingen er andelen av de som er med på organisert aktivitet sunket til 30% av de intervjuede. Av de som har endret organisert aktivitet nevner noen at det er for lange avstander nå, andre at de ikke kjenner noen -- alt er så nytt, et par føler seg mindreverdige eller er ikke så positivt innstilt lenger, mens noen mener alderen eller dårlig helse har spilt inn. (Se appendix side 213).

Menigheten og det kristne miljøet var viktig for mange i Mongstad-befolkningen, og ca. 20% av de intervjuede mener det er blitt en endring i det kristne miljøet nå i forhold til slik det var på Mongstad. Noen av disse er fornøyd med at det er "mindre bedehus-mentalitet nå", mens andre beklager utviklingen: "Nå rår pengene mer enn kristendommen".

Når en tar alle forhold som har betydning for trivsel med det sosiale miljøet i betraktning; hvordan vurderer de intervjuede sin trivsel på dette område slik det var før og slik de har det nå?

TABELL 28)

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?

Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el. mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NÅ	2	6	1	11	2	17	8	N=47
PÅ MONGSTAD						14	32	N=47

p<0.001

60% av de intervjuede trives dårligere, tildels svært mye dårligere med dette forhold nå enn de gjorde på Mongstad. De øvrige mener trivselen er den samme bort sett fra en person som er mer fornøyd med det sosiale miljøet i dag. (Se appendix side 209).

Målt statistisk viser materialet at det er en sterk tendens til at folk trives dårligere med sitt sosiale miljø nå. Det er mindre enn 1 promilles sjanse for at denne endringen er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, $\underline{t}$=5.353. Antall frihetsgrader=N-1=47-1=46,p<0.001).

Som en oppsummering om endringene i det sosiale miljøet, kan vi si at endringene varierer med type bosted, men at det er en generell tendens i helhetsmaterialet til mindre sosial kontakt mellom folk både m.h.t. hyppighet og kvalitet av kontakt, at folk har færre de kan ty til i knipesituasjoner og at folk føler mindre tilhørighet til bostedet sitt nå. Noe under halvparten av befolkningen synes naboskapet der de bor nå er dårligere enn det var på Mongstad, og ialt 60% av de intervjuede trives dårligere med sitt sosiale miljø nå enn de gjorde på Mongstad. Dette funnet er statistisk signifikant (på 0.001-nivå).

Kan opplevelsen av konflikten om Mongstads innmark ha gitt seg utslag i forskjellig grad av trivsel med det sosiale miljøet? Igjen skal vi se hvordan gruppene fordeler seg.

4.3.3. Forskjeller mellom grupper hva angår trivsel med det sosiale miljø. Først skal vi ta for oss hvordan de tre gruppene vurderer sin trivsel med det sosiale miljøet nå, sammenlignet med slik det var på Mongstad. Dernest skal vi prøve å finne noen holdepunkter og forklaringer for eventuelle forskjeller mellom gruppene.

TABELL 29)

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?

Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?

		Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
Gruppe 1. De salgsvillige	NÅ					1	2	2	$n_1=5$
	PÅ MONGSTAD		1				2	2	$n_1=5$

I denne gruppen trives tre like godt, en bedre og en dårligere med det sosiale miljøet nå.

TABELL 30)

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?

Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?

		Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
Gruppe 2 Tvilerne	NÅ				5		12	6	$n_2=23$
	PÅ MONGSTAD						8	15	$n_2=23$

Av Tvilerne trives 60% like godt mens 40% trives litt dårligere (Se appendix side 253).

TABELL 31)

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?

Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?

Gruppe 3 De aktive motstanderne	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NÅ	2	6	1	6	1	3		n_3=19
PÅ MONGSTAD						4	15	n_3=19

$p<0.001$

Blant De aktive motstanderne er det en person som trives like godt som før, mens alle de andre (95% av De aktive motstanderne) trives dårligere, tildels svært mye dårligere med det sosiale miljøet sitt nå.

Vi finner altså en marker forskjell mellom gruppene. Hvordan slår dette ut ved statistiske mål?
Igjen slår vi sammen gruppe 1 og gruppe 2 (se side 99 for begrunnelse).

Det er en svak tendens blant De salgsvillige og Tvilerne til at de trives litt dårligere med sitt sosiale miljø nå enn de gjorde på Mongstad. Tendensen er imidlertid så svak at det er hele 50% sjanse for at forskjellen er tilfeldig, og jeg kan derfor ikke regne dette funnet som statistisk signifikant. (t-test for avhengige må, t=1,661, antall frihetsgrader=N-1,her $(n_1+n_2)-1=27, p<0.50$).

Men hos De aktive motstanderne er tendensen til dårligere trivsel med det sosiale miljøet nå, så sterk at det er mindre enn 1 promilles sjanse for at dette er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=8.727, antall frihetsgrader=N-1,her $n_3-1=18, p<0.001$). Utslaget i dårligere trivsel for denne gruppen er så sterkt at selv når alle gruppene blir slått sammen,er tendensen i helhetsmateriale signifikant på 0.001-nivå.
Hele vekten av dette funnet bæres altså av De aktive motstanderne.

Hvordan kan vi forklare denne store forskjellen i trivselsmønster mellom gruppene? En del av forklaringen ligger i at en langt større andel av De aktive motstanderne bor på Kolåsfeltet enn hva angår De salgsvillige og Tvilerne, mens ingen av De aktive motstanderne bor på Hope.

Hope representerer det miljøet som er minst forskjellig fra slik folk levde på Mongstad, og her finnes det altså bare folk fra gruppe 1 og gruppe 2. Dette kan også forklare hvorfor De salgsvillige og Tvilerne i hovedsak karakteriserer naboskapet sitt som like godt som før, mens De aktive motstanderne i hovedsak synes naboskapet sitt nå er dårligere.

TABELL 32)

Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ				3		24	1	$n_1+n_2=28$
PÅ MONGSTAD	.	1				23	4	$n_1+n_2=28$

TABELL 33)

Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?

Gruppe 3) De aktive motstanderne

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ		4		8	3	3	1	$n_3=19$
PÅ MONGSTAD					1	14	4	$n_3=19$

(Se også appendix side 234, side 256 og side 278).

De beskrivelsene gruppene gir av naboskapet sitt og måten folk omgåes på, illustrerer hvorfor gruppene vurderer naboskapet på sitt nåværende bosted som de gjør.

De fleste av De salgsvillige og Tvilerne mener at folk omgåes på samme måte som på Mongstad, og de fleste har også like mange de kunne få hjelp av i knipesituasjoner. De få som mener det er forskjell i naboskapet er blant de som bor spredt. Disse peker på ting som "få naboer her", "ingen stikker innom", "ingen gjensidig hjelp her", "på Mongstad var vi nett som en søskenflikk", "ingen post og butikk i nærheten". (Se appendix side 253 og 255).

De aktive motstanderne beskriver forskjellen i naboskapet gjerne slik: "Folk stakk oftere innom før", "her kjennner vi ingen. Før hilste og pratet vi", "her er folk snobbete og arrogante og ser ned på oss", "vi blir diskriminert", "ingen bryr seg med oss", "alle har nok med sitt", "ingen hjelper hverandre", "flere ´fine´ folk her. Før var vi på linje". (Se appendix side 277). Blandt De aktive motstanderne har ca. 74% færre de kunne få hjelp av i en knipesituasjon. (7 personer har ingen).

Med hensyn til grad av tilhørighet med sitt nye bosted sammenlignet med følelse av tilhørighet på Mongstad, gir følelsen av mindre tilhørighet nå seg enda sterkere utslag hos De aktive motstanderne enn hos de andre.

TABELL 34)

Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet	
NÅ			3	6	6	13		$n_1+n_2=28$
PÅ MONGSTAD				1	1	18	8	$n_1+n_2=28$

Ialt 13 personer, altså omtrent halvparten av De salgsvillige og Tvilerne, føler samme grad av tilhørighet nå, mens den øvrige halvdel,

15 personer, føler mindre grad av tilhørighet.

TABELL 35)

Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?

Gruppe 3)
De aktive motstanderne

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet	
NÅ	3	7	4	2	2	1		n_3=19
PÅ MONGSTAD						1	18	n_3=19

Alle de aktive motstanderne føler mindre grad av tilhørighet med bostedet sitt i dag.

Begrunnelsene for mindre tilhørighet er noe "sterkere" fra De aktive motstandernes side enn fra de andre -- selv om mange av uttalelsene rent tematisk dreier seg om det samme. Her er noen eksempler; først fra De salgsvillige og Tvilerne:

"Eg har jo budd på Mongstad all mi tid"

"Bodde på odelsgården før, har vokstopp der og lagt ned alt mitt arbeid der"

"Her er litt fremmed ennå"

så fra De aktive motstanderne:

"På Mongstad var jeg med å bygge opp alt fra grunnen. Hadde lagt ned alt mitt arbeid i hus og grunn. Nå er vi tvangsflyttet til et sted vi ikke har noe bånd".

"Eg er knytta til sjøen og naturen. Eg kjende alt på Mongstad som mi eige bukselomme. Det er det som er livet for meg"

"Jeg kjente alle på Mongstad og stolte på folk. Nå har jeg mistet troen på folk"

"Føler meg rastløs, føler ikke at jeg hører til noe sted, alt er revet opp og familien spredd"

(Alle begrunnelser for mindre tilhørighet er gjengitt i appendix side 296).

Det er en relativt større andel av De salgsvillige og Tvilerne som har spesielt gode venner der de bor nå (60% av gruppe 1 og gruppe 2). Ca. 36% av De aktive motstanderne har nære venner der de bor i dag. Når det gjelder kontakt med gamle nære venner fra Mongstad ser majoriteten av De salgsvillige og Tvilerne disse sjeldnere mens De aktive motstanderne ser sine nære venner i enda mindre grad (50% av dem ser dem aldri eller nesten aldri, 50% sjeldnere enn før). (Se appendix side 233, side 255 og side 277).

For De aktive motstanderne er også kontaktflaten med Mongstadfolk de brukte å ferdtes blant før, enda mindre enn for de andre.

TABELL 36)

I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?

	Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle	
Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne		2	6	1o	6	4		$n_1+n_2=28$

TABELL 37)

I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?

	Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle	
Gruppe 3) De aktive motstanderne	1	14	3					$n_3=19$

Begrunnelsene for mindre kontaktflate er imidlertid omtrent de samme hos alle. (Se under behandlingen av hele befolkningen side 210). Endringene i forhold til slektninger er omtrent de samme for De aktive motstanderne som for de andre. (Se appendix side 232, side 254 og side 276).

Mens 42% av De aktive motstanderne har mindre grad av organisert aktivitet nå, gjelder dette bare 25% av De salgsvillige og Tvilerne. (Se appendix side 235, side 257 og side 279).

Med hensyn til anleggets innvirkning på miljøet folk bor i nå, fremhever De aktive motstanderne negative virkninger i noe større grad enn de andre gjør. (Se appendix side 233, side 255 og side 277).

I intervjuet hadde jeg lagt inn et spørsmål som jeg mente muligens kunne skille mellom en individualistisk versus en kollektiv innstilling til naboskap. (Se spørsmål 26 i intervjuguiden, appendix side 209). Her er det to uttalelser som skulle gå i retning av fellesskap og to uttalelser som skulle gå i retning av "privatlivets fred". Tanken bak et slikt spørsmål var at jeg ville vite om De aktive motstanderne var mer "kollektivt" innstilt enn de andre. Gruppene utviser imidlertid omtrent samme mønster i vurdering av disse uttalelsene, men jeg har en mistanke om at uttalelsene ikke er særlig gode måle-redskaper for mitt tilsiktede formål. Det er stor spredning i vurderingene av uttalelsene bort sett fra at det ser ut til å være en viss enighet om at man skal hjelpe hverandre ("fellesskap") og at man ikke skal blande seg opp i hverandres saker ("individualistisk instilling"). Her er svarene sannsynligvis preget av normative forventinger i miljøet, og jeg har dermed sannsynligvis ikke fått vite noe mer om hvorvidt det finnes forskjeller mellom gruppene i deres innstilling til "fellesskap" versus "privatlivets fred".

Men la oss igjen vende tilbake til De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne og se om deres vurderinger av det sosiale miljøet slik det var på Mongstad skiller seg fra hverandre.

TABELL 38)

Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
Gruppe 1) og gruppe 2)		1				10	17	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3						4	15	$n_3=19$

$p < 0.50$ (ikke signifikant)

For å foreta den statistiske sammenligningen tar jeg samme forbehold som nevnt tidligere. (Se under boligforhold, side 99). Det er ingen statistisk signifikant forskjell mellom hvordan De salgsvillige og Tvilerne trivdes med sitt sosiale miljø på Mongstad contra hvordan De aktive motstanderne gjorde det. (t-test for forskjell m ellom to uavhengige gjennomsnitt, t=1,203,antall frihetsgrader=$(n_1+n_2)-2$,her: $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0,50$).

Men hva med vurderingene av det sosiale miljøet nå?

TABELL 39)

Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
Gruppe 1) og Gruppe 2)				5	1	14	8	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3	2	6	1	6	1	3		$n_3=19$

$p<0.001$

De aktive motstanderne trives markert dårligere det det sosiale miljøet sitt i dag enn De salgsvillige og Tvilerne gjør. Tendensen er meget sterk og det er mindre enn 1 promilles sjanse for at forskjellen mellom grupper er tilfeldig. (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=6,505,antall frihetsgrader=$(n_1+n_2)-2$, her: $[(n_1+n_2)+3]-2=45$,$p<0.001$).

4.3.4. Oppsummering av endringer i det sosiale miljø

Endringene i folks sosiale miljø varierer med hvor de har flyttet hen. For de fleste av De aktive motstanderne er det større forskjell i hyppighet og kvalitet av kontakt enn for de andre. Dette henger delvis sammen med at flere av De aktive motstanderne bor på Kolåsfeltet enn av de andre gruppene, mens ingen av De aktive motstanderne bor på Hope -- et miljø som sosialt sett er svært likt det gamle Mongstad. De salgsvillige og Tvilerne synes i hovedsak at naboskapet deres der de bor nå er like godt som før, mens De aktive motstanderne i hovedsak synes naboskapet er dårligere enn det var på Mongstad. Også med hensyn til følelse av tilhørighet med bostedet sitt kommer De aktive motstanderne markert

dårligere ut nå enn de andre gjør. Det er en nedgang i andelen av de som er aktive i organisasjoner eller foreninger. Denne nedgangen i organisert aktivitet slår sterkere ut hos De aktive motstanderne enn hos de andre.

Alt i alt er det en slående forskjell mellom De aktive motstanderne og de andre. De aktive motstanderne kommer dårligere ut (tildels svært mye dårligere ut) både når det gjelder kontaktflate med tidligere omgang, tap av nære venner, mangel på folk de kan ty til i vanskelige situasjoner, opplevelse av dårligere naboskap, mindre grad av tilhørighet og sterkere opplevelse av negative effekter ved anleggsvirksomheten.

Blant De salgsvillige og Tvilerne er det omtrent samme grad av trivsel med det sosiale miljøet nå som det var på Mongstad. Men blant De aktive motstanderne er forskjellen i trivsel meget stor mellom slik de vurderte det sosiale miljøet på Mongstad og slik de vurderer det nå ($p < 0,001$). Disse forskjellige tendensene innen gruppene kan ikke forklares ved at gruppene var forskjellige i sin vurdering av trivsel allerede på Mongstad. Det er ingen signifikant forskjell mellom slik De salgsvillige og Tvilerne vurderte det sosiale miljøet på Mongstad contra slik De aktive motstanderne gjorde det. Det er imidlertid stor forskjell på hvordan de respektive parter vurderer trivsel med det sosiale miljøet sitt nå. De aktive motstanderne trives svært mye dårligere enn de andre på dette punkt, og det er mindre enn 1 promilles sjanse for at denne forskjellen er tilfeldig ($p<0,001$).

4.4. Personlige forhold. Mongstadbygdingenes opplevelse av sin helse, seg selv og sin intrafamiliære situasjon sett i sammenheng med omstillingen.

Både fra dagliglivets erfaringer og fra faglitteraturen, (se f.eks. Axel Strøm 1968, Per Sundby,1970), vet vi at vanskelige perioder i menneskers liv kan føles på kroppen i bokstavelig forstand ,

> "Mennesket er en biologisk, psykologisk og sosial enhet, og de enkelte komponenter i helsen kan ikke isoleres fra hverandre".

"Det generelle helsenivå er karakterisert ved evnen til tilpasning overfor indre og ytre påvirkninger, dvs. ved evnen til adaptasjon. Fra fysiologien vet vi hvor viktig homeostasen, det konstante indre miljø, er for organismen. Men det samme gjelder for påvirkninger fra det ytre miljø, både fra det fysikalskbiologiske miljø og det sosio-kulturelle. Også overfor den slags påkjenninger må organismen kunne tilpasse seg uten tap av likevekt."

"Helsetilstanden på et bestemt tidspunkt er en funksjon av det generelle helsenivå og de påvirkninger organismen blir utsatt for til samme tid."

(A.Strøm,1968,side38).

Ekspropriasjonssaken og flyttingen må kunne betraktes som en påvirkning fra det sosio-kulturelle miljøet på Mongstadbefolkningens helse. Klarer de enkelte å tilpasse seg de påkjenninger de var eller er utsatt for uten at de får helsemessige problemer? Sykdomsrisiko har i mange undersøkelser vist seg å ha sammenheng med reelt opplevde vanskeligheter og motgang i livet. I slike undersøkelser opererer man gjerne med stress-skårer. Jo flere stress-skårer innen sentrale livsområder som f.eks. arbeidssituasjon, boligsituasjon, økonomi, familieliv etc. -- jo høyere risiko for sykdom. (Sykdomsrisikoen blir ofte uttrykt ved en risiko-faktor, ridit=R). (P. Sundby,1970).

Vi har sett at De aktive motstanderne har kommet dårligere ut enn de andre når det gjelder trivsel både med sin nåværende boligsituasjon, sin arbeidssituasjon og sitt sosiale miljø. Hvis vi betrakter den dårligere trivsel på disse områdene som uttrykk for høyere stress-skårer hos De aktive motstanderne enn hos de andre, ville vi kunne forvente at De aktive motstanderne har høyere risiko for helseproblemer enn De salgsvillige og Tvilerne har.

La oss først ta et blikk på hva befolkningen som helhet rapporterer av helseproblemer. Hva hadde de av plager på Mongstad før planene om industri på innmarka kom, og hva har de hatt av plager siden?

TABELL 40) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		3
2. *Hodepine*	1	12
3. *Slapphet*		12
4. *"Dårlige nerver"*	1	21
5. *Liten arbeidslyst*		11
6. *Søvnløshet*		22
7. *Andre plager, hvilke:*	1	15
8. *Ingen plager*	44	17
	47 svar	113 svar, N=47

(Antall informanter med plager etter planene og fram til nå=30)

6% av de intervjuede sier de hadde problemer med helsa mens de bodde på Mongstad (dvs. før industriplanene kom). Dette er muligens noe underestimert? Etterpå mener 64% av de intervjuede at de har hatt eller har helseproblemer. Ialt 53% av de intervjuede oppgir mange plager. Søvnløshet og "dårlige nerver" er de plager som blir hyppigst nevnt.

I hvilken grad mener så informantene at endringen i helsetilstanden deres har sammenheng med omstillingen?

TABELL 41) HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:

I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
5				4	5	17	N=30

Antall svar=31 (En person gir to svar).

(Spørsmålet er irrelevant for 17 personer).

Langt de fleste opplever altså en sammenheng mellom sine helsemessige plager og omstillingen.

Det kunne vært ønskelig å ha en kontroll for disse forhold i f.eks. legejournaler før og nå. Men slike opplysninger er dessverre ikke tilgjengelige. Det er heller ikke sikkert folk ville gå til lege med sine plager. Imidlertid kunne jeg ha spurt folk hvor ofte de besøkte lege før industriplanene og hvor ofte de har besøkt lege siden, for om mulig å få en viss indikasjon på om legekonsultasjoner har økt.

Slik forholdene er, må jeg imidlertid greie meg med de opplysningene jeg har. Den rapporterte økning i antallet helseplager er imidlertid så stor at jeg mener man ikke kan se bort fra at det har funnet sted en reell forverinng av de flestes helsetilstand.

Hvordan slår denne tendensen til dårligere helse ut hos de forskjellige gruppene?

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne

TABELL 42)

a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		
2. *Hodepine*		2
3. *Slapphet*		3
4. *"Dårlige nerver"*	1	6
5. *Liten arbeidslyst*		
6. *Søvnløshet*		6
7. *Andre plager, hvilke:*	1	6
8. *Ingen plager*	26	16
	28 svar	39 svar

$n_1+n_2=28$
(Antall informante med plager etter planene = 12)

TABELL 43)

b) **HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:**
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
5				3	1	4

$n_1+n_2=12$
(Spørsmålet er irrelevant for 16

Antall svar = 13, en person gir to svar.

Hos De salgsvillige og Tvilerne er andelen av de som rapporterer helseproblemer på Mongstad (før planene kom), 7%. Etter planene og fram til nå hevder 43% av De salgsvillige og Tvilerne at de har hatt eller har helseplager. Endel av de som nå har plager, har flere plager. Ser vi de 43% med helseproblemer nå i sin helhet, har de 1,9 plager i gjennomsnitt hver. Det har altså funnet sted en relativt stor økning i antall helseproblemer blant De salgsvillige og Tvilerne etter at planene om industri på innmarka kom. (Se også appendix side 240 og side 262).

La oss se hvordan helseforholdene til De aktive motstanderne var og er, slik de selv rapporterer det.

Gruppe 3) De aktive motstanderne

TABELL 44)

a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		3
2. *Hodepine*	1	10
3. *Slapphet*		9
4. *"Dårlige nerver"*		15
5. *Liten arbeidslyst*		11
6. *Søvnløshet*		16
7. *Andre plager, hvilke:* _____		9
8. *Ingen plager*	18	1
	19 svar	74 svar

n_2=19 (Antall informanter med plager etter planene=18).

TABELL 45)

b) **HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:**
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
				1	4	13

n_3=18 (Spørsmålet er irrelevant for 1)

Andelen av De aktive motstanderne som rapporterer helseproblemer på Mongstad er 5% (en person), mens andelen av de som rapporterer helseproblemer etter planene og fram til nå, er steget til 95%. Ialt nevner ca. 90% mange plager etter industriplanene i denne gruppen.. Igjen ser vi at søvnløshet og "dårlige nerver" blir oftest nevnt. De som har helseproblemer etter planene nevner i gjennomsnitt 4 plager hver. (Se også appendix side 284).

Selv om det blant alle gruppene av informanter har vært en økning i helseproblemer etter at planene om industri på innmarka ble kjent, har altså økningen hos De aktive motstanderne vært markert større enn hos de andre gruppene. Av de som etter planene har fått helseproblemer har også De aktive motstanderne gjennomsnittlig flere plager enn de andre..Dette funnet er ikke uventet ut fra de betraktningene vi gjorde om sammenhengen mellom dårlig trivsel (≈ høy stress-skåre) på flere livsområder og sykdomsrisiko.

Synes de enkelte Mongstadbygdingene at de har forandret seg selv i løpet av tiden som har gått fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen, eller etter flyttingen og fram til nå?

Av alle informantene mener 23 at de har forandret seg, mens 24 mener de ikke har forandret seg. På hvilke måter synes folk at de har forandret seg? De vanligste svar er: bitter, skuffet, rastløs, irritabel, mer mistenksom og utrygg.

Blant De salgsvillige og Tvilerne er det i alt 5 personer (ca. 18%) som synes de har forandret seg. Her er noen beskrivelser de gir:

> "Er det meg det er noe galt med? Jeg er blitt skuffet, mistenksom. Jeg er på vakt, gråter mye -- er redd for å bli skuffet (over mennesker) igjen"
>
> "Er mer på vakt, mer mistenksom"
>
> "Er så sårbar", "Føler meg gammel"

95% av De aktive motstanderne synes at de har forandret seg i løpet av tiden fra industriplanene ble kjent og frem til nå. Her er noen

av de beskrivelsene de gir på hvordan:

"Er skuffet over mennesker, har mistet tiltroen. Tiden kan ikke lege alle sår"

"Har fått dårlig helse og nerver, blir ikke riktig glad igjen"

"Er rastløs, irritabel og mismodig"

"Er skuffet, har mistet troen på demokratiet"

"Er uviss med mange ting, har ingen fast grunn under beina. Rastløs"

"Eg er mer hissig, nervøs og bitter"

"Er sliten og deprimert, sårbar -- mer bitter"

"Skuffet, ingen ting er vits lenger"

"Er ikke så trygg, jeg er blitt så opprevet at jeg ikke får ro i meg igjen"

(Se også appendix side 285).

Også med hensyn til forholdene innen familien kan det tenkes å inntreffe visse forandringer i løpet av en slik omstillingsprosess. Ialt 22 informanter (47%) av de intervjuede rapporterer endring i familiesituasjonen. (Se appendix side 218), men ikke alle mener at dette har sammenheng med omstillingen.

TABELL 46)

HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:

I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
4		1	3		5	9	N=22

(Spørsmålet er irrelevant for 25)

Vi skal se hvordan gruppene fordeler seg m.h.t. endring innen familien.

TABELL 47)

Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?

f.eks.

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	1. *mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg*		
	2. *Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling*	4	
	3. *Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet*	4	2 dårligere/2 bedre
	4. *Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet*	1	dårligere
	5. *Andre forhold innen familien som er blitt annerledes? Hvilke?*	4	

$n_1+n_2=13$

(15 har ingen endring)

Andre forhold er : press på familien p.g.a. mannenens sykdom, enke, enkemann, blitt gift.

TABELL 48

HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:

I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
4		1	3		3	2

$n_1+n_2=13$

(Spørsmålet er irrelevant for 15)

Det ser altså ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom endringen innen familien og omstillingen hos De salgsvillige og Tvilerne, selv om i alt ca. 46% rapporterer endringer.

Også hos De aktive motstanderne rapporteres omtrent samme andel (47%) endring i familiesituasjonen.

TABELL 49)

Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?

f.eks.

Gruppe 3)

De aktive motstanderne

1.	*mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg*	1	
2.	*Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling*	5	
3.	*Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet*	6	dårligere
4.	*Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet*	2	dårligere
5.	*Andre forhold innen familien som er blitt annerledes?* *Hvilke?*	4	

18 svar

$n_3=9$ (lo personer har ingen endring)

Andre forhold er:

Barnebarna vil ikke komme på besøk (2 svar), mer stress i familien, ekteskap er ødelagt.

TABELL 50)

HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:

I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
					2	7

$n_3=9$

(Spørsmålet er irrelevant for 10)

Men de av De aktive motstanderne som rapporterer endring i familien opplever at dette har sammenheng med omstillingen.

4.4.1. Oppsummering av personlige forhold sett i sammenheng med omstillingen.

Som en oppsummering av "personlige forhold" kan vi si at det er en stor økning i antall helseproblemer blant Mongstadbefolkningen etter at planene om industri på innmarka ble kjent. Helseproblemene slår enda sterkere ut hos De aktive motstanderne enn hos de andre. Søvnløshet

og "dårlige nerver" er de plager som er oftest nevnt.

Noen få av De salgsvillige og Tvilerne, mens alle så nær som en av De aktive motstanderne, synes de har forandret seg i tiden etter at industriplanene ble kjent og fram til nå. Vanlige beskrivelser av hvordan de har forandret seg er: blitt bitter, skuffet, rastløs, irritabel, mer mistenksom og utrygg.

Omtrent like stor andel av alle gruppene har hatt endringer innen familien i tiden etter at industriplanene ble kjent. Men mens svært få av disse i gruppe 1) og gruppe 2) mener dette har sammenheng med omstillingen, mener alle av De aktive motstanderne med slik endring at dette har sammenheng med omstillingen.

4.5. Politikk og rettsbevissthet

I denne delen skal vi først se på Mongstadbefolkningenes grad av politiske interesse før og nå og på deres forhold til politiske avgjørelser. Etterpå skal vi se hvordan folk vurderer ansvaret for inngrepet i Mongstadbygda, hva slags synspunkter de enkelte har på hvorfor rettsaken gikk som den gikk, og hva slags beskyttelse de mener loven og demokratiet gir dem.

4.5.1. Politisk interesse og forhold til politiske avgjørelser. Ialt 20 personer (42% av informantene) har endret grad av politisk interesse siden de bodde på Mongstad. Av disse er 3 informanter mer interessert nå (men en av disse har mistet tilliten), mens 17 er mindre interessert i politikk enn de var før. De vanligste begrunnelsene for mindre interesse er: blitt skuffet, ingen vits, det nytter ikke.

Spredningen med hensyn til hvor interesserte folk er (var) i politikk er imidlertid stor, og dette gjelder både den politiske interesse mens folk bodde på Mongstad og nå etter flyttingen.

TABELL 51)

I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?

	Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
NÅ	9	13	5	15	3	2		N=47
PÅ MONGSTAD	3	8	6	20	3	2	5	N=47

La oss se på gruppene.

Endringen i politisk interesse er svært liten hos De salgsvillige og Tvilerne sett under ett. (Se også appendix side241og side263). Av disse har 82% den samme grad av politisk interesse som før. Av de resterende 18% (5 personer) er en mer interessert og begrunner det på følgende måte: "De har lurt meg en gang, så nå må jeg følge med." De andre (4 personer) er mindre interessert, en p.g.a. dårlig helse, en p.g.a. stort arbeidspress på jobben, en mistet interessen ved flyttingen, og den fjerde vet ikke lenger hva han/hun skal stemme.

Fordelingen av grad av politisk interesse ser slik ut:

TABELL 52)

I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?

		Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	NÅ	3	7	3	12	2	1		$n_1+n_2=28$
	PÅ MONGSTAD	2	7	3	13	1		2	$n_1+n_2=28$

Spredningen i grad av politisk interesse ser ut til å være like stor hos De aktive motstanderne

TABELL 53)

I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?

		Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
Gruppe 3) De aktive motstanderne	NÅ	6	6	2	3	1	1		$n_3=19$
	PÅ MONGSTAD	1	1	3	7	2	2	3	$n_3=19$

Men her er det kun 21% (4 personer) som har samme grad av politisk interesse nå som før. To personer er mer interessert: "Har modnet, ekspropriasjonssaken fikk meg interessert", "er blitt mer oppmerksom, men har mistet tilliten". De øvrige, ialt 13 personer (68% av gruppen) er mindre politisk interessert enn før. Vanlige begrunnelser er: "Blitt skuffet", "forbanna", "forbitret", "alle lover ingen holder", "tror ikke lenger på demokratiet", "ingen vits", "det spiller ingen rolle", "det nytter ikke". (Se appendix side 285).

Mener Mongstadbefolkningen at deres syn på hvordan utviklingen i Lindås kommune bør være, blir ivaretatt av de som tar avgjørelser. Her svarer 45% av alle informantene at deres syn ikke blir ivaretatt eller nesten ikke ivaretatt. Ca. 28% mener at deres syn blir delvis invaretatt, 4% at det blir mye ivaretatt. Men i alt 23% har ikke besvart spørsmålet ut i fra begrunnelsen: "vet ikke" (en nekter uten begrunnelse). (Se appendix side 221).

Hvis vi også splitter svar på dette spørsmålet opp på grupper får vi følgende fordelinger:

TABELL 54)

Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?

	Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delivs ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt	
Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	2	1		13	2			$n_1+n_2=18$

(1o missing)

Majoriteten av de som her har svart av De salgsvillige og Tvilerne mener altså at deres syn blir delvis ivaretatt. Hele 36% av De salgsvillige og Tvilerne har imidlertid unlatt å svare på dette spørsmålet. Når vi sammenholder de som ikke svarer her med deres grad av politisk interesse, viser det seg ingen klar sammenheng mellom ikke å svare på dette spørsmålet og det å ikke være interessert i politikk. Her må det altså være andre grunner til at folk ikke svarer. Kan det være at slike spørsmål betraktes som tabuområde?

Hvorfor er i tilfelle slike spørsmål mer tabu enn spørsmål om helse og familieforhold der alle har besvart? Kan dette ha sammenheng med at De salgsvillige og Tvilerne kommer i konflikt med seg selv når et slikt spørsmål blir stilt (?) -- hvis de har latt seg bearbeide (se om "cool out the mark" side59), kan det kanskje være provoserende med direkte spørsmål om grad av enighet mellom dem og de besluttende myndighetene i distriktet. Vi skal merke oss at også for flere av de følgende spørsmål om politikk unnlater de samme å svare. Vi skal naturligvis heller ikke utelukke at folk er begynt å gå trekk av intervjusituasjonen, men dette kan ikke forklare hvorfor de da svarer på spørsmål som blir stilt enda senere i intervjuet.

Også blant De aktive motstanderne er det en som ikke vil besvare. Vedkommende begrunner dette med at han/hun ikke har nok kjennskap til sakene.

TABELL 55)

Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?

	Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delivs ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt
Gruppe 3) De aktive motstanderne	10	8					

n_3=18

(1 missing)

De aktive motstanderne svarer ellers klart at deres syn på hvordan utviklingen iLindås bør være, ikke blir ivaretatt eller nesten ikke blir ivaretatt.

På hvilket beslutningsplan ligger så folks tillit/mistillit? Er kommunepolitikerne delvis enige med dem mens f.eks. Stortinget er veldig lite enig, eller kanskje politikerne er enige med dem mens industriens og forretningslivets representanter er uenige? Her skal vi gå direkte til gruppefordelingene fordi vi allerede har sett at gruppene skilte seg fra hverandre med hensyn til deres svar om utviklingen i Lindås. (For totalfordelingen, alle informanter, se appendix side 221).

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne

TABELL 56)

I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*		1	1	15		1	1	$n_1+n_2=19$(9 missing)
b) *Fylkespolitikerne*		2	1	14		1	1	$n_1+n_2=19$(9 missing)
c) *Stortingets representanter*		1	1	15		1		$n_1+n_2=19$(9 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*		4	1	13		1		$n_1+n_2=19$(9 missing)
e) *Andre, Hvem:*								28 ubesvart

Vi skal merke oss at majoriteten av de som har besvart dette spørsmålet blant De salgsvillige og Tvilerne, mener at både kommunepolitikerne, fylkespolitikerne, Stortingets representanter samt industriens og forretningslivets representanter er delvis enige med dem eller delvis deler deres syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn. Bak svaret "er delvis enige med meg" skjuler det seg imidlertid forskjellige slags vurderinger. Jeg fikk inntrykk av at de med lav grad av politisk interesse her svarte uten å nøle mens de med høyere grad av politisk interesse trakk fram mange momenter før de kom fram med svaret; f.eks. kunne de sistnevnte si at det var jo de og de i kommunestyret de var uenige med, men så var det jo andre som sto på linje med dem,eller enigheten/uenigheten kunne variere fra sak til sak. Alt i alt mente de derfor at det ville være riktig å svare "er delvis enige med meg". Også på dette spørsmålet er det fra 32 til 36% av De salgsvillige og Tvilerne som unnlater å svare.

Hvor alvorlig ville de som besvarer det foregående spørsmålet, synes det er om det skulle oppstå uenighet mellom dem og parter som har innflytelse på politiske avgjørelser.

TABELL 57)

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne

Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:

	Spiller ingen rolle	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*	1	2	1	12		2		$n_1+n_2=18$(10 missing
b) *Fylkespolitikerne*	1	2		12	1	2		$n_1+n_2=18$(10 missing
c) *Stortingets representanter*	1	2		12	1	2		$n_1+n_2=18$(10 missing
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	1	2		10	2	3		$n_1+n_2=18$(10 missing
e) *Andre, Hvem:*								28 ubesvart

De fleste av De salgsvillige og Tvilerne skårer her midt på skalaen og sier at det er"delvis alvorlig" om det skulle bli avstand mellom det de synes er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes. De som svarer "delvis alvorlig" representerer ca. 40% av alle informantene i gruppe 1) og gruppe 2).

Vi skal gå over til De aktive motstanderne igjen og se i hvilken grad de mener det er enighet mellom dem og politiske maktfaktorer og eventuelt hvor alvorlig de synes det er hvis det skulle være uenighet.

Gruppe 3) De aktive motstanderne

TABELL 58)

I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*	9	4	1	4				n_3=18(1 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	9	4		4				n_3=17(2 missing)
c) *Stortingets representanter*	7	6		4				n_3=17(2 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	13	4						n_3=17(2 missing)
e) *Andre, Hvem:* Avisene	1							n_3= 1(18 ubesvart)

Hovedsakelig mener De aktive motstanderne at det er liten enighet mellom dem og politiske maktfaktorer. Hvis vi slår sammen "Er ikke enig med meg" og "Er veldig lite enige med meg" har ialt 68% av De aktive motstanderne svart dette når det gjelder kommunepolitikerne, fylkespolitikerne og Stortingets representanter, mens andelen har steget til 90% når det gjelder de som mener at Industriens og forretningslivets representanter ikke er enig med dem eller veldig lite enig med dem. En person trekker også avisene inn som en maktfaktor og hevder at disse ikke deler vedkommendes syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn. Hvor alvorlig oppleves så denne store avstanden mellom De aktive motstandernes og viktige maktfkatorers syn på samfunnsspørsmål?

Gruppe 3) De aktive motstanderne

TABELL 59)

Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:

	Spiller ingen rolle	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*	3			2	7	5		n_3=17(2 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	3			2	5	7		n_3=17(2 missing)
c) *Stortingets representanter*	3			1	5	7	1	n_3=17(2 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	3			4	5	4	1	n_3=17(2 missing)
e) *Andre, Hvem:* Avisene						1		n_3= 1(18 ubesvart)

De tre som her svarer at det "spiller ingen rolle" begrunner dette med at ingen bryr seg om hva de mener allikevel -- ingen hører på den lille mann. Blant de øvrige som har besvart ligger hovedtyngden på svarkategoriene. "Temmelig alvorlig" og "alvorlig". Hvis vi slår sammen disse to kategoriene svar finner vi at 63% av De aktive motstanderne mener det er temmelig alvorlig eller alvorlig med uenighet mellom dem og kommunepolitikerne, fylkespolitikerne og Stortingets representanter. (Med hensyn til Stortinget er det i tillegg en person som synes det er svært alvorlig). En noe mindre andel av De aktive motstanderne synes uenighet med industriens og forretningslivets representanter er så alvorlig.
La oss oppsummere litt.

Mens De salgsvillige og Tvilerne mener de nevnte maktfaktorene er delvis enige med dem m.h.t. hva som er viktig å ta hensyn til i samfunnet vårt, mener De aktive motstanderne at det er ingen eller liten enighet mellom dem og kommunepolitikere, fylkespolitikere, Storting, industri og forretningsliv på dette punkt.

Hvis det er eller skulle bli avstand mellom dem selv og de nevnte maktfaktorer m.h.t. hva de synes er viktig for samfunnet, mener De salgsvillige og Tvilerne i hovedsak at dette er delvis alvorlig mens De aktive motstanderne i hovedsak vurderer dette enda alvorligere enn de andre gruppene.

Hvordan tror de enkelte informantene at de vil forholde seg til politiske avgjørelser som er i strid med deres syn og kan få konsekvenser for dem selv? Ved å stille et slikt generelt spørsmål fikk vi følgende fordelinger hos de vi ønsker å sammenligne:

TABELL 60)

a) Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at

	1. du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?	21
eller	*2. det er best å godta den?*	7

$n_1+n_2=28$

b) Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	*1. De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.*	2
	2. Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.	2
	3. Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.	1
	4. Det nytter allikevel ikke å protestere.	4

$n_=+n_2= 7$

(irrelevant for 21 personer)

Antall svar=9
(To personer gir to svar)

75% av De salgsvillige og Tvilerne mener altså at de bør motarbeide eller prøve å få endret en politisk avgjørelse som får konsekvenser for dem selv eller deres miljø og som er i strid med det de synes er viktig her i livet. Betyr dette at de ikke syntes at oppløsningen av bygdesamfunnet Mongstad var i strid med det de syntes var viktig? Det er jo en kjennsgjerning at disse ikke motarbeidet planene om industri på innmarka. Eller betyr dette at flere av de tingene

de mente var viktige for dem selv og sitt miljø kom i motsetning til hverandre slik at de av den grunn ikke entydig opplevde inngrepet på Mongstad å være i strid med deres verdier? Når vi vet at de generelt sett synes de skal motarbeide politiske avgjørelser som de er uenige i og som får konsekvenser for dem, og når vi også vet at De salgsvillige og Tvilerne i utgangspunktet syntes inngrepet på Mongstad var galt (se side 236, 258) og allikevel ikke motarbeidet det, kan dette tyde på at vi her har fått en bekreftelse for vår hypotese om at De salgsvillige og (kanskje i enda større grad Tvilerne har latt seg "cool out" (se side 59) eller latt seg overbevise om at inngrepet på lengre sikt ville være riktig. Et annet mulig svar på dette dilemmaet kan være at De salgsvillige og Tvilerne faktisk har endret syn på hvordan en bør forholde seg til den type politiske avgjørelser det her er tale om. Mens de tidligere kanskje mente det var best å godta, synes de kanskje i dag at de bør motarbeide slike avgjørelser som er i strid med deres verdier og som kan få konsekvenser for dem selv eller deres miljø. Hvorvidt det her har foregått en slik endring vil vi kunne si noe mere om når vi siden skal ta for oss spørsmål om hva folk nå ville gjøre om de kom opp i en liknende situasjon som den de var i da planene om industri på innmarka ble kjent, og hva slags råd de vil gi til andre som kommer opp i slike situasjoner. Foreløpig skal dette spørsmålet få stå åpent. Vi skal ellers merke oss de 25% av De salgsvillige og Tvilerne som mener man bør godta slike avgjørelser gjør det ut fra forskjelligartede grunner. (Se spørsmål b) i den foregående oppstilling , tabell 60).

Hvordan stiller så De aktive motstanderne seg til et slikt generelt spørsmål?

TABELL 61)

Gruppe 3) De aktive motstanderne

a) Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at

	1. du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?	14
eller	*2. det er best å godta den?*	5

$n_3=19$

b) Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:

1. De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.	
2. Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.	
3. Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.	
4. Det nytter allikevel ikke å protestere.	5

$n_3=5$ (irrelevant for 14 personer)

I denne gruppen mener omtrent like stor andel som i de andre gruppene (her: 74%) at de bør motarbeide en slik politisk avgjørelse. Men her må man spørre seg hvorfor de resterende 26% mener det er best å godta den når de faktisk motarbeidet avgjørelsen om bruk av Mongstads innmark til industri? De fem personene det gjelder sier det er best å godta fordi det allikevel ikke nytter å protestere. Er dette en slutning de har trukket fordi deres egen kamp om å få endret planene om industri på Mongstads innmark ikke nyttet? Også dette må være et åpent spørsmål foreløpig, men vi kommer tilbake til denne problemstillingen når vi siden spør folk hva de nå ville gjøre om de kom opp i en lignende situasjon som den de var i da planene om industri på Mongstads innmark ble kjent.

4.5.2. Synspunkter på ekspropriasjonssaken og rettsbeskyttelse. Under behandlingen av konflikten på Mongstad (Del I) har vi tidligere vært inne på at de intervjuede hovedsakelig legger ansvaret for bestemmelsen om bruk av innmarka til industriformål, på kommunen. 66% av de intervjuede mener at kommunestyret og ordføreren er hovedansvarlig for denne bestemmelsen, mens 21% mener at Hydro er hovedansvarlig.

De resterende 13% fordeler seg mellom følgende svar: "Stortinget er hovedansvarlig", "de som solgte er hovedansvarlig" eller "vet ikke". (Se også appendix side 214).

Ser vi hvordan denne ansvarstilleggelsen fordeler seg hos gruppene, er det 68% av De salgsvillige og Tvilerne som mener hovedansvaret ligger hos kommunen, 21% som mener det ligger hos Hydro (og i de resterende 11% skjuler det seg en person som legger hovedansvaret på Stortinget og to personer som sier "vet ikke"). (Se også appendix side 236 og side 258).

De aktive motstanderne viser nesten nøyaktig samme ansvarstilleggelse som de andre. 63% av denne gruppen mener at hovedansvaret for bestemmelsen om bruk av innmarka til industriformål ligger hos kommunen, mens 21% mener at Hydro er hovedansvarlig. (De resterende ansvarstilleggelsene fordeler seg mellom "Stortinget" og "de som solgte"). (Se også appendix side 280).
Men mens gruppene ser ut til å være enige m.h.t. hvem som er hovedansvarlige for inngrepet på Mongstad, så skiller de seg klart fra hverandre i hvorvidt de nå synes det var en riktig eller gal avgjørelse at innmarka skulle brukes til industriformål.

På dette spørsmålet svarer 7% av De salgsvillige og Tvilerne at de nå synes inngrepet var riktig. Det dreier seg om 2 personer og de begrunner sitt syn slik: "Det gagner samfunnet" og "Vi trengte arbeidsplasser".
18% av De salgsvillige og Tvilerne synes i dag at inngrepet var galt, og typiske begrunnelser for dette er: "De hadde kjøpt så mye utmark. De kunne bruke den." "Det var jo nok utmark. De skulle ikke ta innmark og heimer." "De skulle ikke ta dyrka jord og heim fra folk." (Se appendix side 304).

Hele 75% av De salgsvillige og Tvilerne gir "andre svar" for hvordan de i dag vurderer inngrepet. Vi skal merke oss at andelen av de som opprinnelig mente at bruken av Mongstads innmark til industri var riktig, ikke har økt -- men at "andre svar" har økt betraktelig. Hva ligger det i rubrikken "andre svar"? Her er noen eksempler:

"Vi ville jo ikke akkurat flytte fra heimene våre, men vi trodde ikke Mongstad ville ha noen framtid og arbeidsplasser må vi jo ha"

"Det er ikke boendes nær industrien. Godt å komme derfra"

"Vi vet jo ingenting om hvordan det ville blitt for Mongstad i framtida. Hvem ville overta gardene?"

"Kanskje det ikke ville blitt levelig på Mongstad i fremtiden. Tross alt er det kanskje bra"

"I forhold til å bli boende er det riktig, men ellers er det galt å ta dyrka jord"

"Det hadde kanskje blitt vanskelig å eksistere på Mongstad i framtida"

"Vet ikke riktig, vanskelig"

"Vanskelig å vite"

"Det ville bli ubeboelig med anlegget så tett innpå"

(Se ellers appendix side 304 der alle begrunnelser for hvorfor folk i dag vurderer inngrepet som de gjør, er gjengitt i sin helhet).

Det er verdt å merke seg at endringen i synspunkter fra å oppleve inngrepet som galt går i retning av å si at av flere onder er kanskje dette det minste? Mange forutsetter i sine svar at industrien ville ha kommet uansett, og i forhold til denne situasjonen var det best å komme seg vekk.

La oss sammenligne disse synspunktene på inngrepet med De aktive motstandernes syn.

Alle De aktive motstanderne synes i dag at inngrepet i Mongstads innmark var galt. Her er eksempler på begrunnelsene:

"Det kan ikke være riktig å ta dyrka mark og heimen til folk når det er nok av udyrka"

"Det var nok plass i utmarka -- skal ikke ta dyrka mark. De forurenser naturen og ødelegger alt omkring"

"De hadde 7000 mål utmark. De kunne greid seg med det"

"Galt å ta dyrka mark og heimen fra folk. De kunne greid seg fint med utmarka"

"Et bygdesamfunn gikk til grunne, mye fiendskap oppsto av den grunn. Ekteskap og vennskap gitt i stykker"

"Nordhordalands flotteste, beste og dypeste jord, 175 cm dyp før sandgrunn"

"De kunne greid seg med utmarka. Skulle ikke ta dyrka mark. Det var folk som ville overta gardene. Sønnen min ville gjerne"

(Se også appendix side 305).

De fleste gir uttrykk for både at inngrepet var galt av hensyn til jordbruk og hjem og at industrien heller ikke hadde behov for området i og med det store utmarksareal de allerede hadde til disposisjon. De aktive motstanderne mener med andre ord både at tilintetgjørelsen av bygdesamfunnet Mongstad var gal utfra hva de selv synes er viktig, og at inngrepet heller ikke var berettiget utfra industriens arealbehov. Med disse begrunnelsene fortoner hele inngrepet i Mongstads innmark seg både meningsløs og unødvendig for De aktive motstanderne.

Gruppene gir altså forskjellige begrunnelser for sine synspunkter i dag på bruken av Mongstads innmark til industri, mens de var ganske enige i sitt syn på hvem som måtte betraktes som hovedansvarlig for dette inngrepet. Hvordan vurderer de så selve ekspropriasjonssaken? Vi skal først se på svarene som er gitt på et åpent spørsmål til de intervjuede. Spørsmålet lyder:

Hva mener du er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken?

Her er noen eksempler på hvordan De salgsvillige og Tvilerne svarer:

"Fordi det var riktig"

"Fordi man lot hensynet til arbeidsplasser i distriktet gå foran hjemmene til de det gjaldt"

"De kunne no greid seg med utmarka, men de sparte adskillige millioner på innmarka. Alle de offentlige instanser var enstemmige og da hadde ikke vi noe vi skulle ha sagt"

"Liteopplysning. Advokatene var på Hydros side. Vi følte ikke akkurat at de var på vår side"

"Fordi det var så fin beliggenhet for industrien at de ville ha bygda"

"De lot interessene for arbeidsplasser veie tyngre enn hensynet til Mongstadfolk"

"Fordi det ble bestemt i departementet"

"Vi kunne ikke stille opp noe mot overmakta"

"Storkapitalen er sterkere enn oss"

"Det var lite enighet (blant Mongstadfolk), og alle offentlige instanser gikk jo inn for det"

"Fordi utmarka var solgt allerede"

"Vi hadde ingenting å stille opp mot Hydro og myndighetene"

Svært få trekker fram at ekspropriasjonssaken gikk som den gikk fordi dette var riktig, men noen fremhever behovet for arbeidsplasser. De fleste gir imidlertid inntrykk av å mene at saken gikk som den gikk fordi de selv ikke hadde noe å stille opp -- fordi de andre var sterkere. (Alle svar er gjengitt i appendix side 310).

At motparten var sterkere enn Mongstadfolk er også et moment som går igjen hos De aktive motstanderne. Her er noen eksempler på hvordan denne gruppen svarer på spørsmålet om hva som er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken:

"De andre var for sterke"

"Det ble bestemt på forhånd, mange fór med løgn og fanteri. Vi ble lurt"

"Vi hadde med for store makter å gjøre"

"Delvis dårlige advokater. Advokatene motarbeidet hverandre"

"Kommunen og fylket gikk inn for det og for mange på Mongstad var villige til å selge"

"Fordi folk var splitta"

"Alt for få motstandere"

"Dårlig rettsbeskyttelse. Det burde ikke spille rolle om en har lite eller mye eiendom. Er det riktig å utslette en hel bygd når det er plass utenfor?"

"Fordi det ikke er noen beskyttelse i loven. De bruker loven nett som de vil"

Foruten å fremheve at motparten var for sterk nevner mange av De aktive motstanderne at splittelsen i Mongstadbefolkningen også hadde betydning for ekspropriasjonssaken. (Se appendix side 310 der all svar på dette spørsmålet er gjengitt).

Etter å ha stilt folk et slikt åpent spørsmål om ekspropriasjonssaken ba jeg dem vurdere betydningen av forskjellige nevnte faktorer for utfallet av rettsaken.
Tabellen folk fikk utlevert var bygget opp slik at en del (punkt 1,2 og 3) skulle ivareta synspunkter på at utfallet ble slik fordi det var riktig, midtkategorien skulle gå på selve saksbehandlingen og neste del (punkt 5,6 og 7) var viet argumenter for hvorfor saken fikk et slikt utfall selv om de enkelte informantene synes utfallet var galt. (Se tabell 62)

Det skulle vise seg at svært mange unnlot å svare på flere punkt i tabellen. Spesielt gjaldt dette punkter som gikk på den del av tabellen som skulle ivareta riktigheten av utfallet, eller at utfallet ble avgjort av tilfeldigheter. At folk unnlot å svare på disse punktene, er ikke forbausende tatt i betraktning de åpne svar vi allerede har fått. Uhyre få har jo gitt uttrykk for at utfallet av rettsaken var direkte riktig. Det punktet som har fått høyest svarfrekvens er punkt 6 (se tabell 62) som lyder: "Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett". For oversiktens skyld skal svarfrekvensene for de enkelte punkters viktig angies i % og andelen av de som ikke har besvart blir også oppgitt. (De absolutte tall er oppgitt i appendix side 217).

TABELL 62).

b) I hvilken grad mener du at følgende ting har spilt rolle for at rettsaken gikk som den gikk?

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	Andel ubesvart	Total
1. *Samfunnets interesser må gå foran den enkeltes*		2.1		8.5	8.5	23.4	8.5	48.9%	100%
2. *Ekspertene vet bedre enn folk flest*		4.3		14.9		4.3		76.6%	100%
3. *Det er klart at Mong Mongstad ingen framtid ville ha allikevel*	12.8	10.6	2.1	4.3	17	19.1	4.3	29.8%	100%
4. *Dårlig saksbehandling*				8.5	2.1	31.9	6.4	51.1%	100%
5. *Mongstadfolk var uforberedt på problemene*				4.3	14.9	31.9	21.3	27.7%	100%
6. *Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett*				4.3	6.4	36.2	38.3	14.9%	100%
7. *Tilfeldigheter avgjorde rettsaken*			2.1	17				80.9%	100%
8. *Andre grunner: Hvilke:*						2.1	2.1	95.8%	100%

(Svarfrekvensene er oppgitt i %)

Hvis vi slår sammen kategoriene "Litt viktig", "viktig" og "svært viktig" finner vi følgende fordelinger:
Kun 4.3% av alle de intervjuede har svart at "Ekspertene vet bedre enn folk flest" kan ha vært viktig for utfallet av rettsaken. Men 40.7% av alle intervjuede mener at punkt 1 (Samfunnets interesser må gå foran den enkeltes), punkt 3(Det er klart at Mongstad ingen framtid ville ha allikevel)og punkt 4 (Dårlig saksbehandling) har vært viktig for utfallet av rettsaken.

Men i øyenfallende er det hvor mange som har svart at punkt 5 (Mongstadfolk var uforberedt på problemene) var viktig for rettsaken. Hele 68.1% av de intervjuede mener at dette var viktig, mens enda flere 80.9% av de intervjuede, sier at punkt 6 (Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett) var viktig for utfallet av rettsaken.

Det punkt som har fått høyest svarfrekvens under "svært viktig" er punkt 6 (Motkreftene var sterkere .....) mens punkt 5 (Mongstadfolk var uforberedt .....) følger på neste plass.

Svarfrekvensene på denne tabellen bekrefter altså på en klar måte det inntrykket vi fikk fra de åpne svarene, nemlig at de intervjuede mener at ekspropriasjonssaken fikk sitt utfall hovedsakelig fordi de andre (motkreftene) var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett og at Mongstadfolk var uforberedt på de problemene de kom opp i.

Skiller gruppene seg fra hverandre m.h.t. hvordan de svarer på denne tabellen. Til det er å svare ja, på enkelte punkter. (Alle fordelinger med absolutte tall for gruppene er gjengitt i appendix side 239 , side 261 , og side 283). Mens De salgsvillige og Tvilerne vurderer de tre første punktene i tabellen som noe viktig, er det kun en person blant De aktive motstanderne som mener at noen av disse punktene er viktige. Mens 32.2% av De salgsvillige og Tvilerne mener dårlig saksbehandling har vært litt viktig eller viktig for utfallet av rettsaken, mener 52.6% av De aktive motstanderne at dette har vært viktig eller svært viktig.

Mens 53.5% av De salgsvillige og Tvilerne mener at Mongstadfolks uforberedthet var litt viktig, viktig eller svært viktig (hovedvekten på viktig) for utfallet av rettsaken, mener hele 89.5% av De aktive motstanderne at dette var litt viktig, viktig eller svært viktig(hovedvekten fordelt mellom viktig og svært viktig).

At motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett mener 67.9% av De salgsvillige og Tvilerne var litt viktig, viktig eller svært viktig (hovedvekten på viktig) for utfallet av rettsaken mens hele 100% av De aktive motstanderne mener at dette var viktig eller svært viktig for utfallet av rettsaken (hele 73.7% av dem mener det var svært viktig).

I og for seg er det ikke uventet at De aktive motstanderne har så klare negative synspunkter på rettsaken, men det er interessant å merke seg at De salgsvillige og Tvilerne i så sterk grad mener at dårlig saksbehandling, Mongstadfolks uforberedthet og motkreftenes styrke (i motsetning til deres rett) var så viktige faktorer for utfallet av

rettsaken som de gir uttrykk for. At De salgsvillige og Tvilerne har slike synspunkter på rettsaken styrker inntrykket av at også mange av disse føler at de var utsatt for et overgrep, men at hvis industrien i alle fall skulle komme, var flytting det minste av flere onder.

På spørsmål om de intervjuede synes deres interesser ble skikkelig ivaretatt og at de ble tatt tilbørlig hensyn til i denne saken svarer 68% av De salgsvillige og Tvilerne NEI (mot 32% JA), mens av De aktive motstanderne svarer hele 95% NEI (kun 5%, dvs. en person, JA). (Se appendix side 239 , side 261 og side 283).

Vi så tidligere at gruppene hadde samme synspunkter m.h.t. hvem som hadde hovedansvaret for inngrepet i Mongstads innmark. Her svarte den store majoriteten at kommunen hadde hovedansvaret. Gruppene har også like synspunkter m.h.t. hvem de mener burde ha forsvart deres interesser i ekspropriasjonssaken. Av de som mener deres interesser ikke ble ivaretatt både blant De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne, svarer omtrent alle at kommunen burde ha forsvart deres interesser. Mange nevner i tillegg at advokatene burde ha gjort det. Noen få nevner kun advokatene. Av De aktive motstanderne er det dessuten to personer som mener at avisene burde ha forsvart deres interesser. (Se også appendix side 239 , side 261 og side 283).

Svært mange synes altså at deres interesser ikke ble ivaretatt og har også kritiske synspunkter på hvorfor rettsaken gikk som den gikk. Gir dette seg utslag i synspunkter på hvordan loven beskytter vanlige folks eiendomsrett? 60% av alle informantene mener at loven gir ingen beskyttelse av vanlige folks eiendomsrett, mens 28% mener at loven gir nesten ingen beskyttelse. (Se appendix side 216). Begrunnelsen for disse vurderingene er at selvom loven kanskje beskytter mot tyveri, er sjansene for at en tyv skulle komme forbi svært liten og sjansene for at en eventuell tyv skulle få med seg noe særlig av verdi, er enda mindre. Men hvis politikerne eller indsutriens pengesterke folk vil ha noe, da har ikke vanlige folk noen beskyttelse! Dette er klar tale og en hard dom av loven.

De salgsvillige og Tvilerne skiller seg ikke særlig fra De aktive motstanderne m.h.t. disse synspunktene. Vi skal ta en titt på gruppefordelingene.

TABELL 63)

I hvilken grad synes du at vanlige folks eiendomsrett blir beskyttet av loven?

	Ingen beskytt-else			Delvis beskytt-else			Full beskytt-else	
Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne	13	10		4		1		$n_1+n_2=28$

82%

TABELL 64)

I hvilken grad synes du at vanlige folks eiendomsrett blir beskyttet av loven?

	Ingen beskytt-else			Delvis beskytt-else			Full beskytt-else	
Gruppe 3) De aktive motstand-motstanderne	15	3		1				$n_3=19$

95%

Mens 82% av De salgsvillige og Tvilerne synes vanlige folks eiendomsrett har ingen eller nesten ingen beskyttelse i loven, er andelen av de som mener dette av De aktive motstanderne 95%.

4.5.3. Oppsummering om politisk interesse, forhold til politiske avgjørelser, synspunkter på ekspropriasjonssaken og rettsbeskyttelse

Omtrent 40% av alle de intervjuede har i dag endret sin grad av politisk interesse siden de bodde på Mongstad. Langt de fleste av disse er mindre interessert enn før fordi de er blitt skuffet eller opplever at det ikke er noen vits - det nytter ikke. Endringen i grad av politisk interesse er svært liten hos De salgsvillige og Tvilerne mens hele 79% av De aktive motstanderne har en annen grad av politisk interesse enn de hadde før -- de fleste er mindre interessert.

Mange av De salgsvillige og Tvilerne unnlater å svare på spørsmål om politikk, men av de som besvarer synes de fleste at deres syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir delvis ivaretatt, at kommunepolitikere, fylkespolitikere, Stortingets representanter og industriens og forretningslivets representanter er delvis enige med dem m.h.t. hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn og at det ville være delvis alvorlig om det skulle bli avstand mellom deres egne synspunkter på hva som er viktig for samfunnet og de nevnte parters synspunkter.

Hvorfor så stor andel av De salgsvillige og Tvilerne unnlater å svare på disse spørsmålene er et åpent spørsmål, men mye tyder på at dette er et tabu-emne.

De aktive motstanderne synes ikke at deres synspunkter på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene (eller at de blir svært lite ivaretatt). De mener at kommunepolitikere, fylkespolitikere, Storting, industriens og forretningslivets representanter ikke er enige med dem eller veldig lite enige med dem m.h.t. hva som er viktig å ta hensyn til i samfunnet vårt. Denne avstanden i synspunkter opplever De aktive motstanderne i hovedsak som alvorlig.

Majoriteten av alle informantene, uansett gruppe, mener at man bør motarbeide politiske avgjørelser som får konsekvenser for dem selv eller deres miljø og som er i strid med hva de synes er viktig her i livet. Betyr dette at De salgsvillige og Tvilerne synes de skulle ha motarbeidet inngrepet på Mongstad eller at de ikke opplevde dette inngrepet å være i strid med det de synes er viktig? Hva med de av De aktive motstanderne som synes det er best å godta slike avgjørelser -- mener de dette ut fra erfaringer de har gjort seg etter konflikten om Mongstads innmark? Disse spørsmålene skommer vi tilbake til i senere avsnitt.

Nesten alle informanter legger hovedansvaret for inngrepet i Mongstads innmark på kommunen og de mener også at det er kommunen som burde ha forsvart deres interesser i ekspropriasjonssaken. At Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken fordi motparten var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett, er den faktor de aller fleste har vurdert som viktigst når det gjaldt utfallet av rettsaken. At Mongstadfolk var uforberedt på de problemene de kom opp i, betraktes også som viktig. Nesten alle informanter både blant De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne mener at vanlige folks eiendomsrett har ingen eller svært liten beskyttelse i loven. Når vi vet at Mongstadbefolkningen ikke synes at loven beskytter dem, og at så mange av dem heller ikke føler at deres syn på hva som er viktig å ta hensyn til i samfunnet vårt, blir ivaretatt, må man spørre seg hva slags rettigheter disse menneskene i det hele tatt føler at demokratiet gir dem?

4.6. Om trivsel

I denne delen skal vi ta for oss karakteristikker Mongstadfolk gir av hvordan de synes de hadde det på Mongstad før planene om industri på innmarka kom, hvordan de synes de hadde det i tiden fra planene ble kjent og fram til flyttingen (konflikttiden, og hvordan de synes de har hatt det fra de flyttet og fram til tidspunktet for intervjuet (omstillingstiden). Deretter skal vi ta for oss de intervjuedes totale vurdering av sin trivsel i dag sammenlignet med sin trivsel på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom. Hvor viktige har forskjellige faktorer vært for de enkeltes vurdering av sin nåværende trivsel? Som en avslutning på denne delen blir Mongstad-befolkningens syn på hvordan de tror framtiden deres vil bli, presentert og kommentert.

4.6.1. Karakteristikker av tiden før planene, av konflikttiden og av omstillingstiden.

På spørsmålet:

Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?

gir så og si alle informanter kun positive karakteristikker. 10%

av informantene legger til et forbehold: trivdes bra, men -----. Her er eksempler på hvordan de 10% som tar forbehold uttrykker seg:

"Bra, men hardt med gårdsarbeid"

"Trivdes bra med jorda, men det var et press med kårmannen"

"Hadde det bra forsåvidt, men usikkert med arbeid. Fin ferieplass"

"Hadde det bra, men lurte på hvordan det ville bli i framtida"

Men hele 90% av de intervjuede gir altså positive karakteristikker uten forbehold. Her er noen eksempler:

"Trivdes godt. Hadde det bra"

"Veldig bra, vi trivdes godt"

"Rolig, veldig bra. Ikke noe travelhet eller oppjag"

"Kjempefint"

"Harmoni"

"Herlig, rolig, fred og fordragelighet"

"Fredelig og godt"

"Hadde det alle tiders, stortrivdes og koste meg. Rene idyllen"

"Veldig koselig og kjekt før. Følte meg trygg og fortrolig med alt"

(Alle svar på dette spørsmålet er gjengitt i appendix side 313).

De 10% av de intervjuede som legger et forbehold til sine ellers positive karakteristikker av tiden før industriplanene ble kjent, hører alle til blant De salgsvillige og Tvilerne. De utgjør 18% av disse to gruppene. De aktive motstanderne gir alle sammen positive karakteristikker av hvordan de hadde det i denne tiden.

Men hva med konflikt-tiden? De intervjuede fikk dette spørsmålet:

Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen vært?

Bortsett fra 2 personer som svarer: "Ikke så værst" og "Litt vemodig, men lysere m.h.t. arbeidsmulighetene", gir alle informantene klart negative karakteristikker av denne perioden. Her er noen eksempler:

"Grusom. Vi var knyttet til heimen vår og ønsket ikke å flytte, men det værste var å bli stemplet som forræder"

"En løye tid. Folk ble uvenner på kniven"

"Den var hard. Skummel"

"Hard påkjenning. Vil helst glemme det"

"Hektisk, mye kav, vanskelig til sine tider"

"Det var krig"

"Gikk i spenning hver dag om når du måtte flytte. Det gikk på nervene løs"

"Et mareritt, ble sint, vanskelig å omgåes, søvnløs"

"Gnissinger, blodet kom i kok, fikk anonyme trusselbrev"

"Alt var så vanskelig, mye fiendskap mellom folk"

"Alt var usikkert. Vi bare eksisterte, kunne ikke legge planer for noe"

(Alle svar på dette spørsmålet er gjengitt i appendix side 315).

Bort sett fra at de to personene som karakteriserer konflikttiden som "Ikke så værst"og "Litt vemodig, men ....." hører til blant De salgsvillige og Tvilerne, skiller ikke gruppene seg særlig fra hverandre m.h.t. sine oppfatninger av hvordan det var i tiden fra planene ble kjent og fram til flyttingen.

Alle synes å være enige om at dette var en hard tid med store påkjenninger. (Hva slags påkjenning det dreide seg om er beskrevet under Del I, Konflikten om Mongstads innmark).

Hvordan har så tiden fra flyttingen og fram til tidspunktet for intervjuet fortonet seg? Denne perioden strekker seg over ca. to år. Intervjuene ble foretatt sommerene 1974, og de fleste flyttet fra Mongstad i løpet av sommeren 1972.

Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?

Svarene på dette spørsmålet er varierende, men det synes å være en hovedtendens til at de salgsvillige og Tvilerne etterhvert har fått det bra ettersom de er kommet i orden i sin nye tilværelse, mens De aktive motstanderne stort sett fremdeles opplever tilværelsen som tung og vanskelig. Imidlertid er det visse unntak fra hovedtendensene i gruppene, og vi skal gi forskjellige typer eksempler på hvordan folk karakteriserer tiden fra flyttingen og fram til intervjuet. Fordi gruppene i sine hovedtendenser her skiller seg fra hverandre, blir svarene delt opp på De salgsvillige og Tvilerne versus De aktive motstanderne. (Alle svarene er gjengitt i appendix side 317).

Her er først eksempler på hvordan De salgsvillige og Tvilerne karakteriserer tiden etter flyttingen:

"Syntes først vi kom til et tomt skall, men nå er der bra"

"Nå har jeg fred og ro, og har forsonet meg med det"

"Den har vært tung. Har grublet over om de egentlig var gode venner de som i alle år har sittet ved kjøkkenbordet vårt og nå har vendt oss ryggen"

"Det har vært OK etter at vi kom i orden"

"Første året var hardt, men nå er det bra"

"Det kom seg litt etterhvert. Har det ganske bra nå"

"Har det ganske bra, men litt for mye arbeid"

"Mye mas nå og"

"Har fått det fint nå"

(Se også appendix side 317). Her er noen eksempler på hvordan De aktive motstanderne karakteriserer tiden etter flyttingen:

"Tar en dag av gangen, vil helst vekk fra Kolås"

"Nei, jeg mistrives, må ta en dag av gangen"

"Arbeidet var den beste medisinen, men anlegget var ikke noe for meg. Nå driver jeg litt hjemmearbeid (håndverk), og det trives jeg med"

"Det har gått dag for dag, men den ene dagen er lik den andre"

"Nei, det er vondt hver dag. Kan ikke starte på nytt i min alder"

"Hardt til å begynne med. Det begynner å bli bedre"

"Ikke så værst"

"Går bare og venter, mye usikkerhet"

"Fremdeles veldig hardt. All usikkerheten -- vet ikke noe om fremtiden, må ut om et år av leiligheten. Har ikke penger til å kjøpe egen leilighet"

(Se også appendix side 318).

Det er langt mellom lyspunktene i denne gruppen selv om noen få gir uttrykk for at det er blitt noe bedre etter hvert.

4.6.2. Mongstadbygdingenes totale vurdering av sin trivsel nå sammenlignet med sin trivsel på Mongstad slik bygda var før planene om industri på innmarka kom . I det foregående har vi presentert og kommentert endringene både i boligsituasjon, arbeidssituasjon, sosialt miljø, mer "private forhold" som helse og familiesituasjon og slike forhold som grad av politisk interesse og synspunkter på rettsbeskyttelse. Alle disse forhold er trolig viktige for folks trivsel, men ulike faktorer kan ha ulik betydning for de enkelte informantene. Det er derfor naturlig å be informantene om selv å gi en totalvurdering av sin trivsel før og nå. Vil vi i en slik totalvurdering finne et parallelt mønster til det vi fant for de enkeltes forhold isolert?

Vi skal først se hvordan alle informantene samlet fordeler sine vurderinger

TABELL 65)

Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
NÅ	4	10	2	3	7	21		N=47
PÅ MONGSTAD					3	25	19	N=47

$p<0.001$

To personer trivdes bedre enn før, 17 trives like godt som før, mens i alt 28 personer (60% av alle informanter) trives dårligere nå enn de gjorde tidligere.

Det er altså en markert forskjell i hvordan folk vurderer sin trivsel totalt sett i dag sammenlignet med hvordan de mener de trivdes på Mongstad slik bygda var før planene om industri på innmarka kom. Tendensen til at de i dag trives dårligere, er sterk, og det er mindre enn 1 promilles sjanse for at dette funnet er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=6,313. Antall frihetsgrader=N-1=47-1=46, $p<0,001$)..

Vi har tidligere funnet at De salgsvillige og Tvilerne vurderer en del forhold annerledes enn De aktive motstanderne. Hvordan vil mønsteret for de totale vurderingene av trivsel være når vi deler informantenes svar i forhold til gruppene?

Vi skal først se på De salgsvillige og Tvilernes fordelinger

TABELL 66)

Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne — NÅ		1			7	20		$n_1 + n_2 = 28$
PÅ MONGSTAD					2	20	6	$n_1 + n_2 = 28$

$p<0.02$

Av disse er det to personer som trives bedre nå enn på Mongstad, 16 personer (57%) som har samme grad av trivsel, mens lo personer (36% av De salgsvillige og Tvilerne) trives dårligere nå enn slik de hadde det på Mongstad før planene om industri på innmarka kom. Her ser vi at tendensen fra totalmaterialet holder seg. Men tendensen til dårligere trivsel i dag er ikke så sterk som for alle informanter sett under ett. Tendensen til at De salgsvillige og Tvilerne i dag trives dårligere gir seg utslag i noe mindre grad av trivsel nå enn før. Det er 2%sjanse for at dette funnet er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=2,648,antall frihetsgrader=N-1,her $(n_1+n_2)-1=27$, $p<0.02$).

Men for De aktive motstanderne er situasjonen en helt annen.

TABELL 67)

Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?

Gruppe 3) De aktive motstanderne	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
NÅ	4	9	2	3		1		$n_3=19$
PÅ MONGSTAD					1	5	13	$n_3=19$

$p<0.001$

I denne gruppen er det kun en person som totalt sett trives like godt som før, mens de andre 18 (dvs. 95% av De aktive motstanderne) trives dårligere, tildels svært mye dårligere i dag enn de gjorde på Mongstad før planene om industri på innmarka kom.

Tendensen til dårligere trivsel er så sterk at den overgår alle tendenser for enkeltforhold (N.B. t=12,455). Det er mye, mye mindre enn 1 promilles sjanse for at dette funnet er tilfeldig. (t-test for avhengige mål, t=12,455,antall frihetsgrader=N-1,her $n_3-1=18$,$p<0,001$).

Vi skal også for den totale vurdering av trivsel se om gruppene skilte seg vesentlig fra hverandre i sin vurdering av trivselen på Mongstad. Er det noen forskjell mellom gruppene i utgangspunktet? (For sammenligning taes de samme forbehold som nevnt under bolig, side99).

TABELL 68)

Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) og Gruppe 2)					2	20	6	$n_1+n_2=28$
Gruppe 3)					1	5	13	$n_3=19$

$p<0,01$

Det er en svak tendens til at mens De salgsvillige og Tvilerne stort sett sier de var fornøyd på Mongstad, sier De aktive motstanderne stort sett at de var svært fornøyd. Forskjellen mellom gruppene er ikke så stor, og det er 1% sjanse for at forskjellen er tilfeldig (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=2,98, antall frihetsgrader= $(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+3]-2=45$, $p<0.01$).

Hvordan ser forskjellen mellom De salgsvillige og Tvilerne contra De aktive motstanderne ut i dag?

TABELL 69)

Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå?

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Gruppe 1) og Gruppe 2)		1			7	20		$n_1+n_2=28$
Gruppe 3	4	9	2	3		1		$n_3=19$

$p<0,001$

Forskjellen mellom De salgsvillige og Tvilernes trivsel i dag contra De aktive motstandernes trivsel, er svært stor. Det er mindre enn 1 promilles sjanse for at denne forskjellen mellom gruppene er tilfeldig (t-test for forskjell mellom to uavhengige gjennomsnitt, t=10,310, antall frihetsgrader=$(n_1+n_2)-2$, her $[(n_1+n_2)+n_3]-2=45$, $p<0,001$).

Den store forskjellen mellom gruppenes trivsel i dag kan altså ikke forklares på grunnlag av opprinnelig forskjellige vurderinger i trivsel. Den må altså forklares ut fra at gruppene befinner seg enten i forskjelligartede situasjoner eller at de har forskjelligartede opplevelser av den endringen de har vært gjennom.

Men la oss vende et øyeblikk tilbake til De salgsvillige og Tvilerne. Hvordan kan det ha seg at de totalt sett viser en svak tendens til dårligere trivsel når de tar alle forhold med i betraktning, mens de faktisk viser en svak tendens til å trives bedre med sin bolig i dag, en svak tendens til å være mer fornøyd med sitt næringsgrunnlag i dag og ikke synes det er noen forskjell i sitt sosiale miljø? Hvis vi ser på disse faktorene, burde jo De salgsvillige og Tvilerne heller vise en svak tendens til høyere trivsel i dag enn det motsatte. Kan opplevelsen av selve inngrepets berettigelse her spille en rolle? Vi skal snart komme tilbake til dette spørsmålet.

For De aktive motstanderne er jo deres totalvurdering av sin trivsel i dag sammenlignet med slik de hadde det på Mongstad ikke forbausende. Vi har jo allerede sett at de viser en klar tendens til dårligere trivsel med boligforholdene, en like klar tendens til dårligere trivsel med næringsgrunnlaget sitt og en enda sterkere tendens til dårligere trivsel med sitt sosiale miljø, men utslaget i dårligere trivsel totalt sett er så sterkt at det ikke alene kan forklares ut fra de nevnte enkeltforhold!

4.6.3. Hva har spilt rolle for Mongstadfolks totalvurdering av sin situasjon i dag? Vi skal prøve å danne oss et bilde av hvordan Mongstadbygdingene vurderer forskjellige forholds viktighet for hvordan de i dag ser på sin situasjon. Da de intervjuede ble bedt om å vurdere dette, fikk de utlevert en tabell (se tabell 70). For at vi skal få et bedre inntrykk av vekten de enkelte forhold tillegges, gjengis her andelen av de som har svart i de enkelte rubrikker i prosent. De absolutte tall er gjengitt i appendix side 220.

TABELL 70)

Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	Totalt
a) Selve forandringen i boligsituasjonen				38.3	25.5	36.2		100%
b) Selve forandringen i arbeidssituasjonen				46.8	27.7	25.5		100%
c) Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)	2.1			36.2	19.1	27.7	14.9	100%
d) Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)				14.9	10.6	17	57.4	100%
e) Andre ting, hvilke? *)						4.3	8.5	12.8% (87.2% ubesvart)

(Svarfrekvensene er angitt i %)

Andre ting:

*) De som har svart "viktig er to personer. En sier: "Følte meg ikke hjemme på Mongstad", den andre: "Fikk tid til å omnå meg". De som har svart "svært viktig" er skuffet over medmennesker og all løgnen.

På grunnlag av denne tabellen kan vi se at hele 57,4% av alle informantene mener at måten forandringen i deres liv kom i stand på (saksbehandlingen) har vært svært viktig for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet.

Hvis vi slår sammen kategoriene "Litt viktig", "Viktig" og "Svært viktig", finner vi at 61,7% av alle informantene mener at endringen i boligsituasjonen er viktig. 53,2% mener at endringen i arbeidssituasjonen er viktig. 61,7% mener at selve forandringen i forholdet til andre mennesker (sosialt miljø) er viktig (en del av disse svarer svært viktig), mens hele 85% av alle informantene vurderer måten forandringen kom i stand på som viktig for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet.

At selve ekspropriasjonssaken og konflikten omkring Mongstads innmark har hatt en vesentlig betydning for folks totale vurdering av sin trivsel i dag, skulle på grunnlag av overnevnte funn være hevet over enhver tvil.

Vi skal se om gruppene skiller seg fra hverandre i sine svar på denne tabellen. (Se appendix side 242, 264 og 286 for absolutte tall).

TABELL 71)

Gruppe 1) De salgsvillige og Gruppe 2) Tvilerne

Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	Totalt
a) Selve forandringen i boligsituasjonen				42.9	25	32.1		100%
b) Selve forandringen i arbeidssituasjonen				53.6	25	21.4		100%
c) Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)				57.1	17.9	25		100%
d) Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)				25	17.9	28.6	28.6	100%
e) Andre ting, hvilke? *)						7	3.6	10.6% (89.4% ubesvart)

(Svarfrekvensen er angitt i %)

*) Andre ting:

Under "Viktig" er det to personer: en svarer: "Følte meg ikke hjemme på Mongstad, og den andre: "Fikk tid til å områ meg".
Under "Svært viktig" sier en person: "Å forlate hjemmet sitt og oppleve alt det vonde mellom mennesker."

Igjen ser vi at måten forandringen kom i stand på vurderes som svært viktig sammenlignet med de andre forhold. 28,6% av De salgsvillige og Tvilerne mener saksbehandlingen er svært viktig for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet.
Hvis vi også her slår sammen kategoriene "Litt viktig", "Viktig" og "Svært viktig" finner vi at 57,1% av De salgsvillige og Tvilerne synes endringene i boligsituasjonen er viktig for hvordan de i dag opplever flyttingen. 46,4% mener at endringen i arbeidssituasjonen har vært viktig. 42,9% mener at endringen i sosialt miljø har vært viktig, mens hele 75,1% av De salgsvillige og Tvilerne mener at saksbehandlingen

har vært viktig for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet.

På grunnlag av dette funnet om betydningen av saksbehandlingen, og fordi vi også vet at svært mange av De salgsvillige og Tvilerne mente de tapte ekspropriasjonssaken fordi motparten var sterkere, men ikke fordi de hadde rett, er det ikke forbausende at De salgsvillige og Tvilerne i sin totalvurdering av trivsel, synes de trives litt dårligere i dag enn på Mongstad -- til tross for at de er litt mer fornøyd i dag både med sin boligsituasjon og sin arbeidssituasjon sammenlignet med slik de hadde det på Mongstad.

Fordelingene for hvordan De aktive motstanderne svarer på denne tabellen ser slik ut:

TABELL 72)
Gruppe 3) De aktive motstanderne

Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	Totalt
a) Selve forandringen i boligsituasjonen				31.6	26.3	42.1		100%
b) Selve forandringen i arbeidssituasjonen				36.8	31.6	31.6		100%
c) Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)	5.3			5.3	21.1	31.6	36.8	100%
d) Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)							100	100%
e) Andre ting, hvilke? *)							15.8%	15.8% (84.2%ubesvart)

(Svarfrekvensene er angitt i %)

*) Andre ting:
Løgnen, skuffelsen over medmennesker

Den iøyenfallende forskjellen i svarfordelinger mellom De aktive motstanderne og de andre er her at mens ingen av de andre opplevde forandringen i forholdet til andre mennesker som svært viktig, mener 36,8% av De aktive motstanderne at dette er svært viktig for hvordan de

i dag opplever flyttingen. Det er i og for seg ikke forbuasende på grunnlag av tidligere funn som viste at De salgsvillige og Tvilerne ikke opplevde noen forskjell i det sosiale miljøet, mens De aktive motstanderne opplevde en klar forverring av sitt sosiale miljø. Den neste iøyenfallende forskjellen mellom gruppene er at hele 100% av De aktive motstanderne mener måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen) er svært viktig for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet, mens 57,4% av de andre gruppene opplever dette som svært viktig.

Mange informanter mener altså at dette forholdet er svært viktig, men det er enda fler som mener dette blant De aktive motstanderne enn blant de andre.

Slår vi også for De aktive motstanderne sammen kategoriene "Litt viktig", "Viktig" og "Svært viktig", finner vi at 68,4% av De aktive motstanderne synes endringen i boligsituasjon har vært viktig for vurderingen av flyttingen, (mot 57,1% i de andre gruppene). 63,2% av De aktive motstanderne synes endringen i arbeidssituasjon har vært viktig for denne vurderingen (mot 46,4% av de andre gruppene). Hele 89,5% av De aktive motstanderne mener at endringen i det sosiale miljøet har vært viktig (mot 42,9% av de andre gruppene) og som tidligere nevnt synes 100% av De aktive motstanderne at måten endringen kom i stand på er viktig (=svært viktig), mens 75,1% av de andre gruppene synes dette er viktig for deres opplevelse av det å ha flyttet.

Vi ser at jevnt over vurderer forholdsvis mange flere av De aktive motstanderne alle faktorene som viktige enn andelen av de som gjør dette i de andre gruppene. Eller med andre ord, det er forholdsvis mange flere som svarer i de forskjellige "viktig"-kategoriene blant De aktive motstanderne enn blant de andre gruppene.

Når hele 100% av De aktive motstanderne vurderer måten forandringen kom i stand på som vært viktig for hvordan de opplever det å ha flyttet, og når vi også kjenner De aktive motstandernes negative syn på ekspropriasjonssaken, er ikke det overveldende utslaget i dårligere trivsel i dag (sammenlignet med slik de trivdes på Mongstad) forbausende. De aktive motstanderne opplever en forverring på alle de områdene vi

vi har undersøkt. Denne forverringen blir ytterligere forsterket av, eller forårsaket av, De aktive motstandernes opplevelse av den manglende berettigelsen for inngrepet i Mongstads innmark.

4.6.4. Mongstadbefolkningens syn på framtiden. Med hensyn til framtiden, tror De salgsvillige og Tvilerne hovedsakelig at de vil få det bra, mens De aktive motstanderne er mer forsiktige i sine uttalelser -- noen av dem uttrykker håp om bedring mens andre er pessimistiske. Her er noen eksempler på hvordan De salgsvillige og Tvilerne svarer -- og dernest hvordan De aktive motstanderne svarer på spørsmålet:

Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?

(Alle svar på dette spørsmålet er gjengitt i appendix side 322).

De salgsvillige og Tvilerne uttaler f.eks.:

"Tror det blir godt. Har fast arbeid så lenge livet varer. Det er det viktigste"

"Ingen mørke utsikter foreløpig"

"Regner med at det blir bra. Tror vi får fred for industrien her"

"Kommer til å få det godt, her på mine gamle dager. Regner med å få fred nå, har gode venner omkring"

"Håper det blir bedre når vi får vårt eget igjen. Men det blir aldri som før. Vi kan aldri komme tilbake til Mongstad igjen, og det er vondt å vite. Vi kan ikke glemme alt selv om vi vil"

"Tror det blir bra. Fast jobb, god bolig, gode venner i nærheten"

"Mener det blir bra p.g.a. sikker arbeidsplass"

"Håper det blir bra. Er no litt redd for at Lervågen går"

De aktive motstanderne svarer noe annerledes. Her er noen eksempler:

"Vi ser ikke så lyst på det. Håper vi kan klare å kjøpe et nedlagt bruk, så vi kan klare å komme oss vekk herfra, men det blir hardt økonomisk. Her har vi det så mye dyrere både med mat og bolig. Vanskelig å spare noe"

"Bare vi får et skikkelig sted å bo så håper jeg det blir bra"

"Er redd for at dette kan utvide seg slik at vi må flytte en gang til"

"Tror vi får det bra. Kommer det noen skyt vi! Er redd for utvidelser"

"Det er hardt for gamle folk å omstille seg. Vi prøver å glemme, men det er der hele tiden. Vi er så skuffet over mennesker"

"Vet ikke, håper på å ta en tur vekk av og til"

"Føler meg usikker, vanskelig å si. Alle motstanderne er blitt stygt behandlet"

"Det er ikke godt å vite. Vi vet ingenting lenger"

"Usikkert. Vet ingenting om hvor og når vi kan etablere oss på nytt"

"Usikkert. Er redd for framtida. Har ingen trygghet lenger. Vet ikke hvor jeg skal bo og om jeg får hjelp hvis jeg blir liggende hjelpeløs" (Uføretrygdet).

Framtiden fortoner seg for De aktive motstanderne stort sett nokså usikker. Dette kan man forstå på grunnlag av deres dårlige trivsel i dag. De salgsvillige og Tvilerne derimot uttrykker i langt større grad tro på at framtiden vil bli bra, og på grunnlag av deres vurderinger av sin situasjon i dag er heller ikke dette forbausende. Å ha god tro på framtiden, kan også indikere at De salgsvillige og Tvilerne opplever at de nå er ferdig med eller gjerne vil være ferdige med, en ubehagelig epoke av sitt liv -- mens De aktive motstanderne fremdeles befinner seg i en vanskelig periode og heller ikke vet når eller om de kommer ut av den.

4.6.5. Kan tiden lege alle sår? Om hva Mongstadfolk føler når de ser igjen bygda si.

Hva føler du når du ser Mongstad igjen?

Et slikt spørsmål kan gi oss svar på i hvilken grad såret fra fortiden er grodd eller om gjensynet med den gamle bygda vil rippe opp i fremdeles åpne sår.

Vi vet at mange av De salgsvillige og Tvilerne i dag har sitt arbeid hos Rafinor på Mongstad. Disse må vel i alle fall kunne takle det daglige møte med fortiden på en eller annen måte. La oss se hvordan de svarer på overnevnte spørsmål.
(Alle svarene er gjengitt i appendix side 319).

Her er noen eksempler på De salgsvillige og Tvilernes svar:

"Har vendt meg til det siden jeg er der til daglig. Huset vårt er kontorer, det er no litt rart"

"Jeg vil helst ikke se Mongstad. Det er sårt, men jeg prøver å se på det som et fremmed sted"

"Føler ikke noe ubehag. Nå er det gått over i noe stort som fortsetter i historien"

"Man griner inni seg"

"Det liker jeg ikke. Blir i begravelsesstemning"

"Artig å sjå hvordan det utvikler seg"

"Til å begynne med var det veldig vondt, men nå er det jo ikke mer igjen av det gamle"

"Prøver å se på det som en fremmed plass"
"Synes det er grusomt. Nå er det steinørken her"

"Til å begynne med var det hardt, men nå har jeg akseptert det. Kjenner meg ikkje att. Alt er berre stein og betong"

(Se også appendix side 319).

Noen få av De salgsvillige og Tvilerne synes det er fint å se hvordan Mongstad utvikler seg, mens andre synes det er sårt og tungt. Langt de

fleste ser imidlertid ut til å akseptere det nye Mongstad ved å se på det som et fremmed sted -- et sted som ikke har noen tilknytning til deres gamle bygdesamfunn.

Hva føler De aktive motstanderne når de ser Mongstad igjen? Her er noen eksempler på hvordan de svarer:

> "Nei, det er skrekkelig"
>
> "Orker ikke å dra dit. Trist og vondt"
>
> "Har ikke vært på Mongstad siden jeg flyttet og ikke vil jeg dit heller"
>
> "Blir på gråten når jeg ser det igjen. Det er så sårt, så sårt. Huset vårt står på Mongstad ennå. Vi fikk ikke lov å bo der fordi vi hadde små barn, men de som bor der nå (Rafinorfolk) har små barn"
>
> "Opprivende,sårt, blir på gråten"
>
> "Føler at jeg aldri har vært der, alt er vekk, akkurat som vi ikke har hørt til der"
>
> "Til å begynne med gikk det voldsomt inn på meg. Værst med at naturen er ødelagt. Vandalisme"
>
> "Unngår helst å dra dit. Grusomt. Ubeskrivelig å se alt ødelagt. Minte meg om krig. Noe så fært vil jeg aldri oppleve igjen"

(Se også appendix side 320).

Et par informanter uttrykker at møtet med Mongstad er blitt noe lettere etter hvert, men nesten alle De aktive motstanderne har sterke negative opplevelser ved å se igjen sin gamle bygd. Vi vet fra før at ingen av De aktive motstanderne har arbeid hos Rafinor på Mongstad i dag (se side 272), og vi vet at de i sterk grad opplevet at inngrepet i Mongstads innmark ikke var berettiget (se side 304). De aktive motstanderne trivdes svært godt på Mongstad, og det er sårt å møte igjen det stedet de så sterkt føler fremdeles skulle ha tilhørt dem.

4.6.6. Oppsummering om trivsel

Mongstadbefolkningen gir svært positive karakteristikker av hvordan de hadde det før planene om industri på Mongstad kom. Konflikttiden blir karakterisert som hard og vanskelig, mens gruppene skiller seg fra hverandre i sinekarakteristikker av hvordan tiden fra flyttingen og fram til tidspunktet for intervjuet har vært. Hovedtendensene i gruppene viser at De salgsvillige og Tvilerne stort sett synes de har fått det bra etterhvert som de har kommet i orden i sin nye tilværelse, mens De aktive motstanderne hovedsakelig fremdeles opplever tilværelsen som tung og vanskelig. Det er imidlertid visse unntak fra hovedtendensene i gruppene når det gjelder disse karakteristikkene.

I en total vurdering av sin trivsel i dag sammenlignet med slik de trivdes på Mongstad viser Mongstadbefolkningen sett i sin helhet, en markert mindre trivsel i dag enn før. 60% av alle informanter trives dårligere enn før når de tar alle forhold med i betraktning. Funnet er statistisk signifikant. Det er mindre enn 1 promilles sjanse for at tendensen til dårligere trivsel er tilfeldig. Splitter vi svarene opp på grupper, finner vi at De salgsvillige og Tvilerne bare viser en svak tendens til dårligere trivsel, men dette er en motsatt tendens til den vi har funnet for enkelte forhold isolert sett. De salgsvillige og Tvilerne har jo tidligere vist en svak tendens til høyere trivsel både med boligsituasjonen sin og arbeidssituasjonen sin i dag, og de opplever ingen vesentlig forskjell i det sosiale miljøet. På grunnlag av disse tidligere funnene skulle man forvente en svak tendens til høyere trivsel blant De salgsvillige og Tvilerne. Det som imidlertid ser ut til å være utslagsgivende for den endrede tendens i totalvurderingen av trivsel, er at de vurderer måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen) som enda viktigere enn endringene i de andre nevnte forhold, for hvordan de i dag opplever det å ha flyttet.

Hos De aktive motstanderne er tendensen til dårligere trivsel når de tar alle forhold med i betraktning, så sterk at funnet overgår alle tidligere funn i styrke. Forskjellen mellom slik De aktive motstanderne trivdes på Mongstad og slik de trives i dag er iøyenfallende, og det er mye mindre enn 1 promilles sjanse for at denne forskjellen er tilfeldig. Vi har tidligere sett at de trives dårligere enn før bådemed boligsituasjon, arbeidssituasjon og sosialt miljø, men denne nedgang i trivsel

med de enkelte forhold, kan ikke alene forklare den enorme forskjellen i totalvurderingene av trivsel på Mongstad sammenlignet med i dag. Forklaringen på den sterke tendensen finner vi i at 100% av De aktive motstanderne vurderer måten forandringen kom i stand på som svært viktig for deres opplevelse av det å ha flyttet. Saksbehandlingen blir altså vurdert enda viktigere enn de andre nevnte forhold som imidlertid også er viktige, og når vi kjenner De aktive motstandernes sterke negative syn på ekspropriasjonssaken kan dette forklare De aktive motstandernes markert dårligere trivsel i dag. Opplevelsen av saksbehandlingen kan enten ha forsterket en ellers sterk tendens til dårligere trivsel med mange forhold, eller den kan ha forårsaket denne dårlige trivselen hos De aktive motstanderne.

I sitt syn på framtiden gir De salgsvillige og Tvilerne hovedsakelig uttrykk for at de tror de får det bra, mens De aktive motstanderne er langt mer usikre og tildels pessimistiske.

Med hensyn til hvordan det nå føles å se igjen Mongstad, ser det ut til at flertallet av De salgsvillige og Tvilerne takler dette ved å se på Mongstad nå som et fremmed sted som ikke har noen tilknytning til deres tidligere hjembygd. De aktive motstanderne derimot synes nesten alle at det er svært sårt og prøver å unngå slike gjensyn.

KAPITEL 5.

Oppsummering av hovedfunnene i undersøkelsen med konklusjon

Del I av denne undersøkelsen er en beskrivelse av konflikten omkring Mongstads innmark. De datakilder jeg hovedsakelig har nyttet til denne delen, er arkivdata -- både offentlige og halvoffentlige dokumenter, aviser og tidligere intervjuer. Til en viss grad har jeg også benyttet meg av opplysninger som kom fram i min intervju-undersøkelse, en oppfølging av den tidligere Mongstadbefolkning to år etter at de hadde flyttet fra sin hjembygd.

Beskrivelsen av konflikten om Mongstads innmark er gjort med støtte i konfliktteori.

Bakgrunnen for konflikten er at kommunen Lindås og fylket Nordhordaland trenger arbeidsplasser til distriktet. Norsk Hydro er interessert i tomter for å realisere et større industriprosjekt og inngår et samarbeid med de lokale politikerne. Distriktet som helhet trenger arbeids-plassene, men planene for industriutbyggingen inkluderer innmarka på Mongstad, og dette er noe Mongstadbefolkningen var helt uforberedt på. Tidligere hadde de solgt store utmarksområder til kommunen for industri-utbygging. Konflikten om berettigelsen for inngrepet i Mongstads innmark førte til at Mongstadbefolkningen ble splittet. Noen gikk tidlig med på å selge (De salgsvillige), mange tvilte på at det ville nytte å protestere og forholdt seg passive og avventende (Tvilerne), mens en del aktivt arbeidet for å få endret planene om bruk av innmarka til industri (De aktive motstanderne). Mongstadbefolkningen hadde lite å stille opp med overfor kommunen/fylket og Norsk Hydro, og utfallet av konflikten var at bygda ble ekspropriert, og befolkningen måtte flytte. På grunnlag av konfliktanalysen har jeg dannet meg en hypotese om at de enkelte Mongstadbygdingene har forskjelligartede opplevelser av berettigelsen for inngrepet. Disse opplevelsene gir seg utslag i hvordan folk faktisk forholdt seg (deres adferd) i konfliktperioden,

og jeg forventer at disse forskjellige opplevelsene av inngrepets berettigelse også vil få konsekvenser for Mongstadbygdingenes framtidige trivsel. De faktiske endringene de enkelte får i sitt liv, vil naturligvis også være avgjørende for den framtidige trivsel.

Genrelt kan hypotesen om Mongstadbygingenes framtidige trivsel formuleres slik:

Truslen om og oppløsningen av et nærmiljø får forskjelligartede konsekvenser for den framtidige trivsel til de enkelte nærmiljømedlemmene avhengig av:

a) *opplevelsen av berettigelsen for oppløsningen av nærmiljøet -- (i hvilken grad oppleves oppløsningen som nødvendig og/eller riktig?)*

b) *hvilke alternativer man har for framtiden -- (i hvilken grad er nærmiljøet erstattelig for de enkelte medlemmene?).*

Skjematisk kan vi tenke oss dimensjonene slik:

Oppløsningen av nærmiljøet har:

ingen berettigelse ⟶ *full berettigelse*

Nærmiljøet er:

ikke erstattelig ⟶ *fullt erstattelig*

Den framtidige trivsel vil være avhengig av hvor de enkelte vil plassere seg på disse dimensjonene. Jo nærmere minimalen (ingen berettigelse, ikke erstattelig) jo dårligere trivsel -- jo nærmere maksimalen (full berettigelse, fullt erstattelig) jo bedre trivsel.

På grunnlag av opplysninger om at De salgsvillige og Tvilerne hovedsakelig fikk større økonomisk erstatning for sine rettigheter på Mongstad enn hva De aktive motstanderne gjorde, er det rimelig å anta at de førstnevnte har større mulighet til å erstatte sine rent materielle vilkår enn hva De aktive motstanderne har. Jeg vil derfor forvente at De salgsvillige og Tvilerne i hovedsak vil plassere seg høyere på erstattelighetsdimensjonen enn hva De aktive motstanderne vil. I utgangspunktet for konflikten var det kun 4% av befolkningen som mente at bruk av Mongstads innmark til industri ville være riktig. 87% av befolkningen mente den gangen at inngrepet ville være galt, mens 9% ga andre typer svar. Siden har imidlertid andre typer svar steget. To år senere mente fremdeles bare 4% av befolkningen at inngrepet var riktig, men nå er det kun 51% som mener inngrepet var galt, mens andelen av de som gir andre svar er steget til 45% av befolkningen. De andre typer svar dreier seg hovedsakelig om at flyttingen ble nødvendig (her ikke nødvendigvis synonymt med riktig eller ønskelig). Det er De salgsvillige og Tvilerne som gir flere "andre svar". Alle De aktive motstanderne mener fremdeles at inngrepet i innmarka var en gal avgjørelse. På grunnlag av dette vil jeg forvente at De salgsvillige og Tvilerne vil plassere seg høyere på berettigelsesdimensjonen (dvs. oppleve større grad av berettigelse for inngrepet i Mongstads innmark) enn De aktive motstanderne vil.

Ser vi på disse dimensjonene samlet, vil derfor De salgsvillige og Tvilerne trolig komme ut med en høyere grad av trivsel enn De aktive motstanderne.

Hvordan opplever så Mongstadbefolkningen den endringen som finner sted i deres liv? Hvilke følger får dette for folks trivsel?

Del II av undersøkelsen er basert på intervjuer av den tidligere Mongstadbefolkningen to år etter at de hadde flyttet fra sin tidligere hjembygd. Jeg intervjuet i alt 47 av totalt 53 voksne, tidligere Mongstadbygdinger. (Voksen er definert som over 20 år). Av de 6 personene jeg ikke fikk intervjuet, falt to personer ut av undersøkelsen fordi de flyttet til Stavanger, en nektet å la seg intervjue, mens de andre tre mente det fikk holde at jeg intervjuet andre medlemmer

av deres familie. Intervjuene var sterkt strukturerte p.g.a. sakens kontroversielle karakter. Ved å legge så mye arbeid i intervjuets struktur, ville jeg sikre meg at alle divergerende synspunkter i sakens anledning skulle ha like gode muligheter til å komme fram. At jeg ved denne fremgangsmåten også vant informantenes tillit uansett synspunkter på konflikten om innmarka, fikk jeg klare beviser på. Hvert enkelt intervju var vanligvis av 1½ til flere timers varighet. Intervjuet dreiet seg både om konkrete endringer i informantenes liv i forbindelse med flyttingen og omstillingen til en ny tilværelse, og om informantenes vurdering av disse endringene. Hovedtemaene i intervjuet var endringer i boligsituasjon, i arbeidssituasjon og i sosialt miljø. I tillegg ble informantenes beretning om sin egen helsesituasjon, opplevelse av egen endring og eventuell endring i familiesituasjon tatt opp. Grad av politisk interesse og eventuell endring på dette punkt samt synspunkter på rettsbeskyttelse generelt og i ekspropriasjonssaken spesielt, ble også behandlet i intervjuet. Etter spørsmål innen de enkelte temaer eller emner ga de intervjuede en totalvurdering av sin trivsel i dag sammenlignet med sin trivsel på Mongstad.

Hypotesen om at De salgsvillige og Tvilerne ville komme ut av omstillingsperioden med en høyere grad av trivsel enn De aktive motstanderne er blitt bekreftet både for alle enkeltforhold sett isolert, og for informantenes totale vurdering av trivsel. Forskjellene mellom De salgsvillige og Tvilerne på den ene siden og De aktive motstanderne på den andre siden slik de vurderer sin trivsel både med enkelte forhold og totalt sett nå er statistisk signifikante på 0.001-nivå. Det vil si at det er mindre enn 1 promilles sjanse for at disse funnene er tilfeldige.

Ser vi på de enkelte forhold isolert og analyserer endringene som har funnet sted innen hver gruppe m.h.t. vurdering av trivselen før sammenlignet med trivselen nå, finner vi små forskjeller mellom før og nå hos De salgsvillige og Tvilerne, men store forskjeller mellom før og nå for De aktive motstanderne. (Alle de sistnevnte forskjeller er signifikante på 0.001-nivå).

Boligsituasjonen. Det er en svak tendens til at De salgsvillige og Tvilerne i dag er litt mer fornøyd med sin boligsituasjon enn de var før ($p<0.05$). Det er en sterk tendens til at De aktive motstanderne er mindre fornøyd med sin boligsituasjon i dag enn de var før ($p<0.001$). Det er en svak tendens til dårligere trivsel med boligsituasjonen når vi ser alle informantene under ett ($p<0.05$). Forskjellene i trivsel kan ikke alene forklares på grunnlag av forskjeller i den materielle boligstandard.

Arbeidssituasjonen. Det er en svak tendens til at De salgsvillige og Tvilerne i dag er litt mer fornøyd med sitt næringsgrunnlag enn de var før ($p<0,01$). Det er en sterk tendens til at De aktive motstanderne er mindre fornøyd med næringsgrunnlaget sitt nå enn de var på Mongstad ($p<0,001$). Ser vi alle informantene under ett er det en svak tendens til dårligere trivsel med næringsgrunnlaget i dag ($p<0,05$). Tendensen til dårligere trivsel blant De aktive motstanderne i dag sammenlignet med de andre gruppene, kan delvis henge sammen med at ingen av De aktive motstanderne har arbeid og fast inntekt fra Rafinor, og langt de fleste av De aktive motstanderne har heller ikke kunnet opprettholde sitt tidligere næringsmønster.

Det sosiale miljø. Det er ingen særlig forskjell i slik De salgsvillige og Tvilerne vurderer sitt sosiale miljø i dag sammenlignet med vurderingen av det sosiale miljøet på Mongstad ($p<0,50$). Men det er stor forskjell for De aktive motstanderne; disse trives langt dårligere med det sosiale miljøet de har i dag enn de gjorde med det de hadde på Mongstad ($p<0,001$). Tendensen er så sterk at den også slår ut i dårligere trivsel når vi ser alle informantene samlet ($p<0,001$). Forskjellen mellom gruppene kan her delvis forklares ved at mange av De salgsvillige og Tvilerne er flyttet inn i et miljø som er svært likt slik folk levde og forholdt seg til hverandre på Mongstad, mens mange av De aktive motstanderne er flyttet inn i et miljø som på mange måter skiller seg fra et tradisjonelt bygdemiljø.

"Personlige forhold". De salgsvillige og Tvilerne rapporterer langt flere helseproblemer i tiden fra planene ble kjent og fram til tidspunktet for intervjuet enn i tiden før planene om industri på innmarka kom. 7% av dem rapporterer helseproblemer før mot 43% etter planene.

De av dem som har helseproblemer etter planene har i gjennomsnitt 1,9 plager hver. For De aktive motstanderne har utslaget i helseproblemer vært ennå større enn hos de andre gruppene. 5% av De aktive motstanderne rapporterer helseproblemer før, mens hele 95% av denne gruppen rapporterer helseproblemer etter planene. De 95% av De aktive motstanderne med plager etter planene har i gjennomsnitt 4 helseproblemer her. Ser vi alle informantene under ett, rapporterer 6% av de intervjuede helseproblemer før, mens 64% rapporterer helseproblemer etter planene om industri på innmarka. Søvnløshet og "dårlige nerver" er de plager som blir hyppigst nevnt, og dette kan forklares på bakgrunn av den store belastning de enkelte har vært utsatt for i konflikttiden og tildels i omstillingstiden etter flyttingen.

18% av De salgsvillige og Tvilerne synes at de har forandret seg selv i tiden etter at planene om industri kom, mens 95% av De aktive motstanderne synes de har forandret seg. De vanligste beskrivelsene av hvordan, går ut på at de er skuffet, blitt bitre, sårbare, rastløse, utrygge.

Omtrent samme andel av gruppene sier de har hatt endringer i forholdet innen familien (46 og 47%), men mens endringene ikke ser ut til å ha noen klar sammenheng med omstillingen for De salgsvillige og Tvilerne, mener De aktive motstanderne at dette har sammenheng med omstillingen.

Politikk og rettsbevissthet. Endringen i grad av politisk interesse er svært liten hos De salgsvillige og Tvilerne, mens hele 79% av De aktive motstanderne har endret grad av politisk interesse nå i forhold til før. De fleste er mindre interessert fordi de er skuffet eller opplever at det ikke nytter. Ser vi alle informantene under ett har 42% endret grad av politisk interesse. De fleste av De salgsvillige og Tvilerne mener at deres syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir delvis ivaretatt av de som tar avgjørelser, og de mener at kommunepolitikere, fylkespolitikere, Storting, industriens og forretningslivets representanter er delvis enige med dem m.h.t. hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn. Men De aktive motstanderne mener at deres syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være, ikke blir ivaretatt eller nesten ikke ivaretatt. Det er heller ikke noen enighet (eller svært liten enighet) mellom dem og kommunepolitikere, fylkes-

politikere, Storting, industriens og forretningslivets representanter m.h.t. hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn. Denne avstanden i synspunkter opplever De aktive motstanderne stort sett alvorlig.

Det synes å være stor enighet mellom informantene om at kommunen er hovedansvarlig for bestemmelsen om å bruke Mongstads innmark til industri. Folk mener også at det er kommunen som burde ha ivaretatt deres interesser i ekspropriasjonssaken. De intervjuede mener at ekspropriasjonssaken fikk sitt utfall hovedsakelig fordi de andre (motkreftene) var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett, og at Mongstadfolk var uforberedt på problemene. De aktive motstanderne mener at dette har vært enda viktigere for utfallet av saken enn de andre gruppene gjør. Nesten alle informanter, både blant De salgsvillige, Tvilerne og De aktive motstanderne mener at vanlige folks eiendomsrett har svært liten eller ingen beskyttelse i loven.

Total vurdering av trivsel. De salgsvillige og Tvilerne viser en svak tendens til å trives litt dårligere i dag enn de gjorde på Mongstad slik bygda var før planene om industri på innmarka kom ($p<0,02$). Denne nedgangen i trivsel kan hovedsakelig forklares ut fra disse gruppenes opplevelse av selve saksbehandlingen og måten flyttingen kom i stand på, idet de faktisk er litt mer fornøyd eller like fornøyd med faktiske endringer som har funnet sted i forbindelse med flyttingen. De aktive motstanderne viser en markert dårligere trivsel i dag enn de gjorde på Mongstad (p mye mindre enn 0.001). Denne dårlige trivsel kan også sees på alle de livsområder vi har tatt for oss, men tendensen er enten blitt forsterket av eller forårsaket av De aktive motstandernes syn på selve måten forandringen kom i stand på. Ser vi alle informanter under ett er det en signifikant forskjellig vurdering av trivsel nå sammenlignet med trivsel før. Mongstadbefolkningen trives i dag dårligere enn de gjorde på Mongstad ($p<0,001$) når de tar alle forhold som de synes er viktige for trivsel med i betraktning.

På grunnlag av denne undersøkelsen mener jeg det må være hevet over enhver tvil at måten endringen i Mongstadbefolkningens liv kom i stand på, er helt vesentlig for hvordan folk i dag opplever det å ha

flyttet. Ingen av de intervjuede ønsket å flytte fra bygda si, men De salgsvillige og Tvilerne har en noe annen opplevelse av berettigelsen for inngrepet enn De aktive motstanderne har. Jeg skal illustrere disse forskjelligartede opplevelsene med lignelser. Lignelsene kan være satt på spissen, men jeg gir dem for bedre å klargjøre hvordan jeg selv mener gruppene skiller seg fra hverandre i sine opplevelser av inngrepet i Mongstads innmark. Lignelsene får stå for min egen regning.

De salgsvillige og Tvilernes opplevelse av inngrepet er å ligne med en situasjon der en pasient får vite at alle tennene må trekkes ut fordi de er blitt dårlige og ikke har noen fremtid. Pasienten gruer seg til tannuttrekkingen og synes det hele er vondt og trist. Etterpå får pasienten gebiss og oppdager etter litt tilvenningstid at en kan greie seg fint med gebiss, man slipper til og med plager med hull i tennene. Av og til er det nok litt trist å tenke på at en kunne ha hatt fine tenner om en hadde tatt vare på dem, men fordi inngrepet nå en gang ble nødvendig er det ikke så vanskelig å akseptere.

De aktive motstandernes syn på inngrepet i Mongstads innmark er av en helt annen og langt alvorligere karakter. Deres syn er å ligne med en situasjon der en person får en av sine nærmeste myrdet. Mordet blir av morderen unnskyldt med at den myrdede allikevel måtte dø snart, og på grunn av denne unnskyldningen ser rettsvesenet gjennom fingrene med saken. Men for den som har mistet en av sine kjære på en slik brutal måte er hverken unnskyldninger om den dreptes skrøpelighet p.g.a. sykdom eller alder, eller andre former for unnskyldninger, akseptable. Vedkommende mister tilliten til rettsvesenet og mulighetene et offer har til å sette seg til motverge. I tillegg kommer følelsen av å stå alene om å oppleve en handling som så graverende. Dette kan skape både bitterhet, fortvilelse og depresjon og vedkommende kan ikke klare å måtte omgåes morderen.

Sagt litt mindre krasst og litt mer faglig, har De salgsvillige og Tvilerne definert konflikten som konsensuell. De opplever inngrepet i Mongstads innmark som nødvendig og som uunngåelig, selv om de hverken ønsket inngrepet eller følte det som klart riktig. Fordi inngrepet ble nødvendig kan det også aksepteres. Hvis det kan aksepteres er det også lettere å erstatte det man må forlate.

De salgsvillige og Tvilerne har inngått et kompromis med sine motstandere, og det tapet de lider er derfor ikke absolutt.

De aktive motstanderne derimot definerer konflikten om Mongstads innmark som dissensuell. Inngrepet er hverken ønskelig, riktig eller nødvendig. Det er helt i strid med hva De aktive motstanderne opplever som moralsk og juridisk forsvarlig. Det er ingen unnskyldninger for inngrepet, og derfor kan det heller ikke aksepteres. Hvordan skal en så få erstattet noe en opplever er tatt fra en med vold og makt i strid med ens tro på demokrati og rettsbeskyttelse? De aktive motstandernes tap er absolutt. For dem er ikke et kompromis aktuelt. De har ikke bare mistet sin hjembygd, men også sine menneskelige rettigheter.

KAPITEL 6.

A v s l u t n i n g

Hva kan vi lære av Mongstadbefolkningens opplevelse av "tilfellet Mongstad"?

Hvilken lærdom har Mongstadbefolkningen selv fått og hvilke råd vil de gi til andre i lignende situasjoner?

Som medmennesker, som planleggere og som politikere bør vi lære at våre egne vurderinger om konsekvensene av en bestemmelse ikke alltid er de samme for oss som for dem bestemmelsen går ut over. I debatten om Mongstad er det så ofte hevdet at Mongstadfolk vel ikke kan ha noe å klage over. De har jo fått så tidsmessige boliger og har garantert sikre inntekter gjennom arbeid hos Rafinor. Dessuten, hvordan skulle vel et slikt lite bygdesamfunn kunne greie seg i framtiden, flukten fra primærnæringene er jo så stor. Kan slike betraktninger rettferdiggjøre så store inngrep i folks liv som det ekspropriasjonen av bygdesamfunnet Mongstad representerte? I hvilken grad inngrepet oppleves som berettiget av de det skal gå utover bør etter min mening være med i vurderingen av hvorvidt en skal foreta slike store inngrep i menneskers liv eller ikke. Opplevelsen de enkelte har av en slik berettigelse er kanskje ikke så lett å danne seg et bilde av, det kan være en møysommelig oppgave, men det er nettopp i formidlingen av slike opplevelser at psykologen kan være en ressursperson. Psykologen er den som er eksperten på forholdet mellom opplevelse og adferd, den som kan si noe om den menneskelige prisen som betales ved slike inngrep. Først når vi er klar over hvilken pris vi må betale i form av enkeltmenneskers skuffelser, fortvilelse, resignasjon eller depresjon, først da kan man vurdere "kostnadene" ved slike politiske avgjørelser. Hvis man med åpne øyne øyne for hva man kan risikere å belaste andre mennesker med i form av dårligere trivsel og psykiske problemer, allikevel sier ja til store inngrep i menneskers liv av typen "Mongstadtilfellet", da er man i alle fall klar over hvilken pris man er villig til å betale, eller la andre betale, for sine bestemmelser; da er man klar over at man i samfunnsutviklingens

navn fratar enkeltindivider deres demokratiske rettigheter og i enkelte tilfelle også deres trivsel. Er vi villige til å betale en slik pris? Den avgjørelsen må planleggerne og politikerne ta, men de skal ikke ta den med skylapper for øynene og på grunnlag av ensidige økonomiske beregninger om kostnad og vinning.

Mongstadbefolkningen har betalt for andre menneskers avgjørelser i form av dårligere trivsel totalt sett, og noen av Mongstadbygdingene har mistet mye mer enn sin hjembygd; de har også mistet troen på medmennesker, på demokratiet og på rettsvesenet.

Denne undersøkelsen skal avsluttes med å gi Mongstadbefolkningen det siste ordet. På slutten av hvert intervju spurte jeg Mongstadbygdingene hva de nå ville gjøre om de kom opp i en liknende situasjon igjen som den de var i da de fikk vite at innmarka deres skulle taes til industriformål. Videre spurte jeg om de hadde noen råd til andre i slike situasjoner. Alle svarene på disse to spørsmålene er gjengitt i appendix side 325 og side 328 . Her skal noen eksempler trekkes fram.

> *Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en lignende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industriprosjektet?*

Eksempler på noen av svarene til De salgsvillige og Tvilerne:

> "Nei, nå må vi få ha fred. Nå flytter jeg ikke før jeg går i grava"
>
> "Ville protestere til siste slutt"
>
> "Komme meg lengst mulig vekk og bort fra alt"
>
> "Hadde blitt så sinna at eg hadde ikke blitt god å vera i bås med"
>
> "Tenkt meg om mange ganger før jeg skrev under på noe"

"Hvis vi måtte flytte skulle de bygge hus for oss og gjort alt i stand før jeg rikket meg"

"Sette oss i mot med nebb og klør"

Her er eksempler på noen av De aktive motstandernes svar:

"Prøve å få alle med meg slik at en kunne stå sammen og motarbeide det. Kan ikkje kjøpe trivselen igjen. Må håpe på mer rettferd"

"Ville prøve å få folk til å stå sammen og til å få så mye som mulig fram i offentligheten"

"Vi nekter, da bør de gjemme seg de som kommer"

"Protestere til siste åndedrett"

"Kjempet i mot"

"Orker ikke å tenke på det"

"Mektig vred og sagt akkurat hva jeg syntes. Stampa i mot til siste slutt, men overmakta ville ha vunne"

"Håper ikke vi får oppleve mer vondt nå"

Har du noen råd til andre i liknende situasjoner?

Her er eksempler på noen av svarene til De salgsvillige og Tvilerne:

"Prøv å respektere hverandre selv om man har forskjellig syn på hva som er riktig å gjøre"

"Man bør være veldig forsiktig i starten. Det er mange måter industrien og politikerne kan overrumple en på"

"De får protestere så lenge de kan, når ikke det går så lyt de avfinne seg med situasjonen"

"Nei, det nytter ikke hva vi gjør. En får prøve så lenge en kan"

"Det er ikke noen hjelp med gode råd. Det nytter ikke"

"Veldig viktig med skikkelig advokat"

"Gå i samarbeid"

"Jeg kan ikke gi råd, når jeg har brent meg sjøl"

"Berre aksepter og tei still. Det er ikkje hjelp i å protestere"

"Forlang skikkelig erstatning. Ikke gi dere"

"Ikke stol på noen"

Slik lyder svarene til noen av De aktive Motstanderne:

"Folk må stå samlet"

"Folk må organisere seg og ikke gi seg"

"Folk må ikke bare tenke på penger, må tenke seg grundig om så de ser at andre ting kan være viktigere"

"De må tenke seg godt om. Vi trenger industri og arbeidsplasser. Men ikke for enhver pris"

"De må i alle fall ikke la seg ta ved nesa slik som Mongstadfolk. Hold sammen til Dovre faller"

"Stå sammen og hjelp hverandre"

"Må ha en fast opinion. Det er det eneste som holder"

Referanser

Cannell,C.F. & Kahn,R.L.: "The collection of data by interviewing". I boka: Festinger, L. & Katz, D. (eds.): Research methods in the behavioral sciences. New York, 1953.

Coleman, J.: Community Conflict. The Free Press. New York, 1957.

Coser, L.: The functions of Social Conflict. The Free Press. New York, London, 1956.

Dahrendorf, R.: Class and Class Conflict in Industrial Society. Stanford University Press. Stanford, 1959.

Deutsch, M.: The Resolution of conflict. Yale University Press. New Haven and London, 1973.

Festinger, L.: "A Theory of Social Comparison Processes". Human Relations,1954,vol.7,s.117-140.

Freedman, J. & Fraser, S.: "Compliance without pressure: The foot-in-the-door technique." Journal of Personality and Social Psychology, 1966,vol.4,s.195-202

Goffman, E.: "On cooling the mark out: Some aspects of adaptation to failure." I boka: Brickman,Ph.: Social Conflict. D.C. Heath & Company. Massachusetts,1974.

Haug, J.: "Psykiske og sosiale problemer blant de ansatte." Intervju i Dagbladet, mandag 3. november, 1975, side 5.

Kinsey, A.C., Pomeroy,W.B. & Martin,C.E.: Sexual behavior in the human male. Philadelphia, 1948.

Kriesberg, L.: The Sociology of Social Conflicts. Prentice-Hall Inc. NewJersey, 1973.

Lipset, S.M., Trow,M.A. & Coleman, J.S.: "Generalizing from a Case Study: Problems of Analysis." I boka: Grusky, O. and Miller, G.A.: The Sociology of Organizations. The Free Press. New York, 1970.

Marcuse, H.: "Repressiv toleranse". I boka av Wolfe, Moore & Marcuse: Om toleranse. Pax. Oslo, 1965.

Moser, C.A. & Kalton, G.: Survey Methods in Social Investigation. Heinemann Educational Books Limited. London, 1972.

Nygaard, H., Johanson, M. m.fl.: "Rapport fra Knaben - en studie av solidaritet og splittelse." Første utkast. Stensil, Oslo Universitet, 1973.

Orwell, G.: Animal Farm. Penguin books. Harmondsworth, 1966.

Pruitt, D.G. & Gahagan, J.P.: "Campus Crisis: The search for power." Manuskript til boka av Tedeschy, J.T.(red): Perspectives on Social Power. Buffalo, 1975.

Richardson, S.A., Dohrenwend, B.S. & Klein, D.: Interviewing, its forms and functions. Basic Books, 1965.

Rommetveit, R.: Social norms and roles: explorations in the psychology of enduring social pressures. University of Minnesota Press. Minneapolis, 1955.

Sarnoff, I. & Zimbardo, P.: "Anxiety, fear and social affiliation". Journal of Abnormal and Social Psychology,1961,vol.62,s.356-363.

Sartre,J.P.: Kritik av den dialektiske fornuft. Vinters forlag, Stjernebøgerne A/S. København, 1972.

Sarup, G.: "Levels of Analysis in Social Psychology and Related Socual Sciences". Human Relations, 1975,vol.28,nr.8,s.755-769.

Schachter, S.: The Psychology of Affiliation. Stanford University Press. Stanford, 1959.

Selznick, P.: T.V.A. and the Grass Roots. University of California Press, Berkely, 1949.

Strand, A.: Om nærmiljø og eventuelle trusler mot dette. Problemnotat. Norsk institutt for by- og regionalforskning. Oslo, 1975.

Strøm, Axel: Lærebok i sosialmedisin. Fabritius. Oslo, 1968.

Summers, G.F. (red.): Attitude Measurement. Rand McNally & Co. Chicago, 1970.

Sundby, P.: "Det psykiatriske folkehelseproblem." I boka: Lingås, G. (red.): Myten om velferdsstaten. Pax. Oslo, 1970.

Webb, E.J., Campbell, D.T., Schwartz, R.D. & Sechrest, L.: Unobtrusive measures: nonreactive research in the social sciences. Rand McNally & Co.. Chicago, 1971.

Weber, M.: The Theory of Social and Economic Organization. (translated) Oxford University Press. New York, 1947.

Kilder for arkivdata

Instilling fra Vestlandskomitéen. Kommunal- og arbeidsdepartementet,1969.

Saksdokument for forhandlingene i fylkesutvalget, Hordaland fylke, 16. juni, 1970.

Norges Offentlige Statistikk. Folketellingene 1960 og 1970.

Mongstadutvalgets møteprotokoller.

Brev fra Fylkeslandbruksstyret til Lindås kommune 16.2.1971.

Stortingsmelding nr. 92 (1970-71) "Om industrireising på Mongstad".

Forhandlinger i Stortinget 14. og 15. juli, 1971.

"Tillatelse for Lindås og Austrheim kommuner til å ekspropriere m.v. eiendommer og rettigheter på Mongstad". Kongelig resolusjon 14. april, 1972.

Rettsprotokoller fra Nordhordaland Sorenskriverkontor, 1972.

Anke til Sivilombudsmannen fra Mongstadfolk, 26. mai, 1972.

Intervjuer av Mongstadbefolkningen 1972 i forbindelse med filming. Arndt Greve, Norges Handelshøyskole.

Bergens Tidende

Dagbladet

Hos Hydro

APPENDIX

N ERSITETET I BERGEN
SYKOLOGISK INSTITUTT
AVD. FOR SOSIALPSYKOLOGI

Juli, 1974

OM INTERVJUUNDERSØKELSE AV DEN TIDLIGERE MONGSTADBEFOLKNINGEN

Med denne undersøkelsen vil vi prøve å klarlegge hva det betyr for den tidligere Mongstadbefolkningen å skifte hjemsted og eventuelt arbeid og omgangskrets.

Flytting og skifte av arbeid skjer ofte i vårt samfunn, men vi vet dessverre for lite om hva dette betyr for det enkelte menneske. Den tidligere Mongstadbefolkningen burde kunne gi verdifulle opplysninger om dette forholdet. Det er derfor av største viktighet at alle kommer fram med sitt syn på flyttingen slik at intervjuundersøkelsen kan gi et så riktig bilde som mulig.

Alle tidligere Mongstad-folk over 20 år vil bli bedt om å la seg intervjue. Personlige opplysninger vil ikke bli offentliggjort og de intervjuede vil få tilsendt et sammendrag av undersøkelsen når denne er ferdig og før noen av resultatene fra undersøkelsen blir offentliggjort.

Med håp om imøtekommenhet

Gro Therese Lie

Gro Therese Lie

Reidar Ommundsen

Reidar Ommundsen
Universitetslektor

P.S. De vil bli kontaktet i løpet av de første to ukene for intervju eller nærmere avtale.

Utfylte svarfrekvenser for alle informanter

STRUKTURENDRINGENS KONSEKVENSER
FOR EN BYGDEBEFOLKNING

En intervju undersøkelse om
den tidligere Mongstadbefolkningens
opplevelse av endringen.

Universitetet i Bergen 1974

PERSON KODE NR.

BOLIGSITUASJONEN NÅ OG BOLIGSITUASJONEN
PÅ MONGSTAD

(Spørsmålene 2 til 10 stilles en av de voksne i familien)

	JA	VET IKKE	NEI
2. a) Har du tenkt å bli boende her du bor nå?	35	3	9

b) HVIS NEI: Når skal du flytte?

1 til høsten, 6 vet ikke

c) Hvor skal du flytte?

6 vet ikke hvor, 1 til Risa, 2 til Bergen

3. Hvor stort er huset (ev. leiligheten) du bor i nå:

a) Hvor mange m^2 boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?

b) Hvor mange rom har boligen (dvs. stue, soverom, kjøkken etc.)?

Hvor stort var huset (ev. leiligheten) du bodde i på Mongstad?

a) Hvor mange m^2 boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?

b) Hvor mange rom hadde boligen?

a) Når ble huset du bor i nå bygget?

Alle bor i hus bygget etter 1971

b) Når ble huset du bodde i på Mongstad bygget?

19 i førkrigshus / 28 i etterkrigshus

Nå sammenlignet med før i m^2:

33 større plass
13 mindre plass
1 missing
47

Nå sammenlignet med før i antall rom:

6 flere rom
10 like mange rom
31 færre rom

Byggår	Personer i husene
1890 - 1900	10 pers
1900 - 1930	3
1930 - 1940	6
1945 - 1949	7
1950 - 1959	10
1960 - 1969	11
	47

SANITÆRFORHOLD

Har du i boligen din nå og i boligen din på Mongstad:

	NÅ JA	NÅ NEI	PÅ MONGSTAD JA	PÅ MONGSTAD NEI
a) bad	47		36	11
b) innlagt toilett	47		40	7
c) kjøkken med innlagt varmt og kaldt vann	47		35	12

7. EIERFORHOLD

	NÅ	PÅ MONGSTAD
a) *Leier du her? Leide du på Mongstad?*	11	5
b) *Eier du boligen her? Eide du boligen på Mongstad ?*	32	38
c) *Bor du på kår? Bodde du på kår på Mongstad?*	4	4
	(47)	(47)

Av de 5 som „leide" på Mongstad, bodde 4 vederlagsfritt D.v.s. de betalte ingen husleie.

BOUTGIFTER

Hva koster det å bo i huset du bor i nå sammenliknet med hva det kostet å bo i det huset du bodde i på Mongstad? (Til boligutgifter regnes her renter og avdrag på boliglån og/eller husleie, vedlikehold av boligen, strøm og oppvarming.).

Veldig mye mindre	Mye mindre	Litt mindre	Like mye	Litt mer	Mye mer	Veldig mye mer
ca. 75 % mindre	ca. 50 % mindre	ca. 10% mindre	Like mye	ca. 10% mer	ca. 50% mer	ca. 75% mer
			4 *)	17	10	11

N= 42 (vaktvelt for 5)

*) Av disse bodde 2 på kår før og nå

5 informanter bor i kommunens leiligheter og har nektet å betale husleie fordi de bodde gratis på Mongst.

9. a) *Hvor mange voksne og*

b) *hvor mange barn (under 20 år) bor i huset (eller leiligheten) du bor i nå?*

c) *Hvor mange voksne og*

d) *hvor mange barn (under 20 år) bodde i huset (eller leiligheten) du bodde i på Mongstad*

	NÅ	PÅ MONGSTAD
VOKSNE		
BARN		

Familiestørrelse

Endring i 6 familier

To fam. to voksne mindre

To er blitt enkemenn

En har flyttet hjemmenfra og stiftet egen familie

En familie har fått et barn til

10. a) *Har du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din nå?*

JA	NEI
21	26

b) HVIS JA: *Hva har du?*

båtnaust, garasje (vanligst)

c) *Hadde du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din på Mongstad?*

JA	NEI
33	14

d) HVIS JA: *Hva hadde du?*

båtnaust, løe, fjøs, uthus (vanligst)

Tilleggsbygninger

25 har det samme som før

23 har mindre enn før

STILLES ALLE:

1. *Hvis du sammenlikner boligforholdene du har nå med boligforholdene dine på Mongstad*

a) *Hva liker du med boligen du har nå?* _____

_____

b) *Hva likte du med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

c) *Hva liker du ikke med boligen du har nå?*

_____

_____

d) *Hva likte du ikke med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

Se side 290 til og med 292

12. a) *Hva synes du om beliggenheten til den boligen du bor i nå, og hva synes du om beliggenheten til boligen du hadde på Mongstad. Ta i betraktning slike ting som utsikt, sol og lys, beliggenhet i naturen, avstand til nabohus i tillegg til ting du selv synes er viktig for boligens beliggenhet.*

Vis meg hva du synes om dette slik det er nå og hva du synes om slik det var på Mongstad.

Beliggenhet	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	3	5	1	3	7	25	3	N=47
PÅ MONGSTAD					2	16	29	N=47

Om beliggenheten nå i forhold til før

2 synes den er bedre
16 synes like bra
29 synes den er dårligere nå

b) *Hva er forskjellen i beliggenheten?*

Se side 293 til og med 295

3. *Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?*

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ		3	4	8		22	10	N=47
PÅ MONGSTAD			1	4	1	23	18	N=47

Trivsel med boligen nå i forhold til før

8 trives bedre
20 like godt
19 dårligere

.4. a) *Har du selv vært med på å bestemme hvor du bor nå?*

JA	NEI
34	11

Delvis 2

b) **HVIS JA:** *Hvilke alternativer hadde du?*

Kolåsfeltet eller finne tomt selv.

For annen tomt en Kolås er en avhengig av slekt el. venner m. eiendom eller være villig til å betale under bordet.

c) **HVIS NEI:** *Er du fornøyd med tilbudet*

JA	HVERKEN ELLER	NEI
18	11	10

= 39

ARBEIDSSITUASJONEN NÅ OG PÅ MONGSTAD

(Spørsmål 15 til 17 stilles til en av de voksne i familien)

.5. a) *Hva lever du og din nærmeste familie av nå?*

1. *Jordbruk*	10
2. *Fiske*	4
3. *Arbeid på anlegget*	2
4. *Fast ansatt hos Rafinor*	16
5. *Pensjon*	12 × inklusive uføretrygd og enkepensjon.
6. *Erstatningen etter ekspropriasjonen*	6
7. *Annen levevei. Hvilken?*	24 (sjømann, post, forretning, verksted, håndverk)

Antall svar 74

N = 47

De fleste lever av en kombinasjon av næringsveier.

b) *Hvis du (dere) lever av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

Missing

c) *Hva levde du og din familie av på Mongstad?*

1. *Jordbruk*	20
2. *Fiske*	11
3. *Sesongarbeid på hermetikkfabrikken*	24
4. *Arbeid på mekanisk verksted*	8
5. *Pensjon*	3 inklusive uføretrygd
6. *Annen levevei. Hvilken?*	22 (sjømann, post, forretning, håndverk, møbelfabrikk, Mastrevik)

N = 47, Antallsvar 88

De fleste levde av en kombinasjon av næringsveier

d) *Hvis dere levde av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

Missing

16. a) *Hvordan fordeler dere arbeidet innen familien nå og*

b) *hvordan fordelte dere arbeidet innen familien på Mongstad?*

	NÅ	PÅ MONGSTAD
1. *Begge ektefeller i gårdsarbeid (eller annen primærnæring)*	4	5
2. *Kona hus og hjem, mannen gårdsarbeid eller lønnsarbeid*	14	11
3. *Begge i lønnsarbeid*	9	15
4. *Andre fordelinger, hvilke?* noen enslige, noen både gårdsarbeid og lønnsarbeid	21	15
	Antallsvar 48	Svar 46, N=46 (1 missing)

a) *Hadde du (dere) utmark på Mongstad?*

JA	NEI
19	28

N=47

b) **HVIS JA:** *Hva ble utmarka brukt til:* 10: ingenting · 5: litt granplanting. 2: litt beite og 2: til torv (N=19)

18. a) *Hvorfor solgte du (dere) utmarka?* _____

7 svarer „fordi vi ikke hadde bruk for den". 8: for å få arbeidsplasser
4 mente de ble tvunget (N=19)

b) **HVIS FLERE GRUNNER BLIR GITT,**
angi omtrent i % hvor viktige de enkelte grunnene var for deg

_____

_____

Hvilken innvirkning troddu du den gangen at salg av utmarka skulle få for Mongstads framtid?

	Av alle svar	Av de som hadde utmark
a) *Positiv innvirkning (f.eks. fint med arbeidsplasser i nærheten)?*	25	a) 12
b) *Nøytralt (det ville ikke spille noen rolle fra eller til)?*	15	b) 10
c) *Negativt (f.eks. begynnelsen på slutten for Mongstad f.eks. på grunn av industriens utvidelse).*	8	c) 1
d) *Annen innvirkning. Hvilken* _____	2	Svar 23, N=19
	Svar 50, N=46 (1 missing)	(4 personer har gitt to svar [a+b])
	(4 personer har gitt to svar)	

(Hvis mange grunner blir gitt be informanten oppgi de tre viktigste grunnene for informanten)

_____

_____

). *Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Næringsgrunnlaget NÅ	5	3	5	6	4	20	4	N=47
PÅ MONGSTAD			5	6	7	24	5	N=47

Om næringsgrunnlaget

14 mer fornøyd nå enn før

16 er like fornøyd

17 er mindre fornøyd enn før

21. *I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:*

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd		
Type arbeid	NÅ		2	1	15	10	17	1	N=46	1 er mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD				8	11	24	3	N=46	31 er like fornøyd 14 er mindre fornøyd
Arbeidstid	NÅ		5	2	16	5	17	1	N=46	5 er mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD		2		14	5	25		N=46	25 like fornøyd 16 mindre fornøyd
Utbytte, lønn	NÅ		6	3	16	3	14	4	N=46	13 er mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD			4	11	9	21	1	N=46	18 like fornøyd 15 mindre fornøy
4. *Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke*	NÅ	1	2	2	7	2	3	3	N=20	4 mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD				3	2	8	7	N=20	1 like fornøyd 14 mindre fornøyd

22. *Angi hvor viktig med hensyn til trivsel i arbeidet at du synes*

1. *Type arbeid* [7] viktigst
2. *Arbeidstid* [1] viktigst
3. *Utbytte, lønn* [1] viktigst
4. *Eventuelle andre ting du har nevnt er i forhold til hverandre.* [4] viktigs

34 synes alt er like viktig. (N=47)

Prøv å angi de forskjellige tingenes viktighet for deg i %

23. *Hvis du sammenlikner det du lever av nå med det du levde av på Mongstad vil du si at du har*

1. *mer* [11]
2. *like mye* [16]
3. *mindre* [26]

penger til overs nå når utgiftene til bolig og husholdning er trukket fra.

24. a) *Regner du med å fortsette med det arbeidet du har nå?*

JA	VET IKKE	NEI	
35	8	4	N=47

24. b) For de som jobber på anlegget:

Hva skal du gjøre når anleggsperioden er over?

Irrelevant for 45
2 vet ikke

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

5. a) *Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?*

b) *Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?*

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NÅ	2	6	1	11	2	17	8	N=47
PÅ MONGSTAD		1				14	32	N=47

Trivsel nå i forhold til på Mongstad

1 trives bedre
18 samme grad av trivsel.
28 trives dårligere (tildels svært mye dårligere)

26. *I hvilken grad mener du det følgende er viktig for et godt naboskap:*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) å holde en viss avstand til sine naboer	1	12	5	6	14	6	3	N=47
b) å hjelpe hverandre, gå sammen om å løse felles problemer			1	2		28	16	N=47
c) holde seg orientert om naboens ve og vel		2	5	16	12	12		N=47
d) å ikke blande seg opp i hverandres saker				2	4	22	19	N=47

27. a) *Er det noen forskjell i disse tingene slik det er der du bor nå i forhold til slik det var på Mongstad?*

23 mener det er forskjell,
24 mener det er det samme som før

b) HVIS JA: *Hva er annerledes og på hvilken måte er det annerledes?*

Se under gruppeinndelingen:
side 231, 253 og 275

28. a) *I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?*

Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle
1	16	9	11	6	4	

N=47

b) *Hvis det er noen av dem du ikke har kontakt med, hvorfor har dere ikke kontakt?*

1. *Bor for langt fra hverandre?* [12]
2. *Reagerer forskjellig på industriplanene og har derfor ikke så mye felles lenger?* [3]
3. *Andre grunner?*
   Hvilke? 2svarer „Vi har det for travelt"
   1: „Personlige grunner", 2sier: Folk er satt på hardprøve [ ]

1+2 [28]
1+3 [2]
2+3 [2]

Her har de fleste gitt mer enn en grunn. I alt 32 personer har gitt to grunner.

Grunn 1:	12
–"– 1+2	28
–"– 2	3
–"– 1+3	2
–"– 2+3	2
	N=47

29 a) *Hvordan vil du si at ditt forhold til slektninger du hadde på Mongstad er nå i forhold til slik det var før industriplanene ble kjent?*

	Svart dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	1	6		7	3	27	3	N=47
PÅ MONGSTAD				4	1	36	6	N=47

Forhold til slekt nå:
1 har bedre forhold
31 har samme forhold
15 har dårligere forhold til slektninger

b) HVIS ENDRING:

1. *På hvilken måte er ditt forhold til slektningene annerledes?*

15 har dårligere forhold
1 har bedre forhold

2. *Hva kommer det av at forholdet til slektningene er blitt annerledes?*

11 nevner større avstander, 4 nevner „forskjellig syn på bruk av innmarka", 1 sier familien er oppløst p.g.a. anleggsarbeidet

3. *Hva synes du dette betyr for deg og din nærmeste familie?*

4 synes ikke det betyr så mye, 11 synes det er trist (av disse er det 3 som synes det er så vårt at de ikke orker å snakke om det)
1 er glad; synes det er deilig å få være i fred

N= 16 som har et endret forhold til slekten.

		JA	NEI	N=
a) *Har du noen spesielt gode venner omkring der du bor nå?*	JA / NEI	23	24	47
b) HVIS JA: *Tilhørte vennen(e) den tidligere Mongstadbefolkningen?*	JA / NEI irrelevant for 24	16	7	23
c) *Kjente du vennen(e) fra før du flyttet fra Mongstad?*	JA / NEI irrelevant for 24	23		23
d) *Hadde du noen spesielt gode venner på Mongstad?*	JA / NEI	47		47

e) *I hvilken grad har du kontakt med den eller disse nå i forhold til før?*

1. *Aldri* [5]
   Nesten aldri [5]
2. *Sjeldnere* [31]
3. *Like ofte* [5]
4. *Oftere* [1]

N=47

		JA	NEI	N=
a) *Er det noen forskjell i måten folk omgås på der du bor nå sammenliknet med slik det var på Mongstad før?*	JA / NEI	23	24	47

b) HVIS JA: *På hvilken måte?*

(f.eks, kommer folk oftere eller sjeldnere innom hverandre, prater du oftere eller sjeldnere med folk du treffer på veien, i butikken o.l.)

Vanlige svar: „Folk kjenner hverandre ikke.", „Ingen stikker innom". „Klasseskille"

c) *Hva synes du om endringen?*

1 er glad for endringen (får være i fred), 2 er ikke opptatt av endringen p.g.a. stort arbeidspress for tiden., 20 synes det er trist

N= 23 som har svart bekreftende på spørsmål 31 a).

I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har

1. *Færre* [23] (av disse svarer 7: „ingen")
2. *Like mange* [23]
3. *Flere* [1]

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

På hvilken måte har selve anlegget fått innvirkning på miljøet du bor i nå?

„Mer mas og jag". Noen bor for langt vekk til å merke noe.
Se under gruppeinndelingen: Side 233, 255 og 277

34. a) *Bor det tilflyttede anleggsarbeidere eller fast ansatte hos Rafinor i nabolaget ditt? (Dvs. tilflyttede utenom Mongstadfolk)* JA NEI

JA	NEI	VET IKKE	N=
24	19	4	47

b) *Hvordan mener du folk flest i Lindås ser på de tilflyttede anleggsarbeiderne?*

13 vet ikke eller vil ikke uttale seg. 15 mener at det er både og. 15 mener folk ser negativt på det. 4 synes det er bra når en tenker på hvor stort anlegget er

c) *Har du omgang med noen av de som jobber på anlegget og er tilflyttere til distriktet?* JA NEI

JA	NEI	ER PÅ HILS	N=
5	39	3	47

d) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Vanlige svar: Kjenner dem ikke, har ikke noe felles, de holder seg for seg selv. Se også side 234, 256 og 278

35. a) *Låser du døra når du går hjemmenfra hvis huset blir tomt?* JA NEI

b) *Gjorde du det før?* JA NEI

JA	NEI	N=
42*	5	47
13*	34	47

c) HVIS ENDRING: *Hvorfor?*

„Flere fremmede omkring nå"
„Tar ingen sjanser" (er de vanligste) svar

* To av de som svarer ja på a) og b) sier at kjente vet hvor nøkkelen er

36. *Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?*

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ		4		11	3	27	2	N=47
PÅ MONGSTAD		1			1	37	8	N=47

Om Naboskapet

2 synes det er bedre nå

24 synes det er like godt som før.

21 synes det er dårligere enn før.

37. *Synes du det er viktig at en føler tilhørighet der en bor? I hvilken grad synes du det er viktig?*

Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
			1	1	24	21	N=47

38. a) *Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?*

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet
NÅ	3	7	7	8	8	14	
PÅ MONGSTAD				1	1	19	26

b) HVIS ENDRING: *Hvorfor føler du det annerledes nå?*

39 a) *Er det noen klubber eller foreninger der du bor nå?* JA [X] NEI

b) HVIS JA: *Hva er du med på?*

33 ingenting. 2 menighetsarbeid, 4 sanitet. 3 skytterlag
1 politisk aktiv, 3 trimlag., 1 syklubb, 3 bondelag, 1 musikk (51 svar)

N = 47
2 personer gir to svar
1 gir tre svar

c) *Var det noen klubber eller foreninger på Mongstad før industriplanene kom?* JA [X] NEI

d) HVIS JA: *HVa var du med på?*

21 ingenting, 4 barneforening, 9 saniteten, 4 sang/musikk,
4 skytterlag, 6 menigheets/misjonsarbeid, 6 bondelag/avlslag.
1 politisk aktiv. (55 svar)

N = 47
6 personer gir to svar
1 gir tre svar.

e) HVIS ENDRET ORGANISERT AKTIVITET:

Hvorfor?

Vanlige svar: „for lange avstander nå"
„kjenner ingen" „alt er så nytt", „føler meg mindreverdig"
„ikke så positiv lenger", „dårlig helse", „for gammel", „liten tid"

Endret aktivitet for 16
31 har samme grad som før.

REAKSJON PÅ INDUSTRIPLANENE

40. a) *Var du tilstede på informasjonsmøtet den 20. juli, 1970 da Mongstad-folk fikk vite at innmarka var inkludert i industriplanene?*

JA	NEI
26	21

N = 47

b) HVIS JA: *Hva var din første reaksjon på disse opplysningene?*

Se side 298 til og med side 300

c) HVIS NEI: *Når fikk du vite om planene?* 21 personer: Rett etter møtet

d) *Hva var din første reaksjon på dette?*

Se side 298 til og med side 300

JA	NEI	TVIL	N=
3	38	6	47

41 *Var du forberedt på at noe slikt kunne hende?* _____

42. a) *Hvem mener du bestemte at innmarka skulle brukes til industriformål?*
(Nødvendig med den spontane reaksjonen, les derfor ikke opp svar-alternativene)

1. *Ordføreren - kommunestyret*	33	
2. *Mongstadutvalget - fylket*	10	
3. *Industrikomiteen - stortinget*	8	
4. *Norsk Hydro*	27	
5. *Andre svar: HVEM?*	5	de som solgte
Svar	83	

N= 45
(2 vet ikke)

b) Hvis det blir svart at flere var med på bestemmelsen:

Hvem mener du var hovedansvarlig for bestemmelsen om å bruke innmarka til industriformål?

31 mener Kommunen, 10 mener Hydro, 2 mener Stortinget og 2 mener de som solgte (N = 45, to vet ikke)

43. a) *Syntes du den gangen at det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål?*

1. *Riktig*	2
2. *Gal*	41
3. *Andre svar: HVA?*	4

Se side 301-

b) *Hvorfor?*

Se side 301 til og med side 303

c) *Synes du nå at det var en riktig eller gal avgjørelse?*

1. *Riktig*	2
2. *Gal*	24
3. *Andre svar: HVA?*	21

Se side 304-305

d) *Hvorfor?*

Se side 304 til og med side 306

44. *Fra de offentlige sakspapirene, fra uttalelser i avisene og fra intervjuer som ble foretatt her etter ekspropriasjonssaken, ser det ut til at Mongstad-befolkningen delte seg i tre etter at planene om industri på innmarka ble kjent*

1. *En gruppe solgte sine eiendommer med en gang etter at planene ble kjent.*

2. *En gruppe ventet i det lengste med å selge. De trodde ikke det ville nytte å protestere. Det ble reist ekspropriasjonssak mot disse.*

3. *Den tredje gruppen ble det også reist ekspropriasjonssak mot. De prøvde å skaffe opplysninger som kunne bidra til å endre industriplanene, og de anket saken til sivilombudsmannen.*

a) *I hvilken gruppe vil du si at du selv tilhørte*

Gruppe 1	5
Gruppe 2	23
Gruppe 3	19

b) *I hvilken gruppe eller i hvilke grupper vil du plassere de du vanligvis ferdtes blant på Mongstad*

Gruppe 1	1 bare	1+2 1	2+3 2	
Gruppe 2	8 bare	1+3 4	1+2+3 30	N=47
Gruppe 3	1 bare			

Alle de 10 som har plassert sin vanlige omgang kun i en gruppe var selv i samme gruppe.

c) *I hvilken gruppe vil du plassere de som før industriplanene kom var dine beste venner*

Gruppe 1	2 bare	1+2 4	2+3 2
Gruppe 2	14 bare		
Gruppe 3	1 bare	1+3 4	1+2+3 19

Av de 17 som har plassert sine beste venner i kun én gruppe er 16 av dem i samme gruppe selv.

d) *I hvilken gruppe (el. grupper) vil du plassere dine slektninger?*

Relevant for 30 personer
17 har ikke andre slektninger på Mongstad

Gruppe 1	0	1+2 2	2+3 2
Gruppe 2	18		
Gruppe 3	7	1+3 0	1+2+3 1

(N=30)

Av de 25 som har plassert sine slektninger i kun en gruppe er 19 i samme gruppe selv.

45 *Trodde du den gangen at det ville nytte*(Hvis gruppe 2 eller 3) *for deg* (Hvis gruppe 1) *for andre å motsette seg salg av innmarka?*

JA	NEI	
13	33	Annet svar 1

N=47

46. a) *Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet tror du da at en protest ville ført fram?*

JA	NEI	
29	17	Annet svar 1

N=47

b) HVIS JA: *Hva kunne man ha gjort?*

Se side 307 til og med side 309

c) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Se side 307 til og med side 309

LOV OG RETTFERD

47. *I hvilken grad synes du at vanlige folks eiendomsrett blir beskyttet av loven?*

Ingen beskytt-else			Delvis beskytt-else			Full beskytt-else
28	13		5		1	

48. *a) Kjenner du hovedinnholdet i Oreigningsloven?*

JA	NEI
18	29

N = 47

b) I Oreigningsloven § 2 står det: "Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast utan det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade."

I § 7 står det: "Står det hus på grunnen eller anna som har fast tilknytning til grunnen og er viktig for eigaren, bør vedtak om eller samtykke til oreigningsinngrep berre gjerast eller gjevast når det ikkje kan finnast annan tenleg grunn eller når føremonene med at nett den eigedomen vert teken, er så mykje større at det må vera avgjerande. Det same gjeld om dyrka jord og dyrkingsjord."

Med bakgrunn i dette synes du da at det var en riktig eller gal avgjørelse at Mongstads innmark skulle brukes til industri?

1. *Riktig* [4]
2. *Gal* [36]
3. *Andre svar: HVILKE?* [7] _____

49. *a) Hva mener du er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken?*

Se side 310 til og med side 312.

b) *I hvilken grad mener du at følgende ting har spilt rolle for at rettsaken gikk som den gikk?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
1. *Samfunnets interesser må gå foran den enkeltes*		1		4	4	11	4	N=24
2. *Ekspertene vet bedre enn folk flest*		2		7		2		N=11
3. *Det er klart at Mong Mongstad ingen framtid ville ha al allikevel*	6	5	1	2	8	9	2	N=33
4. *Dårlig saksbehandling*				4	1	15	3	N=23
5. *Mongstadfolk var uforberedt på problemene*				2	7	15	10	N=34
6. *Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett*				2	3	17	18	N=39
7. *Tilfeldigheter avgjorde rettsaken*			1	8				N=9
8. *Andre grunner: Hvilke:* *)						1	1	N=2

*) 1 sier: „Kommunepolitikerne inviterte jo arbeidsplassene hit
1 sier: „Splittelse i befolkningen"

a) *Synes du at dine interesser ble skikkelig ivaretatt og at du ble tatt tilbørlig hensyn til i denne saken?*

JA	NEI
10	37

b) HVIS NEI: *Hvem synes du skulle ha forsvart dine interesser i avgjørelsene?*

3 sier kommunen, 16 sier advokaten, 2 sier avisene (48 svar, hvorav 10 personer har gitt to svar og 1 person har gitt tre svar. — N = 37)

I hvilken grad er du fornøyd med erstatningssummen du/dere fikk for det du/dere hadde på Mongstad?

Svært misfornøyd	Misfornøyd	Litt misfornøyd	Hverken fornøyd el. misfornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
15	15	8	6		2		N=46

64 %

1 nektet å svare

PERSONLIGE FORHOLD

52. a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		3
2. *Hodepine*	1	12
3. *Slapphet*		12
4. *"Dårlige nerver"*	1	21
5. *Liten arbeidslyst*		11
6. *Søvnløshet*		22
7. *Andre plager, hvilke:* _____	1	15
8. *Ingen plager*	44	17
	N= 47	Svar 113 N = 47

30 med plager etter planene hvorav 25 angir mange plager.

17 har ingen plager etter planene

b) **HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:**
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
5				4	5	17	N= 30

Antall svar 31 (en person gir to svar)

5. a) *Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?*

f.eks.

1. *mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg*	1	
2. *Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling*	9	
3. *Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet*	10	8 verre / 2 bedre
4. *Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet*	3	verre
5. *Andre forhold innen familien som er blitt annerledes?* *Hvilke?* _____	8	

Antall svar 31, N = 22.

Endring for 22 informanter

Ingen endring for 25.

b) HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
4		1	3		5	9	N=22

Spørsmålet er irrelevant for 25

c) *Hva synes du om endringen?* _____

5 a) *I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?*

	Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
NÅ	9	13	5	15	3	2		N=47
PÅ MONGSTAD	3	8	6	20	3	2	5	N=47

20 har endret politisk interesse

Av disse er 3 mer interessert (men en har mistet tilliten)

17 er mindre interessert

b) HVIS ENDRING: *Hva kommer det av at din interesse i politikk er blitt endret?*

Se under gruppedeling: side 241, 263 og 285

55 a) *Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?*

Se side 313 til og med side 314

b) *Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen vært?*

Se side 315 til og med side 316

c) *Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?*

Se side 317 til og med side 318

56. a) *Synes du at du selv har forandret deg i noen av de nevnte tidsrommene?* JA 23 NEI 24

b) HVIS JA: *Hvilket tidsrom?* _____

c) *På hvilken måte?* Se under gruppedeling: side 241, 263 og 285

57. *Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
NÅ	4	10	2	3	7	21		N=47
PÅ MONGSTAD					3	25	19	N=47

Trivsel nå i forhold til før

2 trives bedre
17 trives like godt
28 trives dårligere

58. *Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) *Selve forandringen i boligsituasjonen*				18	12	17		N=47
b) *Selve forandringen i arbeidssituasjonen*				22	13	12		N=47
c) *Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)*	1			17	9	13	7	N=47
d) *Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)*				7	5	8	27	N=47
e) *Andre ting, hvilke?* *)						2	4	N=6 (41 personer nevner ikke andre ting)

*) Se under grupper, side 242 og side 286

59. *Hva føler du nå når du ser Mongstad igjen?*

Se side 319 til og med side 321

60. a) *Er det endring i det kristne miljøet hvis du sammenlikner slik det er der du bor nå med slik det var på Mongstad?*

JA | NEI

JA	NEI	VET IKKE	N=
10	31	6	47

b) HVIS ENDRING: *På hvilken måte er det annerledes?* Se under grupper side 242, 264 og 286

c) *Hva synes du om endringen?*

SVært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
	2	2	2	1	2	1	N=10

FORHOLD TIL POLITISKE AVGJØRELSER

61. *Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?*

Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delvis ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt	
12	9		13	2			N= 36

10 svarer: Vet ikke
1 nektet å svare

2. *I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:*

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*	9	5	2	19		1	1	N= 37 (10 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	9	6	1	18		1	1	N= 36 (11 missing)
c) *Stortingets representanter*	7	7	1	19		1		N= 35 (12 missing).
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	13	8	1	13	1			N= 36 (11 missing)
e) *Andre, Hvem:* Avisene	1							N= 1 (46 missing)

63. *Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:*

	Spiller ingen rolle *)	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*	4	2	1	14	7	7		N= 35 (12 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	4	2		14	6	9		N= 35 (12 missing)
c) *Stortingets representanter*	4	2		13	6	9	1	N= 35 (12 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	4	2		14	7	7	1	N= 35 (12 missing)
e) *Andre, Hvem:* Avisene						1		N= 1 (46 missing)

*) De fire svarer: Det gjør ingen forskjell for ingen hører på den lille mann allikevel

64. a) *Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at*

1. *du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?* [35]

eller

2. *det er best å godta den?* [12]

N=47

b) *Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:*

(Spørsmålet er irrelevant for 35 personer)

1. *De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.* [2]

2. *Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.* [2]

3. *Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.* [1]

4. *Det nytter allikevel ikke å protestere.* [9]

N = 12 Antall svar 14

to personer har gitt to svar

FRAMTIDSPERSPEKTIV

5. a) *Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?*

Se side 322 til og med side 324

b) *Hvorfor?*

Se side 322 til og med side 324.

6. *Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en liknende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industri-prosjektet?*

Se side 325 til og med side 327

7. *Har du noen råd til andre i liknende situasjoner?*

Se side 328 til og med side 330

68. *Til slutt vil jeg stille deg noen spørsmål som i andre sammenhenger er funnet å være viktig for hvordan en svarer på mange ting:*

a) *Hvor gammel er du?* Gjennomsnittsalderen er 51 år, med variasjon fra 20 til 79 år

b) *Er du gift* [33]

ugift [8]

separert, skilt [1]

enke, enkemann [5]

Alder		Personer
20-40	:	12
40-60	:	19
60---	:	16
		N= 47

c) *Har du barn? I tilfelle hvor mange?* 37 av informantene har barn, fra 1-7 barn. Gjennomsnittet er 2,7 barn

Hvor gammelt eller gamle er barnet eller barna? 15 informanter har barn under 16 år. Gjennomsnittsalderen på barna er 6 år, med variasjon fra 7 mnd. til 16 år.

TUSEN TAKK FOR OPPLYSNINGENE!

Gro Therese Lie

Gro Therese Lie

Utfylte svarfrekvenser for GRUPPE 1

STRUKTURENDRINGENS KONSEKVENSER
FOR EN BYGDEBEFOLKNING

En intervju undersøkelse om
den tidligere Mongstadbefolkningens
opplevelse av endringen.

Universitetet i Bergen 1974

PERSON KODE NR.

BOLIGSITUASJONEN NÅ OG BOLIGSITUASJONEN
PÅ MONGSTAD

(Spørsmålene 2 til 10 stilles en av de voksne i familien)

2. *a) Har du tenkt å bli boende her du bor nå?*

JA	VET IKKE	NEI
4		1

$n_1 = 5$

b) HVIS NEI: *Når skal du flytte?*

til høsten

c) Hvor skal du flytte?

til Risa

3. *Hvor stort er huset (ev. leiligheten) du bor i nå:*

a) Hvor mange m² boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?

b) Hvor mange rom har boligen (dvs. stue, soverom, kjøkken etc.)?

Hvor stort var huset (ev. leiligheten) du bodde i på Mongstad?

a) Hvor mange m² boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?

b) Hvor mange rom hadde boligen?

a) Når ble huset du bor i nå bygget?

Etter 1971

b) Når ble huset du bodde i på Mongstad bygget?

3 i førkrigshus, 2 i etterkrigshus.

Plass i m²:
4 har større plass
1 har mindre plass

Plass i rom:
2 har like mange rom
3 har færre rom nå

Byggeår.	Personer
1890-1900	3
1950-1959	1
1960-1969	1
	$n_1 = 5$

SANITÆRFORHOLD

Har du i boligen din nå og i boligen din på Mongstad:

	NÅ		PÅ MONGSTAD	
	JA	NEI	JA	NEI
a) bad	5		4	1
b) innlagt toilett	5		4	1
c) kjøkken med innlagt varmt og kaldt vann	5		3	2

7. EIERFORHOLD

	NÅ	PÅ MONGSTAD
a) Leier du her? Leide du på Mongstad?	1	
b) Eier du boligen her? Eide du boligen på Mongstad ?	4	5
c) Bor du på kår? Bodde du på kår på Mongstad?		
	$n_1 = 5$	$n_1 = 5$

8. BOUTGIFTER

Hva koster det å bo i huset du bor i nå sammenliknet med hva det kostet å bo i det huset du bodde i på Mongstad? (Til boligutgifter regnes her renter og avdrag på boliglån og/eller husleie, vedlikehold av boligen, strøm og oppvarming.).

Veldig mye mindre	Mye mindre	Litt mindre	Like mye	Litt mer	Mye mer	Veldig mye mer
ca. 75 % mindre	ca. 50 % mindre	ca. 10% mindre	Like mye	ca. 10% mer	ca. 50% mer	ca. 75% mer
			2	2		1

$n_1 = 5$

9. *a) Hvor mange voksne og*

b) hvor mange barn (under 20 år) bor i huset (eller leiligheten) du bor i nå?

c) Hvor mange voksne og

d) hvor mange barn (under 20 år) bodde i huset (eller leiligheten) du bodde i på Mongstad

	NÅ	PÅ MONGSTAD
VOKSNE		
BARN		

1 er blitt enkemann

10. *a) Har du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din nå?*

JA	NEI
4	1

$n_1 = 5$

Alle 5 har mindre enn før også de 4 som fremdeles har tilleggs-bygninger.

b) HVIS JA: *Hva har du?*

c) *Hadde du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din på Mongstad?*

JA	NEI
5	

$n_1 = 5$

d) HVIS JA: *Hva hadde du?*

STILLES ALLE:

11. *Hvis du sammenlikner boligforholdene du har nå med boligforholdene dine på Mongstad*

a) *Hva liker du med boligen du har nå?* _____

_____

b) *Hva likte du med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

c) *Hva liker du ikke med boligen du har nå?*

_____

_____

d) *Hva likte du ikke med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

Se side 290

12. a) *Hva synes du om beliggenheten til den boligen du bor i nå, og hva synes du om beliggenheten til boligen du hadde på Mongstad. Ta i betraktning slike ting som utsikt, sol og lys, beliggenhet i naturen, avstand til nabohus i tillegg til ting du selv synes er viktig for boligens beliggenhet.*

Vis meg hva du synes om dette slik det er nå og hva du synes om slik det var på Mongstad.

	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
Beliggenhet								
NÅ					1	2	2	$n_1=5$
PÅ MONGSTAD					1	1	3	$n_1=5$

Om Sammenligningen

1 synes beliggenheten er bedre nå

2 synes den er like bra

2 synes den er dårligere

b) *Hva er forskjellen i beliggenheten?*

Se side 293

_____

13. *Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?*

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ				1		1	3	$n_1=5$
PÅ MONGSTAD						3	2	$n_1=5$

Sammenligning av trivsel m. bolig

2 liker den bedre

2 like godt

1 dårligere

14. a) *Har du selv vært med på å bestemme hvor du bor nå?*

JA	NEI
5	

$n_1 = 5$

b) HVIS JA: *Hvilke alternativer hadde du?*

Kolås eller finne tomt på egen hånd

c) HVIS NEI: *Er du fornøyd med tilbudet*

JA	HVERKEN ELLER	NEI
4	1	

$n_1 = 5$

ARBEIDSSITUASJONEN NÅ OG PÅ MONGSTAD

(Spørsmål 15 til 17 stilles til en av de voksne i familien)

15. a) *Hva lever du og din nærmeste familie av nå?*

1. *Jordbruk*	2
2. *Fiske*	
3. *Arbeid på anlegget*	
4. *Fast ansatt hos Rafinor*	5
5. *Pensjon*	
6. *Erstatningen etter ekspropriasjonen*	
7. *Annen levevei. Hvilken?*	1

8 svar $n_1 = 5$

b) *Hvis du (dere) lever av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

c) *Hva levde du og din familie av på Mongstad?*

1. *Jordbruk*	4
2. *Fiske*	1
3. *Sesongarbeid på hermetikkfabrikken*	3
4. *Arbeid på mekanisk verksted*	
5. *Pensjon*	
6. *Annen levevei. Hvilken?*	2

10 svar, $n_1 = 5$

d) *Hvis dere levde av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

16. a) *Hvordan fordeler dere arbeidet innen familien nå og*

b) *hvordan fordelte dere arbeidet innen familien på Mongstad?*

	NÅ	PÅ MONGSTAD
1. *Begge ektefeller i gårdsarbeid (eller annen primærnæring)*		1
2. *Kona hus og hjem, mannen gårdsarbeid eller lønnsarbeid*	1	1
3. *Begge i lønnsarbeid*	3	1
4. *Andre fordelinger, hvilke?*	1	2
	$n_1 = 5$	$n_1 = 5$

17. a) *Hadde du (dere) utmark på Mongstad?* JA NEI

JA	NEI	$n_1 =$
3	2	5

b) HVIS JA: *Hva ble utmarka brukt til:* 2 svarer: „Ingenting", en svarer: litt granplanting

18. a) *Hvorfor solgte du (dere) utmarka?* 1 svarer: Vi hadde ikke bruk for den., 2 svarer: For å få arbeidsplasser.

b) HVIS FLERE GRUNNER BLIR GITT,
angi omtrent i % hvor viktige de enkelte grunnene var for deg

19. *Hvilken innvirkning troddu du den gangen at salg av utmarka skulle få for Mongstads framtid?*

a) *Positiv innvirkning (f.eks. fint med arbeidsplasser i nærheten)?* 3 (1 uten utmark)

b) *Nøytralt (det ville ikke spille noen rolle fra eller til)?* 1

c) *Negativt (f.eks. begynnelsen på slutten for Mongstad f.eks. på grunn av industriens utvidelse).*

d) *Annen innvirkning. Hvilken.* Den nyetiden kommer og det må vi ta. 1 (uten utmark) $n_1 = 5$

(Hvis mange grunner blir gitt be informanten oppgi de tre viktigste grunnene for informanten)

20. *Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Næringsgrunnlaget NÅ					2	2	1	$n_1=5$
PÅ MONGSTAD			1		1	3		$n_1=5$

Sammenligning mellom nå og før

2 mer fornøyd nå

2 like fornøyd

1 mindre fornøyd

21. *I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:*

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd		
1. *Type arbeid*	NÅ				1	1	2	1	$n_1=5$	3 like fornøyd
	PÅ MONGSTAD						3	2	$n_1=5$	2 mindre -"-
2. *Arbeidstid*	NÅ					1	4		$n_1=5$	1 mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD				1		4		$n_1=5$	4 like -"-
3. *Utbytte, lønn*	NÅ						4	1	$n_1=5$	2 mer fornøyd
	PÅ MONGSTAD			1		1	3		$n_1=5$	3 like -"-
4. *Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke*	NÅ			1			1		$n=2$	1 like fornøyd
	PÅ MONGSTAD						1	1	$n=2$	1 mindre fornøyd

22. *Angi hvor viktig med hensyn til trivsel i arbeidet at du synes*

1. *Type arbeid* [4] viktigst
2. *Arbeidstid* [ ]
3. *Utbytte, lønn* [ ]
4. *Eventuelle andre ting du har nevnt er i forhold til hverandre.* [ ]

1 synes alt er like viktig

Prøv å angi de forskjellige tingenes viktighet for deg i % Missing

23. *Hvis du sammenlikner det du lever av nå med det du levde av på Mongstad vil du si at du har*

1. *mer* [5]
2. *like mye* [ ]
3. *mindre* [ ]

penger til overs nå når utgiftene til bolig og husholdning er trukket fra.

24. a) *Regner du med å fortsette med det arbeidet du har nå?* JA [5] VET IKKE [ ] NEI [ ] $n_1=5$

24. b) For de som jobber på anlegget:

Hva skal du gjøre når anleggsperioden er over?

irrelevant

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

25. a) *Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?*

b) *Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?*

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NÅ					1	2	2	$n_1=5$
PÅ MONGSTAD		1				2	2	$n_1=5$

Sammenligning av trivsel blant folk

1 trives mye bedre nå

3 trives like godt nå

1 trives dårligere

26. *I hvilken grad mener du det følgende er viktig for et godt naboskap:*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) *å holde en viss avstand til sine naboer*	1				2	1	1	$n_1=5$
b) *å hjelpe hverandre, gå sammen om å løse felles problemer*				1		3	1	$n_1=5$
c) *holde seg orientert om naboens ve og vel*		1	1	1	2			$n_1=5$
d) *å ikke blande seg opp i hverandres saker*						1	4	$n_1=5$

27. a) *Er det noen forskjell i disse tingene slik det er der du bor nå i forhold til slik det var på Mongstad?*

4 : samme som før.

1 : forskjell

b) HVIS JA: *Hva er annerledes og på hvilken måte er det annerledes?*

Måtte holde avstand med naboene før p.g.a. kårmannen på gården

28. a) *I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?*

Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle
	2	1	1		1	

b) *Hvis det er noen av dem du ikke har kontakt med, hvorfor har dere ikke kontakt?*

1. *Bor for langt fra hverandre?* [1]
2. *Reagerer forskjellig på industriplanene og har derfor ikke så mye felles lenger?* [ ]
3. *Andre grunner?* [ ]
   Hvilke? Vi har det for travelt (2 svar)

1+2 [2]

1+3 [2]

29. a) *Hvordan vil du si at ditt forhold til slektninger du hadde på Mongstad er nå i forhold til slik det var før industriplanene ble kjent?*

	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ						5		$n_1=5$
PÅ MONGSTAD						5		$n_1=5$

b) HVIS ENDRING:

1. *På hvilken måte er ditt forhold til slektningene annerledes?*

   Irrelevant

2. *Hva kommer det av at forholdet til slektningene er blitt annerledes?*

   Irrelevant

3. *Hva synes du dette betyr for deg og din nærmeste familie?*

   Irrelevant

	JA	NEI	n =
a) Har du noen spesielt gode venner omkring der du bor nå?	5		5
b) HVIS JA: Tilhørte vennen(e) den tidligere Mongstadbefolkningen?	3	2	5
c) Kjente du vennen(e) fra før du flyttet fra Mongstad?	5		5
d) Hadde du noen spesielt gode venner på Mongstad?	5		5

e) I hvilken grad har du kontakt med den eller disse nå i forhold til før?

1. Aldri ☐
2. Sjeldnere [4]
3. Like ofte [1]
4. Oftere ☐

a) Er det noen forskjell i måten folk omgås på der du bor nå sammenliknet med slik det var på Mongstad før?

JA	NEI
2	3

b) HVIS JA: På hvilken måte?

(f.eks, kommer folk oftere eller sjeldnere innom hverandre, prater du oftere eller sjeldnere med folk du treffer på veien, i butikken o.l.)

Klasseskille her, men alle er på hils
Folk kommer sjeldnere innom her.

c) Hva synes du om endringen?

Spiller ingen rolle
Litt trist

I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har

1. Færre [1]
2. Like mange [3]
3. Flere [1]

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

På hvilken måte har selve anlegget fått innvirkning på miljøet du bor i nå?

Mye mennesker / Helt positiv innvirkning - vint med idrett o.l. / Håper det blir til gavn. / Mer hektisk - alle har noe å gjøre på anlegget / Folk har liten tid - jag etter penger.

34 a) *Bor det tilflyttede anleggsarbeidere eller fast ansatte hos Rafinor i nabolaget ditt? (Dvs. tilflyttede utenom Mongstadfolk)*

JA	NEI
4	1

b) *Hvordan mener du folk flest i Lindås ser på de tilflyttede anleggsarbeiderne?*

Både og / Det er det som er dårlig en hører om. / Bra når en tenker på hvor stort anlegget er. (2 vil ikke uttale seg)

c) *Har du omgang med noen av de som jobber på anlegget og er tilflyttere til distriktet?*

JA	NEI
1	4

d) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Vi holder oss mest for oss sjøl / kjenner dem ikke / De fleste er her bare for anleggsperioden. Er helst sammen med gamle kjenninger

35 a) *Låser du døra når du går hjemmenfra hvis huset blir tomt?* JA NEI

b) *Gjorde du det før?* JA NEI

	JA	NEI	n_1 =
a)	3	2	5
b)	2	3	5

c) HVIS ENDRING: *Hvorfor?*

For mange fremmede omkring

36 *Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?*

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ						4	1	$n_1=5$
PÅ MONGSTAD		1				3	1	$n_1=5$

4 synes naboskapet er like godt som før

1 synes det er bedre

37 *Synes du det er viktig at en føler tilhørighet der en bor? I hvilken grad synes du det er viktig?*

Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
			1		2	2	$n_1=5$

a) *Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?*

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet
NÅ			1	3		1	
PÅ MONGSTAD				1		3	1

2 føler samme grad av tilhørighet

3 føler mindre grad av tilhørighet nå

b) HVIS ENDRING: *Hvorfor føler du det annerledes nå?*

Se side 296

a) *Er det noen klubber eller foreninger der du bor nå?* JA ~~NEI~~

b) HVIS JA: *Hva er du med på?*

menighet, bondelag, Saniteten, trim

c) *Var det noen klubber eller foreninger på Mongstad før industriplanene kom?* JA ~~NEI~~

d) HVIS JA: *HVa var du med på?*

menighet, bondelag Saniteten.

4 er like aktive som før.

1 er mindre aktiv

e) HVIS ENDRET ORGANISERT AKTIVITET:

Hvorfor?

REAKSJON PÅ INDUSTRIPLANENE

40. a) *Var du tilstede på informasjonsmøtet den 20. juli, 1970 da Mongstad-folk fikk vite at innmarka var inkludert i industriplanene?* JA [5] NEI

$n_1 = 5$

b) HVIS JA: *Hva var din første reaksjon på disse opplysningene?*

Se side 298

c) HVIS NEI: *Når fikk du vite om planene?* _____

d) *Hva var din første reaksjon på dette?*

_____

_____

JA	NEI	I TVIL	n_1 =
2	1	2	5

1. *Var du forberedt på at noe slikt kunne hende?* _____

2. a) *Hvem mener du bestemte at innmarka skulle brukes til industriformål?*
(Nødvendig med den spontane reaksjonen, les derfor ikke opp svar-alternativene)

1. *Ordføreren - kommunestyret*	5	
2. *Mongstadutvalget - fylket*	4	
3. *Industrikomiteen - stortinget*	3	
4. *Norsk Hydro*	3	
5. *Andre svar: HVEM?*		_____
	18 svar	$n_1 = 5$

b) Hvis det blir svart at flere var med på bestemmelsen:

Hvem mener du var hovedansvarlig for bestemmelsen om å bruke innmarka til industriformål?

Alle mener kommune

_____

3. a) *Syntes du den gangen at det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål?*

1. *Riktig*		
2. *Gal*	1	
3. *Andre svar: HVA?*	4	_____

b) *Hvorfor?*

Se side 301

_____

c) *Synes du nå at det var en riktig eller gal avgjørelse?*

1. *Riktig*	1	
2. *Gal*		
3. *Andre svar: HVA?*	4	_____

d) *Hvorfor?*

Se side 304

_____

4. *Fra de offentlige sakspapirene, fra uttalelser i avisene og fra intervjuer som ble foretatt her etter ekspropriasjonssaken, ser det ut til at Mongstad-befolkningen delte seg i tre etter at planene om industri på innmarka ble kjent*

1. *En gruppe solgte sine eiendommer med en gang etter at planene ble kjent.*

2. *En gruppe ventet i det lengste med å selge. De trodde ikke det ville nytte å protestere. Det ble reist ekspropriasjonssak mot disse.*

3. *Den tredje gruppen ble det også reist ekspropriasjonssak mot. De prøvde å skaffe opplysninger som kunne bidra til å endre industri-planene, og de anket saken til sivilombudsmannen.*

a) *I hvilken gruppe vil du si at du selv tilhørte*

Gruppe 1	5
Gruppe 2	
Gruppe 3	

b) *I hvilken gruppe eller i hvilke grupper vil du plassere de du vanligvis ferdtes blant på Mongstad*

Gruppe 1	1
Gruppe 2	
Gruppe 3	

1+2 [1]
1+2+3 [3] $n_1 = 5$

c) *I hvilken gruppe vil du plassere de som før industriplanene kom var dine beste venner*

Gruppe 1	1
Gruppe 2	
Gruppe 3	

1+2 [1]
1+2+3 [2] $n_1 = 4$ (1 missing)

d) *I hvilken gruppe (el. grupper) vil du plassere dine slektninger?*

Gruppe 1	
Gruppe 2	
Gruppe 3	

} irrelevant

5. *Trodde du den gangen at det ville nytte*(Hvis gruppe 2 eller 3) *for deg* (Hvis gruppe 1) *for andre å motsette seg salg av innmarka?*

JA	NEI
	5

5. a) *Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet tror du da at en protest ville ført fram?*

JA	NEI
1	4

b) HVIS JA: *Hva kunne man ha gjort?*

Se side 307

c) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Se side 307

LOV OG RETTFERD

7. *I hvilken grad synes du at vanlige folks eiendomsrett blir beskyttet av loven?*

Ingen beskytt-else			Delvis beskytt-else			Full beskytt-else
1	1		2		1	

8. a) *Kjenner du hovedinnholdet i Oreigningsloven?*

JA	NEI
4	1

b) *I Oreigningsloven § 2 står det: "Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast utan det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade."*

I § 7 står det: "Står det hus på grunnen eller anna som har fast tilknytning til grunnen og er viktig for eigaren, bør vedtak om eller samtykke til oreigningsinngrep berre gjerast eller gjevast når det ikkje kan finnast annan tenleg grunn eller når føremonene med at nett den eigedomen vert teken, er så mykje større at det må vera avgjerande. Det same gjeld om dyrka jord og dyrkingsjord."

Med bakgrunn i dette synes du da at det var en riktig eller gal avgjørelse at Mongstads innmark skulle brukes til industri?

1. *Riktig* [2]
2. *Gal* [1]
3. *Andre svar: HVILKE?* [2] _____

$h_1 = 5$

9. a) *Hva mener du er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken?*

Se side 310

b) *I hvilken grad mener du at følgende ting har spilt rolle for at rettsaken gikk som den gikk?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
1. *Samfunnets interesser må gå foran den enkeltes*					2	3		$n_1 = 5$
2. *Ekspertene vet bedre enn folk flest*				1		1		$n_1 = 2$ (3 missing)
3. *Det er klart at Mong Mongstad ingen framtid ville ha al allikevel*				1	2	2		$n_1 = 5$
4. *Dårlig saksbehandling*								(5 missing)
5. *Mongstadfolk var uforberedt på problemene*					2			$n_1 = 2$ (3 missing)
6. *Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett*						1		$n_1 = 1$ (4 missing)
7. *Tilfeldigheter avgjorde rettsaken*								(5 missing)
8. *Andre grunner: Hvilke:*						1		$n_1 = 1$ (4 missing)

5 a) *Synes du at dine interesser ble skikkelig ivaretatt og at du ble tatt tilbørlig hensyn til i denne saken?*

JA	NEI
4	1

b) HVIS NEI: *Hvem synes du skulle ha forsvart dine interesser i avgjørelsene?*

Kommunen, svarer den ene

5 *I hvilken grad er du fornøyd med erstatningssummen du/dere fikk for det du/dere hadde på Mongstad?*

Svært misfornøyd	Misfornøyd	Litt misfornøyd	Hverken fornøyd el. misfornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
	2		2				$n_1 = 4$ (1 missing)

PERSONLIGE FORHOLD

52. a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		
2. *Hodepine*		
3. *Slapphet*		1
4. *"Dårlige nerver"*		2
5. *Liten arbeidslyst*		
6. *Søvnløshet*		2
7. *Andre plager, hvilke:* _____	1	2
8. *Ingen plager*	4	3
	$n_1 = 5$	$n_1 = 5$

Antall svar = 10

1 hadde plager før, men ikke nå.
2 har hatt plager etter planene
Disse to mener det har sammenheng med omstillingen

b) **HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:**
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
1					1	1	$n_1 = 3$

53 a) *Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?*

f.eks.

1. *mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg* ☐
2. *Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling* ☐
3. *Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet* ☐
4. *Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet* ☐
5. *Andre forhold innen familien som er blitt annerledes?* 2
   Hvilke? *)

*) en er blitt enkemann, en forteller om stort press på familien p.g.a. mannens sykdom

Ingen endring for 3 personer

Endring for 2 personer.

b) HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
1					1	

$n_1 = 2$

Spørsmålet er irrelevant for 3 personer

c) *Hva synes du om endringen?* _____

54 a) *I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?*

	Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk
NÅ			1	2	1	1	
PÅ MONGSTAD			1	2			2

3 har ingen endring i grad av politisk interesse.

2 har endring (mindre interessert)

b) HVIS ENDRING: *Hva kommer det av at din interesse i politikk er blitt endret?*

En har stort arbeidspress på jobben

En har trappet ned p.g.a. dårlig helse

55. a) *Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?*

Se side 313

b) *Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen vært?*

Se side 315

c) *Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?*

Se side 317

56. a) *Synes du at du selv har forandret deg i noen av de nevnte tidsrommene?* JA [2] NEI [3] $n_1 = 5$

b) HVIS JA: *Hvilket tidsrom?* i ogetter konfliktiden

c) *På hvilken måte?* En sier: „Er det meg det er noe galt med? Jeg er blitt så skuffet, mistenksom. Jeg er på vakt, gråter mye er redd for å bli skuffet igjen." Den andre: „Vanskelig å si hvordan"

57. *Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
NÅ		1				4	
PÅ MONGSTAD						5	

4 trives like godt som før

1 trives mye dårligere

58. *Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig
a) *Selve forandringen i boligsituasjonen*				1	2	2	
b) *Selve forandringen i arbeidssituasjonen*				2	1	2	
c) *Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)*				3		2	
d) *Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)*				3	1	1	
e) *Andre ting, hvilke?* *)						2	1

*) Av de to som svarer „Viktig" sier en: „følte meg ikke hjemme på Mongstad" den andre: „Fikk tid til å omgås meg". Den tredje: „å forlate hjemmet sitt og oppleve alt det vonde mellom mennesker"

59. *Hva føler du nå når du ser Mongstad igjen?*

Se side 319

60. a) *Er det endring i det kristne miljøet hvis du sammenlikner slik det er der du bor nå med slik det var på Mongstad?*

JA	NEI
	5

$n_1 = 5$

b) HVIS ENDRING: *På hvilken måte er det annerledes?*

irrelevant

c) *Hva synes du om endringen?*

irrelevant

Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd

FORHOLD TIL POLITISKE AVGJØRELSER

61. *Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?*

Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delvis ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt	
1			1	2			$n_1 = 4$ (1 missing)

I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*				2		1	1	$n_1 = 4$ (1 missing)
b) *Fylkespolitikerne*		1		1		1	1	$n_1 = 4$ (1 missing)
c) *Stortingets representanter*				2		1		$n_1 = 3$ (1 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*		1		2		1		$n_1 = 4$ (1 missing)
e) *Andre, Hvem:* _____								(5 missing)

63. *Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:*

	Spiller ingen rolle	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*				2		1		$n_1 = 3$ (2 missing)
b) *Fylkespolitikerne*				1	1	1		$n_1 = 3$ (2 missing)
c) *Stortingets representanter*				2		1		$n_1 = 3$ (2 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*				1	1	1		$n_1 = 3$ (2 missing)
e) *Andre, Hvem:* _____								(5 missing)

64. a) *Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at*

1. *du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?* [2]

eller

2. *det er best å godta den?* [3]

$n_1 = 5$

b) *Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:*

1. *De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.* [2]

2. *Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.* [ ]

3. *Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.* [1]

4. *Det nytter allikevel ikke å protestere.* [ ] $n_1 = 3$, irrelevant for 2 personer

FRAMTIDSPERSPEKTIV

65 a) *Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?*

Se side 322

b) *Hvorfor?*

Se side 322

66 *Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en liknende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industri-prosjektet?*

Se side 325

67 *Har du noen råd til andre i liknende situasjoner?*

Se side 328

68. *Til slutt vil jeg stille deg noen spørsmål som i andre sammenhenger er funnet å være viktig for hvordan en svarer på mange ting:*

a) Hvor gammel er du? _____

b) Er du gift [3]

ugift [ ]

separert, skilt [ ]

enke, enkemann [2]

c) Har du barn? I tilfelle hvor mange? Alle informantene har barn — fra 2 til 5 barn.

Hvor gammelt eller gamle er barnet eller barna? 2 informanter har mindreårige barn

TUSEN TAKK FOR OPPLYSNINGENE!

Gro Therese Lie

Gro Therese Lie

Utfylte svarfrekvenser for Gruppe 2

STRUKTURENDRINGENS KONSEKVENSER
FOR EN BYGDEBEFOLKNING

En intervju undersøkelse om
den tidligere Mongstadbefolkningens
opplevelse av endringen.

Universitetet i Bergen 1974

1. PERSON KODE NR. [ ]

BOLIGSITUASJONEN NÅ OG BOLIGSITUASJONEN
PÅ MONGSTAD

(Spørsmålene 2 til 10 stilles en av de voksne i familien)

2. a) *Har du tenkt å bli boende her du bor nå?*

JA	VET IKKE	NEI
22	1	

$n_2 = 23$

b) HVIS NEI: *Når skal du flytte?*

irrelevant

c) *Hvor skal du flytte?*

irrelevant

3. *Hvor stort er huset (ev. leiligheten) du bor i nå:*

a) *Hvor mange m² boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?*

b) *Hvor mange rom har boligen (dvs. stue, soverom, kjøkken etc.)?*

4. *Hvor stort var huset (ev. leiligheten) du bodde i på Mongstad?*

a) *Hvor mange m² boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?*

b) *Hvor mange rom hadde boligen?*

5. a) *Når ble huset du bor i nå bygget?*

Alle hus er bygget etter 1971

b) *Når ble huset du bodde i på Mongstad bygget?*

SANITÆRFORHOLD

6. *Har du i boligen din nå og i boligen din på Mongstad:*

	NÅ		PÅ MONGSTAD	
	JA	NEI	JA	NEI
a) bad	23		22	1
b) innlagt toilett	23		19	4
c) kjøkken med innlagt varmt og kaldt vann	23		22	1

Plass i m² nå:

21 har fått større plass

2 har fått mindre plass

Plass i antall rom:

5 har flere rom nå

2 har samme antall rom

16 har færre rom nå.

Byggeår	Personer
1890-1900:	5
1945-1949:	7
1950-1959:	9
1960-1969:	2

$n_2 = 23$

7. EIERFORHOLD

	NÅ	PÅ MONGSTAD
a) Leier du her? Leide du på Mongstad?	1	4 *)
b) Eier du boligen her? Eide du boligen på Mongstad ?	22	19
c) Bor du på kår? Bodde du på kår på Mongstad?		
	$n_2 = 23$	$n_2 = 23$

*) De fire bodde vederlagsfritt

8. BOUTGIFTER

Hva koster det å bo i huset du bor i nå sammenliknet med hva det kostet å bo i det huset du bodde i på Mongstad? (Til boligutgifter regnes her renter og avdrag på boliglån og/eller husleie, vedlikehold av boligen, strøm og oppvarming.).

Veldig mye mindre	Mye mindre	Litt mindre	Like mye	Litt mer	Mye mer	Veldig mye mer
ca. 75 % mindre	ca. 50 % mindre	ca. 10% mindre	Like mye	ca. 10% mer	ca. 50% mer	ca. 75% mer
				12	5	6

$n_2 = 23$

9. *a) Hvor mange voksne og*

b) hvor mange barn (under 20 år) bor i huset (eller leiligheten) du bor i nå?

c) Hvor mange voksne og

d) hvor mange barn (under 20 år) bodde i huset (eller leiligheten) du bodde i på Mongstad

	NÅ	PÅ MONGSTAD
VOKSNE		
BARN		

Endring i husstanden

1 har flere i familien (en voksen til)

19 har ingen endring

3 har færre voksne i huset

10. *a) Har du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din nå?*

JA	NEI
13	10

$n_2 = 23$

b) HVIS JA: *Hva har du?*

c) Hadde du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din på Mongstad?

JA	NEI
17	6

$n_2 = 23$

d) HVIS JA: *Hva hadde du?*

I alt 9 personer har mindre av tilleggsbygninger enn før.

15 personer har like mye

STILLES ALLE:

11. *Hvis du sammenlikner boligforholdene du har nå med boligforholdene dine på Mongstad*

a) *Hva liker du med boligen du har nå?* _____

_____

b) *Hva likte du med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

c) *Hva liker du ikke med boligen du har nå?*

_____

_____

d) *Hva likte du ikke med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

Se side 290 og 291.

12. a) *Hva synes du om beliggenheten til den boligen du bor i nå, og hva synes du om beliggenheten til boligen du hadde på Mongstad. Ta i betraktning slike ting som utsikt, sol og lys, beliggenhet i naturen, avstand til nabohus i tillegg til ting du selv synes er viktig for boligens beliggenhet.*

Vis meg hva du synes om dette slik det er nå og hva du synes om slik det var på Mongstad.

	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
Beliggenhet								
NÅ					1	21	1	$n_2=23$
PÅ MONGSTAD					1	14	8	$n_2=23$

1 synes beliggenheten er bedre.
14 synes beliggenheten er like bra som før.
8 synes beliggenheten er dårligere enn før.

b) *Hva er forskjellen i beliggenheten?*

Se side 293 og 294

_____

13. *Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?*

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ						16	7	$n_2=23$
PÅ MONGSTAD			1	4	1	15	2	$n_2=23$

6 trives bedre med boligen nå.
16 trives like godt.
1 trives dårligere med boligen nå

14. a) *Har du selv vært med på å bestemme hvor du bor nå?*

JA	NEI
23	

$n_2 = 23$

b) HVIS JA: *Hvilke alternativer hadde du?*

Kolåsfeltet, eller finne tomt på egen hånd

c) HVIS NEI: *Er du fornøyd med tilbudet*

JA	HVERKEN ELLER	NEI
13	2	

ARBEIDSSITUASJONEN NÅ OG PÅ MONGSTAD

(Spørsmål 15 til 17 stilles til en av de voksne i familien)

15. a) *Hva lever du og din nærmeste familie av nå?*

1. *Jordbruk*	6
2. *Fiske*	
3. *Arbeid på anlegget*	2
4. *Fast ansatt hos Rafinor*	11
5. *Pensjon*	2
6. *Erstatningen etter ekspropriasjonen*	3
7. *Annen levevei. Hvilken?*	14

Antall svar 38, $n_2 = 23$

b) *Hvis du (dere) lever av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

c) *Hva levde du og din familie av på Mongstad?*

1. *Jordbruk*	10
2. *Fiske*	2
3. *Sesongarbeid på hermetikkfabrikken*	10
4. *Arbeid på mekanisk verksted*	3
5. *Pensjon*	
6. *Annen levevei. Hvilken?*	15

Antall svar 40, $n_2 = 23$

d) *Hvis dere levde av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

16. a) *Hvordan fordeler dere arbeidet innen familien nå og*

b) *hvordan fordelte dere arbeidet innen familien på Mongstad?*

	NÅ	PÅ MONGSTAD
1. *Begge ektefeller i gårdsarbeid (eller annen primærnæring)*		2
2. *Kona hus og hjem, mannen gårdsarbeid eller lønnsarbeid*	8	6
3. *Begge i lønnsarbeid*	6	7
4. *Andre fordelinger, hvilke?*	9	8
	$n_2 = 23$	$n_2 = 23$

JA	NEI	n_2 =
11	12	

17. a) *Hadde du (dere) utmark på Mongstad?* JA NEI

b) HVIS JA: *Hva ble utmarka brukt til:* 5 svarer: „ingenting", 4: „litt granplanting", 2 svarer: „litt tørv" (n_2 = 11)

18. a) *Hvorfor solgte du (dere) utmarka?*
4 svarer: „Hadde ikke bruk for den." 6: „for å få arbeidsplasser"
1 svarer: „Ble trunget til å selge"

b) HVIS FLERE GRUNNER BLIR GITT.
angi omtrent i % hvor viktige de enkelte grunnene var for deg

19. *Hvilken innvirkning troddu du den gangen at salg av utmarka skulle få for Mongstads fremtid?*

a) *Positiv innvirkning (f.eks. fint med arbeidsplasser i nærheten)?* 17

b) *Nøytralt (det ville ikke spille noen rolle fra eller til)?* 6

c) *Negativt (f.eks. begynnelsen på slutten for Mongstad f.eks. på grunn av industriens utvidelse).* 1

d) *Annen innvirkning. Hvilken .* 1

Antall svar 25, $n_2 = 23$
(To personer gir to svar [a+b])

(Hvis mange grunner blir gitt be informanten oppgi de tre viktigste grunnene for informanten)

20. *Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Næringsgrunnlaget NÅ				4	1	15	3	$n_2=23$
PÅ MONGSTAD			4	4	4	10	1	$n_2=23$

Trivsel med næringsgrunnlaget

12 er mer fornøyd nå

9 er like fornøyd

2 er mindre fornøyd med næringsgrunnlaget nå.

21. *I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:*

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
1. *Type arbeid*	NÅ		1		5	5	12		$n_2=23$
	PÅ MONGSTAD				3	4	15	1	$n_2=23$
2. *Arbeidstid*	NÅ		3	1	5	2	11	1	$n_2=23$
	PÅ MONGSTAD		2		3	2	16		$n_2=23$
3. *Utbytte, lønn*	NÅ		1	1	8	1	9	3	$n_2=23$
	PÅ MONGSTAD			3	6	4	10		$n_2=23$
4. *Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke*	NÅ		1	1	3	2		2	$n=9$
	PÅ MONGSTAD				3		3	3	$n=9$

Nå i forhold til før:

17 like fornøyd
6 mindre fornøyd

4 mer fornøyd
12 like fornøyd
7 mindre —"—

11 mer fornøyd
8 like —"—
4 mindre —"—

2 mer fornøyd
7 mindre —"—

22. *Angi hvor viktig med hensyn til trivsel i arbeidet at du synes*

1. *Type arbeid* [ ]
2. *Arbeidstid* [1] viktigst
3. *Utbytte, lønn* [1] viktigst
4. *Eventuelle andre ting du har nevnt er i forhold til hverandre.* [2] viktigst

19 informanter sier at alt er like viktig

Prøv å angi de forskjellige tingenes viktighet for deg i %

$n_2 = 23$

23. *Hvis du sammenlikner det du lever av nå med det du levde av på Mongstad vil du si at du har*

1. *mer* [6]
2. *like mye* [12]
3. *mindre* [5]

penger til overs nå når utgiftene til bolig og husholdning er trukket fra.

24. a) *Reyner du med å fortsette med det arbeidet du har nå?*

JA	VET IKKE	NEI	
18	4	1	$n_2=23$

24. b) For de som jobber på anlegget:

Hva skal du gjøre når anleggsperioden er over?

2 svarer: „Vet ikke"
irrelevant for 21

SOSIALT MILJØ NR OG PR MONGSTAD

25. a) *Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?*

b) *Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?*

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NR				5		12	6	$n_2=23$
PR MONGSTAD						8	15	$n_2=23$

Trivsel blant folk nå i forhold til før

14 trives like godt

9 trives dårligere blant folk nå

26. *I hvilken grad mener du det følgende er viktig for et godt naboskap:*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) *å holde en viss avstand til sine naboer*		9	2	4	5	3		$n_2=23$
b) *å hjelpe hverandre, gå sammen om å løse felles problemer*						17	6	$n_2=23$
c) *holde seg orientert om naboens ve og vel*		1	1	8	5	8		$n_2=23$
d) *å ikke blande seg opp i hverandres saker*				1		12	10	$n_2=23$

27. a) *Er det noen forskjell i disse tingene slik det er der du bor nå i forhold til slik det var på Mongstad?*

16 synes det er det samme som før.
7 synes det er forskjell

b) HVIS JA: *Hva er annerledes og på hvilken måte er det annerledes?*

2 svarer: „Hele Mongstad var nett som en søskenflokk",
2 svarer: „For mye jobbing". En sier: „Ingen gjensidig hjelp her", En sier: „Ingen stikker innom - kjenner ikke naboene"
En sier: „Få naboer her"

28. *a) I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?*

Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle
		5	9	6	3	

$n_2 = 23$

b) Hvis det er noen av dem du ikke har kontakt med, hvorfor har dere ikke kontakt?

1. *Bor for langt fra hverandre?* [11]
2. *Reagerer forskjellig på industriplanene og har derfor ikke så mye felles lenger?* [1]
3. *Andre grunner?*
   Hvilke? _____ [ ]

1+2 [11]

$n_2 = 23$

29. *a) Hvordan vil du si at ditt forhold til slektninger du hadde på Mongstad er nå i forhold til slik det var før industriplanene ble kjent?*

	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ		3		1	3	14	2	$n_2 = 23$
PÅ MONGSTAD						19	4	$n_2 = 23$

Endring i forholdet til slekt nå.?

14 har samme forholdet til slektninger

9 har et dårligere forhold til slektninger

b) HVIS ENDRING:

1. *På hvilken måte er ditt forhold til slektningene annerledes?*

   Dårligere

2. *Hva kommer det av at forholdet til slektningene er blitt annerledes?*

   4 nevner splittelse p.ga. industriplanene
   5 nevner større avstander

3. *Hva synes du dette betyr for deg og din nærmeste familie?*

   3 orker ikke å snakke om det
   6 synes det er trist

	JA	NEI
1. a) Har du noen spesielt gode venner omkring der du bor nå?	11	12
b) HVIS JA: Tilhørte vennen(e) den tidligere Mongstadbefolkningen?	11	
c) Kjente du vennen(e) fra før du flyttet fra Mongstad?	11	
d) Hadde du noen spesielt gode venner på Mongstad?	23	

e) I hvilken grad har du kontakt med den eller disse nå i forhold til før?

1. Aldri ☐
2. Sjeldnere 18
3. Like ofte 4
4. Oftere 1

$n_2 = 23$

	JA	NEI	n_2 =
a) Er det noen forskjell i måten folk omgås på der du bor nå sammenliknet med slik det var på Mongstad før?	6	17	23

b) HVIS JA: På hvilken måte?

(f.eks, kommer folk oftere eller sjeldnere innom hverandre, prater du oftere eller sjeldnere med folk du treffer på veien, i butikken o.l.)

Folk bor mer spredd her / ingen post og butikk i nærheten hvor man kan treffes / Folk stikker ikke så ofte innom / Har ikke samme kontakten med folk.

c) Hva synes du om endringen?

2 synes det er både og
4 synes det er frist $n_2 = 6$

32. I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har

1. Færre 8
2. Like mange 18
3. Flere ☐

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

33. På hvilken måte har selve anlegget fått innvirkning på miljøet du bor i nå?

Mer trafikk, mer oppjaget, flere fremmede langs veiene, flere tilstelninger. (14 sier de bor så langt vekk at de ikke merker noe til det.)

34. *a) Bor det tilflyttede anleggsarbeidere eller fast ansatte hos Rafinor i nabolaget ditt? (Dvs. tilflyttede utenom Mongstadfolk)*

JA	NEI
11	12

$n_2 = 23$

b) Hvordan mener du folk flest i Lindås ser på de tilflyttede anleggsarbeiderne?

4 sier: „vet ikke", 8: „både og", 2 har ikke hørt noe spesielt
2 vil ikke blande seg med dem", 1: „ingen misforhold", 2: „mye drikking"
1: „mer uro". 3: „usikkert for unge jenter"

c) Har du omgang med noen av de som jobber på anlegget og er tilflyttere til distriktet?

JA	NEI
4	16

JA	NEI	PÅ HILS	n_2 =
4	16	3	23

d) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Kjenner dem ikke / Har ikke felles interesser / De blander seg ikke med bygdefolket / Vi bor for langt vekk.

35. *a) Låser du døra når du går hjemmenfra hvis huset blir tomt?*

JA	NEI
22	1

b) Gjorde du det før?

JA	NEI
6	17

JA	NEI	n_2 =
22	1	23
6	17	23

c) HVIS ENDRING: *Hvorfor?*

Så mange fremmed omkring, man vet aldri

36. *Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?*

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ				3		20		$n_2 = 23$
PÅ MONGSTAD						20	3	$n_2 = 23$

Vurdering av endring i naboskapet

17 personer synes naboskapet er like godt som før

6 synes det er dårligere enn før

37. *Synes du det er viktig at en føler tilhørighet der en bor? I hvilken grad synes du det er viktig?*

Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
				1	16	6	$n_2 = 23$

38. a) *Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?*

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet	
NÅ			2	3	6	12		$n_2=23$
PÅ MONGSTAD					1	15	7	$n_2=23$

Endring i tilhørighet?

11 føler samme grad av tilhørighet som før.

12 personer føler mindre grad av tilhørighet

b) HVIS ENDRING: *Hvorfor føler du det annerledes nå?*

Se side 296

39. a) *Er det noen klubber eller foreninger der du bor nå?* JA [ ] NEI [X]

b) HVIS JA: *Hva er du med på?*

Trimlag, Sykklubb, Saniteten, Menigheten, Politikk, Skyttarlag

c) *Var det noen klubber eller foreninger på Mongstad før industriplanene kom?* JA [ ] NEI [X]

d) HVIS JA: *Hva var du med på?*

Avlslag, bondelag, politikk, Saniteten, Menigheten, Barneforening

1 mer aktiv enn før

16 har samme grad som før.

6 mindre aktive

e) HVIS ENDRET ORGANISERT AKTIVITET:

Hvorfor?

1 (mer aktiv): „flere gjevnaldrene nå". 6 mindre aktive: dårlig helse / for lang vei / for liten tid / kjenner ingen / er mye borte.

REAKSJON PÅ INDUSTRIPLANENE

40. a) *Var du tilstede på informasjonsmøtet den 20. juli, 1970 da Mongstad-folk fikk vite at innmarka var inkludert i industriplanene?* JA 10 NEI 13

b) HVIS JA: *Hva var din første reaksjon på disse opplysningene?*

Se side 298 og 299

c) HVIS NEI: *Når fikk du vite om planene?* Rett etter planene

d) *Hva var din første reaksjon på dette?*

Se side 298 og 299

41. *Var du forberedt på at noe slikt kunne hende?* Alle svarer „NEI"

42. a) *Hvem mener du bestemte at innmarka skulle brukes til industriformål?*
(Nødvendig med den spontane reaksjonen, les derfor ikke opp svar-alternativene)

1. *Ordføreren - kommunestyret*	14
2. *Mongstadutvalget - fylket*	
3. *Industrikomiteen - stortinget*	1
4. *Norsk Hydro*	14
5. *Andre svar: HVEM?*	
Antall svar	29

$n_2 = 21$ (2 svarer: „ingen vet")

b) Hvis det blir svart at flere var med på bestemmelsen:

Hvem mener du var hovedansvarlig for bestemmelsen om å bruke innmarka til industriformål?

14 mener Kommunen er hovedansvarlig, 6 mener Hydro, 1 Stortinget ($n_2 = 21$, to: „ingen vet")

43. a) *Syntes du den gangen at det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål?*

1. *Riktig*	2
2. *Gal*	21
3. *Andre svar: HVA?*	

$n_2 = 23$

b) *Hvorfor?*

Se side 301 og 302

c) *Synes du nå at det var en riktig eller gal avgjørelse?*

1. *Riktig*	1
2. *Gal*	5
3. *Andre svar: HVA?*	17

$n_2 = 23$

d) *Hvorfor?*

Se side 304 og 305

44. *Fra de offentlige sakspapirene, fra uttalelser i avisene og fra intervjuer som ble foretatt her etter ekspropriasjonssaken, ser det ut til at Mongstad-befolkningen delte seg i tre etter at planene om industri på innmarka ble kjent*

1. *En gruppe solgte sine eiendommer med en gang etter at planene ble kjent.*

2. *En gruppe ventet i det lengste med å selge. De trodde ikke det ville nytte å protestere. Det ble reist ekspropriasjonssak mot disse.*

3. *Den tredje gruppen ble det også reist ekspropriasjonssak mot. De prøvde å skaffe opplysninger som kunne bidra til å endre industri-planene, og de anket saken til sivilombudsmannen.*

a) *I hvilken gruppe vil du si at du selv tilhørte*

Gruppe 1	
Gruppe 2	23
Gruppe 3	

b) *I hvilken gruppe eller i hvilke grupper vil du plassere de du vanligvis ferdtes blant på Mongstad*

Gruppe 1	
Gruppe 2	8
Gruppe 3	

1+2+3 [15] $n_2=23$

c) *I hvilken gruppe vil du plassere de som før industriplanene kom var dine beste venner*

Gruppe 1	
Gruppe 2	14
Gruppe 3	

1+2 [2]
1+2+3 [7] $n_2=23$

d) *I hvilken gruppe (el. grupper) vil du plassere dine slektninger?*

Gruppe 1	
Gruppe 2	15
Gruppe 3	3

1+2 [2]
2+3 [2] $n_2=22$, irrelevant for en.

5. *Trodde du den gangen at det ville nytte*(Hvis gruppe 2 eller 3) *for deg* (Hvis gruppe 1) *for andre å motsette seg salg av innmarka?*

JA NEI

6. a) *Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet tror du da at en protest ville ført fram?*

JA NEI

b) HVIS JA: *Hva kunne man ha gjort?*

Se side 307 og 308

c) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Se side 307 og 308

JA	NEI	n_2 =
	23	23
10	13	23

LOV OG RETTFERD

7. *I hvilken grad synes du at vanlige folks eiendomsrett blir beskyttet av loven?*

Ingen beskytt-else			Delvis beskytt-else			Full beskytt-else	
12	9		2				n_2=23

8. a) *Kjenner du hovedinnholdet i Oreigningsloven?*

JA	NEI	
5	18	n_2= 23

b) *I Oreigningsloven § 2 står det: "Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast utan det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade."*

I § 7 står det: "Står det hus på grunnen eller anna som har fast tilknytning til grunnen og er viktig for eigaren, bør vedtak om eller samtykke til oreigningsinngrep berre gjerast eller gjevast når det ikkje kan finnast annan tenleg grunn eller når føremonene med at nett den eigedomen vert teken, er så mykje større at det må vera avgjerande. Det same gjeld om dyrka jord og dyrkingsjord."

Med bakgrunn i dette synes du da at det var en riktig eller gal avgjørelse at Mongstads innmark skulle brukes til industri?

1. *Riktig* [2]
2. *Gal* [16]
3. *Andre svar: HVILKE?* [5] _____

n_2 = 23

10. a) *Hva mener du er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken?*

Se side 310 og 311

b) *I hvilken grad mener du at følgende ting har spilt rolle for at rettsaken gikk som den gikk?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
1. *Samfunnets interesser må gå foran den enkeltes*					2	7	4	$n_2 = 13$ (10 missing)
2. *Ekspertene vet bedre enn folk flest*				3				$n_2 = 3$ (20 missing)
3. *Det er klart at Mong Mongstad ingen framtid ville ha al allikevel*		2		1	6	6	2	$n_2 = 17$ (6 missing)
4. *Dårlig saksbehandling*				4	1	8		$n_2 = 13$ (10 missing)
5. *Mongstadfolk var uforberedt på problemene*				2	1	9	3	$n_2 = 15$ (8 missing)
6. *Motkreftene var sterkere og vant selv om de ikke hadde rett*				2	3	11	4	$n_2 = 20$ (3 missing)
7. *Tilfeldigheter avgjorde rettsaken*				3				$n_2 = 3$ (20 missing)
8. *Andre grunner: Hvilke:*								

50. a) *Synes du at dine interesser ble skikkelig ivaretatt og at du ble tatt tilbørlig hensyn til i denne saken?*

JA	NEI
5	18

$n_2 = 23$

b) HVIS NEI: *Hvem synes du skulle ha forsvart dine interesser i avgjørelsene?*

14 mener kommunen, 9 mener advokatene
(Antall svar = 23, n_2 = 18 [1 missing])

51. *I hvilken grad er du fornøyd med erstatningssummen du/dere fikk for det du/dere hadde på Mongstad?*

Svært misfornøyd	Misfornøyd	Litt misfornøyd	Hverken fornøyd el. misfornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
4	6	8	3		2	

PERSONLIGE FORHOLD

52. a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		
2. *Hodepine*		2
3. *Slapphet*		2
4. *"Dårlige nerver"*	1	4
5. *Liten arbeidslyst*		
6. *Søvnløshet*		4
7. *Andre plager, hvilke:*		4
8. *Ingen plager*	22	13
	$n_2 = 23$	Antall svar 29, $n_2 = 23$

9 har flere helseproblemer nå enn før (1 hadde også før).

5 informanter rapporterer mange plager

b) HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
4				3		3

$n_2 = 9$

Antall svar: 10 (En sier at en av plagene har ingen men ennen av plagene har sammenheng m. omstillingen)

53. a) *Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?*

f.eks.

1. *mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg*	
2. *Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling*	4
3. *Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet*	4 2 dårligere / 2 bedre
4. *Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet*	1
5. *Andre forhold innen familien som er blitt annerledes?* *Hvilke?* blitt enke/gift	2

$n_2 = 11$

Endring for 11 informanter.

12 har ingen endring innen familien.

b) HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
3		1	3		2	2	n_2=11

Spørsmålet er irrelevant for 12.

c) *Hva synes du om endringen?* 3 sier: „Fint", 4: „gjør ingen forskjell"
4 sier: „Trist"

54. a) *I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?*

	Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
NÅ	3	7	2	10	1			n_2=23
PÅ MONGSTAD	2	7	2	11	1			n_2=23

1 mer interessert i politikk nå.
20 har ingen endring i grad av politisk interesse
2 er mindre interessert

b) HVIS ENDRING: *Hva kommer det av at din interesse i politikk er blitt endret?*

1 mer interessert: „De har lurt meg en gang, så nå må jeg følge med." 2 mindre interesserte: „mistet interessen ved flyttingen" „Vet ikke lenger hva jeg skal stemme.

55. a) *Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?*

Se side 313 og 314

b) *Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen vært?*

Se side 315 og 316

c) *Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?*

Se side 317 og 318

56. a) *Synes du at du selv har forandret deg i noen av de nevnte tidsrommene?*

JA	NEI
3	20

n_2=23

b) HVIS JA: *Hvilket tidsrom?* etter konflikten.

c) *På hvilken måte?* mer på vakt / mer sårbar, mer mistenksom / føler meg gammel.

57. *Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
NÅ					7	16		$n_2=23$
PÅ MONGSTAD					2	15	6	$n_2=23$

Trivsel nå i forhold til før

2 trives bedre

12 er like fornøyd som før

9 trives dårligere enn før.

58. *Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) *Selve forandringen i boligsituasjonen*				11	5	7		$n_2=23$
b) *Selve forandringen i arbeidssituasjonen*				13	6	4		$n_2=23$
c) *Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)*				13	5	5		$n_2=23$
d) *Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)*				4	4	7	8	$n_2=23$
e) *Andre ting, hvilke?*								

59. *Hva føler du nå når du ser Mongstad igjen?*

Se side 319 og 320

60. a) *Er det endring i det kristne miljøet hvis du sammenlikner slik det er der du bor nå med slik det var på Mongstad?*

JA	NEI
4	19

$n_2=23$

b) HVIS ENDRING: *På hvilken måte er det annerledes?*

Flere sammenkomster før/her er ingen å gå på møter med.

c) *Hva synes du om endringen?*

Ingen faste møter i nærheten.

SVært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd
		2	2			

FORHOLD TIL POLITISKE AVGJØRELSER

61. *Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?*

Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delivs ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt
1	1		12			

$n_2 = 14$ (9 missing)

62. *I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:*

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*		1	1	13				$n_2 = 15$ (8 missing)
b) *Fylkespolitikerne*		1	1	13				$n_2 = 15$ (8 missing)
c) *Stortingets representanter*		1	1	13				$n_2 = 15$ (8 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*		3	1	11				$n_2 = 15$ (8 missing)
e) *Andre, Hvem:*								(23 missing)

63. *Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:*

	Spiller ingen rolle	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*	1	2	1	10		1		$n_2 = 15$ (8 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	1	2		11		1		$n_2 = 15$ (8 missing)
c) *Stortingets representanter*	1	2		10	1	1		$n_2 = 15$ (8 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	1	2		9	1	2		$n_2 = 15$ (8 missing)
e) *Andre, Hvem:*								(23 missing)

64. a) *Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at*

1. *du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?* [19]

eller

2. *det er best å godta den?* [4]

$n_2 = 23$

b) *Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:*

1. *De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.* [ ]

2. *Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.* [2]

3. *Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.* [ ]

4. *Det nytter allikevel ikke å protestere.* [4]

$n_2 = 4$, Antall svar = 6

irrelevant for 19 personer.

FRAMTIDSPERSPEKTIV

65. a) *Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?*

Se side 322 og 323

b) *Hvorfor?*

Se side 322 og 323

66. *Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en liknende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industri-prosjektet?*

Se side 325 og 326

67. *Har du noen råd til andre i liknende situasjoner?*

Se side 328 og 329

68. *Til slutt vil jeg stille deg noen spørsmål som i andre sammenhenger er funnet å være viktig for hvordan en svarer på mange ting:*

a) *Hvor gammel er du?* Fra 23 - 65 år.

b) *Er du gift* [15]

ugift [7]

separert, skilt [ ]

enke, enkemann [1]

$n_2 = 23$

c) *Har du barn? I tilfelle hvor mange?* 15 informanter har barn, fra 1 til 5 barn.

Hvor gammelt eller gamle er barnet eller barna? 6 informanter har mindreårige barn

TUSEN TAKK FOR OPPLYSNINGENE!

Gro Therese Lie

Gro Therese Lie

Utfylte svarfrekvenser for gruppe 3

STRUKTURENDRINGENS KONSEKVENSER
FOR EN BYGDEBEFOLKNING

En intervju undersøkelse om
den tidligere Mongstadbefolkningens
opplevelse av endringen.

Universitetet i Bergen 1974

1. PERSON KODE NR.

BOLIGSITUASJONEN NÅ OG BOLIGSITUASJONEN
PÅ MONGSTAD

(Spørsmålene 2 til 10 stilles en av de voksne i familien)

2. a) *Har du tenkt å bli boende her du bor nå?*

JA	VET IKKE	NEI
9	2	8

$n_3 = 19$

b) HVIS NEI: *Når skal du flytte?*

Uvisst, vet ikke

c) *Hvor skal du flytte?*

Vet ikke, men et sted i Austrheim. / Sannsynligvis et sted i Lindås
Kan ikke klare å trives, må vekk så fort som mulig — Bergen

3. *Hvor stort er huset (ev. leiligheten) du bor i nå:*

a) *Hvor mange m^2 boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?*

b) *Hvor mange rom har boligen (dvs. stue, soverom, kjøkken etc.)?*

4. *Hvor stort var huset (ev. leiligheten) du bodde i på Mongstad?*

a) *Hvor mange m^2 boligflate (loft og kjeller regnes ikke med)?*

b) *Hvor mange rom hadde boligen?*

5. a) *Når ble huset du bor i nå bygget?*

1972 og 1973

b) *Når ble huset du bodde i på Mongstad bygget?*

11 i førkrigshus / 8 i hus etter 1960

SANITÆRFORHOLD

6. *Har du i boligen din nå og i boligen din på Mongstad:*

	NÅ		PÅ MONGSTAD	
	JA	NEI	JA	NEI
a) bad	19		10	9
b) innlagt toilett	19		17	2
c) kjøkken med innlagt varmt og kaldt vann	19		10	9

Plass i m^2:
8 har større plass i m^2
1 har like stor plass
10 har mindre plass i m^2 nå

Plass i antall rom:
1 har flere rom
6 har like mange rom
12 har færre rom nå.

Byggeår	Personer
1890-1900 :	2
1900-1930 :	3
1930-1940 :	6
1960-1969 :	8
	$n_3 = 19$

7. EIERFORHOLD

	NÅ	PÅ MONGSTAD
a) Leier du her? Leide du på Mongstad?	9	1
b) Eier du boligen her? Eide du boligen på Mongstad ?	6	14
c) Bor du på kår? Bodde du på kår på Mongstad?	4	4
	$n_3 = 19$	$n_3 = 19$

8. BOUTGIFTER

Hva koster det å bo i huset du bor i nå sammenlikret med hva det kostet å bo i det huset du bodde i på Mongstad? (Til boligutgifter regnes her renter og avdrag på boliglån og/eller husleie, vedlikehold av boligen, strøm og oppvarming.).

Veldig mye mindre	Mye mindre	Litt mindre	Like mye	Litt mer	Mye mer	Veldig mye mer
ca. 75 % mindre	ca. 50 % mindre	ca. 10% mindre	Like mye	ca. 10% mer	ca. 50% mer	ca. 75% mer
			2	3	5	4

$n_3 = 14$ (5 missing)*)

*) For de 5 som mangler er det ikke kommet i stand noen avtale med kommunen om husleie. De vet derfor ikke hva de skal betale.

9. *a) Hvor mange voksne og*

b) hvor mange barn (under 20 år) bor i huset (eller leiligheten) du bor i nå?

c) Hvor mange voksne og

d) hvor mange barn (under 20 år) bodde i huset (eller leiligheten) du bodde i på Mongstad

	NÅ	PÅ MONGSTAD
VOKSNE		
BARN		

18 har samme husstands-størrelse som før.
1 har endring

10. *a) Har du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din nå?*

JA	NEI
4	15

$n_3 = 19$

b) HVIS JA: *Hva har du?*

c) Hadde du uthus, fjøs, båtnaust eller andre bygninger i tillegg til boligen din på Mongstad?

JA	NEI
11	8

$n_3 = 19$

d) HVIS JA: *Hva hadde du?*

10 har det samme som før (hvorav 8 ikke hadde tilleggsbygninger hverken før eller nå)

9 har færre tilleggs-bygninger enn før.

STILLES ALLE:

11. *Hvis du sammenlikner boligforholdene du har nå med boligforholdene dine på Mongstad*

a) *Hva liker du med boligen du har nå?* _____

_____

b) *Hva likte du med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

c) *Hva liker du ikke med boligen du har nå?*

_____

_____

d) *Hva likte du ikke med boligen du hadde på Mongstad?*

_____

_____

Se side 291 og 292

12. a) *Hva synes du om beliggenheten til den boligen du bor i nå, og hva synes du om beliggenheten til boligen du hadde på Mongstad. Ta i betraktning slike ting som utsikt, sol og lys, beliggenhet i naturen, avstand til nabohus i tillegg til ting du selv synes er viktig for boligens beliggenhet.*

Vis meg hva du synes om dette slik det er nå og hva du synes om slik det var på Mongstad.

Beliggenhet	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	3	5	1	3	5	2		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD						1	18	$n_3 = 19$

Alle 19 synes beliggenheten for boligen deres nå er dårligere enn før.

b) *Hva er forskjellen i beliggenheten?*

Se side 294 og 295

_____

13. *Alt i alt, hvordan vil du si at du selv trives med boligen du har nå sammenliknet med boligen du hadde på Mongstad?*

	Liker boligen svært dårlig	Liker boligen dårlig	Liker ikke boligen særlig godt	Hverken liker el. ikke liker boligen	Liker boligen litte grann	Liker boligen godt	Liker boligen svært godt	
NÅ		3	4	7		5		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD						5	14	$n_3 = 19$

Trivsel m. boligen

2 trives like godt som før.

17 trives dårligere enn før.

14. a) *Har du selv vært med på å bestemme hvor du bor nå?*

JA	NEI	
6	11	Delvis 2

$n_3 = 19$

b) **HVIS JA:** *Hvilke alternativer hadde du?*

Kolåsfeltet. Ellers må man ha penger eller kontakter

c) **HVIS NEI:** *Er du fornøyd med tilbudet*

JA	HVERKEN ELLER	NEI
1	8	10

$n_3 = 19$

ARBEIDSSITUASJONEN NÅ OG PÅ MONGSTAD

(Spørsmål 15 til 17 stilles til en av de voksne i familien)

15. a) *Hva lever du og din nærmeste familie av nå?*

1. *Jordbruk*	2
2. *Fiske*	4
3. *Arbeid på anlegget*	
4. *Fast ansatt hos Rafinor*	← N.B.
5. *Pensjon*	10
6. *Erstatningen etter ekspropriasjonen*	3
7. *Annen levevei. Hvilken?*	9

28 svar, $n_3 = 19$

b) *Hvis du (dere) lever av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

c) *Hva levde du og din familie av på Mongstad?*

1. *Jordbruk*	6
2. *Fiske*	8
3. *Sesongarbeid på hermetikkfabrikken*	11
4. *Arbeid på mekanisk verksted*	5
5. *Pensjon*	3
6. *Annen levevei. Hvilken?*	5

~~38~~ svar, $n_3 = 19$

d) *Hvis dere levde av flere ting, vær så snill å angi omtrent hvor stor del i % som hver enkelt inntektskilde (el. næringskilde) utgjør.*

missing

16. a) *Hvordan fordeler dere arbeidet innen familien nå og*

b) *hvordan fordelte dere arbeidet innen familien på Mongstad?*

	NÅ	PÅ MONGSTAD
1. *Begge ektefeller i gårdsarbeid (eller annen primærnæring)*	4	2
2. *Kona hus og hjem, mannen gårdsarbeid eller lønnsarbeid*	5	4
3. *Begge i lønnsarbeid*		7
4. *Andre fordelinger, hvilke?*	11	5

2 personer gir 2 svar.

$n_3 = 18$ (irrelevant for 1)

17. a) *Hadde du (dere) utmark på Mongstad?* JA [5] NEI [14]

b) **HVIS JA:** *Hva ble utmarka brukt til:* litt beite / litt torv / granplanting / ingenting

18. a) *Hvorfor solgte du (dere) utmarka?* Kunne greie oss uten / for å få arbeidsplasser / Ble tvunget til å selge.

b) **HVIS FLERE GRUNNER BLIR GITT,**
angi omtrent i % hvor viktige de enkelte grunnene var for deg

19. *Hvilken innvirkning troddu du den gangen at salg av utmarka skulle få for Mongstads framtid?*

a) *Positiv innvirkning (f.eks. fint med arbeidsplasser i nærheten)?* [5] (hvorav 3 selv hadde utmark)

b) *Nøytralt (det ville ikke spille noen rolle fra eller til)?* [8] (hvorav 5 selv hadde utmark)

c) *Negativt (f.eks. begynnelsen på slutten for Mongstad f.eks. på grunn av industriens utvidelse).* [7]

d) *Annen innvirkning. Hvilken .* [ ]

antall svar 20 (2 personer har gitt 2 svar)
$n_3 = 18$ (1 missing)

(Hvis mange grunner blir gitt be informanten oppgi de tre viktigste grunnene for informanten)

20. *Hvis du sammenlikner det næringsgrunnlaget du har nå med det næringsgrunnlaget du hadde på Mongstad, i i hvilken grad vil du si at du er fornøyd eller misfornøyd med næringsgrunnlaget ditt nå og før?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
Næringsgrunnlaget NÅ	5	3	5	2	1	3		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD				2	2	11	4	$n_3 = 19$

Vurdering av næringsgrunnlaget

5 er like fornøyd som før

14 er mindre fornøyd enn før

21. *I hvilken grad er du fornøyd eller misfornøyd med følgende ting slik det er nå og slik det var på Mongstad:*

		Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
1. *Type arbeid*	NÅ		1	1	9	4	3		$n_3 = 18$
	PÅ MONGSTAD				5	7	6		$n_3 = 18$
2. *Arbeidstid*	NÅ		2	1	11	2	2		$n_3 = 18$
	PÅ MONGSTAD				10	3	5		$n_3 = 18$
3. *Utbytte, lønn*	NÅ		5	2	8	2	1		$n_3 = 18$
	PÅ MONGSTAD				5	4	8	1	$n_3 = 18$
4. *Andre ting du synes er viktige for trivsel i arbeidet, hvilke*	NÅ	1	1		4		2	1	$n_3 = 9$
	PÅ MONGSTAD					2	4	3	$n_3 = 9$

Nå:

1 mer fornøyd
11 like fornøyd
6 mindre fornøyd

9 er like fornøyd
9 mindre –"–

7 like fornøyd
11 mindre –"–

2 er mer fornøyd
6 er mindre –"–

22. *Angi hvor viktig med hensyn til trivsel i arbeidet at du synes*

1. *Type arbeid* [3] viktigst
2. *Arbeidstid* [ ]
3. *Utbytte, lønn* [ ]
4. *Eventuelle andre ting du har nevnt er i forhold til hverandre.* [2] viktigst

14 informanter syntes alt er like viktig

Prøv å angi de forskjellige tingenes viktighet for deg i %

$n_3 = 19$

23. *Hvis du sammenlikner det du lever av nå med det du levde av på Mongstad vil du si at du har*

1. *mer* [ ]
2. *like mye* [4]
3. *mindre* [15] $n_3 = 19$

penger til overs nå når utgiftene til bolig og husholdning er trukket fra.

24. a) *Regner du med å fortsette med det arbeidet du har nå?*

JA	VET IKKE	NEI
12	4	3

$n_3 = 19$

24. b) For de som jobber på anlegget:

Hva skal du gjøre når anleggsperioden er over?

irrelevant

SOSIALT MILJØ NÅ OG PÅ MONGSTAD

25. a) *Hvordan vil du si at du trives blant de menneskene som bor omkring deg der du bor nå?*

b) *Hvordan vil du si at du trivdes i Mongstadbygda slik den var før industriplanene kom?*

	Mistrives svært mye	Mis-trives	Mistrives litt	Hverken trives el mistrives	Trives litt	Trives	Trives svært godt	
NÅ	2	6	1	6	1	3		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD						4	15	$n_3 = 19$

1 trives like godt

18 trives dårligere m. det sosiale miljøet nå enn før.

26. *I hvilken grad mener du det følgende er viktig for et godt naboskap:*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) å holde en viss avstand til sine naboer		3	3	2	7	2	2	$n_3 = 19$
b) å hjelpe hverandre, gå sammen om å løse felles problemer			1	1		8	9	$n_3 = 19$
c) holde seg orientert om naboens ve og vel			3	7	5	4		$n_3 = 19$
d) å ikke blande seg opp i hverandres saker				1	4	9	5	$n_3 = 19$

27. a) *Er det noen forskjell i disse tingene slik det er der du bor nå i forhold til slik det var på Mongstad?*

4 mener det er det samme, 1 mener det er bedre, 14 mener det er dårligere.

b) HVIS JA: *Hva er annerledes og på hvilken måte er det annerledes?*

1 bedre: „Mer innblanding på Mongstad. Her får jeg være ifred for folk, ingen drøyer seg med mog." Dårligere: „Ingen hjelper hverandre" „Vi kjenner ikke naboene." „Er knapt på nikk" „Vi blir sett på som rare dyr. Alt er annerledes". „Klassesskille her, flere «fine» folk" Før var vi på linje. „Alle har nok med sitt"

28. a) *I hvilken grad har du nå kontakt med Mongstad-folk som du brukte å være sammen med før industriplanene ble kjent?*

Ikke kontakt med noen	Nesten ikke kontakt med noen	Kontakt med ca. 1/4	Kontakt med omtrent halvparten	Kontakt med ca. 3/4	Kontakt med nesten alle	Kontakt med alle
1	14	3	1			

$n_3 = 19$

b) *Hvis det er noen av dem du ikke har kontakt med, hvorfor har dere ikke kontakt?*

1. *Bor for langt fra hverandre?* ☐
2. *Reagerer forskjellig på industriplanene og har derfor ikke så mye felles lenger?* 2
3. *Andre grunner?* ☐
   Hvilke? Folk har vært gjemnom harde prøver. Personlige grunner.

1+2 15

2+3 2

$n_3 = 19$

29. a) *Hvordan vil du si at ditt forhold til slektninger du hadde på Mongstad er nå i forhold til slik det var før industriplanene ble kjent?*

	Svært dårlig	Dårlig	Litt dårlig	Hverken bra eller dårlig	Litt bra	Bra	Veldig bra	
NÅ	1	3		6		8	1	$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD				4	1	12	2	$n_3 = 19$

Vurdering av forholdet til slekt nå i forhold til

1 har et bedre forhold nå

12 har samme slags forhold

6 har et dårligere forhold til slektninger nå

b) HVIS ENDRING:

1. *På hvilken måte er ditt forhold til slektningene annerledes?*

6 nevner mindre kontakt

1 nevner at et ekteskap i familien er ødelagt

2. *Hva kommer det av at forholdet til slektningene er blitt annerledes?*

6 nevner større avstander

1 nevner dårlig innvirkning fra anlegget.

3. *Hva synes du dette betyr for deg og din nærmeste familie?*

En synes det er deilig å få slekta på avstand. To synes det er trist, mens tre ikke synes det betyr så mye. En tar det svært tungt: „Tragisk, måtte dra og få nervetabletter Det er liksom ikke grenser for hvor mye vondt dette har ført med seg."

		JA	NEI	n_3 =
3	a) *Har du noen spesielt gode venner omkring der du bor nå?*	7	12	19
	b) HVIS JA: *Tilhørte vennen(e) den tidligere Mongstadbefolkningen?*	2	5	7
	c) *Kjente du vennen(e) fra før du flyttet fra Mongstad?*	7		7
	d) *Hadde du noen spesielt gode venner på Mongstad?*	19		19

e) *I hvilken grad har du kontakt med den eller disse nå i forhold til før?*

1. *Aldri* 5
- Nesten aldri 5
2. *Sjeldnere* 9
3. *Like ofte*
4. *Oftere*

$n_3 = 19$

		JA	NEI	n_3 =
3'	a) *Er det noen forskjell i måten folk omgås på der du bor nå sammenliknet med slik det var på Mongstad før?*	15	4	19

b) HVIS JA: *På hvilken måte?*

(f.eks, kommer folk oftere eller sjeldnere innom hverandre, prater du oftere eller sjeldnere med folk du treffer på veien, i butikken o.l.)

Folk stakk oftere innom før / Her kjenner vi ingen / Før hilste og pratet vi. Her er folk snobbete og arrogante og ser ned på oss / Vi blir diskriminert Ingen bryr seg om oss / folk er blide og kjekke og jeg får være i fred.

c) *Hva synes du om endringen?*

En synes det er deilig
14 informanter synes det er trist.

32. *I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har*

INGEN 7
1. *Færre* 7
2. *Like mange* 5
3. *Flere*

$n_3 = 19$

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

33 *På hvilken måte har selve anlegget fått innvirkning på miljøet du bor i nå?*

Stivt miljø / Sosialt klasseskille / Voldtekt på natur og miljø / Dårlig innvirkning på mennesker og dyr / Opptrappet tempo og jag etter penger / mye trafikk / Dårlig innflytelse på familielivet. 8 bor så langt fra at de ikke merker så mye til det.

	JA	NEI	n_3 =
3 a) *Har du noen spesielt gode venner omkring der du bor nå?*	7	12	19
b) HVIS JA: *Tilhørte vennen(e) den tidligere Mongstadbefolkningen?*	2	5	7
c) *Kjente du vennen(e) fra før du flyttet fra Mongstad?*	7		7
d) *Hadde du noen spesielt gode venner på Mongstad?*	19		19

e) *I hvilken grad har du kontakt med den eller disse nå i forhold til før?*

1. *Aldri* [5]
- Nesten aldri [5]
2. *Sjeldnere* [9]
3. *Like ofte* [ ]
4. *Oftere* [ ]

$n_3 = 19$

	JA	NEI	n_3 =
3' a) *Er det noen forskjell i måten folk omgås på der du bor nå sammenliknet med slik det var på Mongstad før?*	15	4	19

b) HVIS JA: *På hvilken måte?*

(f.eks, kommer folk oftere eller sjeldnere innom hverandre, prater du oftere eller sjeldnere med folk du treffer på veien, i butikken o.l.)

Folk stakk oftere innom før / Her kjenner vi ingen / Før hilste og pratet vi. Her er folk snobbete og arrogante og ser ned på oss / Vi blir diskriminert. Ingen bryr seg om oss / Folk er blide og kjekke og jeg får være i fred.

c) *Hva synes du om endringen?*

En synes det er deilig
14 informanter synes det er trist.

32. *I en knipesituasjon kan det være godt å ha folk i nærheten man kan støtte seg til eller få hjelp av. Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad før industriplanene kom, vil du si at du nå har*

INGEN [7]
1. *Færre* [7]
2. *Like mange* [5]
3. *Flere* [ ]

$n_3 = 19$

i nærheten som du kunne be om hjelp eller støtte fra?

33 *På hvilken måte har selve anlegget fått innvirkning på miljøet du bor i nå?*

Stivt miljø / Sosialt klasseskille / Voldtekt på natur og miljø / Dårlig innvirkning på mennesker og dyr / Opptrappet tempo og jag etter penger / mye trafikk / Dårlig innflytelse på familielivet. 8 bor så langt fra at de ikke merker så mye til det.

34. a) *Bor det tilflyttede anleggsarbeidere eller fast ansatte hos Rafinor i nabolaget ditt? (Dvs. tilflyttede utenom Mongstadfolk)* JA NEI

JA	NEI	VET IKKE	n_3 =
9	6	4	19

b) *Hvordan mener du folk flest i Lindås ser på de tilflyttede anleggsarbeiderne?*

Vet ikke / Både og / De lager bråk / Negativt at utlendingene får arbeidsplassene / Bitter på at miljøet blir ødelagt. / De liker ikke fyll og spetakkel. / Folk er redd for at det skal sive ut noe om bråk.

c) *Har du omgang med noen av de som jobber på anlegget og er tilflyttere til distriktet?* JA NEI

JA	NEI	n_3 =
	19	19

d) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Klasseskille / De holder seg for seg selv / kjenner ingen / Jeg er en ensom ulv.

35. a) *Låser du døra når du går hjemmenfra hvis huset blir tomt?* JA NEI

b) *Gjorde du det før?* JA NEI

	JA	NEI	n_3 =
a)	17*	2	
b)	5*	14	

c) HVIS ENDRING: *Hvorfor?*

Så mange fremmede omkring

*) 2 av disse sier at kjente visste hvor nøkkelen var både før og nå

6. *Hva synes du om naboskapet mellom folk der du bor nå sammenliknet med naboskapet slik det var mellom folk i Mongstad-bygda før industriplanene kom?*

	Svært dårlig naboskap	Dårlig naboskap	Litt dårlig naboskap	Hverken godt el. dårlig naboskap	Litt godt naboskap	Godt naboskap	Svært godt naboskap	
NÅ		4		8	3	3	1	n_3 = 19
PÅ MONGSTAD					1	14	4	n_3 = 19

1 synes naboskapet nå er bedre.
3 synes det er like godt
15 synes naboskapet er dårligere.

7. *Synes du det er viktig at en føler tilhørighet der en bor? I hvilken grad synes du det er viktig?*

Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
					6	13	n_3 = 19

38. a) *Hvis du sammenlikner slik du har det nå med slik du hadde det på Mongstad, i hvilken grad vil du si du føler tilhørighet der du bor nå i forhold til på Mongstad?*

	Sterk følelse av ikke å høre til	Følelse av å ikke høre til	Noe følelse av ikke å høre til	Hverken tilhørighet el. ikke	Noe følelse av tilhørighet	Følelse av tilhørighet	Sterk følelse av tilhørighet
NÅ	3	7	4	2	2	1	
PÅ MONGSTAD						1	18

$n_3 = 19$

Alle informantene føler mindre grad av tilhørighet.

b) HVIS ENDRING: *Hvorfor føler du det annerledes nå?*

Se side 297

39. a) *Er det noen klubber eller foreninger der du bor nå?* JA [NEI]

b) HVIS JA: *Hva er du med på?*

En er med i skytterlag

En er med i trim

c) *Var det noen klubber eller foreninger på Mongstad før industriplanene kom?* JA [NEI]

d) HVIS JA: *Hva var du med på?*

barneforening, sangkor, skytterlag, Saniteten

e) HVIS ENDRET ORGANISERT AKTIVITET:

Hvorfor?

Kjenner ingen her, er ikke så positivt innstilt lenger / Alt er så nytt / Føler meg mindreverdig / Blitt for gammel / For lange avstander

Endring i organisert aktivitet?

11 samme grad av aktivitet (hvorav 10 hverken før eller nå)

8 mindre grad av organisert aktivitet.

REAKSJON PÅ INDUSTRIPLANENE

40. a) *Var du tilstede på informasjonsmøtet den 20. juli, 1970 da Mongstad-folk fikk vite at innmarka var inkludert i industriplanene?* JA NEI

JA	NEI	$n_3 =$
11	8	19

b) HVIS JA: *Hva var din første reaksjon på disse opplysningene?*

Se side 299 og 300

c) HVIS NEI: *Når fikk du vite om planene?* Straks etter møtet

d) *Hva var din første reaksjon på dette?*

Se side 299 og 300

JA	NEI	I TVIL *)	n_3 =
1	14	4	19

*) Både og. Hadde følelsen av at noe var i gjøre.

41. *Var du forberedt på at noe slikt kunne hende?* _____

42. a) *Hvem mener du bestemte at innmarka skulle brukes til industriformål?*
(Nødvendig med den spontane reaksjonen, les derfor ikke opp svar-alternativene)

1. *Ordføreren - kommunestyret*	14	
2. *Mongstadutvalget - fylket*	6	
3. *Industrikomiteen - stortinget*	4	
4. *Norsk Hydro*	10	
5. *Andre svar: HVEM?* de som solgte	5	n_3 = 19

Antall svar 39

b) Hvis det blir svart at flere var med på bestemmelsen:

Hvem mener du var hovedansvarlig for bestemmelsen om å bruke innmarka til industriformål?

12 mener at Kommunen er hovedansvarlig, 4 mener Hydro, 2 de som solgte, 1 Stortinget n_3 = 19

43. a) *Syntes du den gangen at det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål?*

1. *Riktig*	
2. *Gal*	19
3. *Andre svar: HVA?*	

b) *Hvorfor?*

Se side 302 og 303

c) *Synes du nå at det var en riktig eller gal avgjørelse?*

1. *Riktig*	
2. *Gal*	19
3. *Andre svar: HVA?*	

d) *Hvorfor?*

Se side 305 og 306

44. *Fra de offentlige sakspapirene, fra uttalelser i avisene og fra intervjuer som ble foretatt her etter ekspropriasjonssaken, ser det ut til at Mongstad-befolkningen delte seg i tre etter at planene om industri på innmarka ble kjent*

1. *En gruppe solgte sine eiendommer med en gang etter at planene ble kjent.*

2. *En gruppe ventet i det lengste med å selge. De trodde ikke det ville nytte å protestere. Det ble reist ekspropriasjonssak mot disse.*

3. *Den tredje gruppen ble det også reist ekspropriasjonssak mot. De prøvde å skaffe opplysninger som kunne bidra til å endre industri-planene, og de anket saken til sivilombudsmannen.*

a) *I hvilken gruppe vil du si at du selv tilhørte*

Gruppe 1	
Gruppe 2	
Gruppe 3	19

b) *I hvilken gruppe eller i hvilke grupper vil du plassere de du vanligvis ferdtes blant på Mongstad*

Gruppe 1		1+3	4
Gruppe 2		2+3	2
Gruppe 3	1	1+2+3	12

$n_3 = 19$

c) *I hvilken gruppe vil du plassere de som før industriplanene kom var dine beste venner*

Gruppe 1	1	1+2	1
Gruppe 2		1+3	4
Gruppe 3	1	2+3	2
		1+2+3	10

$n_3 = 19$

d) *I hvilken gruppe (el. grupper) vil du plassere dine slektninger?*

Gruppe 1			
Gruppe 2	3		
Gruppe 3	4	1+2+3	1

$n_3 = 8$ (irrelevant for 11)

Trodde du den gangen at det ville nytte(Hvis gruppe 2 eller 3) *for deg* (Hvis gruppe 1) *for andre å motsette seg salg av innmarka?*

JA | NEI

46. a) *Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet tror du da at en protest ville ført fram?*

JA | NEI

b) HVIS JA: *Hva kunne man ha gjort?*

Se side 308 og 309

c) HVIS NEI: *Hvorfor ikke?*

Se side 308 og 309

JA	NEI	Vanskelig å si	n_3 =
13	5	1	19
18		1	19

PERSONLIGE FORHOLD

52. a) *Hvis du sammenlikner helsa di slik den var mens du bodde på Mongstad fram til industriplanene ble kjent med slik den har vært etterpå fram til nå, hadde du på Mongstad og har du siden hatt:*

	På Mongstad før planene	Etter planene fram til nå
1. *Magetrøbbel*		3
2. *Hodepine*	1	10
3. *Slapphet*		9
4. *"Dårlige nerver"*		15
5. *Liten arbeidslyst*		11
6. *Søvnløshet*		16
7. *Andre plager, hvilke:* *)		9
8. *Ingen plager*	18	1
	$n_3 = 19$	$n_3 = 19$

Andre plager
Dårlig hjerte
Nedfor / deprimert
Ikke overskudt
Forsleit meg på flyttinga
Mangler mosjon
Rygglidelser

17 personer med mange plager etter planene og frem til nå

1 med en plage.

antall svar 74

b) HVIS ENDRING I HELSEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen i helsa di henger sammen med at du har måttet omstille deg?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen
				1	4	13

$n_3 = 18$ (irrelevant for 1)

3. a) *Er forholdet innen familien blitt endret i denne tiden fra industriplanene ble kjent og fram til nå?*

f.eks.

1. *mann og kone har hatt forskjellige syn på hvordan en skulle innrette seg* [1]
2. *Rutinen i hjemmet er blitt endret m.h.t. arbeidsfordeling* [5]
3. *Går det bedre eller dårligere med barna i det nye miljøet* [6] dårligere
4. *Går det bedre eller dårligere med "de gamle" i det nye miljøet* [2] dårligere
5. *Andre forhold innen familien som er blitt annerledes?* [4]
   Hvilke? *))

Antall svar 18, $n_3 = 9$

10 personer har ingen endring i familien.

9 personer rapporterer endring. Av disse nevner 4 personer flere ting.

*)) Barnebarna vil ikke komme på besøk / Mer stress / Ekteskap i familien er ødelagt

b) HVIS ENDRING I FAMILIEFORHOLD:
I hvilken grad mener du at endringen innen familien har sammenheng med at dere har måttet omstille dere?

Har ingenting med omstillingen å gjøre			Kan både ha med omstillingen og ikke ha med den å gjøre			Har klar sammenheng med omstillingen	
					2	7	$n_3 = 9$ (irrelevant for 10 personer)

c) *Hva synes du om endringen?* Trist.

4. a) *I hvilken grad var du politisk interessert mens du bodde på Mongstad, og i hvilken grad er du politisk interessert nå?*

	Ingen interesse for politikk			Delvis interessert i politikk			Sterkt interessert i politikk	
NÅ	6	6	2	3	1	1		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD	1	1	3	7	2	2	3	$n_3 = 19$

Grad av politisk interesse i forhold til før
2 mer interessert
4 har samme grad av interesse
13 er mindre interessert

b) HVIS ENDRING: *Hva kommer det av at din interesse i politikk er blitt endret?*
Mer interessert: „Modnet, ekspropriasjonssaken fikk meg interessert" „Blitt mer oppmerksom men har mistet tillitet." De 13 mindre interesserte: Skuffet, forbanna, forbitret, alle lover-ingen holder. Tror ikke lenger på demokratiet, ingen vits, det spiller ingen rolle, det nytter ikke.

55. a) *Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?*
Se side 314.

b) *Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flyttingen vært?*
Se side 316

c) *Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?*
Se side 318

56. a) *Synes du at du selv har forandret deg i noen av de nevnte tidsrommene?*

JA	NEI
18	1

$n_3 = 19$

b) HVIS JA: *Hvilket tidsrom?*

c) *På hvilken måte?* irritabel, sårbar, mangler overskudd, mistet troen på demokratiet. Tiden kan ikke lege alle sår. Skuffet over mennesker. Gråter lett. Har ingen fast grunn under beina. Glemsom, surrete, hissig, nervøs. Tryggheten er vekk.

57. *Alle forhold tatt i betraktning, hvordan trives du nå og hvordan trivdes du på Mongstad slik bygda var før industriplanene kom?*

	Svært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd eller mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
NÅ	4	9	2	3		1		$n_3 = 19$
PÅ MONGSTAD					1	5	13	$n_3 = 19$

Vurdering av trivsel sammenlignet m. før

1 trives like godt som før.

18 trives dårligere enn før

58. *Når du nå tenker på hvordan du har det i dag og ser på det som har skjedd fra industriplanene kom, i hvilken grad mener du at de følgende ting har spilt rolle for hvordan du nå opplever det å ha flyttet?*

	Svært uviktig	Uviktig	Ikke særlig viktig	Hverken viktig eller uviktig	Litt viktig	Viktig	Svært viktig	
a) *Selve forandringen i boligsituasjonen*				6	5	8		$n_3 = 19$
b) *Selve forandringen i arbeidssituasjonen*				7	6	6		$n_3 = 19$
c) *Selve forandringen i forholdet til andre mennesker (familie, slektninger, venner, naboer)*	1			1	4	6	7	$n_3 = 19$
d) *Måten forandringen kom i stand på (saksbehandlingen)*							19	$n_3 = 19$
e) *Andre ting, hvilke?* Løgnen, Skuffelsen over medmennesker							3	$n_3 = 3$ (16 missing)

59. *Hva føler du nå når du ser Mongstad igjen?*

Se side 320 og 321

60. a) *Er det endring i det kristne miljøet hvis du sammenlikner slik det er der du bor nå med slik det var på Mongstad?*

JA	NEI	VET IKKE	$n_3 =$
6	7	6	19

b) HVIS ENDRING: *På hvilken måte er det annerledes?* Nå går pengene mer enn kristendommen/mindre bedehusgjenger her/noen spiller mer kristne enn de er.

c) *Hva synes du om endringen?*

SVært mis-fornøyd	Mis-fornøyd	Litt mis-fornøyd	Hverken fornøyd el. mis-fornøyd	Ganske fornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	
	2			1	2	1	$n_3 = 6$

FORHOLD TIL POLITISKE AVGJØRELSER

61. *Mener du at ditt syn på hvordan utviklingen i Lindås bør være blir ivaretatt av de som tar avgjørelsene?*

Blir ikke ivaretatt	Blir nesten ikke ivaretatt	Blir litt ivaretatt	Blir delivs ivaretatt	Blir mye ivaretatt	Blir nesten helt ivaretatt	Blir helt ivaretatt
10	8					

n_3 = 18 (1 missing, sier han/hun ikke har nok kjennskap til sakene)

62. *I hvilken grad mener du at de følgende er enige med deg d.v.s. deler ditt syn på hva som er viktig å ta hensyn til i vårt samfunn:*

	Er ikke enige med meg	Er veldig lite enige med meg	Er litt enige med meg	Er delvis enige med meg	Er mye enige med meg	Er veldig mye enige med meg	Er helt enige med meg	
a) *Kommunepolitikerne*	9	4	1	4				n_3 = 18 (1 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	9	4		4				n_3 = 17 (2 missing)
c) *Stortingets representanter*	7	6		4				n_3 = 17 (2 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	13	4						n_3 = 17 (2 missing)
e) *Andre, Hvem:* Avisene	1							n_3 = 1 (18 missing)

63. *Hvor alvorlig synes du det er om det er eller skulle bli avstand mellom det du synes er er viktig for samfunnet vårt og det de nevnte parter synes:*

	Spiller ingen rolle *)	Spiller nesten ingen rolle	Ikke særlig alvorlig	Delvis alvorlig	Temmelig alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig	
a) *Kommunepolitikerne*	3			2	7	5		n_3 = 17 (2 missing)
b) *Fylkespolitikerne*	3			2	5	7		n_3 = 17 (2 missing)
c) *Stortingets representanter*	3			1	5	7	1	n_3 = 17 (2 missing)
d) *Industriens og forretningslivets representanter*	3			4	5	4	1	n_3 = 17 (2 missing)
e) *Andre, Hvem:*						1		n_3 = 1 (18 missing)

*) De som svarer her sier at det spiller ingen rolle for ingen bryr seg om hva den lille mann mener.

64. a) *Når (hvis) det blir tatt en politisk avgjørelse som får konsekvenser for deg eller ditt miljø og som er i strid med hva du synes er viktig her i livet, mener du da at*

1. *du bør motarbeide avgjørelsen, prøve å få den endret?* [14]

eller

2. *det er best å godta den?* [5]

$n_3 = 19$

b) *Hvis du mener det er best å godta den, hvordan vil du stille deg til disse uttalelsene:*

1. *De som har tatt avgjørelsen sitter inne med sakkunnskapen.* [ ]

2. *Man får bare bråk og ubehageligheter om man protesterer.* [ ]

3. *Det er ikke mitt ansvar å blande meg opp i politiske avgjørelser som blir tatt - jeg gjør min borgerplikt ved å stemme og da må man godta de avgjørelser som blir tatt av de folkevalgte.* [ ]

4. *Det nytter allikevel ikke å protestere.* [5]

(irrelevant for 14)

FRAMTIDSPERSPEKTIV

65. a) *Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?*

Se side 323 og 324

b) *Hvorfor?*

Se side 323 og 324

66. *Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en liknende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industri-prosjektet?*

Se side 326 og 327

67. *Har du noen råd til andre i liknende situasjoner?*

Se side 329 og 330

68. *Til slutt vil jeg stille deg noen spørsmål som i andre sammenhenger er funnet å være viktig for hvordan en svarer på mange ting:*

a) *Hvor gammel er du?* fra 20 til 79 år

b) *Er du gift* [18]

ugift [1]

separert, skilt [1]

enke, enkemann [2]

$n_3 = 19$

c) *Har du barn? I tilfelle hvor mange?* 17 av informantene har barn. Fra 1 til 7 barn

Hvor gammelt eller gamle er barnet eller barna? 7 av informantene har mindreårige barn

TUSEN TAKK FOR OPPLYSNINGENE!

Gro Therese Lie

Gro Therese Lie

SVAR PÅ ÅPNE SPØRSMÅL INNDELT ETTER GRUPPER

Svar på spørsmål nr. 11

Hvis du sammenligner boligforholdene du har nå med boligforholdene dine på Mongstad a) hva liker du med boligen du har nå? b) hva likte du med boligen du hadde på Mongstad?, c) hva liker du ikke med boligen du har nå?, d) hva likte du ikke med boligen du hadde på Mongstad?

Kommentar. Ikke alle informantene besvarte både a), b), c) og d). Mange syntes ikke det var noe spesielt å nevne i både positive og negativ retning, men alle har besvart spørsmål 11. Av denne grunn er ikke svarene fordelt i forhold til a), b) c) og d), men det vil fremgå av svarene hvilken bolig det siktes til.

Gruppe 1. De salgsvillige

"Vi har fått det nett som vi ville nå, men den gamle boligen var også bra"

"På Mongstad hadde vi flere rom. Det var fint"

"Koselig med gammelt hus. Liker best gamle hus, slik som det vi hadde på Mongstad"

"Vi har bad og sentralvarme nå - stort fremskritt. Det er mye bedre isolert her, varmt og solid"

"Tipp topp moderne med alt no. Før hadde eg det ikkje så moderne, men ein greidde seg no der og"

Gruppe 2. Tvilerne

"Fint med vannklosett og bad og med varme i alle rom nå"

"Fint med oppvarming i hele huset" (nå).

"Godt og varmt i hele huset" (nå)

"Godt med oppvarming i hele huset" (nå).

"Lettvint hus å stelle nå, ingen trapper, lunt og godt. Fint med vaskerom ved siden av kjøkkenet"

"Vi har det lettvint nå, ingen trapper, greit og varmt"

"Kjekt og moderne nå, varmt og godt"

"Det er lettvint med alt på ett gulv nå, ellers er det samme standard som før"

"Bra med alt på ett plan, men standarden er den samme som før"

"Det er lettvint nå med alt på ett gulv, men eg likte godt det gamle huset"

"Kjekt og lettstelt nå, men mer kos med gamle hus"

"Grei og lettstelt bolig nå"

"Det er bedre plass her"

"Fint med god plass"

"Godt med sentralfyring, behagelig" (nå)

"Varmt og godt nå"

"Vi har det alle tiders nå, med vann , bedre plass og sentralfyring"

"Lettvint med alt på ett gulv nå, bedre varme, men vi hadde det no greit og lettvint på Mongstad også"

"Vi har mye større plass og alt for oss sjøl nå. Bare fordeler i forhold til Mongstad"

"Vi hadde det så trangt før. Nå har vi mye plass og alt for oss sjøl"

"Det er fint med varme i gulvet på badet nå, men før hadde vi et deilig hus og den fineste hagen i heile Hordaland"

"Godt og varmt nå, men savner hagen vår. Den var den fineste i heile Hordaland"

"God plass nå. Lettvint og greit"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Kjekt med kjøkkenvifte, men kjøkkenet er for lite. Muren burde beklees. Mye feil med huset her. På Mongstad var huset godt isolert - kjelleren og. Der hadde vi god plass"

"Huset her er dårlig isolert. På Mongstad hadde vi solid hus som var lett å varme. Var ute (på sjøen) i 12 år for å kunne bygge huset. Fikk det slik vi ville. Nå er det ingen steds å drive hobbies. Ville gjerne drive med smijern"

"Huset vi hadde før var godt isolert, og vi hadde vaskekjeller. Huset nå er dårlig oppsett, dårlig isolert, kjøkkenet er dårlig og"

"Vi hadde bygd huset på Mongstad sjøl, fått det slik vi ville. Her er det trekkfullt og liten plass til hobbies"

"Bekvemmelig nå, men eg var fornøyd med huset på Mongstad - hadde modernisert det sjøl"

"Lettvint nå, men det gamle huset hadde vi modernisert sjøl og fått det slik vi ville"

"På Mongstad hadde vi pusset opp sjøl og fått det nett slik vi ville".

"Hadde det slik vi ville før"

"Det er no greit med WC, men den gamle kåken var no nett slik eg ville ha han. Hadde ikke bedt om noe mer"

"Liker best gamle hus"

"Koseligere med gamle hus"

"Vil ikke klage på huset nei, men ovnen er galt innsatt. Eg likte no alt med gamle huset"

"Her er ikke noe spesielt. Vi bodde i nybygget hus på Mongstad".

"Vi bodde kjekt og moderne før og"

"Her er jo varmt og godt"

"Det kan ikke bli det samme"

"Boligen vi hadde på Mongstad var bygd etter vår smak. Vi har for liten plass nå"

"Ingenting i forhold til hva vi hadde. Huset på Mongstad var stort og romslig og med sentralfyring"

"Selve boligen nå er bedre, men trivselen betyr mer. Eg trivdes godt i den gamle leiligheten"

Svar på spørsmål nr. 12 b)

Hva er forskjellen i beliggenheten?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Litt lenger fra sjøen her, men flottere utsikt. Nærmere naboen nå"

"Nå bor vi helt usjenert, flott utsikt. Det gamle huset lå rett ved en skrent"

"Før bodde vi helt ved sjøen. Sjøen er en viktig del av livet vårt"

"Vi har ikke så fin utsikt her".

"Ingen forskjell å snakke om"

Gruppe 2. Tvilerne

"Sjøen savner vi. Hadde finere utsikt, fin plass før og bedre fiske før også"

"Nærmere sjøen før, men lenger fra arbeidsplassen. Alt i alt går det ut på ett"

"Nærmere sjøen før"

"Nærmere sjøen før"

"Savner sjøen, savner utsikten"

"Lenger fra sjøen nå"

"Lenger fra sjøen"

"Ingen forskjell"

"Litt for ensomt her, for langt fra forretning og post"

"Her bor vi fritt med litt trafikk gjennom. Før bodde vi på en endestasjon. Savner morgensola"

"Omtrent det samme"

"Svært likt"

"Ingen forskjell å snakke om"

"Det blir det samme omtrent"

"Lengre fra hovedveien, langt fra butikk og post. Savner den kontakten"

"Lengre fra hovedvei, butikk og post nå. Det var kjekt før"

"Nå er det langt til forretningen. Det er lenger vei til naboer og. Før hadde vi kort vei til naboer. Det var fint"

"Langt til forretning og naboer nå. Avsides"

"Før bodde vi langt fra veien"

"Nærmere veien nå. Liker å se ferdselen"

"Ser sjøen og er langt fra veien både nå og før"

"Ser sjøen. Det er fint, det gjorde vi før og. Liten forskjell"

"Ingen forskjell å snakke om"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Tidligere god avstand til naboene, god utsikt, sjø på tre kanter, lå fint i naturen, usjenert"

Før: "langt fra nærmeste nabo, men god kontakt med ham. Så solnedgangen, så båtene, så ørreten sprette"

Før: "bodde usjenert, nydelig utsikt, så ferdselen på sjøen. Kunne se mannen kom og dro"

Før: "flott utsikt, lå usjenert samtidig som vi ikke var alt for langt vekk fra gode venner, post og butikk"

"Omtrent den samme, men det er for langt fra sjøen nå".

"For langt fra sjøen"

"Vi hadde så deilig tun og vakker utsikt på Mongstad, nå er vi så nærme veien, mye trafikk"

"Vi hadde så deilig tun og vakker utsikt på Mongstad, så er vi så nærme veien, mye trafikk"

"Lengter etter sjøen og naturen. Nå bor eg midt i et byggefelt"

"Huset nå er så utsatt for nordavind. Kaldslig. På Mongstad lunt i en vik"

"Utsatt for kald vind nå. Før bodde vi lunt"

"Langt fra sjøen, langt fra butikk og post. Det er som et fengsel nå"

"Forhold til nabohus kan ikke sammenlignes. Det var fint på Mongstad"

"Det blir ikke det samme. Kan ikke sammenlignes"

"Alt er så fremmed"

"Langt til kjente. Ikke så fin utsikt her"

"Bodde usjenert før. Vi hadde lite trafikk på veien, men vi så all ferdsel på sjøen"

"Bodde fritt og usjenert før, hadde deilig hage. Lett å komme til veien"

"Bor i byggefelt nå. Det er helt annderledes"

Svar på spørs nr. 38 b.

Hvorfor føler du det annerledes nå?
(Dvs. grad av tilhørighet med bostedet nå sammenlignet med Mongstad).

Gruppe 1. De salgsvillige

"Vi hadde bygget oss hus på Mongstad, kjente oss i ett med naturen og alt vi hadde dyrka"

"Nå bor vi ikke i vårt eget hus. Selv til det vi skal flytte til vet jeg ikke, men jeg håper det blir bedre"

"Eg hadde jo budd på Mongstad all mi tid"

(3 informanter rapporterer endring i tilhørighet).

Gruppe 2. Tvilerne

"Er jo oppvokst på Mongstad"

"Bodd på odelsgården før, har vokst opp der og lagt ned alt mitt arbeid der"

"Var knytta til stedet der eg vokste opp"

"Her er litt fremmed ennå"

"Har ikkje vendt meg heilt til det"

"Har ikkje budd her så lenge. På Mongstad var eg barnefødd"

"Lengtar tilbake til det vi hadde"

"Før kunne vi gå til alle"

"Savner no dyra her"

"Vi hadde lagt ned et helt livsverk i hagen. Nå må vi begynne på nytt igjen"

"Vi hadde lagt ned så mye arbeid i hagen. Eg var jo oppvokst på Mongstad, kjente alt og alle. Nå er alt nytt"

"Til å begynne med var det vemodig og rart. No er det bedre"

(12 personer rapporterer mindre grad av tilhørighet nå).

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"På Mongstad var jeg med å bygge opp alt fra grunnen. Hadde lagt ned alt mitt arbeid i hus og grunn. Nå er vi tvangsflyttet et sted hvor vi ikke har noen bånd"

"Vi føler oss tvangsflyttet. Vi hørte hjemme på Mongstad"

"Vi er tvangsflyttet til et sted og blant folk der vi ikke har noen naturlig plass"

"Var oppvokst på Mongstad, kjente stedet ut og inn. Her har vi ikke noe felles med folk"

"Var jo barnefødd på Mongstad, hele slekta var jo derfra"

"Det er jo ikke det samme, det tar tid"

"På Mongstad hadde vi lagt ned alt vårt arbeid, dyrket opp 30 mål jord fra grunnen, bygd huset selv og alt"

"Vi hadde dyrka opp jorda og bygd huset selv. Lagt ned alt vårt arbeid der"

"Eg er knytta til sjøen og naturen. Eg kjende alt på Mongstad som mi eige bukselomme. Det er det som er livet for meg"

"Eg hadde jo heimen min på Mongstad. Her er alt så nytt".

"Her er alt fremmed"

"Ingen kommer og besøker meg nå utenom utenforstående".

"Alt er nytt her. Alle er fremmede"

"Alle er fremmede her, så store forhold"

"Eg lengter tilbake til Mongstad og gamle venner"

"Alt er fremmed. Får ikke kontakt. Savner gamle venner og steder"

"Følte at jeg hadde en oppgave å gjøre på Mongstad. Jeg kjente alle der"

"Jeg kjente alle på Mongstad og stolte på folk. Nå har jeg mistet troen på folk"

"Føler meg rastløs, føler ikke at jeg hører til noe sted, alt er revet opp og familien spredd"

Svar på spørsmål nr. 40b eller d.

Hva var din første reaksjon på disse opplysningene? (Om at innmarka var inkludert i industriplanene).

Gruppe 1. De salgsvillige

"Eg tok det rolig"

"Eg blei forskrekka"

"Trodde ikke det var sant. Det var ikke slik vi hadde tenkt det"

"Det var hardt"

"Helt fra 1962 da planene om aluminiumsindustrien kom reknet eg med at eg måtte vekk før eller siden"

Gruppe 2. Tvilerne

"Var ikke begeistret"

"Eg syntes det var fælt"

"Første reaksjon var at huset skulle rives. Det var forferdelig"

"Tok det rolig. Jeg hadde jo ingentingjeg skulle ha sagt. Dessuten ville jeg gjerne bo litt bedre"

"Eg var veldig imot det"

"Reagerte på det"

"Husker ikke"

"Det var grusomt, men hvis vi sa nei ville de vel ta land fra noen andre"

"Fikk ikke puste. Det var forferdelig"

"Kunne ikke riktig tro det"

"Negativ. Kunne ha lyst til å sette meg ned å grine"

"Følte oss lurt"

"Følte oss snytt"

"Følte oss lurt"

"Det gjekk et drag av sorg over mitt hjerte"

"Tok det ikke fullt så tungt som mannen min".

"Kunne ikke tru det var sant"

"Reagerte ikke så veldig, men jeg ble jo litt betenkt".

"Det var no trist å måtte flytte"

"Forskrekket"

"Forskrekket".

"Kunne ikke tro det var sant"

"Synes det var fært. Kunne ikke forestille meg å flytte derifra"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Eg vart fælen"

"Det var grusomt"

"Det var ubeskrivelig, grusomt, ufattelig"

"Eg vart fælen, kunne ikke tru det var sant"

"Vart fælen"

"Var sjokkert, men hadde på følelsen at det var noe muffent i gjære".

"Fikk sjokk, trodde de var galne. Helt sjukt. Kunne ikke tro at slikt hendte i vårt samfunn i dag"

"Var sjokkert over det som ble sagt og også over hvordan noen reagerte. Men ingen skulle lide tap eller urett sa ordføreren til oss"

"Rasende, eg synes dette er verre enn Telavåg. Til Telavåg kunne i alle fall folk komme tilbake etter krigen. Her er vi jagd fra heimene våre"

"Sjokkert, rystet, kunne ikke tro det var sant"

"Det kunne ikke skje"

"Det var slik eg tenkte, gi fanden lillefingeren så ....."

"Kunne ikke tro det, sjokkert"

"Syntes det var ille"

"Fikk sjokk, var helt lamslått"

"Sjokk - helt lamslått"

"Lamslått"

"Ville ikke tru det var sant"

"Syntes det var jævlig, så hardt som det kunne bli. Jeg nekta å flytte"

Svar på spørsmål 43 a og b.

a) Syntes du den gangen at det var en riktig eller gal bestemmelse at innmarka skulle brukes til industriformål?

b) Hvorfor?

Gruppe 1. De salgsvillige

a) andre svar. b) "Hvis de ikke tok var mark ville de måtte bygge et annet sted. Vi har ikke rett til å holde på vårt"

a) andre svar. b) "Jeg vet ikke om jeg vil si det var hverken rett eller galt. Hadde vi trivs med folk der ute ville vi også ha protestert"

a) andre svar. b) "Vi ville jo ikke akkurat flytte fra heimen vår, men vi trodde ikke Mongstad ville ha noen framtid - og arbeidsplasser må vi jo ha"

a) andre svar: b) "Ingen ville overta jorda så om vi flyttet nå eller siden det kunne gå ut på ett"

a) "Gal". b) "Vi ville ikke flytte fra heimene våre"

Gruppe 2. Tvilerne

a) "Gal". b) "Eg ville ikke vekk fra heimen"

a) "Gal". b) "Vi ville ikke jages fra heimen vår. Følte oss ført bak lyset"

a) "Gal". b) "Var oppvokst der, hadde vår heim der. Det var ikkje greit å bli opprevet. Følte oss ført bak lyset"

a) "Gal". b) "Burde ikke ta dyrka mark. Vi ville ikke miste heimen vår"

a) "Gal". b) "Vi var jo glad i heimen vår"

a) "Gal". b) "Vi var jo glad i heimen vår"

a) "Gal". b) "De burde ikke ta dyrka mark".

a) "Riktig".b) "Hvis vi hadde blitt boende hadde de bygget industri omkring. Det ville blitt helt utrivelig og vi ville ikke fått noen erstatning for huset"

a) "Riktig".b) "Hvis vi hadde blitt boende hadde det snart blitt ubeboelig uten at vi da ville få mulighet for erstatning og å sette oss opp på nytt"

a) "Gal". b) "Der var fine garder og fine heimer"

a) "Gal". b) "Fine garder og god jord"

a) "Gal". b) "God jord"

a) "Gal". b) "Mest fordi vi måtte flytte"

a) "Gal". b) "Mest fordi vi måtte flytte"

a) "Gal". b) "De hadde kjøpt så mye utmark . De kunne bruke den"

a) "Gal". b) "De hadde jo utmarka. De skulle ikke ta dyrka mark og heimer"

a) "Gal". b) "Galt å ta dyrka mark"

a) "Gal". b) "Det var jo nok utmark. De skulle ikke ta dyrka mark og heimer"

a) "Gal". b) "Burde ikke ta dyrka mark"

a) "Gal". b) "Burde ikke ta dyrka mark"

a) "Gal". b) "De burde ikke ta dyrka mark og hus"

a) "Gal". b) "De burde ikke ta dyrka mark og hus"

a) "Gal". b) "Folk burde ikke jages fra heimene sine"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

a) "Gal". b) "Det var så mye fin jord. De kunne klart seg fint med utmarka"

a) "Gal". b) "Nordhordalands beste jord - dypeste og flotteste 175 cm dyp før sandgrunn"

a) "Gal". b) "Det var bra dyrket mark, god jord"

a) "Gal". b) "Kan ikke være riktig å ta dyrka jord og heimen til folk når det er nok av udyrka

a) "Gal". b) "Kunne brukt utmarka eller annet ubebygd"

a) "Gal". b) "Kunne brukt utmarka eller annet ubebygd"

a) "Gal". b) "Nok plass i utmarka. Ein skal ikkje ta dyrka mark"

a) "Gal". b) "Nok plass i utmarka. Ein skal ikkje ta dyrka mark"

a) "Gal". b) "Jeg hadde heimen min der, hadde det koselig der, trivdes godt. Ville ikke noen annen plass"

a) "Gal". b) "Ta udyrka mark, det kunne de gjøre, men ikke god jord og heimer"

a) "Gal". b)"Bør ikke ta dyrket mark"

a) "Gal". b)"Ble kastet ut av heimen og ble nødt til å finne en helt ny livsform"

a) "Gal". b)"De trengte ikke ta dyrka mark når de hadde utmarka"

a) "Gal". b) "De trengte ikke ta dyrka mark når de hadde utmarka"

a) "Gal". b) "Galt å ta dyrka mark og heimen til folk. De kunne greid seg med utmarka"

a) "Gal". b) "Galt å ta dyrka mark og heimen til folk. De kunne greid seg med utmarka"

a) "Gal". b) "Ikke riktig å bruke dyrket mark og bebodde områder"

a) "Gal". b) "Ikke riktig å bruke dyrket mark og bebodde områder"

a) "Gal". b) "Kunne greie seg med utmarka. Skulle ikke ta dyrka mark"

Svar på spørsmål nr. 43 c og d

c) Synes du nå at det var en riktig eller gal avgjørelse?

d) Hvorfor?

Gruppe 1. De salgsvillige

c) Riktig. d) "Det gagner samfunnet"

c) Andre svar. d) "Vi har ikke fått det dårligere"

c) Andre svar. d) "Vi ville jo ikke akkurat flytte fra heimene våre, men vi trodde ikke Mongstad ville ha noen framtid og arbeidsplasser må vi jo ha"

c) Andre svar. d) "Det er ikke boendes nær industrien. Godt å komme derfra"

c) Andre svar. d) "Mongstad hadde ingen framtid så om vi flytta nå eller siden kunne gå ut på ett"

Gruppe 2. Tvilerne

c) Andre svar. d) "Vet ikke riktig, vanskelig".

c) Andre svar. d) "Vanskelig å vite"

c) Gal. d) "De hadde kjøpt så mye utmark. De kunne bruke den"

c) Gal. d) "Det hadde kanskje ikke blitt så godt å bli boende der med industri i utmarka allikevel?"

c) Andre svar. d) "Spilte ikke så stor rolle for meg"

c) Gal. d) "Det var jo nok utmark. De skulle ikke ta innmark og heimer"

c) Andre svar. d) "Det hadde blitt ubeboelig med anlegget inn på seg"

c) Andre svar. d) "Det ville bli ubeboelig med anlegget så tett innpå"

c) Andre svar d) "Vi vet jo ingentingom hvordan det ville blitt for Mongstad i framtiden. Hvem ville overta gardene?"

c) Andre svar. d) "Det var jo ingen som ville overta, så vi vet jo ikke hvordan utsiktene ville bli"

c) Andre svar. d) "Kanskje det ikke ville blitt levelig på Mongstad i fremtiden. Tross alt er det kanskje bra"

c) Andre svar. d) "Det ville ikke bli buande. Naboane omkring anlegget nå mistrivs. I Lervåg ristar bildene på vegene, mye bråk. Det er best å komme unna"

c) Gal. d) "Skulle ikke ta dyrka jord og heim fra folk"

c) Andre svar. d) "Vet ikke riktig"

c) Gal. d) "Skulle ikke ta dyrka mark"

c) Andre svar. d) "Det hadde blitt vanskelig å eksistere på Mongstad"

c) Andre svar. d) "Det hadde kanskje blitt vanskelig å eksistere på Mongstad i framtiden"

c) Andre svar. d) "Det hadde kanskje blitt vanskelig å fortsette å bo på Mongstad i framtiden"

c) Riktig. d) "Vi trengte arbeidsplasser"

c) Andre svar. d) "I forhold til å bli boende er det riktig, men ellers er det galt å ta dyrka jord"

c) Andre svar. d) "Det ville bli ubehagelig med industri så nær innpå"

c) Andre svar. d) "Det ville bli ubeboelig med industrien så tett innpå"

c) Andre svar. d) "Det ville bli ubeboelig med industrien så tett innpå"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

c) Gal. d) "De kunne greid seg med utmarka"

c) Gal. d) "De trengte ikke ta dyrka mark når de hadde utmarka"

c) Gal. d) "De hadde utmarka. Skulle ikke ta dyrka mark"

c) Gal. d) "Galt å ta dyrka mark og heimen til folk. De kunne greid seg med utmarka"

c) Gal. d) "De kunne greid seg med utmarka. Det er galt å ta dyrka mark og heimen fra folk"

c) Gal. d) "Galt å bruke dyrka mark når det er nok av uberørt".

c) Gal. d) "Galt å ta dyrka mark og heimen fra folk. De kunne greid seg fint med utmarka"

c) Gal. d) "De kunne greid seg med utmarka. Skulle ikke ta dyrka mark. Det var folk som ville overta gardene også. Sønnen min ville gjerne"

c) Gal. d) "Et bygdesamfunn gikk til grunne, mye fiendskap og uvennskap oppsto av den grunn. Ekteskap og vennskap gikk i stykker"

c) Gal. d) "Nordhordalands flotteste, beste og dypeste jord, 175 c dyp før sandgrunn

c) Gal. d) "Det var bra dyrka mark. God jord"

c) Gal. d) "Kan ikke være riktig å ta dyrka mark og heimen til folk når det er nok av udyrka"

c) Gal. d) "De kunne brukt utmarka"

c) Gal. d) "Kunne brukt utmarka eller annet ubebygd"

c) Gal. d) "Det var nok plass i utmarka - skal ikke ta dyrka mark. De forurenser naturen, ødelegger alt omkring"

c) Gal. d) "Det var nok plass i utmarka. Nå forurenser de naturen og ødelegger alt omkring"

c) Gal. d) "Hva skal det være godt for med all denne industrien"

c) Gal. d) "De hadde 7000 mål utmark. De kunne greid seg med det"

c) Gal. d) "De kunne greid seg med utmarka på 7000 mål"

Svar på spørsmål nr. 46 a,b eller c.

a) Hvis Mongstadfolk hadde stått samlet tror du da at en protest ville ført fram?

b) Hvis ja: Hva kunne man ha gjort?

c) Hvis nei: Hvorfor ikke?

Gruppe 1. De salgsvillige

a)	nei.	c)	"Det nytter ikkje å sette seg mot utviklinga. Det ville være galt. Ein kan ikkje berre halda på sitt"
a)	nei.	c)	"Det ville bli avfolking før eller siden. Selv om bygda ble bevart ville den bli ødelagt av industrien i nærheten"
a)	nei.	c)	"Det ville ikke være til gavn i det lange løp. Ein kunne kanskje fått utsatt sakene noe, men det ville snart bli ubeboelig"
a)	nei.	c)	"Jeg visste kanskje mer enn de andre p.g.a. politisk kontakt"
a)	ja.	b)	"Hvis man hadde stått sammen fra første gangen da det var snakk om utmarka kunne det ha virket, men ikke etterpå"

Gruppe 2. Tvilerne

a)	ja.	b)	"Hvis man hadde stått sammen fra begynnelsen kunne det ha nyttet"
a)	ja.	b)	"Alle måtte stått sammen"
a)	nei.	c)	"Ikke når myndighetene hadde bestemt det"
a)	nei.	c)	"Alt for få mot Hydro og alle offentlige instanser"
a)	nei.	c)	"Vi var for få mot Hydro og de offentlige"
a)	ja.	b)	"Protestert sammen"
a)	ja.	b)	"Stått sammen"

a) ja. b) "En måtte stått samlet allerede den gangen det var spørsmål om utmarka, men den gangen ble vi ført bak lyset"

a) ja. b) "Hvis en hadde stått sammen allerede fra spørsmålet om utmarka, men der ble vi lurt"

a) ja. b) "Hvis en protesterte da det var snakk om utmarka. Etterpå var det for seint"

a) nei. c) "Nei, ikke når det var Stortingsvedtak"

a) nei. c) "Stortinget hadde jo vedtatt det. Det er ingen som spør den enkelte"

a) nei. c) "Det er den måten myndighetene gjør det på. De spør ikke om folkemeningen"

a) nei. c) "Alle offentlige instanser var jo enstemmeige"

a) nei. c) "Mongstad hadde ingen framtid"

a) nei. c) "I lengden hadde ikke bygda kunnet reddes"

a) nei. c) "Alle de offentlige instanser hadde jo gått inn for det"

a) ja. b) "Hvis folk hadde stått samlet hadde det tatt lenger tid med ekspropriasjonen"

a) ja. b) "Burde i alle fall stått sammen slik at alle ble sikret skikkelig erstatning"

a) nei. c) "Hydro er for sterk"

a) nei. c) "Vi hadde ingenting å stille opp mot Hydro og myndighetene"

a) nei. c) "Vi hadde ingenting å si mot Hydro og myndighetene"

a) ja. b) "Måtte stått sammen helt fra begynnelsen".

Gruppe 3. De aktive motstanderne

a) ja. b) "Hvis vi hadde stått sammen"

a) ja. b) "Alle burde stå sammen"

a) ja. b) "Alle skulle stått sammen"

a) Andre svar. b) "Vanskelig å si men alle måtte stått samlet"

a) ja. b) "Alle måtte stå samlet"

a) ja. b) "Vi kunne ha kommet med mye større tyngde i mot. På en måte er det nok riktig at myndighetene har støttet seg på majoriteten"

a) ja. b) "Hatt folkemøte, stått sammen"

a) ja. b) "Burde stått sammen fra begynnelsen"

a) ja. b) "Man kunne i alle fall gått sammen om å få skikkelig erstatning"

a) ja. b) "Alle skulle nektet å flytte, skulle skutt på maskinene (ikke folka)"

a) ja. b) "Alle måtte nekte å flytte - sette seg til motverge"

a) ja. b) "Alle måtte stå imot sammen"

a) ja. b) "Folk måtte ha holdt sammen"

a) ja. b) "Folk måtte ha holdt sammen"

a) ja. b) "Nekte å flytte, stå sammen"

a) ja. b) "Nekte å flytte, stå sammen"

a) ja. b) "Vi skulle nekta å flytte alle sammen"

a) ja. b) "Alle skulle protestert"

a) ja. b) "Alle skulle protestert"

Svar på spørsmål nr. 49 a)

Hva mener du er grunnen til at Mongstadfolk tapte ekspropriasjonssaken?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Fordi det var riktig"

"Mye uenighet blant folk og dessuten fordi samfunnets interesser kom først"

"Fordi man lot hensynet til arbeidsplasser i distriktet gå foran hjemmene til de det gjaldt"

"De kunne no greid seg med utmarka, men de sparte adskillige millioner på innmarka. Alle offentlige instanser var enstemmige og da hadde ikke vi noe vi skulle ha sagt"

"Når Stortinget bestemte det hadde ikke folk noe å stille opp med"

Gruppe 2. Tvilerne

"Vet ikke, har ingen formening om det. Ja,ja Mongstadfolk var jo dårlig forberedt"

"Lite opplysning. Advokatene var på Hydros side. Vi følte ikke akkurat at de var på vår side"

"Fordi Hydro sto bak med sin pengemakt. Vi hadde følelsen av at advokatene sto på Hydros side"

"Lite opplysning om folks rettigheter. Advokaten var nok på Hydros side"

"Fordi det var så fin beliggenhet for industrien at de ville ha bygda"

"Fordi Hydro likte stedet"

"De lot interessene for arbeidsplasser veie tyngre enn hensynet til Mongstadfolk"

"Fordi det ble bestemt i departementet"

"Departementet bestemte det jo"

"Vi hadde ingenting å stille opp med"

"Vi kunne ikke stille opp noe mot overmakta"

"Alle offentlige instanser gikk jo inn for det"

"Storkapitalen er sterkere enn oss"

"Det var storkapitalen som kom inn i bildet"

"For lite enighet blant folk"

"Det var lite enighet og alle offentlige instanser gikk jo inn for det"

"Vi hadde ingenting å stille opp mot overmakta"

"Kan ikke stille opp mot overmakta"

"Vanskelig å si"

"Nei, jeg vet ikke"

"Fordi utmarka var solgt allerede"

"De hadde jo allerede utmarka"

"Vi hadde ingenting å stille opp mot Hydro og myndighetene"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Delvis dårlige advokater. Advokatene motarbeidet hverandre"

"Fordi lensmann Jordal, ordføreren og for mange på Mongstad gikk inn for det - og fylkesmann Leiro"

"Kommunen og fylket gikk inn for det og for mange på Mongstad var var villige til å selge"

"For mange Mongstadfolk som solgte"

"Vi hadde med for store makter å gjøre"

"De andre var for sterke"

"Det ble bestemt på forhånd, mange for med løgn og fanteri. Vi ble lurt"

"Alt var avgjort på forhånd. Løgn og bedrag"

"Det var splittelse i befolkningen, mye råttenskap blant folk, mye løgn"

"Folk var ikke samlet. 1/3 var i mot og det var for lite"

"Splittelse i befolkningen"

"Fordi folk var splitta"

"Det var for få som gikk i mot det"

"Alt for få motstandere"

"For få som protesterte"

"For få som protesterte"

"Dårlig rettsbeskyttelse. Det burde ikke spille rolle om en har lite eller mye eiendom. Er det riktig å utslette en hel bygd når det er plass utenfor?"

"Fordi det ikke er noen beskyttelse i loven. De bruker loven nett som de vil"

"P.g.a. splittelse i befolkningen"

Svar på spørsmål nr. 55 a)

Hvordan synes du at du hadde det i tiden før industriplanene ble kjent?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Bra, men hardt med gårdsarbeid"

"Trivdes bra med jorda, men det var et press med kårmannen"

"Veldig bra, vi trivdes godt"

"Hadde ikke noe å klage over. Hadde det bra, ønsket meg ikke noe annet"

"Hadde det bra"

Gruppe 2. Tvilerne

"Hadde det bra"

"Hadde det bra"

"Hadde det bra"

"Hadde det godt"

"Hadde det godt"

"Trivdes godt. Hadde det bra"

"Hadde det fint"

"Hadde det godt"

"Hadde det bra"

"Hadde det bra, rolig og godt"

"Bra"

"Hadde det godt"

"Hadde det godt"

"Rolig, veldig bra. Ikke noe travelhet eller oppjag"

"Rolig, godt. Ikke noe mas"

"Hadde det fint"

"Kjempefint"

"Hadde det bra for såvidt, men usikkert med arbeidet. Fin ferieplass"

"Fint, men urolig for arbeid"

"Hadde det fint. Fint å bo rett ved arbeidet"

"Hadde det godt, som plommen i egget"

"Hadde det bra, men lurte på hvordan det ville bli i framtida"

Gruppe 3. De aktive mostanderne

"Harmoni"

"Hadde det bra"

"Hadde det bra"

"Bra"

"Herlig, rolig, fred og fordragelighet"

"Godt, ro og fred og fordragelighet"

"Fredelig og godt"

"Fredelig og godt"

"Alle tiders, koste meg veldig"

"Hadde det bra"

"Bra"

"Hadde det alle tiders, stortrivdes og koste meg. Rene idyllen"

"Hadde det veldig godt"

"Hadde det rolig og godt. Trivdes"

"Hadde det rolig og godt. Trivdes"

"Bra"

"Godt"

"Veldig koselig og kjekt før. Følte meg trygg og fortrolig med alt"

Svar på spørsmål 55 b)

Hvordan har tiden fra industriplanene ble kjent og fram til flytting vært?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Ikke så værst"

"Mye gnissinger"

"Grusom. Vi var knyttet til heimen vår og ønsket ikke å flytte, men det værste var å bli stemplet som forræder"

"Var ikke så god. Så mange diskusjoner om hva som var rett eller galt. Kom i motsetningsforhold til naboer"

"Begynte å kave etter hus og grunn, Masete, hardt"

Gruppe 2. Tvilerne

"En løye tid. Vanskelig. Folk ble uvenner på kniven"

"Den var hard. Skummel"

"Den var hard"

"Hardt"

"Har ikke lyst til å oppleve det flere ganger. Hardt"

"Hardt. Vil ikke oppleve det igjen"

"Nei, det var hardt"

"Endel anstrengt. Tenkte mest på hagen"

"En opprivande tid. Hadde så fin hage"

"Grusom. Opprivande"

"Hard påkjenning. Vil helst glemme det"

"Hardt"

"Hektisk, mye kav, hard påkjenning"

"Hektisk, mye kav, vanskelig til sine tider".

"Evig kav for å finne tomt o.l."

"Hard påkjenning"

"Det var krig"

"Den var stri"

"Litt vemodig, men lysere m.h.t. arbeidsmulighetene"

"Vanskelig, lite hyggelig"

"Forferdelig hardt og vanskelig"

"Forferdelig hardt. Stri tørn. Tok av 11 kg."

"Hardt"

Gruppe 3. De aktive mostanderne

"Gikk i spenning hver dag om når du måtte flytte. Det gikk på nervene løs"

"Et mareritt, ble sint, vanskelig å omgåes, søvnløs"

"Forferdelig påkjenning, var attpåtil gravid"

"Hard og trasig tid"

"Gnissinger, blodet kom i kok, fikk anonyme truselbrev"

"Hardt, mye gnissinger og fiendskap mellom folk"

"Hard påkjenning. Trist og vondt"

"Hardt og vondt".

"Hardt".

"Stor påkjenning"

"Stor påkjenning"

"Gikk som i narkose, urolig"

"Mindre bra. Alt var vanskelig"

"Alt var så vanskelig, mye fiendskap mellom folk"

"Grusom"

"Grusom"

"Fæl tid"

"Alt var usikkert. Vi bare eksisterte, kunne ikke legge planer for noe"

"Var veldig hard"

Svar på spørsmål 55 c

Hvordan har tiden fra du flyttet og fram til nå vært?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Bra"

"Syntes først vi kom til et tomt skall, men nå er det bra"

"Den har vært tung. Har grublet over om de egentlig var gode venner de som i alle år har sittet ved kjøkkenbordet vårt og nå har vendt oss ryggen"

"Nå har jeg fred og ro og har forsonet meg med det"

"Mye mas nå og"

Gruppe 2. Tvilerne

"Bra etter at vi flyttet. De som bor her på Hope var én gruppe i konflikttiden"

"Bra siden vi kom i orden"

"Bra siden vi kom i orden"

"Bra siden vi kom i orden"

"Har det godt nå når vi har kommet til full ro"

"Har det godt nå når vi har funnet roen igjen"

"Det har vært OK etter at vi kom i orden"

"Fin"

"Avslappende"

"Vi har langsomt vennet oss til det. Nå har vi det bra"

"Har fallt til ro igjen nå, har det bra"

"Bra"

"Første året var hardt, men nå er det bra"

"Første året var litt hardt, men nå er det bra"

"Vanskelig til å begynne med, men nå har vi falt til ro"

"Vanskelig til å begynne med, men nå begynner vi å falle til ro"

"Det kom seg litt etterhvert. Har det ganske bra nå"

"Har det bra nå. Det kom seg etterhvert"

"Har hatt det fint. Fått det bedre"

"Har fått det fint nå"

"Mange ganger stritt, mye arbeid, må ta en dag av gangen"

"Ofte stritt - for mye arbeid. Tar en dag av gangen"

"Har det ganske bra nå, men litt for mye arbeid"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Vanskelig å omstille seg"

"Trasig; selv nå til daglig ergrer jeg meg over hele saksbehandlingen"

"Trasig, hard".

"Tar en dag av gangen, vilhelst vekk fra Kolås"

"Ikke så værst"

"Ikke så værst"

"Nei, jeg mistrives, må ta en dag av gangen"

"Ikke så godt, tar en dag av gangen"

"Arbeidet var den beste medisinen, men anlegget var ikke noe for meg Nå driver jeg litt hjemmearbeid, og det trives jeg med"

"Hardt"

"Noe bedre (enn i konfliktperioden)

"Det har gått dag for dag, men den ene dagen er lik den andre"

"Begynnelsen var veldig hard, men nå begynner det å bli bedre"

"Hardt til å begynne med. Det begynner å bli bedre"

"Nei, det er vondt hver dag. Kan ikke starte på nytt i min alder"

"Tar en dag av gangen"

"Går bare og venter, mye usikkerhet"

"Går fremdeles og venter. Vanskelig"

"Fremdeles veldig hardt. All usikkerheten - vet ikke noe om fremtiden, må ut om et år av leiligheten. Har ikke penger til å kjøpe egen leilig

Svar på spørsmål 59.

Hva føler du når du ser Mongstad igjen?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Gjør meg ingenting"

"Har vendt meg til det siden jeg er der til daglig. Huset vårt er kontorer, det er no litt rart"

"Jeg vil helst ikke se Mongstad. Det er sårt, men jeg prøver å late som det er et fremmed sted"

"Føler ikke noe ubehag. Nå er det gått over i noe stort som fortsetter i historien"

"Man griner inni seg"

Gruppe 2. Tvilerne

"Sårt til å begynne med. Huset vårt ble brent. Torde ikke se på det. Nå er det ikke Mongstad lenger. Har sett både nedrivningen og oppbyggingen. Det har virket på meg, men jeg vet at det er en sikker arbeidsplass"

"Både og"

"Det liker jeg ikke. Blir i begravelsesstemning"

"Både og. Det er no trist"

"Har ikke lyst til å se det igjen. Det værste var når de reiv huset"

"Nei det er tungt. Vil helst ikke se det"

"Det er nå litt rart. Det er som en fremmed plass nå"

"Artig å sjå hvordan det utvikler seg"

"Vemodig"

"Fært"

"Prøver å se på det som en fremmed plass"

"Var grusomt til å begynne med. Har vendt meg til det nå"

"Reagerer ikke lenger for jeg har vært så mye der"

"Litt trist til å begynne med"

"Til å begynne med var det veldig vondt, men nå er det jo ikke mer igjen av det gamle"

"Forferdelig til å begynne med, men nå kjenner ein seg mest ikkje att"

"Til å begynne med var det hardt, men nå har jeg akseptert det. Kjenner meg ikkje att. Alt er berre stein og betong"

"Forferdelig til å begynne med, men nå kjenner eg meg ikkje att. Nå gjør det meg heldigvis ikke så mye "

"Reagerer ikke på det annet enn når det er flott vær om sommeren"

"Trist når det er fint vær"

"Synes det er grusomt. Nå er det en steinørken her"

"Trist med steinørkenen her. Bittert"

"Nei, det er trist, men jeg begynner jo å venne meg til det"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Veldig, veldig trist, bånn trist. Prøver å unngå å tenke på det"

"Blir på gråten når jeg ser det igjen. Det er så sårt så sårt. Huset vårt står på Mongstad ennå. Vi fikk ikke lov å bo der fordi vi hadde små barn, men de som bor der nå (Rafinorfolk) har små barn"

"Det er sårt og bittert. Hver gang jeg ser huset vårt igjen blir jeg minnet om all urettferdighet"

"Nei, det er trist, sårt å se naturen og alt er ødelagt"

"Opprivende, sårt, blir på gråten"

"Føler at jeg aldri har vært der, alt er vekk, akkurat som vi ikke har hørt til der"

"Gråter, grusomt"

"Kunne sette meg ned å gråte. Huset står der ennå, det blir brukt til kontor"

"Til å begynne med gikk det voldsomt inn på meg. Værst med at naturen er ødelagt. Vandalisme"

"Nei, det er skrekkelig"

"Skrekkelig"

"Har ikke vært på Mongstad siden jeg flyttet derifra og ikke vil jeg dit heller"

"Kan ikke beskrives"

"Grusomt, kan ikke bli bedre"

"Orker ikke dra dit. Grusomt"

"Orker ikke dra dit. Trist og vondt"

"Synes det er sårt"

"Ser det heldigvis ikke"

"Unngår helst å dra dit. Grusomt. Ubeskrivelig å se alt ødelagt. Minte meg om krig. Noe så fært vil jeg aldri oppleve igjen"

Spørsmål nr. 65 a) og b)

a) Hvordan tror du det vil bli å bo og arbeide for deg i framtida?

b) Hvorfor?

Kommentar: Disse to spørsmål ble vanligvis besvart i sammenheng. Ikke alle besvarte begge deler av spørsmålet, men alle besvarte a).

Gruppe 1. De salgsvillige

"Bra. Vi har fått det fint og trives her"

"Bra. Vi har gode jobber og bor bra. Vi venter på lekeplass og litt andre ting her"

"Håper det blir bedre når vi får vårt eget igjen. Men det blir aldri som før. Vi kan aldri komme tilbake til Mongstad igjen, og det er vondt å vite. Vi kan ikke glemme alt selv om vi vil"

"Har god tru på framtida"

"ingen mørke utsikter foreløpig"

Gruppe 2. Tvilerne

"Tror det blir godt. Har fast arbeid så lenge livet varer. Det er det viktigste"

"Regner med at det blir bra. Tror vi får fred for industrien her"

"Regner med at det blir bra. De har i alle fall lovet det"

"Tror det blir bra"

"Kommer til å få det godt her på mine gamle dager. Regner med å få fred nå. Har gode venner omkring"

"Tror det blir bra her, har fått et bra hus, har gode venner omkring"

"Tror det blir ganske bra bare jeg får jobb"

"Det blir fint. P.g.a. sikker arbeidsplass nær hjemmet"

"Tror det blir bra, men vet ikke med arbeid"

"Håper det blir bra"

"Tror det blir bra. Fast jobb, god bolig, gode venner i nærheten"

"Tror det blir bra. Har fast jobb, god bolig og gode venner her"

"Tror det blir bra, håper på sikker arbeidsplass"

"Håper at det blir bra"

"Mener der blir bra p.g.a. sikker arbeidsplass"

"Håper der blir bra. Godt med sikker arbeidsplass"

"Håper det blir bra. Er nå litt redd for at Lervågen går"

"Tror det blir bra"

"Det blir bra. Sikker arbeidsplass"

"Bra. Bor godt og har sikker inntekt"

"Håper det blit bra. Men det tar sin tid å komme skikkelig i orden. Har sikre arbeidsinntekter"

"Håper det blir bra. Vi har nå sikkert livsgrunnlag fremover"

"Tror det blir bra. Får sikre arbeidsinntekter"

Gruppe 3. De aktive motstanderne

"Håper det blir bedre. Prøver å få eget hus i Austrheim der mannen kommer fra"

"Ser svart på det. Det blir hardt økonomisk. Her må vi bestille matvarer. Det fordyrer det, og jeg vil ikke jobbe hos Rafinor, kan ikke klare det"

"Vi ser ikke så lyst på det. Håper vi kan klare å kjøpe et nedlagt bruk så vi kan klare å komme oss vekk herfra, men det blir hardt økonomisk. Her har vi det så mye dyrere både med mat og bolig. Vanskelig å spare"

"Bare vi får et skikkelig sted å bo så håper jeg det blir bra"

"Er redd for at dette vil utvide seg slik at vi må flytte en gang til"

"Tror vi får det bra. Kommer det noen skyt vi. Er redd for utvidelser"

"Det er hardt for gamle folk å omstille seg. Vi prøver å glemme, men det er der hele tiden. Vi er så skuffet over menneskene"

"Det er hardt for gamle folk å omstille seg. Vi prøver å glemme, men det er der hele tiden. Vi er så skuffet over menneskene"

"Skal nok greie meg. Venter på trygda, bare jeg har tak over hodet og såpass penger at jeg kan leve skal jeg klare det"

"Har ikke mer von for framtida. Er blitt for gammel til å starte på nytt"

"Er pessimistisk. Vi er blitt for gamle til å starte på nytt nå"

"Vet ikke. Håper på å ta en tur vekk av og til"

"Vanskelig å si, alle mostanderne er blitt så stygt behandlet etterpå"

"Føler meg usikker, vanskelig å si. Alle motstanderne er blitt stygt behandlet"

"Det er ikke godt å vite. Vi vet ingenting lenger"

"Det er ikke godt å vite. Vi er for gamle nå"

"Usikkert. Vet ingenting om bosted og arbeidsplass"

"Usikkert. Vet ingenting om hvor og når vi kan etablere oss på nytt"

"Usikkert, er redd for framtiden. Har ingen trygghet lenger. Vet ikke hvor jeg skal bo og om jeg får hjelp hvis jeg blir liggende hjelpeløs"

Svar på spørsmål nr. 66

Hva tror du at du ville gjøre hvis du nå kom opp i en lignende situasjon som den du var oppe i da dere fikk vite at innmarka deres skulle brukes til industri-prosjektet?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Det samme"

"Nei, nå må vi få ha fred. Nå flytter jeg ikke før jeg går i grava"

"Nei, det orker jeg ikke tenke på"

"Ville vurdere tingene mer grundig før jeg ga mitt samtykke"

"Ville sikre meg at kommunen eller hvem det nå er gjorde i stand hus og alt. Jeg ville ikke løfte en finger mer"

Gruppe 2. Tvilerne

"Ville protestere. Flytter ikke en gang til"

"Ville protestere til siste slutt"

"Ville protestert til siste slutt"

"Komme meg lengst mulig vekk og bort fra alt"

"Komme meg lengst mulig vekk og bort fra alt"

"Protestere"

"Avhengig av forholdene. Hvis samme forhold gå inn for å selge"

"Ville ikke gjort det på samme måten, må sikre seg skikkelig erstatning"

"Passe på å få tid til å områ seg"

"Ta god tid til å tenke meg om"

"Det må holde med en flytting. Ville protestert"

"Nekte så lenge det gikk an. Gått mer sammen enn vi gjorde"

"Nekte så lenge det gikk an"

"Sette oss i mot med nebb og kløer"

"Protestere til siste slutt"

"Gjort det samme som eg gjorde"

"Hadde blitt så sinna at eg hadde ikkje blitt god å vera i bås med"

"Nå ville jeg protestert, men nå har vi jo sikre arbeidsplasser"

"Protestert"

"Hvis vi måtte flytte skulle de bygge hus for oss og gjort alt i stand før jeg rikket meg"

"Stilt helt andre vilkår for å flytte. De skulle få sette alt ferdig for oss først"

"Tenke meg om mange ganger før jeg skrev under på noe"

Gruppe 3. De aktive mostanderne

"Prøve å få alle med meg slik at en kunne stå sammen og motarbeide det. Kan ikke kjøpe trivselen igjen. Må håpe på mer rettferd"

"Ville satt i sving og prøve å få offentliggjort mest mulig også om andre alternativer"

"Ville prøve å få folk til å stå sammen og til å få så mye som mulig fram i offentligheten"

"Ville prøve å samle folk til å stå sammen"

"Vi nekter, da bør de gjemme seg de som kommer"

"Vi kommer til å nekte til siste sekund. De må ta oss med makt"

"Protestere til siste åndedrett"

"Nekta. De måtte ta meg med makt"

"Kjempet imot"

"Tatt meg bedre tid. Vi hadde for knapp tid til å områ oss"

"Sørget for å få bedre tid til å områ seg"

"Mektig vred og sagt akkurat hva jeg syntes. Stampa i mot til siste slutt, men overmakta ville ha vunne"

"Vet ikke"

"Orker ikke å tenke på det"

"Håper ikke vi får oppleve mer vondskap nå"

"Håper ikke vi får oppleve mer vondt nå"

"Ville ha fjort det samme, men på en litt annen måte. Burde ha sammenkal til et folkemøte. Burde hatt en fra Mongstad med i Mongstadutvalget"

"Prøvd det samme"

"Ville holdt meg mer orientert. Jeg trodde jo vi skulle få hjelp når vi ble tvunget til å flytte. Jeg ville ha nektet til siste stund"

Svar på spørsmål nr. 67

Har du noen råd til andre i lignende situasjoner?

Gruppe 1. De salgsvillige

"Ta det rolig. Enhver må vurdere hva som er riktig for dem"

"De må tenke seg godt om"

"Prøv å respekter hverandre selv om man har forskjellig syn på hva som er riktig å gjøre"

"Man bør være veldig forsiktig i starten. Det er mange måter industrien og politikerne kan overrumple en på"

"Ikke gi seg før en har fått skikkelig erstatning. Takstmenn har ingen forstand på saker og ting"

Gruppe 2. Tvilerne

"De får protestere så lenge de kan, når ikke det går så lyt de avfinne seg med situasjonen"

"Nei, det nytter ikke hva vi gjør. En får prøve så lenge en kan"

"Det er ikke noen hjelp med gode råd. Det nytter ikke"

"Nei, en får prøve å protestere, men har ikkje noe tru på det"

"Når en har brent seg sjøl vil en helst trekke seg tilbake. Har ikke noen råd"

"Jeg kan ikke gi råd når jeg har brent meg sjølv"

"Tenke seg godt om og holde seg orientert"

"Veldig viktig med skikkelig advokat"

"Viktig å ikke skrive under på noen papirer før en har tenkt seg godt om"

"Ta seg god tid og områ seg før det blir tatt noen avgjørelse"

"Folk må tenke seg godt om"

"Ikke skriv under på noe før alt er gjennomtenkt".

"Folk må samarbeide"

"Gå i samarbeid"

"Søk juridisk assistanse. Tenk dere om både to og tre ganger før dere skriver under"

"Søk juridisk hjelp. Tenke dere godt om før dere skriver under på noe"

"Berre aksepter og tei still. Det er ikkje hjelp i å protestere"

"Prøv i lengste laget, men det er ikke hjelp i å protestere"

"Det er ikke så mye man kan gjøre. Ikke stol på noen, man står helt alene"

"Ikke stol på noen"

"Forlang skikkelig erstatning. Ikke gi dere"

"Forlang ordentlig erstatning"

"Få tak i skikkelig advokat"

Gruppe 3. De aktive mostanderne

"Folk må stå samlet"

"Ikke skriv under på noe. Hold ut. Folk må stå samlet"

"Ikke skriv under på noe. Hold ut. Folk må stå samlet"

"Folk må organisere seg og ikke gi seg"

"De må ikke gå med på det hvis de er glad i heimen sin. Folk må stå samlet, ikke gi seg"

"Folk må stå sammen og ikke gi seg hvis de er glade i heimen sin"

"Stå sammen"

"Stå sammen ikke gi dere"

"Folk må ikke bare tenke på penger, må tenke seg grundig om så de ser at andre ting kan være viktigere"

"De må tenke seg godt om. Vi trenger jo industri, men de må ikke ta dyrka mark"

"De må tenke seg godt om. Vi trenger industri og arbeidsplasser, men ikke for enhver pris"

"De må i alle fall ikke la seg ta ved nesa slik som Mongstadfolk. Hold sammen til Dovre faller"

"De må stå samlet"

"Folk må stå samlet"

"Stå sammen og hjelp hverandre"

"Stå sammen og hjelp hverandre"

"Må ha en fast opinion. Det er det eneste som holder"

"De må stå samlet"

"Folk må ta seg vel i vare før de går med på noe. Stå sammen!"